

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

الرحمن
علیه صاب

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۶۵

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 65

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۱	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۶۵
۴۱	مشخصات کتاب
۴۱	۱- ظالمان
۴۱	۱- ظالمان
۷۹	۲- آثار اطاعت از ظالمان
۷۹	۳- آثار اعتماد به ظالمان
۸۱	۴- آثار باستانی ظالمان
۸۱	۵- آثار پیروی از ظالمان
۸۱	۶- آثار تأثیر از هدایت ظالمان
۸۲	۷- آثار ترس اخروی ظالمان
۸۳	۸- آثار ترک گرایش به ظالمان
۸۳	۹- آثار حکومت ظالمان
۸۳	۱۰- آثار عذاب ظالمان
۸۵	۱۱- آثار عمل ناپسند ظالمان
۸۵	۱۲- آثار کیفر دنیوی ظالمان
۸۵	۱۳- آثار گرایش به ظالمان
۸۶	۱۴- آثار مرگ ظالمان
۸۷	۱۵- آثار مؤاخذة دنیوی ظالمان
۸۷	۱۶- آثار همنشینی با ظالمان
۸۷	۱۷- آموزش ظالمان
۸۷	۱۸- ابزار مبارزه با ظالمان
۸۹	۱۹- اتمام حجت با ظالمان
۸۹	۲۰- اجبار اخروی ظالمان

۸۹	۲۱- اجتناب از ظالمان
۸۹	۲۲- احتضار ظالمان
۹۱	۲۳- ارزش دوری از ظالمان
۹۱	۲۴- ازدیاد گمراهی ظالمان
۹۱	۲۵- استمداد اخروی ظالمان
۹۱	۲۶- استمداد از ظالمان
۹۳	۲۷- استمهال ظالمان
۹۳	۲۸- استهزاهای ظالمان
۹۳	۲۹- استهزای ظالمان
۹۵	۳۰- اصلاح ظالمان
۹۵	۳۱- اضطراب اخروی ظالمان
۹۵	۳۲- اضطراب ظالمان
۹۷	۳۳- اضلال ظالمان
۹۷	۳۴- اعتماد به ظالمان
۹۷	۳۵- افساد ظالمان
۹۷	۳۶- افشاگری از ظالمان
۹۹	۳۷- اقامتگاه اخروی ظالمان
۹۹	۳۸- اقرار ظالمان
۱۰۰	۳۹- امتحان ظالمان
۱۰۱	۴۰- امتنان ظالمان
۱۰۱	۴۱- امداد به ظالمان
۱۰۱	۴۲- امدادهای دنیوی ظالمان
۱۰۳	۴۳- انتقام از ظالمان
۱۰۵	۴۴- انذار به ظالمان
۱۰۵	۴۵- انذار ظالمان
۱۰۵	۴۶- انذار ظالمان صدراسلام

- ۴۷- انقراض ظالمان ۱۰۶
- ۴۸- اهمیت تبری از ظالمان ۱۰۷
- ۴۹- اهمیت دوری از ظالمان ۱۰۷
- ۵۰- ایمان ظالمان مغرب سرزمین ذوالقرنین ۱۰۷
- ۵۱- بارش سنگ بر ظالمان ۱۰۷
- ۵۲- بد فرجامی ظالمان ۱۰۹
- ۵۳- بدگویی از ظالمان ۱۰۹
- ۵۴- بهانه جویی ظالمان ۱۱۰
- ۵۵- بی پناهی ظالمان ۱۱۱
- ۵۶- بی تأثیری عذرخواهی ظالمان ۱۱۱
- ۵۷- بی تأثیری مکر ظالمان ۱۱۱
- ۵۸- بی تأثیری مهلت به ظالمان ۱۱۳
- ۵۹- بی لیاقتی ظالمان ۱۱۳
- ۶۰- بی یآوری اخروی ظالمان ۱۱۳
- ۶۱- بی یآوری ظالمان ۱۱۵
- ۶۲- بیان فرجام ظالمان ۱۱۶
- ۶۳- بینش ظالمان ۱۱۷
- ۶۴- پایان حق ستیزی ظالمان ۱۱۷
- ۶۵- پشیمانی اخروی ظالمان ۱۱۸
- ۶۶- پشیمانی ظالمان ۱۲۰
- ۶۷- پوچگرایی ظالمان ۱۲۱
- ۶۸- پیروزی بر ظالمان ۱۲۱
- ۶۹- پیروزی ظالمان ۱۲۱
- ۷۰- تأخیر عذاب ظالمان ۱۲۳
- ۷۱- تأخیر کیفر ظالمان ۱۲۳
- ۷۲- تجاوز به ظالمان ۱۲۳

- ۷۳- تجاوزگری ظالمان ۱۲۳
- ۷۴- تحقیر اخروی ظالمان ۱۲۵
- ۷۵- ترس اخروی ظالمان ۱۲۵
- ۷۶- ترس از ظالمان ۱۲۷
- ۷۷- ترس ظالمان ۱۲۷
- ۷۸- ترک گرایش به ظالمان ۱۲۹
- ۷۹- تزلزل ظالمان ۱۲۹
- ۸۰- تشابه برخوردهای ظالمان ۱۲۹
- ۸۱- تفاخر ظالمان ۱۲۹
- ۸۲- تقلید ظالمان ۱۳۱
- ۸۳- تقلید کورکورانه از ظالمان ۱۳۱
- ۸۴- تکذیبگری ظالمان ۱۳۲
- ۸۵- تنوع مکر ظالمان ۱۳۳
- ۸۶- توبه ظالمان ۱۳۳
- ۸۷- توطئه ظالمان صدراسلام ۱۳۴
- ۸۸- تهدید ظالمان ۱۳۵
- ۸۹- تهدید ظالمان دوران ذوالقرنین ۱۳۵
- ۹۰- جانشینی از ظالمان ۱۳۷
- ۹۱- جنگ با ظالمان ۱۳۷
- ۹۲- جهاد با ظالمان ۱۳۷
- ۹۳- جهل اکثریت ظالمان ۱۳۹
- ۹۴- جهل ظالمان ۱۳۹
- ۹۵- حاکمیت بر ظالمان ۱۳۹
- ۹۶- حاکمیت ظالمان ۱۴۰
- ۹۷- حبط عمل پیروان ظالمان ۱۴۱
- ۹۸- حبط عمل ظالمان ۱۴۱

- ۹۹- حتمیت عذاب اخروی ظالمان ۱۴۱
- ۱۰۰- حتمیت عذاب ظالمان ۱۴۲
- ۱۰۱- حتمیت کیفر ظالمان ۱۴۳
- ۱۰۲- حتمیت هلاکت ظالمان ۱۴۵
- ۱۰۳- حرمت اعتماد بر ظالمان ۱۴۶
- ۱۰۴- حرمت گرایش به ظالمان ۱۴۷
- ۱۰۵- حسابرسی اخروی ظالمان ۱۴۷
- ۱۰۶- حسرت اخروی ظالمان ۱۴۷
- ۱۰۷- حسرت ظالمان ۱۴۸
- ۱۰۸- حشر اخروی ظالمان ۱۴۹
- ۱۰۹- حشر ظالمان ۱۴۹
- ۱۱۰- حق ستیزی ظالمان ۱۵۰
- ۱۱۱- حق ناپذیری ظالمان ۱۵۱
- ۱۱۲- حقارت ظالمان ۱۵۱
- ۱۱۳- خدا و ظالمان ۱۵۱
- ۱۱۴- خشوع اخروی ظالمان ۱۵۲
- ۱۱۵- خطر هلاکت ظالمان ۱۵۳
- ۱۱۶- خواسته های ظالمان ۱۵۳
- ۱۱۷- خوشگذرانی ظالمان ۱۵۳
- ۱۱۸- خیرگی چشم ظالمان ۱۵۳
- ۱۱۹- درخواست ازدیاد گمراهی ظالمان ۱۵۵
- ۱۲۰- دروغگویی ظالمان ۱۵۵
- ۱۲۱- دشمن ظالمان ۱۵۵
- ۱۲۲- دشمنی ظالمان ۱۵۵
- ۱۲۳- دشمنی ظالمان اقوام پیشین ۱۵۷
- ۱۲۴- دعای نجات از ظالمان ۱۵۷

- ۱۲۵- دنیاطلبی ظالمان ۱۵۷
- ۱۲۶- دوستان بد ظالمان ۱۵۹
- ۱۲۷- دوستی با ظالمان ۱۵۹
- ۱۲۸- ذکر حالات اخروی ظالمان ۱۵۹
- ۱۲۹- ذلت اخروی ظالمان ۱۶۱
- ۱۳۰- ذوالقرنین و کیفر ظالمان ۱۶۲
- ۱۳۱- رد توبه ظالمان ۱۶۳
- ۱۳۲- رد عذر ظالمان ۱۶۳
- ۱۳۳- روش برخورد با ظالمان ۱۶۳
- ۱۳۴- روش برخورد ظالمان ۱۶۵
- ۱۳۵- روش زندگی ظالمان ۱۶۵
- ۱۳۶- روش مبارزه با ظالمان ۱۶۵
- ۱۳۷- رؤیت ظالمان در جهنم ۱۶۶
- ۱۳۸- رهبری ظالمان ۱۶۷
- ۱۳۹- زمینه آموزش ظالمان ۱۶۷
- ۱۴۰- زمینه حاکمیت ظالمان ۱۶۷
- ۱۴۱- زمینه ظلم ظالمان ۱۶۷
- ۱۴۲- زمینه عذاب همنشینان ظالمان ۱۶۹
- ۱۴۳- زمینه نفرین ظالمان ۱۶۹
- ۱۴۴- زمینه ولایت ظالمان ۱۶۹
- ۱۴۵- زندگی اخروی ظالمان ۱۶۹
- ۱۴۶- زندگی دنیوی ظالمان ۱۷۱
- ۱۴۷- زیان دنیوی ظالمان ۱۷۱
- ۱۴۸- زیانکاری اخروی ظالمان ۱۷۱
- ۱۴۹- سختگیری بر ظالمان ۱۷۱
- ۱۵۰- سختی عذاب ظالمان ۱۷۳

- ۱۵۱- سختی کیفر اخروی ظالمان ۱۷۳
- ۱۵۲- سختی مرگ ظالمان ۱۷۳
- ۱۵۳- سرزنش اخروی ظالمان ۱۷۳
- ۱۵۴- سرزنش ظالمان ۱۷۵
- ۱۵۵- سرزنش گرایش به ظالمان ۱۷۵
- ۱۵۶- سرکوبی ظالمان ۱۷۷
- ۱۵۷- سرگردانی اخروی ظالمان ۱۷۷
- ۱۵۸- سرنوشت خانواده ظالمان ۱۷۷
- ۱۵۹- سرنوشت ظالمان ۱۷۷
- ۱۶۰- سرور ظالمان ۱۷۹
- ۱۶۱- سلطه ظالمان ۱۷۹
- ۱۶۲- سنت کیفر ظالمان ۱۷۹
- ۱۶۳- سوگند ظالمان ۱۷۹
- ۱۶۴- شدت عذاب ظالمان ۱۸۰
- ۱۶۵- شدت کیفر ظالمان ۱۸۱
- ۱۶۶- شرایط آموزش ظالمان ۱۸۱
- ۱۶۷- شرایط مبارزه با ظالمان ۱۸۱
- ۱۶۸- صفات ظالمان ۱۸۲
- ۱۶۹- ضعف اخروی ظالمان ۱۸۳
- ۱۷۰- ظالمان اهل کتاب ۱۸۳
- ۱۷۱- ظالمان بنی اسرائیل ۱۸۳
- ۱۷۲- ظالمان بنی تمیم ۱۸۵
- ۱۷۳- ظالمان به هنگام عذاب ۱۸۵
- ۱۷۴- ظالمان در آخرت ۱۸۵
- ۱۷۵- ظالمان در تاریخ ۱۸۵
- ۱۷۶- ظالمان در جهنم ۱۸۷

- ۱۷۷- ظالمان در حکومت ذوالقرنین ۱۹۳
- ۱۷۸- ظالمان در عالم برزخ ۱۹۵
- ۱۷۹- ظالمان در قیامت ۱۹۵
- ۱۸۰- ظالمان در محضر خدا ۲۰۶
- ۱۸۱- ظالمان سرزمین مقدس ۲۰۶
- ۱۸۲- ظالمان صدراسلام ۲۰۷
- ۱۸۳- ظالمان گمراهگر ۲۰۷
- ۱۸۴- ظالمان نسل ابراهیم(ع) ۲۰۸
- ۱۸۵- ظالمان نسل اسحاق(ع) ۲۰۹
- ۱۸۶- ظالمان و آیات خدا ۲۰۹
- ۱۸۷- ظالمان و ارزش هجرت ۲۰۹
- ۱۸۸- ظالمان و انبیا ۲۰۹
- ۱۸۹- ظالمان و توحید ۲۱۰
- ۱۹۰- ظالمان و عذاب دنیوی ۲۱۱
- ۱۹۱- ظالمان و قدرت خدا ۲۱۱
- ۱۹۲- ظالمان و محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۱۱
- ۱۹۳- ظالمان و مؤمنان ۲۱۱
- ۱۹۴- ظالمان و ولایت ۲۱۳
- ۱۹۵- ظالمان هنگام عذاب ۲۱۳
- ۱۹۶- ظالمان هنگام عذاب استیصال ۲۱۶
- ۱۹۷- ظالمترین مردم ۲۱۷
- ۱۹۸- ظلم پیروی از ظالمان ۲۲۰
- ۱۹۹- ظلم تخفیف کیفر ظالمان ۲۲۱
- ۲۰۰- ظلم عفو ظالمان ۲۲۱
- ۲۰۱- عبرت از سرنوشت ظالمان ۲۲۱
- ۲۰۲- عبرت از ظالمان ۲۲۱

- ۲۰۳- عبرت از فرجام ظالمان ۲۲۳
- ۲۰۴- عبرت از کیفر ظالمان ۲۲۳
- ۲۰۵- عبرت از مرگ ظالمان ۲۲۳
- ۲۰۶- عجب ظالمان ۲۲۵
- ۲۰۷- عجز اخروی ظالمان ۲۲۵
- ۲۰۸- عجز ظالمان ۲۲۵
- ۲۰۹- عجله اخروی ظالمان ۲۲۷
- ۲۱۰- عدالت با ظالمان ۲۲۷
- ۲۱۱- عذاب اخروی ظالمان ۲۲۷
- ۲۱۲- عذاب استیصال ظالمان ۲۳۵
- ۲۱۳- عذاب برزخی ظالمان ۲۳۵
- ۲۱۴- عذاب پیروان ظالمان ۲۳۵
- ۲۱۵- عذاب تدریجی ظالمان ۲۳۷
- ۲۱۶- عذاب دنیوی ظالمان ۲۳۷
- ۲۱۷- عذاب ظالمان ۲۴۰
- ۲۱۸- عذرخواهی اخروی ظالمان ۲۴۷
- ۲۱۹- عصیان ظالمان ۲۴۷
- ۲۲۰- عفو از ظالمان ۲۴۷
- ۲۲۱- عقیده باطل ظالمان ۲۴۹
- ۲۲۲- علم خدا به ظالمان ۲۴۹
- ۲۲۳- عمل ظالمان ۲۴۹
- ۲۲۴- عمل ناپسند ظالمان ۲۴۹
- ۲۲۵- عوامل انقراض ظالمان ۲۵۱
- ۲۲۶- عوامل پیشیمانی ظالمان ۲۵۱
- ۲۲۷- عوامل حاکمیت ظالمان ۲۵۱
- ۲۲۸- عوامل زیان ظالمان ۲۵۱

- ۲۲۹- عوامل زینکاری خانواده ظالمان ۲۵۳
- ۲۳۰- عوامل زینکاری ظالمان ۲۵۳
- ۲۳۱- عوامل سختی عذاب اخروی ظالمان ۲۵۳
- ۲۳۲- عوامل سلطه ظالمان ۲۵۳
- ۲۳۳- عوامل عذاب اخروی ظالمان ۲۵۵
- ۲۳۴- عوامل گمراهی ظالمان ۲۵۵
- ۲۳۵- عوامل نجات از ظالمان ۲۵۵
- ۲۳۶- عوامل ولایت ظالمان ۲۵۵
- ۲۳۷- غفلت اکثریت ظالمان ۲۵۶
- ۲۳۸- غفلت ظالمان ۲۵۷
- ۲۳۹- فرار ظالمان ۲۵۷
- ۲۴۰- فرجام اخروی ظالمان ۲۵۸
- ۲۴۱- فرجام امداد به ظالمان ۲۵۹
- ۲۴۲- فرجام شوم ظالمان ۲۵۹
- ۲۴۳- فرجام ظالمان ۲۶۲
- ۲۴۴- فلسفه استمهال ظالمان ۲۶۴
- ۲۴۵- فلسفه تأخیر کیفر ظالمان ۲۶۵
- ۲۴۶- فلسفه مهلت به ظالمان ۲۶۵
- ۲۴۷- قانونمندی هلاکت ظالمان ۲۶۷
- ۲۴۸- قبض روح ظالمان ۲۶۷
- ۲۴۹- قبول توبه ظالمان ۲۶۷
- ۲۵۰- قبول ولایت ظالمان ۲۶۸
- ۲۵۱- قدرت ظالمان ۲۶۹
- ۲۵۲- قدرت مکر ظالمان ۲۶۹
- ۲۵۳- قضاوت درباره ظالمان ۲۶۹
- ۲۵۴- کیفر اخروی ظالمان ۲۷۰

- ۲۷۱ ۲۵۵- کیفر اخروی گرایش به ظالمان
- ۲۷۲ ۲۵۶- کیفر امداد به ظالمان
- ۲۷۳ ۲۵۷- کیفر دنیوی ظالمان
- ۲۷۴ ۲۵۸- کیفر دنیوی گرایش به ظالمان
- ۲۷۴ ۲۵۹- کیفر ذلت بار ظالمان
- ۲۷۵ ۲۶۰- کیفر ظالمان
- ۲۸۱ ۲۶۱- کیفر ظالمان دوران ذوالقرنین
- ۲۸۱ ۲۶۲- کیفر همکاران ظالمان
- ۲۸۲ ۲۶۳- کیفر همکاری با ظالمان
- ۲۸۳ ۲۶۴- کیفیت ورود ظالمان به جهنم
- ۲۸۳ ۲۶۵- گرایش به ظالمان
- ۲۸۳ ۲۶۶- گمراهی اخروی ظالمان
- ۲۸۵ ۲۶۷- گمراهی ظالمان
- ۲۸۵ ۲۶۸- گناه گرایش به ظالمان
- ۲۸۶ ۲۶۹- گواهان عمل و ظالمان
- ۲۸۷ ۲۷۰- گواهی علیه ظالمان
- ۲۸۷ ۲۷۱- لالی ظالمان
- ۲۸۷ ۲۷۲- لعن اخروی ظالمان
- ۲۸۸ ۲۷۳- لعن بر ظالمان
- ۲۸۹ ۲۷۴- مبارزه با ظالمان
- ۲۹۱ ۲۷۵- مبارزه ظالمان
- ۲۹۱ ۲۷۶- متقین و ظالمان
- ۲۹۳ ۲۷۷- مجادله با ظالمان
- ۲۹۳ ۲۷۸- محاکمه اخروی ظالمان
- ۲۹۳ ۲۷۹- محرومیت اخروی ظالمان
- ۲۹۵ ۲۸۰- محرومیت اخروی ظالمان قوم نوح

- ۲۸۱- محرومیت ظالمان ----- ۲۹۵
- ۲۸۲- محرومیت ظالمان از هدایت ----- ۳۰۳
- ۲۸۳- محرومیت ظالمان غافل ----- ۳۰۳
- ۲۸۴- محمد(صلی الله علیه و آله) و ظالمان ----- ۳۰۳
- ۲۸۵- مرگ ظالمان ----- ۳۰۵
- ۲۸۶- مسلمانان و ظالمان ----- ۳۰۵
- ۲۸۷- مطالعه در سرنوشت ظالمان ----- ۳۰۵
- ۲۸۸- مطالعه سرنوشت ظالمان ----- ۳۰۵
- ۲۸۹- مطالعه فرجام ظالمان ----- ۳۰۷
- ۲۹۰- مغضوبیت ظالمان ----- ۳۰۷
- ۲۹۱- مقهوریت ظالمان ----- ۳۰۷
- ۲۹۲- مکر ظالمان ----- ۳۰۸
- ۲۹۳- منشأ عذاب اخروی ظالمان ----- ۳۰۹
- ۲۹۴- منشأ کیفر ظالمان ----- ۳۰۹
- ۲۹۵- منشأ گمراهی ظالمان ----- ۳۰۹
- ۲۹۶- منشأ هلاکت ظالمان ----- ۳۱۱
- ۲۹۷- موانع حاکمیت ظالمان ----- ۳۱۱
- ۲۹۸- موانع نجات اخروی ظالمان ----- ۳۱۱
- ۲۹۹- موقعیت اجتماعی ظالمان اقوام پیشین ----- ۳۱۲
- ۳۰۰- موقعیت اقتصادی ظالمان اقوام پیشین ----- ۳۱۳
- ۳۰۱- مؤاخذه اخروی ظالمان ----- ۳۱۳
- ۳۰۲- مؤاخذه ظالمان ----- ۳۱۳
- ۳۰۳- مؤمنان و ظالمان ----- ۳۱۵
- ۳۰۴- مهلت به ظالمان ----- ۳۱۵
- ۳۰۵- ناکامی ظالمان ----- ۳۱۷
- ۳۰۶- نجات از ظالمان ----- ۳۱۷

- ۳۰۷- نزدیکی عذاب ظالمان ۳۱۷
- ۳۰۸- نعمت نجات از ظالمان ۳۱۹
- ۳۰۹- نعمت هلاکت ظالمان ۳۱۹
- ۳۱۰- نفرین بر ظالمان ۳۱۹
- ۳۱۱- نفی رهبری ظالمان ۳۲۱
- ۳۱۲- نقش ظالمان ۳۲۱
- ۳۱۳- نهی از اعتماد به ظالمان ۳۲۳
- ۳۱۴- نهی از شفاعت ظالمان ۳۲۳
- ۳۱۵- نهی از گرایش به ظالمان ۳۲۳
- ۳۱۶- ورود ظالمان در جهنم ۳۲۳
- ۳۱۷- وسعت قدرت طلبی ظالمان ۳۲۵
- ۳۱۸- وعید به ظالمان ۳۲۵
- ۳۱۹- ویژگی امدادهای ظالمان ۳۲۵
- ۳۲۰- ویژگیهای دوستان ظالمان ۳۲۵
- ۳۲۱- ویژگیهای ظالمان ۳۲۷
- ۳۲۲- هشدار به ظالمان ۳۲۷
- ۳۲۳- هلاکت دنیوی ظالمان ۳۲۹
- ۳۲۴- هلاکت ظالمان ۳۲۹
- ۳۲۵- هواپرستی ظالمان ۳۳۶
- ۲- ظاهرسازی ۳۳۷
- ۱- تبری انبیا از ظاهرسازی ۳۳۷
- ۲- تبری محمد(صلی الله علیه و آله) از ظاهرسازی ۳۳۷
- ۳- سرزنش ظاهرسازی ۳۳۷
- ۴- ظاهرسازی در تبلیغ ۳۳۸
- ۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و ظاهرسازی ۳۳۸
- ۶- آثار ظاهرین ۳۳۸

- ۷- تهمت ظاهر بینی به پیروان نوح(ع) ----- ۳۳۸
- ۳- ظلم ----- ۳۴۰
- ۱- ظلم ----- ۳۴۰
- ۲- آثار اجتماعی ظلم ----- ۳۴۳
- ۳- آثار اجتناب از ظلم ----- ۳۴۵
- ۴- آثار اخروی ظلم ----- ۳۴۶
- ۵- آثار استمرار بر ظلم ----- ۳۴۶
- ۶- آثار اصرار بر ظلم ----- ۳۴۶
- ۷- آثار اقرار به ظلم ----- ۳۴۸
- ۸- آثار تدوام ظلم ----- ۳۴۸
- ۹- آثار شیوع ظلم ----- ۳۴۸
- ۱۰- آثار ظلم ----- ۳۴۸
- ۱۱- آثار ظلم آگاهانه ----- ۳۷۵
- ۱۲- آثار ظلم اجتماعی ----- ۳۷۶
- ۱۳- آثار ظلم اصحاب ایکه ----- ۳۷۶
- ۱۴- آثار ظلم اقوام پیشین ----- ۳۷۶
- ۱۵- آثار ظلم امت ها ----- ۳۷۸
- ۱۶- آثار ظلم امت های پیشین ----- ۳۷۸
- ۱۷- آثار ظلم برادران یوسف ----- ۳۷۹
- ۱۸- آثار ظلم به آیات خدا ----- ۳۸۰
- ۱۹- آثار ظلم به بنی اسرائیل ----- ۳۸۰
- ۲۰- آثار ظلم به خود ----- ۳۸۰
- ۲۱- آثار ظلم به موسی(ع) ----- ۳۸۳
- ۲۲- آثار ظلم جاهلانه ----- ۳۸۴
- ۲۳- آثار ظلم فرعون ----- ۳۸۴
- ۲۴- آثار ظلم فرعونیان ----- ۳۸۴

- ۲۵- آثار ظلم قارون ۳۸۶
- ۲۶- آثار ظلم قوم ثمود ۳۸۶
- ۲۷- آثار ظلم قوم سبأ ۳۸۷
- ۲۸- آثار ظلم قوم عاد ۳۸۸
- ۲۹- آثار ظلم قوم لوط ۳۸۸
- ۳۰- آثار ظلم کافران ۳۸۸
- ۳۱- آثار ظلم یهود ۳۹۰
- ۳۲- آثار فردی ظلم ۳۹۰
- ۳۳- آثار نجات از ظلم ۳۹۰
- ۳۴- ابراهیم(ع) و ظلم ۳۹۰
- ۳۵- ابزار ظلم ستیزی ۳۹۲
- ۳۶- اجتناب از ظلم ۳۹۲
- ۳۷- اجتناب از ظلم به شریک ۳۹۴
- ۳۸- استعاده از ظلم ۳۹۴
- ۳۹- استغفار از ظلم ۳۹۵
- ۴۰- افساد رهبران ظلم ۳۹۶
- ۴۱- اقرار به ظلم ۳۹۶
- ۴۲- الله و ظلم ۴۰۰
- ۴۳- امامت و ظلم ۴۰۰
- ۴۴- انبیا و ظلم ۴۰۰
- ۴۵- انتقام از ظلم ۴۰۰
- ۴۶- انذار از ظلم ۴۰۱
- ۴۷- اهمیت اجتناب از ظلم ۴۰۲
- ۴۸- اهمیت اعراض از ظلم ۴۰۳
- ۴۹- اهمیت رفع ظلم ۴۰۴
- ۵۰- اهمیت مبارزه با ظلم ۴۰۴

- ۴۰۴ ----- ۵۱- بزرگترین ظلم
- ۴۱۰ ----- ۵۲- بشارت نجات از ظلم فرعون
- ۴۱۰ ----- ۵۳- پشیمانی از ظلم
- ۴۱۰ ----- ۵۴- تاریخ ظلم
- ۴۱۲ ----- ۵۵- تحریم ظلم
- ۴۱۲ ----- ۵۶- تکبر رهبران ظلم
- ۴۱۳ ----- ۵۷- تنفر از ظلم
- ۴۱۳ ----- ۵۸- توبه از ظلم
- ۴۱۴ ----- ۵۹- تهمت ظلم به موسی(ع)
- ۴۱۴ ----- ۶۰- حاکمان و ظلم
- ۴۱۴ ----- ۶۱- حرمت ظلم
- ۴۱۶ ----- ۶۲- حقیقت ظلم
- ۴۱۶ ----- ۶۳- خدا و ظلم
- ۴۳۱ ----- ۶۴- درخواست نجات از ظلم قوم نوح
- ۴۳۲ ----- ۶۵- دعای نجات از ظلم
- ۴۳۲ ----- ۶۶- راههای فرار از ظلم
- ۴۳۲ ----- ۶۷- رفع ظلم فرعون
- ۴۳۲ ----- ۶۸- روش مبارزه با ظلم
- ۴۳۴ ----- ۶۹- رهبری و ظلم
- ۴۳۴ ----- ۷۰- زمینه اجتناب از ظلم
- ۴۳۴ ----- ۷۱- زمینه ترک ظلم
- ۴۳۵ ----- ۷۲- زمینه ظلم
- ۴۳۸ ----- ۷۳- زمینه ظلم به خود
- ۴۳۸ ----- ۷۴- زمینه ظلم به یتیم
- ۴۳۹ ----- ۷۵- زمینه ظلم در معامله
- ۴۴۰ ----- ۷۶- زمینه ظلم ظالمان

- ۴۴۰ ۷۷- زمینه نجات از ظلم فرعون
- ۴۴۰ ۷۸- سختی عذاب ظلم
- ۴۴۰ ۷۹- سرزنش ظلم
- ۴۴۲ ۸۰- سنگینی اخروی ظلم
- ۴۴۲ ۸۱- صالحان و ظلم
- ۴۴۲ ۸۲- صبر بر ظلم
- ۴۴۲ ۸۳- صبر بر ظلم فرعونیان
- ۴۴۴ ۸۴- صبر بر ظلم مشرکان مکه
- ۴۴۴ ۸۵- ظلم آدم(ع)
- ۴۴۴ ۸۶- ظلم آل فرعون
- ۴۴۴ ۸۷- ظلم اختلاف
- ۴۴۵ ۸۸- ظلم اختلاف افکنان
- ۴۴۶ ۸۹- ظلم اخراج از وطن
- ۴۴۶ ۹۰- ظلم ادعای الوهیت
- ۴۴۶ ۹۱- ظلم ارتداد
- ۴۴۷ ۹۲- ظلم استکبار با قرآن
- ۴۴۸ ۹۳- ظلم استهزای انبیا
- ۴۴۸ ۹۴- ظلم اشراف فرعون
- ۴۴۸ ۹۵- ظلم اشراف قوم نوح
- ۴۴۹ ۹۶- ظلم اصحاب الجنه
- ۴۵۰ ۹۷- ظلم اصحاب ایکه
- ۴۵۰ ۹۸- ظلم اصحاب رس
- ۴۵۰ ۹۹- ظلم اصحاب شمال
- ۴۵۰ ۱۰۰- ظلم اعراض از آیات خدا
- ۴۵۲ ۱۰۱- ظلم اعراض از ایمان
- ۴۵۲ ۱۰۲- ظلم اعراض از حق

- ۴۵۲ ۱۰۳- ظلم اعراض از خدا
- ۴۵۴ ۱۰۴- ظلم اعراض از عمل صالح
- ۴۵۴ ۱۰۵- ظلم اعراض از قرآن
- ۴۵۴ ۱۰۶- ظلم افترا
- ۴۵۵ ۱۰۷- ظلم افترا به خدا
- ۴۵۸ ۱۰۸- ظلم افترا به قرآن
- ۴۵۸ ۱۰۹- ظلم افراط در انتقام
- ۴۵۹ ۱۱۰- ظلم اقوام پیشین
- ۴۶۰ ۱۱۱- ظلم اقوام کافر
- ۴۶۰ ۱۱۲- ظلم اکثریت
- ۴۶۰ ۱۱۳- ظلم امت های پیشین
- ۴۶۰ ۱۱۴- ظلم امتناع از پاداش اخروی
- ۴۶۱ ۱۱۵- ظلم انسان
- ۴۶۲ ۱۱۶- ظلم اهل کتاب
- ۴۶۴ ۱۱۷- ظلم اهل مدین
- ۴۶۴ ۱۱۸- ظلم بانیان مسجد ضرار
- ۴۶۴ ۱۱۹- ظلم بت پرستی
- ۴۶۶ ۱۲۰- ظلم بدعت
- ۴۶۸ ۱۲۱- ظلم بدعت گذاری
- ۴۶۸ ۱۲۲- ظلم بدعت گزاران
- ۴۶۸ ۱۲۳- ظلم بدنمایانی سییل الله
- ۴۶۸ ۱۲۴- ظلم بر بنی اسرائیل
- ۴۷۰ ۱۲۵- ظلم برادران یوسف
- ۴۷۰ ۱۲۶- ظلم بزرگ
- ۴۷۰ ۱۲۷- ظلم بنی اسرائیل
- ۴۷۴ ۱۲۸- ظلم به آیات خدا

- ۴۷۴ ۱۲۹- ظلم به اقوام صالح
- ۴۷۴ ۱۳۰- ظلم به انسان ها
- ۴۷۴ ۱۳۱- ظلم به بنی اسرائیل
- ۴۷۶ ۱۳۲- ظلم به بنیامین
- ۴۷۶ ۱۳۳- ظلم به پیروان موسی(ع)
- ۴۷۷ ۱۳۴- ظلم به پیروان نوح(ع)
- ۴۷۸ ۱۳۵- ظلم به جامعه
- ۴۷۸ ۱۳۶- ظلم به جامعه اسلامی
- ۴۷۸ ۱۳۷- ظلم به خدا
- ۴۸۰ ۱۳۸- ظلم به خود
- ۴۹۴ ۱۳۹- ظلم به خویش
- ۴۹۵ ۱۴۰- ظلم به دشمنان
- ۴۹۶ ۱۴۱- ظلم به زن
- ۴۹۶ ۱۴۲- ظلم به زنان مؤمن صدراسلام
- ۴۹۶ ۱۴۳- ظلم به شریک
- ۴۹۶ ۱۴۴- ظلم به صالحان
- ۴۹۷ ۱۴۵- ظلم به فقراى قوم نوح
- ۴۹۸ ۱۴۶- ظلم به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۹۸ ۱۴۷- ظلم به مردم
- ۴۹۸ ۱۴۸- ظلم به مسلمانان صدراسلام
- ۵۰۰ ۱۴۹- ظلم به مظلوم
- ۵۰۰ ۱۵۰- ظلم به مؤمنان
- ۵۰۱ ۱۵۱- ظلم به نفس
- ۵۰۴ ۱۵۲- ظلم به نوح(ع)
- ۵۰۴ ۱۵۳- ظلم به یوسف(ع)
- ۵۰۵ ۱۵۴- ظلم بی عفتی

- ۱۵۵- ظلم بیماردلان ۵۰۶
- ۱۵۶- ظلم پادشاه قصه خضر(ع) ۵۰۶
- ۱۵۷- ظلم پیروان شیطان ۵۰۶
- ۱۵۸- ظلم پیروی از شیطان ۵۰۸
- ۱۵۹- ظلم پیروی از ظالمان ۵۰۸
- ۱۶۰- ظلم تبلیغ باطل ۵۰۸
- ۱۶۱- ظلم تجاوز ۵۰۸
- ۱۶۲- ظلم تحریف ۵۰۹
- ۱۶۳- ظلم تحریف دین ۵۱۰
- ۱۶۴- ظلم تخریب مسجد ۵۱۰
- ۱۶۵- ظلم تخفیف کیفر ظالمان ۵۱۰
- ۱۶۶- ظلم تخلفات اقتصادی ۵۱۲
- ۱۶۷- ظلم ترک تضرع ۵۱۲
- ۱۶۸- ظلم ترک هجرت ۵۱۲
- ۱۶۹- ظلم تکاثر ۵۱۲
- ۱۷۰- ظلم تکذیب آیات خدا ۵۱۳
- ۱۷۱- ظلم تکذیب انبیا ۵۱۵
- ۱۷۲- ظلم تکذیب حق ۵۱۸
- ۱۷۳- ظلم تکذیب دین ۵۱۸
- ۱۷۴- ظلم تکذیب قدرت خدا ۵۲۰
- ۱۷۵- ظلم تکذیب قرآن ۵۲۰
- ۱۷۶- ظلم تکذیب قیامت ۵۲۱
- ۱۷۷- ظلم تکذیب محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۲۲
- ۱۷۸- ظلم تکذیب معاد ۵۲۲
- ۱۷۹- ظلم تهمت به محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۲۴
- ۱۸۰- ظلم جالوت ۵۲۴

- ۱۸۱- ظلم جنیان اغواگر ۵۲۴
- ۱۸۲- ظلم جهنمیان ۵۲۵
- ۱۸۳- ظلم حق ناپذیران ۵۲۶
- ۱۸۴- ظلم حق ناپذیری ۵۲۷
- ۱۸۵- ظلم حوا ۵۲۸
- ۱۸۶- ظلم خودکشی ۵۲۸
- ۱۸۷- ظلم خوشگذران ۵۲۸
- ۱۸۸- ظلم دخترکشی ۵۲۹
- ۱۸۹- ظلم در جاهلیت ۵۳۰
- ۱۹۰- ظلم در دوران داود(ع) ۵۳۰
- ۱۹۱- ظلم در قضاوت ۵۳۰
- ۱۹۲- ظلم در قوم ابراهیم ۵۳۲
- ۱۹۳- ظلم در قیامت ۵۳۲
- ۱۹۴- ظلم دزدی ۵۳۲
- ۱۹۵- ظلم دشمنان انبیا ۵۳۴
- ۱۹۶- ظلم دشمنان دین ۵۳۴
- ۱۹۷- ظلم دشمنان کتب آسمانی ۵۳۴
- ۱۹۸- ظلم دنیاطلبی ۵۳۴
- ۱۹۹- ظلم دین ستیزی ۵۳۶
- ۲۰۰- ظلم راهزنی ۵۳۶
- ۲۰۱- ظلم ربا ۵۳۶
- ۲۰۲- ظلم زنا ۵۳۶
- ۲۰۳- ظلم سازش در دین ۵۳۸
- ۲۰۴- ظلم ستیزی ادیان آسمانی ۵۳۸
- ۲۰۵- ظلم ستیزی اسلام ۵۳۸
- ۲۰۶- ظلم ستیزی انبیا ۵۳۸

- ۲۰۷- ظلم ستیزی اولیاء الله ۵۴۰
- ۲۰۸- ظلم ستیزی حکومت دینی ۵۴۰
- ۲۰۹- ظلم ستیزی ذوالقرنین ۵۴۰
- ۲۱۰- ظلم ستیزی قرآن ۵۴۲
- ۲۱۱- ظلم ستیزی موسی(ع) ۵۴۲
- ۲۱۲- ظلم ستیزی مؤمنان ۵۴۴
- ۲۱۳- ظلم ستیزی هود(ع) ۵۴۵
- ۲۱۴- ظلم سختدلان ۵۴۶
- ۲۱۵- ظلم سلب حیات ۵۴۶
- ۲۱۶- ظلم شرک ۵۴۶
- ۲۱۷- ظلم شرک عبادی ۵۵۶
- ۲۱۸- ظلم شعر باطل ۵۵۸
- ۲۱۹- ظلم صدّ از سبیل الله ۵۵۸
- ۲۲۰- ظلم طاغوت ۵۵۸
- ۲۲۱- ظلم عبادت غیر خدا ۵۶۰
- ۲۲۲- ظلم عصیان ۵۶۰
- ۲۲۳- ظلم عصیان از خدا ۵۶۰
- ۲۲۴- ظلم عفو ظالمان ۵۶۱
- ۲۲۵- ظلم علما ۵۶۲
- ۲۲۶- ظلم علمای اهل کتاب ۵۶۲
- ۲۲۷- ظلم علمای یهود ۵۶۲
- ۲۲۸- ظلم عمل ناپسند ۵۶۴
- ۲۲۹- ظلم غضب ۵۶۴
- ۲۳۰- ظلم غفلت ۵۶۴
- ۲۳۱- ظلم غفلت از خدا ۵۶۵
- ۲۳۲- ظلم فرعون ۵۶۶

۵۷۰		۲۳۳- ظلم فرعونیان
۵۷۵		۲۳۴- ظلم قابیل
۵۷۶		۲۳۵- ظلم قارون
۵۷۶		۲۳۶- ظلم قتل
۵۷۷		۲۳۷- ظلم قتل بی گناهان
۵۷۸		۲۳۸- ظلم قساوت قلب
۵۷۸		۲۳۹- ظلم قوم ثمود
۵۸۰		۲۴۰- ظلم قوم سبأ
۵۸۲		۲۴۱- ظلم قوم عاد
۵۸۴		۲۴۲- ظلم قوم لوط
۵۸۵		۲۴۳- ظلم قوم نوح
۵۸۶		۲۴۴- ظلم کارگزاران فرعون
۵۸۷		۲۴۵- ظلم کافران
۵۹۲		۲۴۶- ظلم کافران حق ناپذیر
۵۹۳		۲۴۷- ظلم کافران صدراسلام
۵۹۴		۲۴۸- ظلم کافران قریش
۵۹۴		۲۴۹- ظلم کافران محارب
۵۹۴		۲۵۰- ظلم کافران مکه
۵۹۶		۲۵۱- ظلم کتمان حق
۵۹۶		۲۵۲- ظلم کفر
۶۰۰		۲۵۳- ظلم کفر به قرآن
۶۰۱		۲۵۴- ظلم کفران کنندگان
۶۰۲		۲۵۵- ظلم کفران نعمت
۶۰۲		۲۵۶- ظلم کیفر بی بیان
۶۰۳		۲۵۷- ظلم کیفر بی گناهان
۶۰۴		۲۵۸- ظلم گمراهان

- ۲۵۹- ظلم گمراهگران ۶۰۴
- ۲۶۰- ظلم گمراهی ۶۰۴
- ۲۶۱- ظلم گناه ۶۰۶
- ۲۶۲- ظلم گناه آشکار ۶۰۸
- ۲۶۳- ظلم گناهکاران ۶۰۸
- ۲۶۴- ظلم گوساله پرستی ۶۰۸
- ۲۶۵- ظلم لواط ۶۰۹
- ۲۶۶- ظلم مانعان از دین ۶۱۰
- ۲۶۷- ظلم مانعان از سبیل الله ۶۱۰
- ۲۶۸- ظلم متخلفان از غزوه تبوک ۶۱۰
- ۲۶۹- ظلم مجرمان ۶۱۱
- ۲۷۰- ظلم مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۲
- ۲۷۱- ظلم مخالفت با انبیا ۶۱۲
- ۲۷۲- ظلم مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین ۶۱۲
- ۲۷۳- ظلم مرفهان ۶۱۲
- ۲۷۴- ظلم مستضعفان ۶۱۴
- ۲۷۵- ظلم مستکبران ۶۱۴
- ۲۷۶- ظلم مسیحیان ۶۱۴
- ۲۷۷- ظلم مشرکان ۶۱۶
- ۲۷۸- ظلم مشرکان صدراسلام ۶۱۸
- ۲۷۹- ظلم مشرکان مکه ۶۱۹
- ۲۸۰- ظلم معرضان از توحید ۶۲۰
- ۲۸۱- ظلم معرضان از سبیل الله ۶۲۱
- ۲۸۲- ظلم معرضان از عبادت خدا ۶۲۲
- ۲۸۳- ظلم معرضان از قرآن ۶۲۲
- ۲۸۴- ظلم مغالطه در آیات خدا ۶۲۲

- ۶۲۲ ۲۸۵- ظلم مغالطه در قرآن
- ۶۲۴ ۲۸۶- ظلم مفتريان بر خدا
- ۶۲۴ ۲۸۷- ظلم مفتريان به خدا
- ۶۲۴ ۲۸۸- ظلم مفسدان
- ۶۲۵ ۲۸۹- ظلم مكذبان آخرت
- ۶۲۶ ۲۹۰- ظلم مكذبان آيات خدا
- ۶۲۶ ۲۹۱- ظلم مكذبان قرآن
- ۶۲۸ ۲۹۲- ظلم مكذبان قيامت
- ۶۲۸ ۲۹۳- ظلم مكذبان محمد(صلى الله عليه و آله)
- ۶۲۸ ۲۹۴- ظلم مكذبان معاد
- ۶۳۰ ۲۹۵- ظلم منافقان
- ۶۳۰ ۲۹۶- ظلم منحرف كنندگان دين
- ۶۳۰ ۲۹۷- ظلم نمرود
- ۶۳۰ ۲۹۸- ظلم هامان
- ۶۳۲ ۲۹۹- ظلم همجنس بازى
- ۶۳۲ ۳۰۰- ظلم همگاني
- ۶۳۲ ۳۰۱- ظلم هواپرستى
- ۶۳۴ ۳۰۲- ظلم يهود
- ۶۳۸ ۳۰۳- ظلم يهود ايله
- ۶۳۸ ۳۰۴- عذاب دنيوى ظلم
- ۶۳۸ ۳۰۵- عوامل ظلم
- ۶۴۱ ۳۰۶- عوامل ظلم به خود
- ۶۴۲ ۳۰۷- عوامل ظلم فرعونيان
- ۶۴۲ ۳۰۸- فرار از ظلم
- ۶۴۲ ۳۰۹- فرجام اخروى ظلم
- ۶۴۴ ۳۱۰- فرجام شوم ظلم

- ۳۱۱- کارگزاران یوسف(ع) و ظلم ۶۴۴
- ۳۱۲- کافران و ظلم ۶۴۴
- ۳۱۳- کثرت ظلم فرعون ۶۴۴
- ۳۱۴- کیفر اخروی ظلم ۶۴۵
- ۳۱۵- کیفر دنیوی ظلم ۶۴۶
- ۳۱۶- کیفر رهبران ظلم ۶۴۶
- ۳۱۷- کیفر ظلم ۶۴۶
- ۳۱۸- کیفر ظلم جاهلانه ۶۵۰
- ۳۱۹- گناه ظلم ۶۵۱
- ۳۲۰- گناه ظلم به انبیا ۶۵۳
- ۳۲۱- گناه ظلم در مکه ۶۵۴
- ۳۲۲- لای و ظلم برادران یوسف ۶۵۴
- ۳۲۳- مبارزه با حاکمان ظلم ۶۵۴
- ۳۲۴- متقین و ظلم ۶۵۴
- ۳۲۵- مراتب ظلم ۶۵۶
- ۳۲۶- مرفهان و گسترش ظلم ۶۶۱
- ۳۲۷- ممانعت از ظلم دشمنان ۶۶۲
- ۳۲۸- منشأ آموزش ظلم ۶۶۲
- ۳۲۹- منشأ بزرگترین ظلم ۶۶۲
- ۳۳۰- منشأ ظلم ۶۶۲
- ۳۳۱- منشأ ظلم برادران یوسف ۶۶۴
- ۳۳۲- منشأ ظلم به کافران ۶۶۴
- ۳۳۳- منشأ نجات از ظلم ۶۶۵
- ۳۳۴- موارد ظلم ۶۶۶
- ۳۳۵- موارد ظلم به خود ۷۰۴
- ۳۳۶- موانع ظلم ۷۰۴

- ۳۳۷- موانع ظلم به شریک - ۷۰۸
- ۳۳۸- موانع کیفر ظلم - ۷۰۸
- ۳۳۹- موسی(ع) و ظلم - ۷۰۸
- ۳۴۰- مؤمنان و ظلم - ۷۰۹
- ۳۴۱- ناپسندی ظلم - ۷۱۰
- ۳۴۲- نجات از ظلم - ۷۱۲
- ۳۴۳- نجات از ظلم فرعون - ۷۱۲
- ۳۴۴- نشانه های ظلم - ۷۱۲
- ۳۴۵- نشانه های ظلم به خود - ۷۱۴
- ۳۴۶- نعمت نجات از ظلم - ۷۱۴
- ۳۴۷- نفی ظلم در قیامت - ۷۱۴
- ۳۴۸- نهی از ظلم - ۷۱۶
- ۳۴۹- وضوح قبح ظلم - ۷۱۶
- ۳۵۰- وضوح ناپسندی ظلم - ۷۱۶
- ۳۵۱- یوسف(ع) و ظلم - ۷۱۶
- ۳۵۲- یوسف(ع) و ظلم برادران - ۷۱۸
- ۳۵۳- {ظلم به نفس} - ۷۱۸
- ۳۵۴- ظلم به نفس - ۷۲۰
- ۴- ظلمت - ۷۲۳
- ۱- آثار انغماس در ظلمت - ۷۲۳
- ۲- اخراج مؤمنان از ظلمت - ۷۲۳
- ۳- انغماس در ظلمت - ۷۲۳
- ۴- تنوع ظلمت - ۷۲۵
- ۵- خروج از ظلمت - ۷۲۵
- ۶- خلقت ظلمت - ۷۲۷
- ۷- در ظلمت منافقان - ۷۲۷

- ۸- زمینه ظلمت ۷۲۷
- ۹- ظلمت جهل ۷۲۹
- ۱۰- ظلمت کفر ۷۲۹
- ۱۱- ظلمت گمراهی ۷۳۱
- ۱۲- ظلمت معبودان باطل ۷۳۲
- ۱۳- ظلمت مکذبان آیات خدا ۷۳۳
- ۱۴- ظلمت مکذبان قرآن ۷۳۳
- ۱۵- عوامل انغماس در ظلمت ۷۳۳
- ۱۶- عوامل ظلمت ۷۳۳
- ۱۷- کافران در ظلمت ۷۳۵
- ۱۸- کافران و ظلمت ۷۳۵
- ۱۹- مراتب ظلمت ۷۳۵
- ۲۰- منافقان در ظلمت ۷۳۵
- ۲۱- موارد ظلمت ۷۳۷
- ۲۲- موانع خروج از ظلمت ۷۳۷
- ۲۳- نجات از ظلمت ۷۳۷
- ۲۴- نور و ظلمت ۷۳۹
- ۵- ظن ۷۴۱
- ۱- آثار تبعیت از ظن ۷۴۱
- ۲- آثار سوء ظن ۷۴۱
- ۳- آثار ظن ۷۴۱
- ۴- آثار ظن به آخرت ۷۴۳
- ۵- آثار ظن به قیامت ۷۴۳
- ۶- آثار ظن در عقیده ۷۴۴
- ۷- آثار ظن ناپسند ۷۴۵
- ۸- اتکای به ظن ۷۴۵

- ۹- اجتناب از سوء ظن ۷۴۵
- ۱۰- اجتناب از ظن ۷۴۶
- ۱۱- احکام ظن ۷۴۷
- ۱۲- ارزش ظن ۷۴۸
- ۱۳- اهمیت اجتناب از ظن ۷۴۹
- ۱۴- اهمیت حسن ظن ۷۴۹
- ۱۵- بی ارزشی ظن ۷۴۹
- ۱۶- بی اعتباری ظن ۷۵۱
- ۱۷- پیروی از ظن ۷۵۳
- ۱۸- تبعیت از ظن ۷۵۳
- ۱۹- تحقق ظن ابلیس ۷۵۴
- ۲۰- توبه از سوء ظن ۷۵۵
- ۲۱- حسن ظن به مؤمنان ۷۵۵
- ۲۲- سرزنش پیروی از ظن ۷۵۵
- ۲۳- سرزنش تبعیت از ظن ۷۵۷
- ۲۴- سوء ظن به همسر محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۷
- ۲۵- سوء ظن قوم نوح ۷۵۷
- ۲۶- سوء ظن منافقان ۷۵۸
- ۲۷- ظن ابلیس ۷۵۹
- ۲۸- ظن برادران یوسف ۷۵۹
- ۲۹- ظن به لقاءالله ۷۵۹
- ۳۰- ظن در بنی اسرائیل ۷۶۰
- ۳۱- ظن در شناخت ۷۶۱
- ۳۲- ظن در عقیده ۷۶۱
- ۳۳- ظن در قضاوت ۷۶۳
- ۳۴- ظن قوم ابراهیم ۷۶۴

- ۳۵- ظن کافران ۷۶۵
- ۳۶- ظن کافران قوم عاد ۷۶۵
- ۳۷- ظن مکذبان قیامت ۷۶۷
- ۳۸- ظن منافقان مدینه ۷۶۷
- ۳۹- ظن یونس(ع) ۷۶۷
- ۴۰- گناه سوء ظن ۷۶۹
- ۴۱- ممنوعیت تبعیت از ظن ۷۶۹
- ۴۲- موارد جواز پیروی از ظن ۷۶۹
- ۴۳- موانع حسن ظن ۷۷۰
- ۴۴- موانع سوء ظن ۷۷۱
- ۴۵- نهی از سوء ظن ۷۷۱
- ۶- ظهار ۷۷۲
- ۱- آثار رجوع در ظهار ۷۷۲
- ۲- آثار ظهار ۷۷۲
- ۳- آمیزش در ظهار ۷۷۲
- ۴- احکام ظهار ۷۷۴
- ۵- بدعت ظهار ۷۷۶
- ۶- بطلان ظهار ۷۷۶
- ۷- بی اعتنایی به کفاره ظهار ۷۷۸
- ۸- پرداخت کفاره ظهار ۷۷۸
- ۹- تخلف از کفاره ظهار ۷۷۸
- ۱۰- تکذیب کفاره ظهار ۷۷۸
- ۱۱- حقیقت ظهار ۷۷۹
- ۱۲- رجوع در ظهار ۷۸۰
- ۱۳- صیغه ظهار ۷۸۰
- ۱۴- ظهار در جاهلیت ۷۸۰

- ۷۸۲ ----- ۱۵- عتق درظهار
- ۷۸۲ ----- ۱۶- قصهظهارخوله بنت ثعلبه
- ۷۸۴ ----- ۱۷- كفارهظهار
- ۷۸۶ ----- ۱۸- گناهظهار
- ۷۸۶ ----- ۱۹- منشأظهار
- ۷۸۶ ----- ۲۰- آموزشظهارکنندگان
- ۷۸۷ ----- ۲۱- تکلیفظهارکنندگان
- ۷۸۹ ----- ۷- عابدان
- ۷۸۹ ----- ۱- عابدان
- ۷۸۹ ----- ۲- اجابت دعای عابدان
- ۷۹۱ ----- ۳- الگوهای عابدان
- ۷۹۱ ----- ۴- ایوب(ع) از عابدان
- ۷۹۱ ----- ۵- تنبیه عابدان
- ۷۹۱ ----- ۶- تنزیه عابدان
- ۷۹۳ ----- ۷- حامی عابدان
- ۷۹۳ ----- ۸- عابدان در قیامت
- ۷۹۳ ----- ۹- عابدان و تکبر
- ۷۹۳ ----- ۱۰- عابدان و سرمستی
- ۷۹۵ ----- ۱۱- عابدان و لهو
- ۷۹۵ ----- ۱۲- عبرت گیری عابدان
- ۷۹۵ ----- ۱۳- عوامل تذکر به عابدان
- ۷۹۵ ----- ۱۴- عوامل تنبیه عابدان
- ۷۹۷ ----- ۱۵- عوامل سعادت عابدان
- ۷۹۷ ----- ۱۶- عوامل هدایت عابدان
- ۷۹۷ ----- ۱۷- فضایل عابدان
- ۷۹۷ ----- ۱۸- مراد از عابدان

- ۱۹- مسؤولیت عابدان ۷۹۹
- ۲۰- مقامات عابدان ۷۹۹
- ۲۱- نیازهای معنوی عابدان ۷۹۹
- ۸- عادلان ۸۰۱
- ۱- عادلان بنی اسرائیل ۸۰۱
- ۲- فضایل عادلان ۸۰۱
- ۳- قضاوت عادلان بنی اسرائیل ۸۰۱
- ۴- محبوبیت عادلان ۸۰۱
- ۹- عاص بن وائل ۸۰۳
- ۱- بدنامی عاص بن وائل ۸۰۳
- ۲- دشمنی عاص بن وائل ۸۰۳
- ۳- زخم زبان عاص بن وائل ۸۰۳
- ۴- قطع نسل عاص بن وائل ۸۰۵
- ۱۰- عاقبت طلبی ۸۰۶
- ۱- زمینۀ عاقبت طلبی ۸۰۶
- ۲- عاقبت طلبی منافقان ۸۰۶
- ۱۱- عاقبت ۸۰۷
- ۱- آثار عاقبت اندیشی ۸۰۷
- ۲- اهمیت عاقبت اندیشی ۸۰۷
- ۳- حسن عاقبت ۸۰۹
- ۴- عوامل حسن عاقبت ۸۰۹
- ۵- آثار عاقبت اندیشی ۸۰۹
- ۶- اهمیت عاقبت اندیشی ۸۱۱
- ۱۲- عاقلان ۸۱۲
- ۱- عاقلان ۸۱۲
- ۲- آموزش عاقلان ۸۱۵

۸۱۵	۳- اطمینان عاقلان
۸۱۶	۴- اعتراف عاقلان
۸۱۶	۵- اقرار عاقلان
۸۱۷	۶- انقیاد عاقلان
۸۱۸	۷- ایمان عاقلان
۸۲۰	۸- بشارت به عاقلان
۸۲۰	۹- پاداش عاقلان
۸۲۲	۱۰- پیروزی عاقلان
۸۲۲	۱۱- ترس عاقلان
۸۲۲	۱۲- تقلید از عاقلان
۸۲۲	۱۳- توحید ربوبی عاقلان
۸۲۳	۱۴- حق پذیری عاقلان
۸۲۴	۱۵- خدانشناسی عاقلان
۸۲۴	۱۶- خضوع عاقلان
۸۲۵	۱۷- خواسته عاقلان
۸۲۶	۱۸- دعای عاقلان
۸۲۸	۱۹- رستگاری عاقلان
۸۲۸	۲۰- عاقلان در بهشت
۸۲۸	۲۱- عاقلان و آثارباستانی
۸۲۸	۲۲- عاقلان و آیات خدا
۸۳۰	۲۳- عاقلان و ربوبیت خدا
۸۳۰	۲۴- عاقلان و سوگندهای قرآن
۸۳۲	۲۵- عاقلان و مثالهای قرآن
۸۳۲	۲۶- عاقلان و نیازمندی آفرینش
۸۳۲	۲۷- عبرت عاقلان
۸۳۲	۲۸- علایق عاقلان

۸۳۴	۲۹- عوامل تذکر عاقلان
۸۳۴	۳۰- فضایل عاقلان
۸۳۸	۳۱- فهم عاقلان
۸۳۸	۳۲- قدرت عاقلان
۸۳۸	۳۳- نقش عاقلان
۸۴۰	۳۴- ویژگی عاقلان
۸۴۰	۳۵- ویژگیهای عاقلان
۸۴۲	۱۳- عالم امر
۸۴۲	۱- جبرئیل از عالم امر
۸۴۲	۲- نقش عالم امر
۸۴۳	۱۴- عالم برزخ
۸۴۳	۱- عالم برزخ
۸۴۵	۲- آل فرعون در عالم برزخ
۸۴۵	۳- انسان ها در عالم برزخ
۸۴۵	۴- پرسش از مدت عالم برزخ
۸۴۷	۵- تشبیه مدت عالم برزخ
۸۴۷	۶- تفاوتها در عالم برزخ
۸۴۷	۷- حقایق عالم برزخ
۸۴۸	۸- حیات برزخی
۸۴۹	۹- حیات عالم برزخ
۸۵۱	۱۰- روزی در عالم برزخ
۸۵۱	۱۱- زمان ورود به عالم برزخ
۸۵۱	۱۲- سلطه در عالم برزخ
۸۵۱	۱۳- ظالمان در عالم برزخ
۸۵۲	۱۴- علم به عالم برزخ
۸۵۲	۱۵- علما در عالم برزخ

- ۱۶- کافران در عالم برزخ ۸۵۳
- ۱۷- کمی مدت عالم برزخ ۸۵۵
- ۱۸- کوتاهی عالم برزخ ۸۵۷
- ۱۹- گناهکاران در عالم برزخ ۸۵۷
- ۲۰- مدت اقامت در عالم برزخ ۸۵۷
- ۲۱- مدت عالم برزخ ۸۵۹
- ۲۲- مرگ در عالم برزخ ۸۶۱
- ۲۳- مستکبران در عالم برزخ ۸۶۱
- ۲۴- مشرکان در عالم برزخ ۸۶۱
- ۲۵- ملائکه حسابگر در عالم برزخ ۸۶۳
- ۲۶- مؤمنان در عالم برزخ ۸۶۳
- ۲۷- نقش عالم برزخ ۸۶۳
- ۲۸- ویژگیهای عالم برزخ ۸۶۳
- ۱۵- عالم ذر ۸۶۵
- ۱- عالم ذر ۸۶۵
- ۲- اصحاب یمین در عالم ذر ۸۶۵
- ۳- اقرار در عالم ذر ۸۶۵
- ۴- انسان در عالم ذر ۸۶۷
- ۵- انسان ها در عالم ذر ۸۶۹
- ۶- خلقت در عالم ذر ۸۶۹
- ۷- کفر در عالم ذر ۸۷۱
- ۱۶- عالم شهود ۸۷۲
- ۱- عالم شهود ۸۷۲
- ۲- مراد از عالم شهود ۸۷۲
- ۱۷- عالم غیب ۸۷۴
- ۱- عالم غیب ۸۷۴

- ۸۷۵ ۲- ارتباط با عالم غیب
- ۸۷۶ ۳- برتری عالم غیب
- ۸۷۶ ۴- خزاین عالم غیب
- ۸۷۷ ۵- شرک و عالم غیب
- ۸۷۸ ۶- عظمت عالم غیب
- ۸۷۸ ۷- کلید عالم غیب
- ۸۷۸ ۸- مراد از عالم غیب
- ۸۷۸ ۹- موارد غیب
- ۸۸۰ ۱۰- مؤمنان به عالم غیب
- ۸۸۰ ۱۱- نقش ارتباط با عالم غیب
- ۸۸۲ ۱۸- عایشه
- ۸۸۲ ۱- توصیه توبه به عایشه
- ۸۸۳ درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 65

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- ظالمان

1- ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 13

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه، از ستمکاران خواهند شد.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 14

14 - ستمکاری، عادت و رویه بنی اسرائیل

و أنتم ظالمون

برداشت فوق، بر این اساس است که: جمله «و أنتم ظالمون» جمله ای معترضه باشد نه حالیه؛ یعنی، شما مردمی ستم پیشه هستید و گوساله پرستی نمودی از آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 9

9 - یهود، مردمی ستم پیشه و ظالمند.

وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ

جمله «وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ» (و شما ستمکار بودید) را می توان جمله ای معترضه دانست. بر این مبنا جمله مذکور بیانگر آن است که: یهود نه تنها در مورد گوساله پرستی ستمکاری کردند، بلکه عادت و رویه آنها ستمگری بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 7،8

7 - یهود ، مردمی ستم پیشه اند .

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

از مصداقهای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه و آیات پیشین - یهودیان می باشد.

8 - گنهکاران ، ستمکارند .

بِمَا قَدَّمْتُمْ أُيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

ص: 1

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 16،19

16 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا، از زمره ستمگران خواهد شد.

لئن اتبعت اهواءهم .. إنك إذا لمن الظلمين

19 - پیشوایان دین اسلام در صورت سازش کردن با پیروان دیگر ادیان بر سر مسائل دینی، از زمره ستمگرانند.

و لئن اتبعت اهواءهم .. إنك إذا لمن الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 17

17 - کسانی که برای خداوند مثل و مانندی بپندارند، از ظالمانند.

و لو يرى الذين ظلموا

مقصود از «الذين ظلموا» مشرکان می باشد. تعبیر کردن از مشرکان به «الذين ظلموا» برای رساندن این حقیقت است که شرک ورزی، ظلم و تعدی به حق خداوند، (ضرورت یکتا دانستن او) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 7

7 - کافران محارب، فتنه انگیزان و بازدارندگان از گسترش و حاکمیت دین الهی، ظالم هستند.

فلا عدون إلا على الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 23

23 - ستمکاران، فقط کسانی هستند که از حدود الهی تعدی کنند.

و من يتعد حدود الله فأولئك هم الظالمون

ضمير فصل «هم» گویای حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 23

23 - دانایی گسترده خداوند به ستمگران

و الله عليم بالظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 12

12 - کافران ، مصداق کامل ظالمان هستند .

و الكافرون هم الظالمون

مسئلاً تنها کافران ظالم نیستند؛ بنابراین مراد از حصر در جمله فوق، می تواند اشاره به مصداقی کامل از ظلم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 2

21 - عجز و واماندگی کافران و ستمگران ، در استدلال بر ربوبیت غیر خداوند

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

توصیف نمرود به «آذی کفر» اشاره به علت بهت است ; یعنی نه تنها نمرود در انکار ربوبیت خداوند وامانده شد; بلکه هر کافری در مقابل برهان ابراهیم (ع) و متمسکان به قرآن، عاجز می گردد.

24 - ظالمان ، محروم از هدایت الهی

و الله لا یهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 270 - 5

5 - ستمگران ، محروم از هر گونه یاور

یا ایها الذین امنوا لا تبطلوا صدقاتکم بالمنّ و الاذی . . . و لا تیمّموا الخبیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 57 - 14، 12

12 - کفر (انکار پیامبر) ، ظلم است و کافران ، ظالم هستند .

فاما الذین کفروا . . . و الله لا یحبّ الظالمین

بنابراینکه جمله «و الله لا یحبّ الظالمین»، تعلیل برای کیفر کافران باشد; یعنی چون کافران ظالم هستند، مستحق کیفرند.

14 - مؤمنانی که دارای اعمال صالح نباشند ظالم هستند . *

لذا گروه یاد شده در زمره ظالمین قرار می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 94 - 3

3 - یهودیان ، بدعتگذار و دروغپردازانی سخت ستمگر

قل فاتوا بالتوریه . . . فمن افتری ... فاولئک هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 13

13 - رویارویی و نبرد با اهل ایمان ، ظلم است و محاربانِ با اهل ایمان ، ظالم هستند .

لیقطع طرفاً من الذین کفروا . . . فانهم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 14

14 - خداوند ، آگاه به ستمگران و ستمدیدگان و آگاه به دادخواهی مظلومان است .

لا یحب الله . . . إلا من ظلم و کان الله سمیعاً علیماً

متعلق علم، می تواند مطالبی باشد که در آیه مطرح شده است، همانند ظالم، مظلوم و مقدار ستمی که شده و . . .

ص: 3

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 10، 3، 1

1 - ظلم یهود، موجب حرام گشتن برخی از نعمت های پاکیزه و حلال بر آنان

فبظلم من الذین هادوا حرّما علیهم طیبیت أحلت لهم

3 - ظلم یهود، موجب محرومیت آنان از برخی نعمت های پاکیزه *

فبظلم من الذین هادوا حرّما علیهم طیبیت أحلت لهم

بدان احتمال که مراد از تحریم، تحریم تکوینی باشد؛ بنابراین «حرّما ..» به این معنا است که خداوند یهود را از دستیابی به برخی طیبیات محروم ساخت.

10 - یهود، ظالمانی منحرف و بسیار اغواگر

فبظلم من الذین هادوا حرّما .. و بصدّهم عن سبیل اللّٰه کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 7

7 - جاودانگی در جهنم، کیفر کافران ستمگر

إنّ الذین کفروا و ظلّموا .. خلّدین فیها ابداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 16، 23

16 - کسانی که بر مبنای مقررات و قوانین الهی حکم نکنند، ستمکارند .

و من لم یحکم بما أنزل اللّٰه فأولئک هم الظلمون

23 - ستم پیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

فأولئک هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يهود و نصارا ، مردمی گمراه و ستمگر

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

از مصادیق مورد نظر برای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه - ، یهود و نصارا هستند.

16 - مسلمانان پذیرای ولایت یهود و نصارا ، گمراه و از زمره ستمگرانند .

و من يتولهم منكم فانه منهم إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - بیمار دلان سست ایمان ، از زمره ستمگران

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ . فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - شاهدان جایگزین در امر وصیت باید در خاتمه سوگند خویش تأکید کنند که در صورت خیانت از ستمکاران محسوب می شوند .

فقسما بالله إنا إذا لمن الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 2،8،1

1 - افترازندگان به خداوند، ظالمترین مردم هستند.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

2 - تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن .. أو کذب بایته

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. و من أظلم ... إنه لایفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آئیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 20،21،23

20 - پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) نباید با طرد مؤمنان مستمند و فقیر از اطراف خویش، خود را در جرگه ظالمان قرار دهد.

فتطردهم فتکون من الظلمين

21 - رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتکون من الظلمين

23 - کسانی که از پیامبر(صلی الله علیه و آله) خواهان طرد مؤمنان مستمند و ضعیف بودند، ستمگرند.

در صورتی که ال در «الظالمين» عهد باشد، گزینش عنوان ستمگر برای مذکورین در آیه (درخواست کنندگان طرد) تصریح به ستمگر بودن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 17

17 - مغالطه گران و یاوه گویان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی ستمکارند.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. مع القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 4،5،2

2 - ظالمترین مردم کسانی هستند که به دروغ چیزی را به خداوند نسبت دهند و به او افترا زنند.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

4 - یهودیان به سبب ادعای نازل نشدن وحی بر هیچیک از بشر ظالمترین مردم هستند.

ص: 5

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء . . . و من أظلم ممن افترى على

5 - مدعیان دروغی نزول وحی بر خود (متنبیان) ظالمترین مردمانند.

و من أظلم . . . أو قال أوحى إليّ و لم يوح إليه شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 3,4

3 - گمراه کنندگان و گمراه شونندگان هر دو ظالمند.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

مراد از «بعض» گمراه کنندگان و مراد از «بعضا» گمراه شونندگان که هر دو متصف به ظلم شده اند. گفتنی است تنوین «بعضا» عوض مضاف الیه است، یعنی: «نولى بعض الظالمين بعضهم».

4 - جنیان اغواگر و آدمیان اغواشده، هر دو از ظالمانند.

يمعشر الجن قد استكثرتم من الإنس . . . و كذلك نولى بعض الظلمين بعضها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 12

12 - خداوند کسانی را که با کفرورزی، خویش را در زمره ستمکاران قرار داده اند، رستگار نمی سازد.

إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 13

13 - کسانی که با افترا به خداوند احکام دروغین جعل می کنند، ستمگر و محروم از هدایت خداوندند.

إن الله لا يهدى القوم الظلمين

«ال» در «القوم» عهد است و با توجه به آیات قبل مراد از «قوم» همان کسانی هستند که با افترا به خداوند موجبات گمراهی مردم را فراهم می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 25

25 - عن أبي عبدالله(ع) في قوله: «فمن اضطر غير باغ و لا عاد» قال: الباغي الظالم و العادي الغاصب.

از امام صادق(ع) درباره آیه «فمن اضطر غير باغ و لا عاد» روایت شده است: مراد از «باغی»، ستمگر و مراد از «عادی»، غاصب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 2

2 - جوامع بی اعتنا به قوانین دین و اعراض کنندگان از ولایت خداوند، از ظالمان هستند.

اتبعوا .. قالوا انا كنا ظلمين

ظالم خواندن اقوام هلاک شده پیشین پس از فرمان به تبعیت از قوانین دین و بر حذر داشتن مردم از پذیرش ولایت غیر خدا، بیانگر آن است که پذیرش ولایت غیر خدا و پیروی نکردن از قوانین دین، ظلم است.

ص: 6

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 5

5 - هشدار خداوند به آدم و حوا که در صورت خوردن از شجره نهی شده از ستمکاران خواهند بود.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 1

1 - افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بأیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 5,6

5 - مجرمان از ستمکاران هستند.

کذلک نجزی الظلمین

6 - آنان که آیات الهی را دروغ بشمارند و از سر تکبر آنها را انکار کنند، از ستم پیشگانند.

إن الذین کذبوا .. کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 1,2,3,4,6

1 - اعراض کنندگان از راه خدا (دین و معارف الهی) از زمره ستمکارانند .

أن لعنة الله علی الظالمین. الذین یصدون عن سبیل الله

«صدّ» مصدر «یصدّون» می تواند به معنای اعراض کردن باشد و می تواند به معنای مانع شدن و باز داشتن به کار رود. در صورت اول

«یصدّون» فعلی لازم است و در صورت دوم فعلی است متعدی. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

2 - کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا باز دارند، ستمکارند .

أَنْ لَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

برداشت فوق بر این اساس است که «یصدون» از «صدّ» به معنای بازداشتن باشد. قابل ذکر است که بر این مبنا کلمه ای همانند «الناس» مفعول آن خواهد بود که به خاطر وضوحش در کلام نیامده است.

3 - آنانکه در پی کج و ناهنجار جلوه دادن راه خدا هستند ، از گروه ظالمانند .

أَنْ لَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... يَبْغُونَهَا عَوْجًا

بغی به معنای خواستن و جستجو کردن است. «ها» در «یبغونها» به تقدیر لام می باشد و عوجا (کجی و انحراف)، مفعول به است بنابراین «الذین یبغونها عوجاً» یعنی: آنانکه در جستجوی کجی برای دین الهی هستند حال یا در لابلای معارف دینی در جستجوی مواردی هستند که آنها را نکاتی انحرافی بنمایانند و یا اینکه با تحریف حقایق دین، آنها را به مسائلی انحرافی تبدیل می کنند. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

4 - آنانکه در پی ناهنجار کردن و منحرف ساختن راه خدایند ، از زمره ستمکارانند و در قیامت مورد لعنت خدا قرار خواهند گرفت .

أَنْ لَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... يَبْغُونَهَا عَوْجًا

برداشت فوق بر اساس دومین مصداقی است که در توضیح برداشت قبل برای پی جویی اعوجاج در دین بیان شده است.

6 - منکران قیامت از زمره ستمکارانند و در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود .

أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ كَفُورُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 11

11 - بنی اسرائیل زمان موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

اتخذوه و كانوا ظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 28

28 - شرک ، ظلم است و مشرکان مردمی ظالم هستند .

و لاتجعلنی مع القوم الظالمين

مراد از «الظالمين» همان مشرکان و گوساله پرستان هستند. بنابراین هدف از آوردن کلمه «الظالمين» به جای «المشركين» ظالم خواندن مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 30

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند .

و قَطَّعْنَهُمْ ... وَ مَا ظَلَمُونَا وَ لَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 6

6 - یهودیان متخلف از حکم روز شنبه (حرمت تلاش برای کسب مال و صید ماهی) مردمانی فاسق و ظالم در پیشگاه خداوند

وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعِزَّتِهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2

2 - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسمهم كانوا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 3

3 - کفار قریش بر خوردار از روحیه زورمداری و سلطه جویی

أنتم قليل مستضعفون . . . تخافون أن يتخطفكم الناس

چون آیه ناظر به حالات مسلمانان تا پیش از هجرت است، مصداق مورد نظر از «الناس»، مشرکان مکه و کفار قریش است.

ص: 8

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 10، 8

8 - تکذیب کنندگان آیات و نشانه های خداوند ظالم هستند .

کذبوا بایت ربهم ... و کل کانوا ظلمین

10 - فرعونیان ، امت های پیش از آنان و کفرپیشگان مکه ، از زمره ظالمان

و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 19 - 8

8 - کافران و مشرکان ، مردمانی ستم پیشه اند .

و الله لایهدی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 5

5 - مسلمانانی که با کفار و دشمنان اسلام پیوند دوستی و موالات می بندند ، مردمانی ستم پیشه اند .

إن استحبوا الکفر علی الإیمن و من یتولهم منکم فأولئک هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 11

11 - متخلفان جنگ تبوک ، مردمی ستم پیشه

لو خرجوا ... و الله علیم بالظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 13، 15

13 - منافقان ، زیان زننده به جامعه اسلامی ، مروج کفر ، تفرقه افکن میان مؤمنان ، ظالم و دوزخی اند .

اتخذوا مسجداً ضراراً و كفراً و تفریقاً .. و إحصاداً ... فانهار به فی نار جهنم

15 - بناکنندگان مسجد ضرار ، از ظالمان و سقوط کنندگان در آتش دوزخند .

والذین اتخذوا مسجداً ضراراً .. فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3، 2

2 - مردمی که با عذاب استیصال نابود می شوند ، مردمی ظالم و ستم پیشه بوده و در عذاب جاودان اخروی ، معذب خواهند بود .

أثم إذا ما وقع .. ثم قيل للذین ظلموا ذوقوا عذاب الخلد

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، مردمی ظالم و ستم پیشه اند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قيل للذین ظلموا

ص: 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 4

4- فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 7

7- کسانی که غیر خداوند را نیایش و عبادت کنند ، ظالم هستند .

و لاتدع من دون الله .. فإنک إذا من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 19 - 7, 4, 2, 1

1- کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا (دین و معارف الهی) بازدارند ، از زمره ستمکارانند .

ألا لعنه الله علی الظلمین. الذین یصدون عن سبیل الله

فعل «یصدون» به معنای باز می دارند و نیز به معنای اعراض می کنند، آمده است. برداشت فوق براساس معنای اول است.

2- اعراض کنندگان از راه خدا ، از ستمکارانند .

ألا لعنه الله علی الظلمین. الذین یصدون عن سبیل الله

4- آنان که در پی ناهنجار نشان دادن راه خدا هستند ، ستمکارند .

ألا لعنه الله علی الظلمین. الذین ... ییغونها عوجاً

«ییغونها عوجاً»؛ یعنی ، در جست و جوی انحراف برای راه خدا هستند. جست و جوی انحراف برای راه خدا ، گاهی به ایجاد انحراف در آن است و گاهی منحرف جلوه دادن آن می باشد. برداشت یاد شده ناظر به دومین شیوه است.

6- کسانی که در پی منحرف ساختن دین و معارف الهی هستند ، ستمکارند و در آخرت به لعنت خدا گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله علی الظلمین. الذین ... ییغونها عوجاً

7- منکران آخرت از ستمکارانند و در قیامت از رحمت خداوند ، محروم خواهند بود .

ألا لعنة الله على الظالمين. الذين ... هم بالأخره هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 15

15- ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذين تزدرى أعينكم . . . إني إذا لمن الظالمين

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار - که محرومان شایسته خیر نیستند - در حق آنان ستم می کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 8

8- کفر ، ستمگری است و کفر پیشگان ستمگرند .

ص: 10

وقيل بعداً للقوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 67 - 2

2- قوم ثمود ، مردمانی ستمکار بودند .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 83 - 4

4- قوم لوط ، به خاطر آلوده بودن به عمل شنيع لواط ، در پيشگاه خداوند مردمی ستمکار محسوب می شدند .

و ما هي من الظلمين ببعيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 94 - 8

8- قوم شعيب ، مردمانی ستمکار بودند .

وأخذت الذين ظلموا الصيحه

مقصود از «الذين ظلموا» قوم شعيب است که به شرکورزی ، انکار رسالت شعيب(ع) و کم فروشی و بی عدالتی در داد و ستد اصرار میورزیدند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 101 - 3,5

3- شرکورزی ، انکار پیامبران و ارتکاب گناه ، ستمهایی است که مشرکان ، کافران و گنه کاران در حق خود روا می دارند .

ولكن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

5- اقوام هلاک شده گذشته: قوم نوح، عادیان، ثمودیان، قوم شعیب و لوط و فرعونیان، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران، بر خویش ستم کردند.

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح، عادو. ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 6 - 10

10- نقش تعیین کننده خداوند در تحولات تاریخ بشری و نجات مردمان از ظلم و ستم

إذ أنجکم من آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 11

9- ابراهیم - 14 - 13 - 10

10- اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند ، مردمانی ستمگر بودند .

وقال الذین کفروا لرسلمهم لنخرجنکم . . . فأوحى إليهم ... لنهلكنّ الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 15 - 8

8- کافرانی که در برابر بینات و برهان های روشن انبیا لجاجت کرده و در مقابل آنان ایستادند ، مردمانی جبّار و منحرف بودند .

وقال الذین کفروا لرسلمهم لنخرجنکم . . . و خاب کلّ جبّار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 27 - 9

9- کفر ، ظلم است و کافران ، ظالمند .

یثبت الله الذین ءامنوا . . . و یضللّ الله الظلمین

از مقابله «الظالمین» با «الذین آمنوا» استفاده می شود که ظالمان همان کافران هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 78 - 1

1- مردم «ایکه» (قوم شعیب) مردمی ستم پیشه بودند .

وإن كان أصحاب الأیکه لظلمین

نوع مفسران بر آنند که مقصود از «ایکه» همان قوم شعیب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 28 - 1

1- کافران ، کسانی اند که با کفر خود ، به خویش ستم می کنند .

الکفرین . الذین تتوفّ -هم الملائکه ظالمی أنفسهم

«الذین» صفت «الکافرین» و «ظالمی» حال برای آن است. مراد از «ظالمی أنفسهم» به قرینه لفظ «الکافرین» ظلم کنندگان به خود با انتخاب کفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 8

8- کافران ، با انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، به خود ستم کردند .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 85 - 2

2- کافران ، ظالمند .

ص: 12

لا يؤذَن للذین کفروا .. و إذا رءا الذین ظلموا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 7,8

7- نسبت دهندگان سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمانی ستمکارند .

إذ یقول الظلمون إن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رجلاً مسحوراً

8- کافران حق ناپذیر ، مردمانی ظالم و ستم پیشه اند .

الذین لایؤمنون بالأخره .. إذ یقول الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفابخشی قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنین و لایزید الظلمین إِلَّا خساراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 11,12

11- افترا بر خداوند ، گناهی بزرگ است و افترازنندگان به او ، ستم کارترین مردمان اند .

فمن أظلم ممّن افتری علی الله کذباً

12- شرک ، گناهی بزرگ است و مشرکان ، ظالم ترین مردمان اند .

اتّخذوا من دونه ءالهه .. فمن أظلم ممّن افتری علی الله کذباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 7

7- حکومت ، در زمان زندگی اصحاب كهف ، حکومتی مستبد و ظالم بود .

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 12

12- کافران به حقایق نازل شده از سوی خداوند ، ظالم ، و سزاوار آتش اند .

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ . . . وَ مَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 29

29- پیروان شیطان و گزینش کنندگان ولایت او ، ظالم اند .

بئس للظالمين بدلاً

ص: 13

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 86 - 7

7- ساحل نشینان غرب سرزمین ذی القرنین ، مردمی کفرپیشه و ستم کار بودند .

قلنا یذا القرنین إِمَّا أَنْ تَعَدَّبَ

تعبیر «تعذب» نشانگر آن است که آنان مستحق کیفر بوده اند و دلیل آن - به قرینه آیات بعد - ستم گری و کفر آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 4

4- مردم بی ایمان و فاقد عمل صالح ، در بینش ذوالقرنین ، مردمی ظالم بودند .

قال أمّا من ظلم . . . و أمّا من ءامن و عمل صلحاً فله جزاء الحسنی

مقابله بین دو گروه «من ظلم» و «من ءامن . . .» حکایت از آن دارد که ترک ایمان و عمل صالح ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 38 - 7

7- کافران از زمره ستم کاران و گمراهان اند .

فویل للذین کفروا . . . لکن الظلمون الیوم فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 7

7- منکران معاد ، در زمره ستم کارانند .

و یقول الإنسن . . . و نذر الظلمین فیها جثیاً

از منکران معاد به عنوان «ظالم» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 5

5- ظلم، اسراف است و جوامع ستمگر، مصداق بارز مسرفان تاریخ اند.

و أهلكنا المسرفين . . . و كم قصمنا من قرية كانت ظالمة

خداوند در دو آیه قبل، دشمنان پیامبران را به مسرفان توصیف کرد (و أهلكنا المسرفين) و در این آیه بسیاری از اقوامی را که به خاطر دشمنی با دین الهی، نابود شده اند، به ظالمان توصیف فرمود. از ارتباط این دو آیه، می توان فهمید که ظالمان همان مسرفان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 4

4- رفاه زدگان و خوشگذرانان جوامع، ظالم و ستمگراند.

قریه کانت ظالمة . . ما أترفتم فیہ . . . إنا كنا ظلمین

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 6

6- ادعای الوهیت ظلم است و مدعیان خدایی ، ظالم اند .

و من یقل منهم إتی إله .. کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 4

4 - بیمار دلان و افراد سنگ دل ، مردمانی ظالم و بی دادگر

للذین فی قلوبهم مرض و القاسیه قلوبهم و إن الظلمین لفی شقاق بعید

مراد از «ستمگران» افراد بیمار دل و قسی القلب است و «شفاق» به معنای مخالفت و ستیزه جویی می باشد. «بعید» صفت «شفاق» و به معنای دور و دراز است؛ یعنی، این گروه ستمگر، در ستیزجویی دور و درازی با حق هستند؛ مقصود این که فاصله میان آنها و حق، چنان زیاد است که نباید هیچ گونه امیدی به دست برداشتن آنها از مخالفت و ستیزه جویی با آن داشت. در واقع، این توصیه ای است به پیامبر(صلی الله علیه و آله) که از آنها قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 3

3 - مشرکان عصر بعثت ، مردمی ظالم و ستمگر

ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 8

8 - بی گمان منافقان ، ظالم و ستمگراند .

بل أولئک هم الظلمون

معرفه آمدن مبتدا و خبر، همراه با ضمیر فصل (هم) و آمدن مبتدا در قالب اسم اشاره (أولئک)، همگی بر تأکیدی بر این مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 8،9

8 - مشركان ، مردمانی ستمگر

وقال الذين كفروا... وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

9 - هرگونه اتهام ناروا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (همچون سحر زدگی و...) ظلم است و اتهام زندگان ظالم اند.

وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 7

7 - تكذيب آيات و رسولان الهی ، ظلم است و تكذيب کنندگان ، مردمانی ظالم اند .

الذين كذبوا بآيتنا... كذبوا الرسل... وأعدنا للظلمين عذاباً أليماً

ص: 15

مراد از «الظالمین» در آیه همان تکذیب کنندگان آیات و انبیا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 2

2- قوم عاد ، ثمود و اصحاب رسّ ، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

و أعتدنا للظالمين عذابًا أليمًا . و عَادًا و ثمودا و أصحاب الرسّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 4

4- فرعونیان ، مردمی ستمگر و ظالم

أن اتت القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 6

6- فرعون و دار و دسته اش ، عناصری بیدادگر و ستم پیشه

ربّ نجّنی من القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 11

11- فرعون و دار و دسته وی ، مردمی ظالم و بیدادگر بودند .

نجوت من القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 37 - 8

8- فرعونیان ، گروهی بیدادگر و ظالم بودند .

وقال موسى . . . إنّه لا يفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7 - دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه . . . إنّ الله لایهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 8

8 - قوم لوط ، مردمی ظالم و ستم پیشه بودند .

إنّ أهلها كانوا ظالمین

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 9

9 - مشرکان مکہ ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون . . . و ما يجحد بآيتنا إلا الظلمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الكافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 2

2 - مشرکان ، مردمانی ظالم و ستم گرند و شرک ، از موارد ستم است .

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 4

4 - کافران ، مردمانی ظالم و ستم پیشه اند .

و يوم تقوم الساعة يقسم المجرمون ما لبثوا . . . فيومئذ لا ينفع الذين ظلموا معذرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 12

12 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

فأروني ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون

«ال» در «الظالمون» می تواند عهد و اشاره به مشرکان باشد که مخاطب خداوند در آیه اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 19، 12، 8

8 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن . . . و لو ترى إذ الظلمون

12 - كافرين به قرآن ، مردمانی ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن . . . و لو ترى إذ الظلمون

19 - مستضعفان و مستكبران كافر ، هر دو ظالم اند .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . يقول الذين استضعفوا للذين استكبروا

خداوند، پس از آن که مشرکان را مردمانی ظالم معرفی کرد به بیان تفضیلی مشاجره آنان پرداخت. این نشان می دهد که مشرکان ظالم به دو گروه مستضعف و مستکبر تقسیم می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

و يوم يحشرهم . . . أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون . . . تقول للذين ظلموا

ص: 17

به قرینه سیاق، مراد از «الذین ظلموا» همان کسانی اند که غیر خدا را می پرستیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 15

15 - کفر و نپذیرفتن دعوت پیامبران، ظلم است و کافران ظالم اند.

و الذین کفروا لهم نار جهنم... فما للظلمین من نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 11

11 - شرک، ظلم است و مشرکان، ظالم اند.

بل إن یعد الظلمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3 - شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد، ظالم اند.

هذا یوم الفصل الذی کنتم به تکذبون . احشروا الذین ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 3

3 - انکار قیامت، ظلم است و منکران قیامت ظالم اند.

أنتک لمن المصدّقین... إنا جعلناها فتنه للظلمین

آیه شریفه در سلسله آیات مربوط به منکران قیامت قرار دارد که آنان را به رنج و عذاب تهدید می کند. تعبیر کردن از آنها به خصوصیت ستم کار بودن، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - منکران قیامت ، از زمره ستمگران اند .

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و لو أنّ للذین ظلموا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، از منکران قیامت تعبیر به ظالم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مرفهان و برخورداران ناسپاس جامعه ، از ستمگران اند .

والذین ظلموا من هؤلاء

«والذین ظلموا من هؤلاء» ، هر چند اشاره به مرفهان ناسپاس در آغاز، بعثت دارد؛ ولی آیه شریفه بیانگر حکمی عامی و فراتر از مورد خاص نزول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 11

11 - سرپیچی کنندگان از پیام وحی و روی گردانان از یاد قیامت، ظالم و ستمگرند .

و كذلك أوحينا .. و تنذر يوم الجمع ... و الظلمون ما لهم من وليّ و لانصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 1

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

و تريهم يعرضون عليها خشعين من الذلّ ينظرون من طرف خفيّ

تعبیر «يعرضون عليها» به صیغه مجهول، ناگزیری و بی اختیاری ظالمان در عرصه قیامت را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 8

8 - تفرقه گرایان در دین و راه انبیا، انسان هایی ستمگر و مستحق عذاب اخروی

إنّ الله هوربيّ و ربّكم .. فاختلف الأحزاب من بينهم فويل للذين ظلموا من عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 21

21 - توبه نکردن از استهزا، طعن و نسبت دادن القاب زشت به مؤمنان، باعث ورود حتمی فرد در زمره ظالمان

لايسخر قوم من قوم ... و من لم يتب فأولئك هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 2

2 - کافران و اعراض کنندگان از عبادت خداوند، ستمکار و ظالم اند .

و ما خلقت ... إلاّ ليعبدون ... فإنّ للذين ظلموا ذنوبًا

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - که در زمینه هدف آفرینش و عبودیت بندگان به درگاه خداوند بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 5

5 - برقرارکنندگان روابط دوستانه و مسالمت آمیز ، با کسانی که به دین و سرزمین مسلمانان هجوم آورده اند ، ظالمان واقعی هستند .

و من يتولّهم فأولئك هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 9

ص: 19

9- قوم یهود، گروهی ظالم و محروم از هدایت خداوند

الذین کذبوا بآیت اللّٰه و اللّٰه لایهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 2

2- یهودیان، مردمی ظالم و ستمگراند.

و لایتمنّونه .. و اللّٰه علیم بالظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 12

12- قبطیان و کارگزاران فرعون، مردمی ستمگر بودند.

و نَجّی من القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 8

8- کفر و نپیمودن راه خدا، ظلم است و کافران ظالم اند.

و الظلمین أعدّ لهم عذاباً ألیماً

مقصود از «ظالمین» - به قرینه آیات گذشته - کافرانی هستند که راه خدا را نمی پیمایند.

2- آثار اطاعت از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 2

2- پیروی از جباران و ستم پیشگان، در پی دارنده خشم و عذاب الهی است.

فأطاعوا .. فلما ءاسفونا انتقمنا منهم

3- آثار اعتماد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 2

2- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، موجب گرفتار شدن به آتش دوزخ است .

ولا تركزوا إلى الذين ظلموا فتمسكم النار

ص: 20

4- آثار باستانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 9

9- آثار به جا مانده از ستمگران گذشته ، عبرت انگیز و درس آموز است .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لکم الأمثال

در برداشت فوق «مساکن» در جمله «و سکنتم فی مساکن الذین ظلموا أنفسهم . . .» کنایه از آثار به جا مانده گرفته شده است.

5- آثار پیروی از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 17

17- انکار ربوبیت خدا ، مخالفت با پیامبران و برنامه های آنان و پیروی از ستمگران و سرکشان ، در پی دارنده عذاب سهمگین قیامت

و نَجِّنِهِمْ مِنْ عَذَابِ غَلِيظٍ. و تلک عاد جحدوا ... و اتبعوا أمر کل جبار عنید

آیه مورد بحث ، بیانگر گناهانی است که قوم عاد را به عذاب دنیوی و اخروی گرفتار ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 19 - 6

6 - پیروی از تمایلات جاهلانه ظالمان ، به معنای پذیرش ولایت و رهبری آنان است .

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ . . . و إِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

با توجه به این که «إِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ . . .» تعلیل برای نهی «لا تتَّبِعْ» است، مفاد آیه شریفه چنین خواهد بود: اگر پیامبر یا موحد

دیگری، در برابر خواسته یا خواسته های هواپرستان جاهل تسلیم شود، در حقیقت رهبری و ولایت آن هواپرستان ظالم را پذیرفته است.

6- آثار تأثیر از هدایت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 8

8- نفرین بر ظالمان و گمراه کنندگان جامعه - پس از ناامیدی از هدایت آنان - کاری پسندیده و روا

و لا تزد الظلمين إلاّ ضللاً

7- آثار ترس اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 2

2- ستمگران بر اثر وحشت روز قیامت ، از حرکت پلک های چشم ناتوان و دلشان تهی از تدبیر و چاره جویی خواهد بود .

يعمل الظلمون ... لا یرتد إلیهم طرفهم و أفندتهم هوآء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 4

4 - آثار ترس و دلهره ، آشکار در چهره ستمکاران و منکران معاد ، در قیامت

تری الظلمین مشفقین

واژه «تری» اشعار به مطلب یاد شده دارد.

8- آثار ترک گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 7

7- پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری ، تکیه نکردن بر ستمگران و اقامه نماز ، نیکوکاری و در پی دارنده اجر و پاداش الهی است .

فاستقم ... ولا ترکنوا ... أقم الصلوه ... فإن الله لا یضیع أجر المحسنین

9- آثار حکومت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 5

5- هلاکت دنیوی و آتش دوزخ ، پی آمد حکومت های مستکبر ، ستمگر و فاسد (چونان فرعونیان)

إنهم كانوا قومًا فسقین ... إنه لا یفلح الظلمون ... واستکبر هو ... و جعلنهم

10- آثار عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 7

7- باز ایستادن ظالمان تکذیب‌گر از نطق و سخن ، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم . . . فهم لا ینطقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «وقع القول. . .» حلول عذاب باشد.

ص: 22

11- آثار عمل ناپسند ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 7

7 - عذاب دردناک و سخت ستمکاران در قیامت ، بازتاب عملکرد خود آنان است .

وإنّ الظلمین لهم عذاب أليم . تری الظلمین مشفقین ممّا کسبوا و هو واقع بهم

چنانچه که مراد از «ما» در «ما کسبوا» عمل باشد و ضمیر «هو» به آن بازگردد، از ارتباط دو آیه ، می توان استفاده کرد که «عذاب أليم» چیزی جز عملکرد انسان نیست.

12- آثار کیفر دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 7

7- در صورت تصمیم خداوند بر عقوبت و مؤاخذه دنیوی ظالمان ، همه انسان ها به هلاکت می رسیدند و نسلشان منقرض می شد . *

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترک علیها من دابّه

احتمال دارد به قرینه «الناس» و «بظلمهم» و نیز تناسب کیفر با گناه گناهکار، مراد از «دابّه» انسانها باشد.

13- آثار گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 2,15

2- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، موجب گرفتار شدن به آتش دوزخ است .

و لا ترکنوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار

15- « عن رسول الله (صلی الله علیه و آله) : . . . من مدح سلطاناً جائراً و تخفّف و تضعضع له طمعاً فیه کان قرینه إلى النار . . . قال الله

عزوجل : « و لا ترکنوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار . . . » ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده است: . . . کسی که سلطان ستمگری را به خاطر طمع داشتن به او، ستایش کند و در برابر

او کوچکی و تواضع نماید در آتش همنشین او گردد . . . خداوند عزوجل فرمود: و لا ترکنوا . . .».

14- آثار مرگ ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتّی إذا جاء أحدهم الموت قال ربّ ارجعون

«حتّی» برای بیان غایت شرارت ها و ستمگری های کافران است.

ص: 23

15- آثار مؤاخذه دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 7

7- در صورت تصمیم خداوند بر عقوبت و مؤاخذه دنیوی ظالمان ، همه انسان ها به هلاکت می رسیدند و نسلشان منقرض می شد . *

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترک علیها من دابّه

احتمال دارد به قرینه «الناس» و «بظلمهم» و نیز تناسب کيفر با گناه گناهکار، مراد از «دابّه» انسانها باشد.

16- آثار همنشینی با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 5

5 - حضور در جمع ظالمان ، دربردارنده خطر شمول عذاب آنها بر انسان

ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

17- آمرزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 10

10- گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشتن را سزاوار آمرزش ندانند .

إن ربک لذو مغفره للناس علی ظلمهم

«علی» در «علی ظلمهم» به معنای «مع» است.

18- ابزار مبارزه با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 8

8 - هنر شعر ، از ابزار کارآمد مبارزه با ظلم و ستمگران و حمایت از مظلومان

وانتصروا من بعد ما ظلموا

ص: 24

19- اتمام حجت با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 14

14- اتمام حجت خداوند پیش از فرستادن عذاب بر ستمگران

یوم یأتیهم العذاب . . . و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا

اینکه خداوند فرمود: ما چگونگی برخورد خود با ستمگران را برای شما بیان کردیم (تبیین لکم کیف فعلنا بهم)، می تواند بیانگر اتمام حجت خداوند برای همه ستمگران پیش از عذاب باشد، به ویژه اینکه خداوند این سخن را در پاسخ مهلت خواهی آنان می فرماید.

20- اجبار اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 1

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم ، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

و تریهم یعرضون علیها خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

تعبیر «یعرضون علیها» به صیغه مجهول، ناگزیری و بی اختیاری ظالمان در عرصه قیامت را می رساند.

21- اجتناب از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 7

7- پرهیز از پیوستن به ستمکاران و گرفتار شدن به کیفر آنان، هشدار خداوند به تمامی انسانها

و کذلک نجزی الظلمین

22- احتضار ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 18، 12

12 - مجازات اخروی ستمکاران بزرگ از نخستین لحظات احتضار و مرگ آغاز خواهد شد.

ولو تری إذ الظلمون فی غمرت الموت

18 - جان کندن ستمگران، همراه با تمسخر ملائکه قبض روح نسبت به آنان و بیان عجز آنان برای رهایی از مرگ است.

أخرجوا أنفسکم الیوم تجزون عذاب الهون

ص: 25

23- ارزش دوری از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 3

3- دستیابی انسان ها به زندگی آرام و امن و به دور از سلطه جباران ، امری بس مهم و ارزشمند

فأغرقته و من معه . . . اسکنوا الأرض

24- ازدیاد گمراهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 5

5- افزودن گمراهی ، از عذاب های الهی برای ظالمان و گمراه کنندگان جامعه

وقد أضلّوا كثيراً و لاتزد الظلمین إلاّ ضلّلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که پیامبران برای هدایت مردمان مبعوث شدند و افزودن گمراهی گمراه کنندگان، جنبه مجازاتی دارد نه ابتدایی.

25- استمداد اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 1

1 - ستمگران در قیامت ، برای رهایی خود از عذاب سخت الهی ، حاضرانند دو چندان ثروت ها و دارایی های زمین را فدا کنند .

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض جمیعاً و مثله معه لافتدوا به من سوء العذاب یوم

26- استمداد از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5

5- مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبدا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

ص: 26

27- استمهال ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 10، 8

8- سرزنش شدن ستمگران از جانب خداوند ، هنگام مهلت خواهی آنان در وقت نزول عذاب استیصال

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا .. أولم تکنوا أقسمتم من قبل ما لکم من زو

10- ستمگران در مهلت خواهی خویش از خداوند ، به هنگام مشاهده عذاب الهی ، برای پذیرش اسلام و پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) راستگو نیستند .

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربنا أخرنا .. أولم تکنوا أقسمتم من قبل

از پاسخ خداوند به مهلت خواهی ستمگران که فرمود: شما علی رغم وجود آیات و دلایل روشن، بر زوال ناپذیری خود تأکید داشتید، به دست می آید که اگر خداوند به آنان مهلت دهد باز هم به راه باطل خود ادامه خواهند داد.

28- استهزاهای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 7

7 - عذاب قیامت ، همواره مورد انکار و استهزای مشرکان و ستمگران است .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

طبق نظر مفسران آنچه مورد استهزا قرار می گرفت، قیامت و عذاب آن روز بود. گفتنی است آمدن فعل «کانوا» و کاربرد «یستهزءون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار دارد.

29- استهزای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 18

18 - جان کندن ستمگران، همراه با تمسخر ملانکه قبض روح نسبت به آنان و بیان عجز آنان برای رهایی از مرگ است.

أخرجوا أنفسکم الیوم تجزون عذاب الهون

1- فرار نکردن و بازگشتن به زندگی مرفّه، سخن استهزا آمیز خداوند با مترفان ستمگر، به هنگام نزول عذاب استیصال بر آنان

لا تتركضوا وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

«الترف» به معنای تنعم و برخورداری از نعمت و «الترفه» به معنای خود نعمت است. و «مترف» نیز به کسی گویند که از نعمت فراوان و رفاه بسیار برخوردار باشد، به گونه ای که او را مغرور سازد (لسان العرب) و یا آن چنان در ناز و نعمت باشد که کسی جلوگیری او نباشد و هر چه دلش خواست آزادانه انجام دهد (قاموس المحيط). گفتنی است نهی و امر در جمله «لا تتركضوا» و «ارجعوا...» برای طلب حقیقی نیست؛ بلکه مجاز و از باب تهکم و استهزا است.

30- اصلاح ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 12

12 - خداوند ، ترغیب کننده ستمکاران و گنهکاران به توبه و اصلاح خویش (خودسازی)

فمن تاب . . . فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

توجه دادن ستمکاران به مغفرت، رحمت و توبه پذیری خداوند می تواند به منظور ترغیب آنان به توبه و اصلاح باشد.

31- اضطراب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 7

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم ، در کنار آتش دوزخ

يَنْظُرُونَ مِنْ طَرَفٍ خَفِيٍّ

نگاه زیر چشمی به جهنم ، کنایه از ترس و وحشت است .

32- اضطراب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 10

10 - ستم پیشگان ، بی بهره از ثبات آرامش و فاقد اصول ثابت و سخن استوار در زندگی دنیا و آخرتند .

يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

از مقایسه صدر و ذیل آیه و مقابله ظالمان با مؤمنان مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 3

3- وحشت و اضطراب شدید و ناگهانی جوامع ستمگر ، هنگام ظهور علایم و نشانه های عذاب الهی

فَلَمَّا أَحَسُّوا... إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ

مطلب یاد شده از «إِذَا»ی فجائیه - که دلالت بر امر ناگهانی و به دور از انتظار می کند - استفاده شده است؛ زیرا فرار ناگهانی دلیل بر وجود نوعی اضطراب و وحشت است.

ص: 28

33- اضلال ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 7

7- ایجاد انحراف در دین ، از شیوه ها و ابزار های دنیاپرستان و صاحبان زر و زور برای نیل به هدف های مادی خود

و أحلّوا قومهم . . . و جعلوا لله أندادًا... قل تمتّعوا

34- اعتماد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 6

6- تکیه بر ستمگران برای گسترش توحید و دین ، طغیان و خروج از حد و مرز تعیین شده است .

فاستقم كما أمرت . . . لاتطغوا... و لاتركنوا إلى الذین ظلموا

عبارت «و لاتركنوا . . .» می تواند بیانگر مصداقی از «لاتطغوا» باشد و تفسیری برای «كما أمرت» تلقی گردد.

35- افساد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 8

8 - ظلم و جاه طلبی ، فسادگری است .

ظلمًا و علوًّا . فانظر كيف كان عقبه المفسدين

36- افشاگری از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 5,6

5 - مظلوم ، مجاز به دشنام دادن ظالم و افشاگری علیه اوست .

لايحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

6 - مظلوم، مجاز به هتک حرمت ظالم و آشکار ساختن خصلت های ظالمانه وی، برای مردم

لا یحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

مناسبت حکم و موضوع اقتضا می کند که گفته شود مراد از اظهار عیوب ظالم گفتاری است که مظلوم به وسیله آن ستمگری ظالم را نسبت به خودش بیان کند، بنابراین مظلوم حق ندارد بدیهای ظالم را که هیچ رابطه ای با وی ندارد، افشا کند.

ص: 29

37- اقامتگاه اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 9

9- دوزخ، گذرگاهی برای تقوایپیشگان و اقامت گاهی برای ستم کاران است .

ثمّ ننجی الذین اتقوا و نذر الظلمین فیها

38- اقرار ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 7، 1

1 - ستم پیشگان، به هنگام مواجه شدن با عذابهای دنیوی (عذاب استیصال)، معترف به ظلمهای گذشته خویش شدند

فما کان دعویهم .. إنا كنا ظلمین

7 - اعتراف ظالمان به ظلم خویش پس از آمدن عذاب الهی بی ثمر است.

کم من قریه أهلکنها .. قالوا إنا كنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 8

8- عقوبت و سرزنش کسانی که در حق آدمی ستم کرده اند پس از اعترافشان به گناه و توبه از آن ، به دور از شأن نیکوکاران است .

لا تثریب علیکم الیوم

«الیوم» ظرف و متعلق به «تثریب» است و مراد از آن زمانی است که برادران یوسف به خطای خویش اعتراف نموده و از گناه خود توبه کردند (و این کتا لخاطین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 1

1- رفاه زدگان جوامع ستم پیشه ، به ظلم و ستم خویش پس از احساس عذاب الهی اعتراف می کنند .

فلَمَّا أَحْسَبُوا بِأَسْنَانَا .. قَالُوا يَوْمَئِذٍ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

39- امتحان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 7

7 - از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که درباره سخن خداوند : « رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ » فرمود :
لا تسلطهم علينا ففتنتهم بنا ;

پروردگارا! گروه ستمگران را بر ما مسلط مکن که ما را وسیله آزمایش آنان قرار دهی».

ص: 30

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجره الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمين

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

40- امتنان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 1

1 - به رخ کشیدن انفاق اموالی انبوه و مباحات به آن، ورد زبان قلدر مآبان گردنکش

يقول أهلكت مالا لبداً

«يقول» مضارعی است که استمرار را می رساند. فاعل آن کسی است که در آیه قبل، به «فریفته قدرت خویش» توصیف شده است. «لبداً»؛ یعنی، انباشته (مفردات راغب). مفاد آیه شریفه این است که گوینده این سخن، اهل انفاق بوده است؛ ولی به دلیل تفاخر یا ریاکاری و یا اتلاف نامیدن انفاق، مورد مذمت قرار گرفته است و یا این که او به دروغ، ادعای انفاق می کند. آیه بعد نیز با این احتمال ها سازگار است.

41- امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 14

14 - ستمگران، شایسته ترحم و یاری شدن نیستند.

فما للظلمين من نصير

آیه بالا- هرچند درباره روز قیامت است؛ ولی می توان از آن این مطلب را استنباط کرد که یاری نشدن ظالمان در قیامت، به خاطر عدم شایستگی آنان است و این عدم لیاقت، در دنیا نیز صادق است.

42- امدادهای دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 4

4 - یاوری ظالمان نسبت به یکدیگر ، منحصر به دنیا و بی ثمر در آخرت *

وإنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

در صورتی که تعبیر «من الله» دارای مضاف محذوف و تقدیر آن «من عذاب الله» باشد؛ می توان استفاده کرد، «لن یغنوا»

ص: 31

نظر به آخرت و کیفر و پاداش الهی دارد و «بعضهم أولیاء بعض» نظر به همیاری های دنیوی و مادی ظالمان.

43- انتقام از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 12

12 - انتقام از ستمگران در حضور ستمدیدگان ، امری است شایسته و نیکو

و أغرقنا ءال فرعون و أنتم تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 10

10- انتقام از ستمگران و سرکوبی آنان با استفاده از قدرت و توانایی ها ، امری روا و پسندیده است .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا . . . فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله إن الله عزیز ذو

برداشت فوق از عمل خداوند و خورد او با حق ستیزان استفاده می شود؛ زیرا یکی از اوصاف خداوند، «منتقم» (انتقام گیرنده) است. تردیدی نیست که انتقام خداوند برای دفاع از حق و حق باوران است، نه برای شخص خود. بنابراین از عمل خدا می توان آموخت که انتقام برای حق عملی است نیکو.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 1، 8

1- انتقام خداوند از ستمگران و عذاب کردن آنان در روزی است که این آسمان و زمین ، به آسمان و زمین دیگری تبدیل شوند .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . إن الله عزیز ذو انتقام . یوم تبدّل الأر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «یوم تبدل . . .» ظرف برای انتقام باشد.

8- قیامت ، روز احضار ستمگران و انتقام خداوند از آنان

و أنذر الناس . . . الذین ظلموا . . . إن الله عزیز ذو انتقام . یوم تبدّل الأرض ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توانایی خداوند بر جا به جا کردن شب و روز ، دلیلی است گویا برای توانایی او بر یاری رساندن به ستمدیدگان در انتقام گرفتن آنان از ستمگران .

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ . . . وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

در آیه پیش، خداوند به آن مسلمانی که مورد ستم و تجاوز مشرکان قرار گرفته بود، وعده قطعی داد که او را یاری خواهد کرد تا انتقامش را از متجاوزان بازستاند در این آیه، برای این که کسی در توانایی خدا بر تحقق بخشیدن به وعده‌هایش و در حمایت و پشتیبانی از ستم دیدگان تردیدی نکند، گوشه ای از قدرت نهایت خود را بیان کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 32

7 - انتقام خداوند از مجرمان ، پی آمد ظلم آنان به آیات الهی است .

و من أظلم ممن ذكر بآيت ربّه ثمّ أعرض عنها إنّ من المجرمين منتقمون

«إنا من المجرمين..» به منزله تعلیل برای عذاب تکذیب کنندگان آیات خدا و اعراض کنندگان از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 41 - 1

1 - انتقام گرفتن از متجاوزان و ستمگران ، حق مشروع و مسلم انسان های ستمدیده است .

و لمن انتصر بعد ظلمه فأولئك ما عليهم من سبيل

44- انذار به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 13

13- قرآن ، بیم دهنده به ستمکاران و بشارت دهنده به نیک کرداران

لينذر الذين ظلموا و بشرى للمحسنين

45- انذار ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 42 - 1

1- هشدار خداوند به ستمگران درباره سرنوشت شوم ستم پیشگی

و لاتحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون

46- انذار ظالمان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 59 - 6

6- گرفتاری به عذاب هلاکت بار ، هشدار خداوند به گنه کاران و کافران و ستم پیشگان عصر بعثت بود .

و تلك القرى أهلكنهم لِمَا ظلموا وجعلنا لمهلكهم موعداً

47- انقراض ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

19 - نابود ساختن ستمکاران از زمین، کاری در خود ستایش

فقطع دابر القوم الذین ظلموا و الحمد لله

48- اهمیت تبری از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 11

11- لزوم پایداری بر دین، پرهیز از طغیان و سرکشی و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران، از مواعظ و پند های مهم خداوند است

فاستقم كما أمرت... و لاتطغوا... و لاترکونوا إلی الذین ظلموا... ذلک ذکری للذکر

49- اهمیت دوری از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 3

3- دستیابی انسان ها به زندگی آرام و امن و به دور از سلطه جباران، امری بس مهم و ارزشمند

فأغرقته و من معه... اسکنوا الأرض

50- ایمان ظالمان مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 87 - 4

4- ذوالقرنین، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت.

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف «سوف» برای آینده است و فعل های شرط («آمن» و «عمل») در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

51- بارش سنگ بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 7

7- جوامع ستمگر ، در معرض گرفتار شدن به کیفر های دنیوی و در خطر هدف قرار گرفتن سنگ های عذاب

ص: 34

و ما هی من الظلمین ببعید

«هی» می تواند به قریه یا قریه هایی که از سیاق کلام برمی آید، باز گردد و می تواند به «حجاره» در آیه قبل ارجاع شود. معنای جمله «و ما هی ...» بنابر احتمال دوم چنین است: آن سنگهای کذایی دور از ستمگران نیست؛ یعنی، ستمگران در معرض چنین عذابهایی اند و آن گونه سنگها برای آنان مهیاست.

52- بد فرجامی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 9

9- فرجام نیک از آن پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. و ظالمان محروم از آن می باشند.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار إنه لا يفلح الظلمون

53- بدگویی از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 6,8,15

6- مظلوم، مجاز به هتک حرمت ظالم و آشکار ساختن خصلت های ظالمانه وی، برای مردم

لا يحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

مناسبت حکم و موضوع اقتضا می کند که گفته شود مراد از اظهار عیوب ظالم گفتاری است که مظلوم به وسیله آن ستمگریِ ظالم را نسبت به خودش بیان کند، بنابراین مظلوم حق ندارد بدیهای ظالم را که هیچ رابطه ای با وی ندارد، افشا کند.

8 - تبلیغ و بدگویی آشکار، از روش های مجاز برای مبارزه علیه ظلم و ظالم است .

لا يحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

15 - توجه به علم و آگاهی خداوند، مانع سوء استفاده انسان، از خصلت های الهی به مظلومان در بدگوییِ ظالمان

لا يحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم و كان الله سمیعاً علیماً

جمله «كان الله...»، می تواند هشداری به مظلومان باشد که مبدا از حکم الهی سوء استفاده کنند و در بدگویی و غیبت ظالم از حد تجاوز نمایند و یا هشدار به کسانی باشد که مظلوم نیستند و به بهانه این که مظلومند، علیه بی گناهی افشاگری کنند.

54- بهانه جویی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 9

9 - تنها ستم پیشگان پس از تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله ، دست از بهانه جویی برداشته و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه می دادند .

لئلا يكون للناس عليكم حجة إلا الذين ظلموا منهم

ص: 35

55- بی پناهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 22

22 - ستمکاران هیچ یآوری برای نجات از آتش دوزخ ندارند .

و ما للظلمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 7

7 - قطع هر گونه امداد الهی به ظالمان تکذیب کننده آیات الهی *

فقطع دابر

«دابر» به معنی پشت و عقب است و از معانی محتمل کنایی در آیه قطع هر گونه امداد و فیض الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 10

10 - هنگامه عذاب ، لحظه ظهور و بروز بی پناهی گمراهان ستم پیشه است .

فما له من ولیّ من بعده و ترى الظلمین لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِي

56- بی تأثیری عذرخواهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 1

1 - عذرخواهی ستمگران در قیامت ، بی نتیجه بوده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم

57- بی تأثیری مکر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ستمگران پیشین برای نجات خویش از عذاب استیصال به انواع گوناگون مکر و چاره اندیشی متوسل شدند؛ ولی از آنها هیچ نتیجه ای نگرفتند .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم . . . و قد مکروا مک

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «و قد مکروا مکرهم . . .» حال برای ضمیر «بهم» باشد؛ یعنی، با اینکه آنان به انواع حیلها و چاره اندیشیها برای نجات از عذاب متوسل می شدند گرفتار آن شدند.

ص: 36

6- مکرها و چاره اندیشی های ستمگران ، هر چند گسترده و کوه شکن باشد ، در برابر نیروی حق بی ثمر و ناموفق خواهد بود .

وقد مکروا مکرمهم وعند الله مکرمهم وإن کان مکرمهم لتزول منه الجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 6

6- خنثی و بی نتیجه کردن مکر و ترفند های ستمگران ، وعده خداوند به رسولان خویش

وقد مکروا مکرمهم وعند الله مکرمهم وإن کان مکرمهم لتزول منه الجبال . فلاتحسبنّ ال

58- بی تأثیری مهلت به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 59 - 9

9- هلاکت جوامع ، نتیجه تداوم یافتن ستم پیشگی آنان و سود نبردن از مُهلت ها است .

تلك القرى أهلکنهم لَمَّا ظلموا و جعلنا لمهلکهم موعداً

59- بی لیاقتی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 11

11- ستمکاران ، شایسته ولایت و سرپرستی نیستند .

ولا تترکونوا إلى الذین ظلموا . . . و ما لکم من دون الله من أولیاء

60- بی یآوری اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 13

13 - ستمگران در قیامت ، محروم از هرگونه نصرت و یاری

فما للظلمین من نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 9

9- محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

«حمیم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القرب المشفق» (نزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

ص: 37

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 10

10 - ستم پیشگان ، محروم از هرگونه ولیّ و یاوری در قیامت

و الظلمون ما لهم من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 1

1 - ستمگران ، فاقد هرگونه یاور و پشتیبان برای نجات از عذاب الهی

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم . و ما کان لهم من أولیاء ینصرونهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 19 - 4

4 - یاوری ظالمان نسبت به یکدیگر ، منحصر به دنیا و بی ثمر در آخرت *

و إنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

در صورتی که تعبیر «من الله» دارای مضاف محذوف و تقدیر آن «من عذاب الله» باشد؛ می توان استفاده کرد، «لن یغنوا» نظر به آخرت و کیفر و پاداش الهی دارد و «بعضهم اولیاء بعض» نظر به همیاری های دنیوی و مادی ظالمان.

61- بی یاوری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 14، 11

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان

ما للظلمین من حمیم و لا شفیع یطاع

14 - «عن موسی بن جعفر (ع) . . . ما من مؤمن یرتکب ذنباً إلاّ ساء ذلک و ندم علیه . . . فإن لم یندم علی ذنب یرتکبه فلیس بمؤمن و لم تجب له الشفاعة و کان ظالماً و الله تعالی یقول : « ما للظالمین من حمیم و لا شفیع یطاع » ;

از امام کاظم (ع) روایت شده است: .. هیچ مؤمنی نیست که پس از ارتکاب گناه ناراحت و پشیمان نشود... و اگر بر گناه خود پشیمان نشود، مؤمن نیست و شفاعت برای او نخواهد بود و او ظالم است. خداوند تعالی می فرماید: ماللظالمین من حمیم و لاشفیع یطاع».

62- بیان فرجام ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 15

15- بیان سرگذشت ستم پیشگان کیفر شده و نیز داستان های مثال زدنی و درس آموز ، در قلمرو موضوعات قرآن

و سکنتم فی مسکن الذین ... و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثال

ص: 38

63- بینش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 9

9- سوگند ستمگران در دنیا بر پایداری و زوال ناپذیری قدرت خویش

الذین ظلموا .. أو لم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زوال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 16 - 5

5- مرفهان ستمگر ، جهان را بازیچه و بی هدف می پندارند .

قریه کانت ظالمه .. وارجعوا إلى ما أترفتم فيه ... و ما خلقنا السماء والأرض و م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 4

4 - ستمگران اعمال و رفتار های بد و زشت خود را در دنیا ، زیبا و خوب پنداشته و یا از بدی و زشتی آنها غافل اند .

و بدا لهم سیئات ما کسبوا

ظاهر شدن اعمال زشت ستمگران در نظر آنان، ممکن است به خاطر این باشد که آنها را خوب و زیبا می دانستند و یا از بدی و زشتی

چنین رفتاری، کاملاً غافل بودند.

64- پایان حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتی إذا جاء أحدهم الموت قال ربّ ارجعون

«حتی» برای بیان غایت شرارت ها و ستمگری های کافران است.

65- پشیمانی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 27 - 1,3,4

1 - ستم گران در قیامت ، از عملکرد خویش به شدت پشیمان خواهند بود .

و یوم یعضّ الظالم علی یدیه

جمله «یعضّ الظالم علی یدیه؛ ستم کار دو دست خویش به دندان گزد» از کنایات است و به قرینه سیاق آیه، این جمله

ص: 39

کنایه از پشیمانی و ندامت می باشد. گفتنی است تعدیه فعل «یعضّ» به وسیله «علی» - با آن که خود از افعال متعدی است - برای تأکید مضمون آن فعل است؛ یعنی، پشیمانی آنان بسیار شدید خواهد بود.

3 - ستم گران، در روز رستاخیز، از نپیمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او، به شدت پشیمان و متأسف خواهند بود.

الظالم ... یقول یلیتی اتّخذت مع الرسول سبیلاً

4 - نپیمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او، مایه تأسف و ندامت در قیامت

یقول یلیتی اتّخذت مع الرسول سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 28 - 1

1 - اظهار تأسف و ناراحتی شدید ستم گران در قیامت، از دوستی با افراد ناباب در دنیا

الظالم ... یویلتی لیتی لم اتّخذ فلاناً خلیلاً

«خلیل» به معنای صدیق و دوست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت، از انتخاب عقیده کفرآلود، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد.

ولو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم ... و أسروا الندامه لَمَّا رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 11

11 - عجز و پشیمانی ستمکاران در قیامت، آشکار و نمایان است.

و تری الظلمین ... یقولون

از واژه های «تری» و «یقولون»، استفاده می شود که ظالمان ندامت و آرزوی بازگشت را پنهان نمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 4

4 - پشیمانی ستمکاران در صحنه قیامت و پس از مشاهده عذاب ، بی تأثیر به حال آنان

يقولون هل إلى مردّ من سبيل . و تريهم يعرضون عليها

66- پشیمانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 14

14 - « عن حماد بن عيسى عن عمن رواه عن ابي عبد الله (ع) قال : سئل عن قول الله : « واسروا الندامه . . . » قال : قيل له : و ما ينفعهم اسرار الندامه و هم في العذاب ؟ قال : كرهوا شماته الأعداء ؛

حماد بن عيسى از شخصی روایت می کند که از امام صادق (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: «پشیمانی خود را در دل

ص: 40

نهان می کنند . . .» سؤال شد: پنهان کردن پشیمانی برای آنان چه سودی دارد، در حالی که در عذاب هستند؟ فرمود: سرزنش دشمنان را ناخوش دارند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 15 - 1

1- مرفهان ستمگر در تأسف و پشیمانی، از زمان احساس عذاب تا هنگامه هلاکت و نابودی

فما زالت تلک دعویهم حتی جعلنهم حصیداً خمدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 6

6 - ستمکاران، خواهان بازگشت به دنیا و جبران گناهان گذشته خود به هنگام مشاهده عذاب

و ترى الظلمين لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِن سَبِيلِ

67- پوچگرایی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 16 - 5

5- مرفهان ستمگر، جهان را بازیچه و بی هدف می پندارند .

قریه کانت ظالمه . . . وارجعوا إلى ما أترفتم فيه . . . و ما خلقنا السماء والأرض و م

68- پیروزی بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 16

16 - پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

69- پیروزی ظالمان

24 - پیروزی ظالمین در پیکار با مؤمنان ، دلیل محبوبیت آنها نزد خداوند نیست .

و لاتهنوا .. و ليعلم الله الذين امنوا .. و الله لا يحب الظالمين

بنابر اینکه مراد از ظالمان، همان پیروزمندان جنگ احد باشد، خداوند به مؤمنان یادآور می شود که پیروزی مشرکان، حاکی از محبت الهی به ایشان نخواهد بود.

70- تأخیر عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 47 - 4

4- تأخیر عذاب ستمگران به معنای تخلف وعده الهی به رسولان خویش نیست .

وقد مکروا مکرمهم و عند الله مکرمهم .. فلا تحسبن الله مخلف وعده رسله

جمله «فلا تحسبن الله ..» می تواند پاسخ به این سؤال مقدر باشد که: چرا برخی از ستمگران هنوز دچار عذاب استیصال نشده اند، پس وعده خدا ممکن است تخلف پیدا کند؟

71- تأخیر کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 13، 9

9- عفو موقت و تأخیر در مؤاخذة و عقوبت ظالمان ، به معنای رها کردن همیشگی آنان نیست .

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك علیها من دابة و لكن يؤخرهم إلى أجل مسمى

13- تعیین اجل مقرر برای انسان ها و تصمیم به مؤاخذة و عقوبت کردن ظالمان و یا تأخیر آن ، به دست خداوند است .

و لو يؤاخذ الله الناس .. و لكن يؤخرهم إلى أجل مسمى

72- تجاوز به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 3

3- انتقام جویی ، کینه توزی و تجاوز از حد در مسیر مجازات ستمگر ، ممنوع و نامشروع است .

و جزوا سیئه سیئه مثلها

73- تجاوزگری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إِذَا السَّبِيلَ عَلَى الَّذِينَ يَظْلَمُونَ . . . وَتَرِيهِمْ يَعْرِضُونَ عَلَيْهَا خَشَعِينَ مِنَ الذَّلِّ

ص: 42

74- تحقیر اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 11

11 - ظالمان ، مورد سرزنش و تحقیر در قیامت

و قيل للظلمين ذوقوا ما كنتم تكسبون

تعبیر «بچشید...» برای سرزنش و تحقیر می باشد.

75- ترس اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 6

6- خیره شدن چشمان ستمگران و مبهوت ماندن آنان از شدت ترس در روز قیامت

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّروهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 3، 1

1- ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . مهطعین مقنعی رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

3- شدت وحشت و اضطراب و بهت زدگی غیر قابل توصیف ستمگران در قیامت

يعمل الظلمون . . . مهطعین مقنعی رءوسهم لایرتدّ إلیهم طرفهم و أفندتهم هوآء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 1

1 - ستم پیشگان ، هراسناک از عملکرد خویش در صحنه قیامت

تری الظلمین مشفقین ممّا کسبوا و هو واقع بهم

به قرینه ذیل این آیه - که در مورد قیامت است - به دست می آید که صدر آیه ترسیم کننده صحنه ای از قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 3,7

3 - خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

و ترهیم ... خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم ، در کناره آتش دوزخ

ینظرون من طرف خفیّ

نگاه زیر چشمی به جهنم ، کنایه از ترس و وحشت است .

ص: 43

76- ترس از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 13

13 - ترک نهی از منکر در برابر ستمگران ، از سوی علمای اهل کتاب ، به انگیزه حفظ منافع شخصی - تأمین شده از ناحیه آن ستمگران - و یا ترس از تهدیداتشان

لولا ینهیهم الربیون و الاحبار

از امام حسین(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و انما عاب الله ذلك عليهم لانهم كانوا يرون من الظلمه الذين بين اظهرهم المنكر و الفساد فلا ینهونهم عن ذلك رغبه فیما كانوا ینالون منهم و رهبه مما یحذرون ...

تحف العقول، ص 137؛ بحار الانوار، ج 100، ص 79، ح 37.

77- ترس ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 3

3 - ترس و وحشت ستمگران ، به هنگام نزول عذاب قیامت ، تا درجه ای است که اگر از هر یک از آنان به اندازه تمام آنچه در زمین است برای رهاییشان درخواست شود ، اگر می داشتند ، بی درنگ نثار می کردند .

ولو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 3

3- وحشت و اضطراب شدید و ناگهانی جوامع ستمگر ، هنگام ظهور علایم و نشانه های عذاب الهی

فلما أحسّوا... إذا هم منها یرکضون

مطلب یاد شده از «إذا»ی فجائیه - که دلالت بر امر ناگهانی و به دور از انتظار می کند - استفاده شده است؛ زیرا فرار ناگهانی دلیل بر وجود نوعی اضطراب و وحشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 3

3 - ظالمان ، در هراس از مرگ و گریزان از آن

و لا یتمنّونه . . . و اللّٰه علیم بالظلمین

ص: 44

78- ترک گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 3

3- پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، اموری نیازمند به صبرپیشگی

فاستقم كما أمرت . . . ولا تتركوا إلى الذين ظلموا . . . واصبر

79- تزلزل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 10

10- ستم پیشگان ، بی بهره از ثبات آرامش و فاقد اصول ثابت و سخن استوار در زندگی دنیا و آخرتند .

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

از مقایسه صدر و ذیل آیه و مقابله ظالمان با مؤمنان مطلب فوق استفاده می شود.

80- تشابه برخوردهای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 2،

2- ستمگران عصر بعثت در رفتار و کردار ، چنان ستمگران اقوام پیشین بودند .

وسكنتم فی مسكن الذين ظلموا

81- تفاخر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 1

1 - به رخ کشیدن انفاق اموالی انبوه و مباحات به آن ، ورد زبان قلدر مآبان گردنکش

يقول أهلكم مالا لبداً

«يقول» مضارعی است که استمرار را می‌رساند. فاعل آن کسی است که در آیه قبل، به «فریفته قدرت خویش» توصیف شده است. «لبداء»؛ یعنی، انباشته (مفردات راغب). مفاد آیه شریفه این است که گوینده این سخن، اهل انفاق بوده است؛ ولی به دلیل تفاخر یا ریاکاری و یا اتلاف نامیدن انفاق، مورد مذمت قرار گرفته است و یا این که او به دروغ، ادعای انفاق می‌کند. آیه بعد نیز با این احتمال‌ها سازگار است.

ص: 45

82- تقلید ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 69 - 2,3,1

1 - تقلید از پدران و اجداد در عقاید دینی باطل و مبانی فکری غلط ، از ویژگی های دوزخیان ستمگر

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

مفسران برآنند که در این جا ظاهر آیه شریفه (کافران پدران شان را گمراه یافتند) مراد نیست؛ بلکه این خداوند است که آنان را گمراه خوانده است و کافران تنها پدران خود را بر آیینی یافتند و بی تأمل و اندیشه از آنان تقلید کردند. مفاد این آیه، مانند مفاد آیه 23 سوره زخرف است که می فرماید: «إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ مِثْلِ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ مُتَدُونٌ».

2 - تقلید دوزخیان ستمگر از پدران خود در عقاید دینی و مبانی فکری ، تقلیدی کورکورانه بود .

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

3 - تقلید کورکورانه دوزخیان ستمگر در عقاید دینی و مبانی فکری از پدران خود ، موجب دوزخی شدن آنان گردید .

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ . إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إِنَّهُمْ أَلْفَوْا ..» تعلیل برای جملات پیشین (عذاب شدن و دوزخی گشتن کافران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 70 - 1

1 - دوزخیان ستمگر ، بدون تعقل و بی اختیار از رفتار و کردار پدران خود ، تقلید کرده و پیروی می کردند .

فَهُمْ عَلَىٰ أَثَرِهِمْ يهْرَعُونَ

مقصود از «آثار» رفتار و کردار و «اهراع» (ماده «یهرعون») به معنای با سرعت دویدن است. این کنایه از بی تأمل اقدام کردن و بی اختیار عمل کردن است.

83- تقلید کورکورانه از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 7

7 - تسلیم کورکورانه در برابر قدرت های ستم پیشه ، نشانه خفت و سبک مغزی انسان است .

فاستخفّ قومہ فاطاعوه

از تفریع «فاطاعوه» بر «فاستخفّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

84- تکذیبگری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 8

8 - آیات الهی را ، جز ظالمان ، انکار نمی کنند .

و ما یجحد بآیتنا إلا الظلمون

ص: 46

85- تنوع مکر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 5

5- ستمگران پیشین برای نجات خویش از عذاب استیصال به انواع گوناگون مکر و چاره اندیشی متوسل شدند؛ ولی از آنها هیچ نتیجه ای نگرفتند.

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم . . . و قد مکروا مک

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «و قد مکروا مکرم . . .» حال برای ضمیر «بهم» باشد؛ یعنی، با اینکه آنان به انواع حيله ها و چاره اندیشیها برای نجات از عذاب متوسل می شدند گرفتار آن شدند.

86- توبه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 12، 3

3- اصلاح، شرط پذیرش توبه ستمکار و بازگشت رحمت الهی به او

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلاح فإنّ الله يتوب عليه

12 - خداوند، ترغیب کننده ستمکاران و گنهکاران به توبه و اصلاح خویش (خودسازی)

فمن تاب . . . فإنّ الله يتوب عليه إنّ الله غفور رحيم

توجه دادن ستمکاران به مغفرت، رحمت و توبه پذیری خداوند می تواند به منظور ترغیب آنان به توبه و اصلاح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 8

8- عقوبت و سرزنش کسانی که در حق آدمی ستم کرده اند پس از اعترافشان به گناه و توبه از آن، به دور از شأن نیکوکاران است.

لا تثریب علیکم الیوم

«الیوم» ظرف و متعلق به «تثریب» است و مراد از آن زمانی است که برادران یوسف به خطای خویش اعتراف نموده و از گناه خود توبه کردند (و این کنا لخاطین).

87- توطئه ظالمان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 6,7

6- مشرکانِ ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وأسرّوا النجوى الذين ظلموا

ص: 47

«أسرّوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتگوهای پنهانی و مفعول برای «أسرّوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

و أسرّوا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

88- تهدید ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 6 - 7 - 5

5 - هشدار خداوند به ظالمان پندناپذیر و تهدید آنان به عذابهای دوزخ

إنا كنا ظالمين. فلنستلن الذين أرسل إليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 11 - 3

3- تهدید شدن جوامع ستمگر و مشرکان، به هلاکت و نابودی از سوی خداوند

و کم قصمنا من قرية كانت ظالمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 13

13 - تهدید ظالمان و کفرپیشگان از سوی خدا به کیفری حتمی و نه چندان دور

و سيعلم الذين ظلموا أيّ منقلب ينقلبون

89- تهدید ظالمان دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

8- ذوالقرنین ، ظالمان ساحل دریا را علاوه بر تهدید به مجازات و کیفر های خویش ، از عذاب سخت آخرت ، بیم داد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ الی ربّه فیعذّبه

ص: 48

90- جانشینی از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 8

8 - اگر خداوند بخواهد مردم ستمگر و کافر را نابود می کند و نسلهای دیگری را جانشین آنان می سازد.

إن یثأ یذهبکم ویستخلف من بعدکم ما یشاء

91- جنگ با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 10

10 - هشدار موسی (ع) به زیانکاری قوم خویش در صورت فرار و عقب نشینی به هنگام رویارویی با جباران سرزمین مقدس

ولاترتدوا علی اذبارکم فتقلبوا خسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 22 - 1,2

1 - تأکید بنی اسرائیل بر کناره گیری از نبرد با زورگویان سرزمین مقدس ، علی رغم فرمان موسی (ع)

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

2 - هراس قوم موسی (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 3

3 - یاران موسی (ع) و وفاداران به او برای نبرد با زورگویان سرزمین مقدس ، جمعی اندک و ناچیز

ان فیها قوماً جبارین . . . قال رجالان من الذین یخافون

92- جهاد با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 39 - 3

3 - پیکار با دشمن مهاجم و ستم پیشه ، حق مشروع ستمدیدگان

أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 3

3 - جنگ و پیکار آوارگان با زورگویانی که آنان را به جرم ایمان و خداخواهی از سرزمین شان بیرون کردند ، حقی است مشروع که خدا به آنان داده بود .

ص: 49

أذن للذين يقتلون . . . الذين أخرجوا من ديارهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 14

14 - لزوم جهاد و پیکار بی امان با دشمنان دین و عدالت

و أنزلنا معهم الكتب و المیزان . . . و أنزلنا الحديد

واژه «حدید» در آیه شریفه مجازاً در معنای جهاد و قتال به کار رفته است؛ یعنی، ما فرمان قتال با دشمنان را، به همراه پیامبران نازل کردیم.

93- جهل اکثریت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 4

4 - بیشتر ظالمان، بی خبر از کیفرهای دنیوی و اخروی خویش

و لكنّ أكثرهم لا یعلمون

94- جهل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 13

13- ظالمان، از ارزش و اجرت هجرت در راه خدا بی خبرند .

من بعد ما ظلموا . . . لو كانوا یعلمون

برداشت فوق بنابراین احتمال است که مرجع ضمیر «یعلمون» فاعل محذوف فعل «ظلموا» باشد.

95- حاکمیت بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 6

6 - حاکمیت یافتن ستمگران بر مردم ستم پیشه از سنتهای خداوند در جوامع انسانی است.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

96- حاكميت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 50

6 - حاکمیت یافتن ستمگران بر مردم ستم پیشه از سنتهای خداوند در جوامع انسانی است.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

97- حبط عمل پیروان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 13

13- « عن محمد بن مسلم قال : سمعت أبا جعفر (ع) يقول : . . . ان ائمه الجور و أتباعهم لمعزولون عن دين الله قد ضلّوا و اضلّوا ، فأعمالهم التي يعملونها « كرماد اشتدّت به الريح في يوم عاصف . . . » ;

محمد بن مسلم گوید: از امام صادق(ع) شنیدم که فرمود: پیشوانان ستمگر و پیروان آنان، از دین خدا جدا شده اند. همانا گمراه گشته و گمراه کننده اند. پس اعمالی را که انجام می دهند [همان گونه است که خداوند فرموده]: کرماد اشتدّت به الريح في يوم عاصف...».

98- حبط عمل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 13

13- « عن محمد بن مسلم قال : سمعت أبا جعفر (ع) يقول : . . . ان ائمه الجور و أتباعهم لمعزولون عن دين الله قد ضلّوا و اضلّوا ، فأعمالهم التي يعملونها « كرماد اشتدّت به الريح في يوم عاصف . . . » ;

محمد بن مسلم گوید: از امام صادق(ع) شنیدم که فرمود: پیشوانان ستمگر و پیروان آنان، از دین خدا جدا شده اند. همانا گمراه گشته و گمراه کننده اند. پس اعمالی را که انجام می دهند [همان گونه است که خداوند فرموده]: کرماد اشتدّت به الريح في يوم عاصف...».

99- حتمیت عذاب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 6

6 - ستمگران ، گرفتار عذاب سخت و گریزناپذیر در قیامت

وقيل للظلمين ذوقوا ما كنتم تكسبون

100- حتمیت عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

1- ظالمان پس از قطعی شدن عذابشان ، محروم از کمترین تخفیف و مهلت

و إذا رءا الذين ظلموا العذاب فلا يخفف عنهم

مقصود از رؤیت در آیه شریفه دیدن با چشم نیست؛ بلکه معنای کنایی آن مقصود است؛ یعنی، قطعی شدن عذاب.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 2

2- کیفر و عذاب جوامع ستمگر و مترف ، گریزناپذیر است و فرار از آن نتیجه ای ندارد .

لا تركضوا وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 7

7 - عذاب سخت و گریزناپذیر ستمگران ، نتیجه رفتار و کردار خود آنان است .

وقیل للظلمین ذوقوا ما كنتم تكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 3

3 - کیفر عذاب سخت برای ستمگران در قیامت ، قطعی و غیرقابل گریز است .

و لو أن للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لأقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 1

1 - ستمگران ، فاقد هرگونه یاور و پشتیبان برای نجات از عذاب الهی

ألا إن الظلمین فی عذاب مقیم . و ما كان لهم من أولیاء ینصرونهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 11

11- عقوبت و مؤاخذة انسان های ظالم ، در وقت و موعد مقرر انجام می شود .

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم .. . و لكن يؤخّرهم إلى أجل مسمّى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 59 - 8

8- نظام کیفری خدا برای مجازات دنیوی امت های ستم پیشه ، نظامی زمان بندی شده و دارای موعدی تخلف ناپذیر است .

و جعلنا لمهلكهم موعداً

ص: 52

«مهلك» مصدر میمی و «موعد» اسم زمان است؛ یعنی، برای هلاکت ظالمان، زمانی معین در نظر گرفته شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 4

4 - چشیدن عذاب بزرگ الهی، کیفر حتمی ستم کاران

و من یظلم منکم نذقه عذاباً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 13

13 - تهدید ظالمان و کفرپیشگان از سوی خدا به کیفری حتمی و نه چندان دور

و سيعلم الذین ظلموا أیّ منقلب ینقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 4

4 - کیفر کافران و ستم پیشگان، سنت تغییرناپذیر الهی در طول تاریخ

فإنّ للذین ظلموا ذنوباً مثل ذنوب أصحابهم

از مجموع آیه شریفه، آیه استفاده می شود که مجازات امت های گذشته، منحصر به آنان نبوده است؛ بلکه قانونی کلی است که شامل تمام ستم پیشگان می شود.

102- حتمیت هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 7

7- در پی تهدید شدن انبیا از سوی کفار، خداوند به پیامبران وحی کرد که قطعاً ستمگران را هلاک خواهد کرد.

قالوا... لنخرجنکم... فأوحی إلیهم ربهم لنهلکنّ الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نابودی قدرت های جبار ، با تمامی اقتدار و شکوه ، سنت حتمی الهی است .

فجعلنهم سلفاً و مثلاً للأخرین

معرفی کردن سرنوشت فرعونیان به عنوان عبرتی برای آیندگان، نشانگر آن است که چنین سرنوشتی، در انتظار همه جباران تاریخ است.

103- حرمت اعتماد بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 53

1- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، حرام و گناهی بزرگ است .

و لا تتركوا إلى الذين ظلموا

«الركون إلى شيء»؛ یعنی ، گرایش پیدا کردن به چیزی و اعتماد کردن بر آن.

104- حرمت گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، حرام و گناهی بزرگ است .

و لا تتركوا إلى الذين ظلموا

«الركون إلى شيء»؛ یعنی ، گرایش پیدا کردن به چیزی و اعتماد کردن بر آن.

105- حسابرسی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آخرت ، زمان بازگردانده شدن ستم گران و کافران و افراد ناصالح به پیش گاه خداوند و حساب رسی کردار آنها است .

ثم یرد إلى ربّه فیعدّ به

106- حسرت اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- حسرت کافران و ستم گران در قیامت ، به خاطر از دست دادن فرصت ها در دنیا

و أنذرهم یوم الحسره إذ قضی الأمر

«إذ» در «إذ قضی الأمر» بیانگر «یوم الحسره» است و مراد این است که روز حسرت، هنگامی است که موضوع خاتمه یافته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 2

2- مرفهان ستمگر ، با مشاهده عذاب الهی در حسرت و ندامت فرو می روند .

ص: 54

فَلَمَّا أَحْسَبُوا بِأَسْنَا .. قَالُوا يَوْمَئِذٍ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

108- حشر اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 3

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا يفلح الظلمون ... و يوم نحشرهم جميعا

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 1

1- ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون .. مهطعين مقنعي رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 8

8- قیامت ، روز احضار ستمگران و انتقام خداوند از آنان

و أنذر الناس .. الذين ظلموا ... إن الله عزيز ذو انتقام . يوم تبدّل الأرض ... و

109- حشر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 1

1 - گرد آمدن مشرکان ستم پیشه و هم فکران و معبود های آنان ، در عرصه قیامت به فرمان خداوند

احشروا الذين ظلموا وازوجهم و ما كانوا يعبدون

«ازواج» می تواند به معنای «اقران» (هم نشینان و هم فکران) باشد و نیز می تواند جمع «زوج» (به معنای همسر) باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

110- حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

111- حق ناپذیری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2- حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

ولکنّ اکثرکم للحقّ کرهون

112- حقارت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 2

2- ظالمان و منحرفان از حق ، مردمی حقیر و فاقد ارزش های انسانی در پیشگاه خداوند

و أمّا القسطنون فکانوا لجهنّم حطبًا

«حطب» به معنای چوب خشک و هیزم است. تشبیه ظالمان و منحرفان از حق به آن، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

113- خدا و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 42 - 3,2

2- غافل پنداشتن خداوند از عملکرد ستمگران ، پنداری باطل است .

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون

3- ستمگران در کمند خداوندند و رفتارشان تحت نظر دقیق اوست .

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون

114- خشوع اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 3، 2

2- گردن فرازان ستمگر، خاشع و سرافکنده در صحنه قیامت

و تریهم... خشعین من الذلّ

ص: 56

3- خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

و ترهیم . . . خشعین من الذلّ ينظرون من طرف خفیّ

115- خطر هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 14

14 - جوامع ستم پیشه در معرض عذاب قهر الهی

و ما کنا مهلکی القرى إلاّ و أهلها ظلمون

116- خواسته های ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 6

6 - ستمکاران ، خواهان بازگشت به دنیا و جبران گناهان گذشته خود به هنگام مشاهده عذاب

و ترى الظلمین لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ

117- خوشگذرانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 4

4- غوطهوری در زندگی مادی و خوش گذرانی ، شیوه زندگی در جوامع ستمگر

قریه کانت ظالمه . . . وارجعوا إلى ما أترفتم فيه

118- خیرگی چشم ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 1,2,3

1- ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . مهطعين مقنعي رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

2- ستمگران بر اثر وحشت روز قیامت ، از حرکت پلک های چشم ناتوان و دلشان تهی از تدبیر و چاره جویی خواهد بود .

يعمل الظلمون . . . لا يرتدّ إليهم طرفهم وأفئدتهم هواء

ص: 57

3- شدت وحشت و اضطراب و بهت زدگی غیر قابل توصیف ستمگران در قیامت

يعمل الظلمون .. مهطعين مقنعي رءوسهم لا يرتد إليهم طرفهم و أفندتهم هوآء

119- درخواست از دیاد گمراهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 3

3- درخواست نوح (ع) از درگاه الهی، مبنی بر افزودن گمراهی ظالمان و گمراه کنندگان جامعه

و لاتزد الظلمين إلاّ ضللاً

120- دروغگویی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 10

10- ستمگران در مهلت خواهی خویش از خداوند، به هنگام مشاهده عذاب الهی، برای پذیرش اسلام و پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) راستگو نیستند.

يوم يأتيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربّنا آخّرنا .. أو لم تكونوا أقسمتم من قبل

از پاسخ خداوند به مهلت خواهی ستمگران که فرمود: شما علی رغم وجود آیات و دلایل روشن، بر زوال ناپذیری خود تأکید داشتید، به دست می آید که اگر خداوند به آنان مهلت دهد باز هم به راه باطل خود ادامه خواهند داد.

121- دشمن ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 5

5- خداوند، حامی و پشتیبان ستمدیدگان و دشمن ستمگران و متجاوزان است.

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثمّ بغى عليه لينصرتّه الله

122- دشمنی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - تنها ستم پیشگان پس از تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله ، دست از بهانه جویی برداشته و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه می دادند .

لئلا يكون للناس عليكم حجة إلا الذين ظلموا منهم

ص: 58

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6 - بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 6

6 - ستمگران ، طیف مخالف پیامبران و مؤمنان در طول تاریخ

إنا لننصر رسلنا .. فی الحیوه الدنیا و یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین

123- دشمنی ظالمان اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 10

10- ستمگران و مترفان جوامع پیشین ، در خط مقدم مبارزه و مخالفت با رسولان الهی

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه .. ارجعوا إلی ما أترفتم فیہ و مسکنکم لعلکم تس

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه و دو آیه قبلی در توصیف کسانی است که به خاطر مخالفت با پیامبران به عذاب الهی گرفتار شدند.

124- دعای نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 7

7 - از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که درباره سخن خداوند : « ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظالمین » فرمود : لا تسلطهم علینا ففتنتهم بنا ;

پروردگارا! گروه ستمگران را بر ما مسلط مکن که ما را وسیله آزمایش آنان قرار دهی».

125- دنیاطلبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 4

4- غوطه‌پوری در زندگی مادی و خوش گذرانی ، شیوه زندگی در جوامع ستمگر

قریه کانت ظالمه . . . وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

ص: 59

126- دوستان بد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 1

1 - ظالمان در روز رستاخیز ، دوستان ناباب را عامل گمراهی خود خواهند شمرد .

و یوم یعضّ الظالم علی یدیہ یقول یلینتی اتخذت مع الرسول . . . لم اتخذ فلاناً خل

127- دوستی با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 20

20 - غضب خدا و عذاب همیشگی ، پیامد دوستی بسیاری از بنی اسرائیل با پادشاهان ستمگر و زیبا جلوه دادن هوا های نفسانی آنان ، به امید دستیابی به بهره های دنیایی آنان

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا . . . و فی العذاب هم خلدون

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یتولون الملوک الجبارین و یزینون لهم اهوائهم لیصیبوا من دنیاہم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 611؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 10

10 - تقوایشگان ، مبرّاً از ظلم و دوستی با ظالمان

و إنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض و اللّٰه ولیّ المتّقین

از این که «المتّقین» در مقابل «الظالمین» قرار گرفته، مطلب یاد شده به دست می آید.

128- ذکر حالات اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- وضعیت تأسف بار ظالمان در قیامت و واکنش آنان در آن روز ، شایان یاد و یادآوری

و یوم یعضّ الظالم علی یدیه

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «یوم» متعلق به فعلی محذوف مانند «اذکر» باشد.

ص: 60

129- ذلت اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 6

6 - بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لا يفلح الظلمون. و يوم نحشرهم جميعاً ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 1

1- ستمگران، در قیامت، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته، محشور خواهند شد.

ولا تحسبن الله غفلاً عما يعمل الظلمون... مهطعين مقنعي رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 4

4- ستم کاران در حضيض ذلت و زبونی، گرفتار دوزخ خواهند شد.

ونذر الظلمين فيها جثياً

کاربرد فعل «نذر» در مواردی است که چیزی را به جهت بی اهمیتی و فرومایگی آن رها کنند. این مفهوم و نیز حالت نیم خیز بودن ظالمان، جملگی حکایت از ذلت، زبونی و سرگردانی آنان در دوزخ دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 2,3,5

2- گردن فرازان ستمگر، خاشع و سرافکنده در صحنه قیامت

و تريهم... خشعين من الذلّ

3- خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

و تریهم . . . خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

5- ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إنّما السبیل علی الذین یظلمون . . . و تریهم یعرضون علیها خشعین من الذلّ

130- ذوالقرنین و کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 87 - 1،4

1- ذوالقرنین ، از کیفر ساحل نشینان غرب ، چشم پوشی کرد و تنها کسانی را که بر ستم کاری خود باقی بمانند ، به مجازات تهدید کرد .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

ص: 61

4- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف «سوف» برای آینده است و فعل های شرط («آمن» و «عمل») در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

131- رد توبه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 11

11- توبه و پشیمانی ستمگران هنگام قطعی شدن عذاب دنیوی آنان ، بی ثمر و غیر قابل قبول است .

يوم يأتيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربّنا آخّرنا .. أو لم تكونوا أقسمتم من قبل

132- رد عذر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 10

10 - پذیرفته نشدن عذر ستمگران ، دوری آنان از رحمت خداوند و جای گرفتن در سرایی بد ، مظهر نصرت الهی به پیامبران و مؤمنان در قیامت

إنّا لننصر رسلنا و الذین ءامنوا .. یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین معذر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر چگونگی نصرت الهی در قیامت از رسولان و مؤمنان است که در آیه پیش (یوم یقوم الأشهد) به آن اشاره شده بود.

133- روش برخورد با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 14

14 - ستمگران ، شایسته ترحم و یاری شدن نیستند .

فما للظلمین من نصیر

آیه بالا- هرچند درباره روز قیامت است؛ ولی می توان از آن این مطلب را استنباط کرد که یاری نشدن ظالمان در قیامت، به خاطر عدم شایستگی آنان است و این عدم لیاقت، در دنیا نیز صادق است.

ص: 62

134- روش برخورد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 11

11- وحدت مواضع ، روش و راه و رسم زندگی ستم پیشگان در طول تاریخ

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لکم الأمثال

ممکن است مقصود از مسکن و سکونت در جمله «و سکنتم فی مساکن الذین ظلموا . . .» منزل و محل سکونت ستمگران گذشته نباشد؛ بلکه مراد همپایی و هم عقیده شدن با آنان و کنایه از پذیرش راه و رسم زندگی آنها باشد.

135- روش زندگی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 4

4- غوطه‌وری در زندگی مادی و خوش گذرانی ، شیوه زندگی در جوامع ستمگر

قریه کانت ظالمه . . . وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

روش کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 3

3 - انتقام جویی ، کینه توزی و تجاوز از حد در مسیر مجازات ستمگر ، ممنوع و نامشروع است .

و جزؤا سیئه سیئه مثلها

136- روش مبارزه با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 8

8 - تبلیغ و بدگویی آشکار ، از روش های مجاز برای مبارزه علیه ظلم و ظالم است .

لا يحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

137- رؤيت ظالمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

و تريهم يعرضون عليها .. وقال الذين ءامنوا إنّ الخسرين

ص: 63

138- رهبری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 27

27 - امام رضا (ع) [در ضمن حدیثی] فرمودند : . . . « قال الله تبارک و تعالی « لاینال عهدی الظالمین » فابطلت هذه الایه امامه کل ظالم إلى یوم القیامه و صارت فی الصفوه . . . » ;

خداوند می فرماید: «لاینال عهدی الظالمین» و این آیه امامت هر ستمگری را تا قیامت مردود دانسته و امامت را در [انسانهای] پاک و برگزیده قرار داد . . .».

139- زمینه آمرزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 16

16- گذشت ستم دیدگان از ستم پیشگان ، زمینه ساز شمول مغفرت الهی بر ستمکاران است .

لاتترب علیکم الیوم یغفر الله لکم

140- زمینه حاکمیت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 14

14- پذیرفتن ربوبیت خداوند و مخالفت با پیامبران و برنامه های ایشان ، زمینه ساز نظام استبدادی و حاکمیت ستمگران *

و تلک عاد جحدوا بآیت ربهم . . . واتبعوا امر کل جبار عنید

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که ترتیب ذکر جمله «اتبعوا . . .» بر جمله های سابق ، حاکی از ترتب خارجی آن باشد.

141- زمینه ظلم ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 3

3 - قوم موسی پس از اتکال بر خدا ، دست به نیایش برداشته و از درگاه او خواستند تا ضعف و ناتوانی را - که تشویق کننده ظالمان به

ستمگری است - از میان آنان بردارد .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين

همان گونه که مال، اولاد و دنیا - به خاطر داشتن جاذبه - فتنه است و آدمیان را مفتون خود می کند، ضعف و ناتوانی مردم

ص: 64

نیز برای زورگویان فتنه است و آنان را بر تجاوز به آنان، ترغیب می کند.

142- زمینه عذاب همنشینان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 5

5 - حضور در جمع ظالمان، در بردارنده خطر شمول عذاب آنها بر انسان

ربّ فلا تجعلني في القوم الظلمين

143- زمینه نفرین ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 8

8 - نفرین بر ظالمان و گمراه کنندگان جامعه - پس از ناامیدی از هدایت آنان - کاری پسندیده و روا

ولا تزد الظلمين إلاّ ضللاً

144- زمینه ولایت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 9

9 - قرار گرفتن در پرتوی ولایت خداوند و یا ولایت ظالمان، در ارتباط با عملکرد انسان است.

و هو وليهم بما كانوا يعملون... نولي بعض الظلمين بعضا بما كانوا يكسبون

145- زندگی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 10

10 - ستم پیشگان، بی بهره از ثبات آرامش و فاقد اصول ثابت و سخن استوار در زندگی دنیا و آخرتند.

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

از مقایسه صدر و ذیل آیه و مقابله ظالمان با مؤمنان مطلب فوق استفاده می شود.

ص: 65

146- زندگی دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 10

10- ستم پیشگان ، بی بهره از ثبات آرامش و فاقد اصول ثابت و سخن استوار در زندگی دنیا و آخرتند .

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

از مقایسه صدر و ذیل آیه و مقابله ظالمان با مؤمنان مطلب فوق استفاده می شود.

147- زیان دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 5

5- هر جَبَّار منحرفی دچار خسارت دنیوی است .

و خاب کلّ جَبَّار عنید

«خاب» در لغت به معنای «خسر» و «عنید» به معنای عدول کننده از درستی آمده است.

148- زیانکاری اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 12

12 - قیامت ، روز ظهور خسران و زیان کاری عمیق ستم پیشگان و گمراهان

إِنَّ الْخٰسِرِينَ الَّذِينَ خَسَرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

149- سختگیری بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 8

8- برخورد شدید با ظالمان متجاوز و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشی نیکو در نظام حکومتی و شیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت

خویش بود .

أَمَا مِنْ ظَلَمٍ فَسَوْفَ نَعْتَبُهِ . . . وَأَمَا مِنْ ءَامِنٍ وَعَمَلٍ صَالِحًا

ذوالقرنین، پس از شنیدن وحی الهی که در برخورد با ساحل نشینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعذیب، و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخاب کرد و آن را چنین ترسیم کرد که ظالمان را عقوبت و مؤمنان را پاداش نیک خواهد داد.

ص: 66

150- سختی عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 2

2 - عذاب ستمگران در قیامت ، بسیار سخت و غیر قابل تحمل برای آنان

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض .. لاقتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

فدا کردن دو برابر ثروت های موجود در کره زمین برای نجات خود از عذاب الهی، بیانگر مطلب یاد شده است.

151- سختی کیفر اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 60 - 3

3 - قیامت ، روز سخت کیفر الهی ، برای کافران ستم پیشه

للذین ظلموا .. فویل للذین کفروا من یومهم الذی یوعدون

مراد از «یومهم ..»، می تواند روز قیامت و یا روز نزول عذاب بر کافران در دنیا باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال اول است.

152- سختی مرگ ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 11

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

153- سرزنش اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 5

5 - ظالمان ، در روز قیامت ، راهی برای رهایی از وضعیّت رقّت بار و مذمت آلود خویش ندارند .

الذین ظلموا.. و لاهم یتعتبون

«إستعتاب» - مصدر «یتعتبون» - به معنای این است که از شخص خاطی، خواسته شود که وی از خطایش بازگردد (مفردات راغب) و نیز به معنای طلب رضایت آمده است (المنجد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 11

11 - ظالمان ، مورد سرزنش و تحقیر در قیامت

و قیل للظلمین ذوقوا ما کنتم تکسبون

ص: 67

تعبیر «بچشید..» برای سرزنش و تحقیر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 9

9- گمراهان ستمکار ، در روز قیامت ، مورد سرزنش اهل ایمان خواهند بود .

وقال الذين ءامنوا إنّ الخسرین الذین خسروا أنفسهم

154- سرزنش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 8

8- عقوبت و سرزنش کسانی که در حق آدمی ستم کرده اند پس از اعترافشان به گناه و توبه از آن ، به دور از شأن نیکوکاران است .

لا تثریب علیکم الیوم

«الیوم» ظرف و متعلق به «تثریب» است و مراد از آن زمانی است که برادران یوسف به خطای خویش اعتراف نموده و از گناه خود توبه کردند (وإن کنا لخاطئین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 8

8- سرزنش شدن ستمگران از جانب خداوند ، هنگام مهلت خواهی آنان در وقت نزول عذاب استیصال

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا .. أو لم تکنوا أقسمتم من قبل ما لکم من زو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 1

1- سرزنش خداوند از ستمگرانی که از کیفر ستم پیشگان پیش از خود و مثل های الهی ، پند نگرفتند و درس نیاموختند .

وسکتتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثا

155- سرزنش گرایش به ظالمان

18- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : . . . وقال لقمان لإبنه : يا بني . . . إن كنت صالحاً فأبعد من الأشرار و السفهاء ، فریما أصابهم الله بعذاب فیصیبک معهم ، فقد أفصح الله سبحانه و تعالی بقوله : . . . و . . . و قال سبحانه : « ولا تتركوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار » . . . ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: . . . لقمان به فرزندش گفت: ای پسرک من! . . . اگر انسان شایسته ای هستی از اشرار و سبک مغزان دوری کن، چه بسا خداوند بر آنان عذابی بفرستد و تورا هم با آنان فرا گیرد . . . خداوند در گفتار خود به

روشنی فرموده: ... و... «ولا تتركوا إلى الذين...»...».

156- سرکوبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 10

10- انتقام از ستمگران و سرکوبی آنان با استفاده از قدرت و توانایی ها ، امری روا و پسندیده است .

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا . . . فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله إن الله عزیز ذو

برداشت فوق از عمل خداوند و خورد او با حق ستیزان استفاده می شود؛ زیرا یکی از اوصاف خداوند، «منتقم» (انتقام گیرنده) است. تردیدی نیست که انتقام خداوند برای دفاع از حق و حق باوران است، نه برای شخص خود. بنابراین از عمل خدا می توان آموخت که انتقام برای حق عملی است نیکو.

157- سرگردانی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 12

12 - تجاوزگران به حقوق مردم ، حیران و سرگردان در صحنه قیامت

یظلمون الناس و یبغون فی الأرض بغير الحقّ . . و ترى الظلمین لَمَّا رَأُوا العذاب یق

158- سرنوشت خانواده ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 14

14 - تأثیر منفی و زیانبار گمراهان و ستمکاران ، بر سرنوشت خود و خانواده خویش

خسروا أنفسهم و أهلیهم

159- سرنوشت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 14

14 - تأثیر منفی و زیانبار گمراهان و ستمکاران ، بر سرنوشت خود و خانواده خویش

خسروا أنفسهم وأهلیهم

ص: 69

160- سرور ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 7

7 - کامیابی خودکامگان و بیدادگران ، محدود به زندگی زودگذر دنیوی است .

إذا هم ییغون فی الأرض بغير الحق . . . متع الحیوه الدنیا

161- سلطه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 1

1 - خداوند، همان گونه که شیطانهای جن را بر آدمیان مسلط می کند، برخی از ظالمان را بر برخی دیگر مسلط می سازد.

یمعشر الجن قد استکثرتم . . . و کذلک نولی بعض الظلمین بعضا

«کذلک» تشبیه تسلط ظالمان بر ظالمان به سلطه جنیان بر آدمیان است. یعنی همان گونه که جنیان را بر آدمیان مسلط می سازیم، مردم ظالم را بر گروه ظالم دیگر ولایت می دهیم.

162- سنت کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 4

4 - کیفر کافران و ستم پیشگان ، سنت تغییرناپذیر الهی در طول تاریخ

فإنّ للذین ظلموا ذنوباً مثل ذنوب أصحابهم

از مجموع آیه شریفه، آیه استفاده می شود که مجازات امت های گذشته، منحصر به آنان نبوده است؛ بلکه قانونی کلی است که شامل تمام ستم پیشگان می شود.

163- سوگند ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 9

9- سوگند ستمگران در دنیا بر پایداری و زوال ناپذیری قدرت خویش

الذین ظلموا .. أولم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زوال

164- شدت عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 70

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 3

3- کافران جبّار، دچار چنان عذاب های مرگباری در جهنّمند که هر کدام از آنها به تنهایی برای مرگشان کافی است .

و یأتیه الموت من کلّ مکان

165- شدت کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 7

7- تأخیر کیفر ستمگران از سوی خداوند تا روز قیامت ، جهت تشدید مجازات آنان است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنّما يؤخّروهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

از اینکه خداوند متعال کیفر ستمگران را تا روزی سخت و هولناک به تأخیر انداخت، حکایت از شدت مجازات آنان دارد؛ چون اگر آن مجازات در دنیا اتفاق می افتاد به این مقدار سخت نبود. بنابراین، تأخیر کیفر ظالمان به نفع آنان نیست.

166- شرایط آمرزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 15

15- گذشت مظلوم از ظالم کافی در آمرزش او نیست و به مغفرت و رحمت الهی نیز منوط است .

لا تتریب علیکم الیوم یغفر الله لکم و هو أرحم الرّحمین

از اینکه یوسف(ع) پس از گذشتن از حق خویش و بخشودن برادرانش از خداوند می خواهد گناه آنان را ببامرزد ، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

167- شرایط مبارزه با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 14

14 - نیروی انسانی و فرماندهی ، دو شرط اساسی برای مبارزه با ستمگران

اخرجنا من هذه القرية الظالم أهلها و اجعل لنا من لدنک ولیّاً و اجعل لنا من لدنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 3

3 - خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

ص: 71

و تریهم . . . خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

169- ضعف اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 6

6 - ستمکاران در قیامت ، تاب مشاهده مستقیم آتش دوزخ را ندارند .

ینظرون من طرف خفیّ

170- ظالمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 6،7

6 - کفرپیشگی و ستمگری گروهی از اهل کتاب مایه محرومیت آنان از مغفرت و هدایت الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

مصدق مورد نظر از «الذین کفروا و ظلموا» - به دلیل آیات گذشته - گروهی از اهل کتاب هستند.

7- گروهی از اهل کتاب ، مردمی کفرپیشه و ستمگر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

171- ظالمان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 1،12

1 - گروهی از قوم موسی پیش از ورودشان به بیت المقدس ، ستمکار و آلوده به گناه بودند .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

12 - از امام باقر (ع) روایت شده : « . . . و اما الذین ظلموا » فزعموا حنطه حمراء فبدلوا . . . ;

. . . اما کسانی که ستم کردند لفظ «حنطه» را از روی غرض به «حنطه حمراء» (گندم قرمز) تبدیل کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 1

1 - گروهی از قوم موسی دارای پیشینه ای آلوده به گناه و ستم ، پیش از ورودشان به بیت المقدس

فبدل الذین ظلموا .. بما کانوا یظلمون

ص: 72

172- ظالمان بنی تمیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 4 - 7

7 - « عن سعد بن عبدالله انّ النبي (صلى الله عليه و آله) سئل عن قوله « إنّ الذين ينادونك من وراء الحجرات أكثرهم لا يعقلون » قال : هم الجفاه من بنی تمیم ;

از سعد بن عبدالله روایت شده که از رسول اکرم (صلى الله عليه و آله) درباره قول خدا « إنّ الذين ينادونك من وراء الحجرات أكثرهم لا يعقلون » سؤال شد، فرمود: آنان جفاکاران از بنی تمیم می باشند».

173- ظالمان به هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 1

1 - ستم پیشگان، به هنگام مواجه شدن با عذابهای دنیوی (عذاب استیصال)، معترف به ظلمهای گذشته خویش شدند

فما كان دعويهم .. . إنا كنا ظلمين

174- ظالمان در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 9

9 - زیان بیدادگری و خودکامگی، گریبانگیر خودکامگان و بیدادگران در جهان پس از مرگ

إنما بغیکم علی أنفسکم .. . ثم إلینا مرجعکم

175- ظالمان در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 10

10 - تاریخ بشر، شاهد مخالفت و رویارویی بیدادگران با رسولان الهی

کذلک کذب الذین من قبلهم فانظر کیف کان عقبه الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 3،7

3 - خداوند ، گرفتارکننده ستمکاران به آتش دوزخ و خوارکننده آنان

اتک من تدخل النار فقد اخزيته و ما للظالمين من انصار

7- گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

ربنا اتک من تدخل النار فقد اخزيته و ما للظالمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 8

8 - وارد نمودن تجاوزکاران و ستمگران به دوزخ و بریان کردن آنان ، کاری آسان برای خداوند

و من يفعل ذلك عدواناً وظلماً .. و كان ذلك على الله يسيراً

«صلی» از مصدر «صَلَّى»، و به معنای بریان کردن است. (القاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 22

22 - ستمکاران هیچ یآوری برای نجات از آتش دوزخ ندارند .

و ما للظالمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 3

3- ستم پیشگان ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

فتمسکم النار

جمله «فتمسکم النار» بیان می کند که اتکای بر ستمگران، در پی دارنده آتش است. این معنا می رساند که خود ستمگران نیز به آتش

در خواهند افتاد. تعبیر «فتمسکم» می تواند اشاره به این نکته باشد که: ستمگران آتش هستند و با اعتماد و تکیه به آنان، آتش با شما تماس پیدا خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 16 - 2, 1

1- جباران منحرف، علاوه بر هلاکت دنیوی، در آخرت نیز گرفتار جهنم می شوند.

و خاب کلّ جبار عنید. من ورائه جهنم

2- به جباران منحرف، در جهنم، آبی چرکین و متعفن نوشانده می شود.

من ورائه جهنم و یسقی من ماء صدید

«صدید» به معنای چرکی است که بین گوشت و پوست به وجود می آید. این واژه در نوشیدنیهای جهنمیان استعمال می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 74

1- جَبَّارَانِ مَنْحَرَفٍ ، آب چرکین جهنّم را جرعه جرعه با کراهت تمام خواهند نوشید .

يسقى من ماء صديد . يتجرّعه و لا يكاد يسيغه

«إِسَاغَهُ» به معنای ریختن شراب در حلق است. بنابراین مراد از «لایکاد یسیغه» این است که آنان نمی خواهند به چنین نوشیدنی نزدیک شوند.

2- تشنگی شدید جَبَّارَانِ مَنْحَرَفٍ در جهنّم به حدی است که علی رغم کراهت و بی میلی شدید ، از آب چرکین خواهند نوشید .

يسقى من ماء صديد . يتجرّعه و لا يكاد يسيغه

5- کافران جَبَّارَانِ مَنْحَرَفٍ در جهنّم ، با وجود ابتلا به انواع عذاب های مرگبار ، هیچ گاه نمی میرند و از عذاب رهایی نمی یابند .

يأتية الموت من كلّ مكان و ما هو بميت

7- برای کافران جَبَّارَانِ مَنْحَرَفٍ ، در جهنّم ، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار ، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد .

و من ورائه عذاب غليظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 10

10- دوزخ ، از هم اکنون برای ظالمان آماده و مهیا است . *

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 72 - 4

4- ستم کاران در حضيض ذلت و زبونی ، گرفتار دوزخ خواهند شد .

و نذر الظالمين فيها جثيًا

کاربرد فعل «نذر» در مواردی است که چیزی را به جهت بی اهمیتی و فرومایگی آن رها کنند. این مفهوم و نیز حالت نیم خیز بودن ظالمان، جمله‌گی حکایت از ذلت، زبونی و سرگردانی آنان در دوزخ دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 7

7- جهنم ، کیفر تمامی ستمگران است .

نجزیه جهنم کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 4

4 - عذاب شدن ظالمان با آتش در روز قیامت ، به فرمان خداوند

تقول . . . ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذبون

ص: 75

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 66 - 1,2,3,4

1 - درخت زقوم، غذا و خوراک دوزخیان ستمگر است.

شجره الزقوم... للظلمین... فإِنَّهُمْ لَأَكْلُونَ مِنْهَا

2 - دوزخیان ستمگر، شکم های خود را از درخت زقوم پر خواهند کرد.

فمالتون منها البطون

3 - دوزخیان ستمگر، در حال گرسنگی شدید به سر خواهند برد.

فمالتون منها البطون

پر کردن شکم از خوراکی های بسیار ناگوار، نشانه شدت گرسنگی است.

4 - خوردن و خوراک دوزخیان ستمگر، خود وسیله عذاب آنان است.

فإِنَّهُمْ لَأَكْلُونَ مِنْهَا فمالتون منها البطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 67 - 1,2

1 - آمیزه ای از آب داغ، نوشیدنی دوزخیان ستمگر پس از خوردن غذای زقوم

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

«شوب» مصدر سمعی از فعل «شابه» (آن را مخلوط کرد) است که گاهی بر اسم مفعول (مشوب) اطلاق می شود (مثل «خلق» و «مخلوق»). در آیه شریفه نیز به همین معنا آمده است. «حمیم» به معنای آب پر حرارت است.

2 - دوزخیان ستمگر، بر اثر خوردن غذای «زقوم» به تشنگی شدید دچار خواهند گشت.

شجره الزقوم... فمالتون منها البطون. ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

برداشت یاد شده از تعبیر «علیها» (به معنای «بعدها»)، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - جهنم ، جایگاه همیشگی ستمکارترین انسان ها است .

فمن أظلم ممن كذب على الله .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

«ال» در «الكافرين» برای جنس و مفید استغراق است که شامل همه افراد کافران می شود؛ ولی می توان گفت مصداق بارز و اصلی کفرپیشگان، همان افرادی است که در صدر آیه از آنان به ستمکارترین انسان ها یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 8

8 - ستمگران ، دارای سرایی بد (دوزخ) در قیامت

ولهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 12

ص: 76

12 - دوزخ ، سرنوشت نهایی ستم پیشگان

فريق في السعير . . . و الظلمون ما لهم من وليّ و لانصير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 20، 6، 7

6 - ستمکاران در قیامت ، تاب مشاهده مستقیم آتش دوزخ را ندارند .

ينظرون من طرف خفیّ

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم ، در کناره آتش دوزخ

ينظرون من طرف خفیّ

نگاه زیر چشمی به جهنم ، کنایه از ترس و وحشت است .

20 - ستم پیشگان ، در عذاب جاودان جهنم ، خواهند ماند .

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2 - جاودانگی ظالمان و گمراهان ، در دوزخ ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است .

إنّ الظلمین فی عذاب مقیم . و ما کان لهم من أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 5

5 - خلود در آتش ، جزای ستمکاران و ظالمان

أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكِ جَزَاءُ الظلمین

177- ظالمان در حکومت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8- برخورد شديد با ظالمان متجاوز و نرمش در برابر مؤمنان صالح ، روشی نیکو در نظام حکومتی و شیوه برگزیده ذوالقرنین در حکومت خویش بود .

أما من ظلم فسوف نعدّبه . . . و أمّا من ءامن و عمل صالحًا

ذوالقرنین، پس از شنیدن وحی الهی که در برخورد با ساحل نشینان غرب، دو راه پیش روی او قرار داد: یکی تعدیب، و دیگری روش نیکو، شقّ دوم را انتخاب کرد و آن را چنین ترسیم کرد که ظالمان را عقوبت و مؤمنان را پاداش نیک خواهد داد.

ص: 77

178- ظالمان در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 25

25 - ظالمان و مستکبران در برزخ به عذاب گرفتار خواهند بود.

و لو ترى إذ الظلمون... اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم... عن آيته تستكبرون

ظاهراً مراد از «اليوم» زمان پس از مرگ و قبل از قیامت است که برزخ نام دارد.

179- ظالمان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 6،10

6 - ستمکاران محروم از هر گونه یاور در قیامت

و ما للظالمين من انصار

«انصار»، جمع ناصر (به معنای یاور) است و «مِنْ» زائده، تأکید بر نبودن یاور در آن روز است.

10 - محرومیت ستمگران در قیامت از یاری امامانی که آنها را یاری کنند .

و ما للظالمين من انصار

امام باقر (ع) در تفسیر آیه فوق فرمود: ما لهم من ائمه يستونهم باسمائهم.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 211، ح 175؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 333، ح 8.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 3

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا يفلح الظلمون... و يوم نحشرهم جميعا

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 134 - 2

2 - احضار ظالمان در قیامت و بازخواست و کیفر ایشان از وعده های تخلف ناپذیر خداوند

وینذرونکم لقاء یومکم هذا . . . إن ما توعدون لأت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 7

7 - ندا دهنده ای در قیامت مأمور اعلام گرفتاری ظالمان به لعنت خداوند است .

فاذن مؤذن بینهم أن لعنه الله علی الظلمین

ص: 78

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 4

4 - آنانکه در پی ناهنجار کردن و منحرف ساختن راه خدایند ، از زمره ستمکارانند و در قیامت مورد لعنت خدا قرار خواهند گرفت .

أن لعنه الله على الظالمين. الذين ... يبعونها عوجاً

برداشت فوق بر اساس دومین مصداقی است که در توضیح برداشت قبل برای پی جویی اعوجاج در دین بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 18

18- « عن أبي عبد الله جعفر بن محمد (ع) قال : ... ان الله تبارك و تعالی يضلّ الظالمين يوم القيامة عن دار كرامته . . . كما قال عزّوجلّ : « و يضلّ الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء » . . . »

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: همانا خداوند - تبارک و تعالی - ستمگران را در روز قیامت از سرای کرامت خویش گمراه می کند . . . چنان چه می فرماید: «يضلّ الله الظالمين...» . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 6,7

6- خیره شدن چشمان ستمگران و مبهوت ماندن آنان از شدت ترس در روز قیامت

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّروهم ليوم تشخص فيه الأبصر

7- تأخیر کیفر ستمگران از سوی خداوند تا روز قیامت ، جهت تشدید مجازات آنان است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّروهم ليوم تشخص فيه الأبصر

از اینکه خداوند متعال کیفر ستمگران را تا روزی سخت و هولناک به تأخیر انداخت، حکایت از شدت مجازات آنان دارد؛ چون اگر آن مجازات در دنیا اتفاق می افتاد به این مقدار سخت نبود. بنابراین، تأخیر کیفر ظالمان به نفع آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 1,2,3

1- ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . مهطعين مقنعي رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

2- ستمگران بر اثر وحشت روز قیامت ، از حرکت پلک های چشم ناتوان و دلشان تهی از تدبیر و چاره جویی خواهد بود .

يعمل الظلمون . . . لا يرتدّ إليهم طرفهم و أفندتهم هوآء

3- شدت وحشت و اضطراب و بهت زدگی غیر قابل توصیف ستمگران در قیامت

يعمل الظلمون . . . مهطعين مقنعي رءوسهم لا يرتدّ إليهم طرفهم و أفندتهم هوآء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 4

4- ظالمان به وقت مشاهده عذاب در قیامت خواستار مهلتی کوتاه برای بازگشت به دنیا جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و

ص: 79

پیروی از رسولان الهی می شوند . *

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربّنا آخّرنا إلیّ أجل قریب نجب دعوتک و نتبع

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «یوم یأتیهم العذاب» روز قیامت باشد، نه عذاب استیصال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 8

8- قیامت ، روز احضار ستمگران و انتقام خداوند از آنان

و أنذر الناس . . . الذین ظلموا . . . إن الله عزیز ذو انتقام . یوم تبدّل الأرض ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 12

12- کسانی که با ارتکاب اعمال زشت در دنیا به خود ستم کرده اند ، در قیامت منکر آن اعمال می شوند .

الذین تتوفّ - هم المملکة ظالمی أنفسهم . . ما کتّا نعمل من سوء

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از «ظالمی أنفسهم» - به قرینه «ما کتّا نعمل من سوء» (ما مرتکب عمل زشت نمی شدیم) - اعمال ناپسند و زشتی باشد که مرتکبان آنها، آن را از خود نفی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 87 - 9

9- آخرت ، زمان بازگردانده شدن ستم گران و کافران و افراد ناصالح به پیش گاه خداوند و حساب رسی کردار آنها است .

ثمّ یردّ إلیّ ربّه فیعدّبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 27 - 2، 1

1 - ستم گران در قیامت ، از عملکرد خویش به شدت پشیمان خواهند بود .

و یوم یعضّ الظالم علی یدیه

جمله «یعضّ الظالم علی یدیه؛ ستم کار دو دست خویش به دندان گزد» از کنایات است و به قرینه سیاق آیه، این جمله کنایه از پشیمانی و ندامت می باشد. گفتنی است تعدیه فعل «یعضّ» به وسیله «علی» - با آن که خود از افعال متعدی است - برای تأکید مضمون آن فعل است؛ یعنی، پشیمانی آنان بسیار شدید خواهد بود.

2- وضعیت تأسف بار ظالمان در قیامت و واکنش آنان در آن روز، شایان یاد و یادآوری

و یوم یعضّ الظالم علی یدیه

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «یوم» متعلق به فعلی محذوف مانند «اذکر» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 5، 2

2- عذرخواهی ستم پیشگان، در روز قیامت، سودی ندارد.

فیومئذ لا ینفع الذین ظلموا معذرتهم

5- ظالمان، در روز قیامت، راهی برای رهایی از وضعیّت رقّت بار و مذمت آلود خویش ندارند.

ص: 80

الذین ظلموا.. و لاهم یتعتبون

«إستعتاب» - مصدر «یتعتبون» - به معنای این است که از شخص خاطی، خواسته شود که وی از خطایش بازگردد (مفردات راغب) و نیز به معنای طلب رضایت آمده است (المنجد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 10

10 - مؤاخذه شدن ظالمان در پیشگاه پروردگار در قیامت

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم يرجع بعضهم إلى بعض القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت، از انتخاب عقیده کفر آلود، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد.

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 13

13 - ستمگران در قیامت، محروم از هرگونه نصرت و یاری

فما للظلمین من نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 1

1 - فرمان خداوند در قیامت، مبنی بر راندن مشرکان ستم پیشه و هم فکران و معبود های آنان به راه دوزخ

احشروا الذین . . . یعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 7، 2، 3، 1

1 - ستمگران در قیامت ، برای رهایی خود از عذاب سخت الهی ، حاضراند دو چندان ثروت ها و دارایی های زمین را فدا کنند .

ولو أن للذين ظلموا ما في الأرض جميعاً ومثله معه لافتدوا به من سوء العذاب يوم

2 - عذاب ستمگران در قیامت ، بسیار سخت و غیر قابل تحمل برای آنان

ولو أن للذين ظلموا ما في الأرض . . . لافتدوا به من سوء العذاب يوم القيامة

فدا کردن دو برابر ثروت های موجود در کره زمین برای نجات خود از عذاب الهی، بیانگر مطلب یاد شده است.

3 - کیفر عذاب سخت برای ستمگران در قیامت ، قطعی و غیر قابل گریز است .

ولو أن للذين ظلموا ما في الأرض . . . لافتدوا به من سوء العذاب يوم القيامة

7 - عذاب مشرکان و ستمگران در قیامت ، بسیار بزرگ و فراتر از تصورشان است .

وبدا لهم من الله ما لم يکونوا یحتسبون

«إحتساب» (مصدر «یحتسبون») مبالغه در حساب و به معنای «ظن» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 2

2 - عذاب سخت و فوق تصور ستمگران در قیامت ، بازتاب کردار و رفتار خود آنان است .

و بدا لهم سیئات ما کسبوا

آمدن ماده «کسب» به جای ماده «فعل»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 9

9 - محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

«حمیم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القرب المشفق» (نزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 1

1 - عذرخواهی ستمگران در قیامت ، بی نتیجه بوده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 16

16 - نابود شدن دوستی ها و پیوند های ظالمان با یکدیگر در قیامت

و الظلمون ما لهم من ولی و لانسیر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ولی» و «انسیر»، دوست و یاور دنیایی ظالمان باشد که در آخرت آن دوستی ها و یاری ها وجود نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ستم پیشگان ، هراسناک از عملکرد خویش در صحنه قیامت

تری الظلمین مشفقین ممّا کسبوا و هو واقع بهم

به قرینه ذیل این آیه - که در مورد قیامت است - به دست می آید که صدر آیه ترسیم کننده صحنه ای از قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - عجز و پشیمانی ستمکاران در قیامت ، آشکار و نمایان است .

و تری الظلمین . . . یقولون

از واژه های «تری» و «یقولون»، استفاده می شود که ظالمان ندامت و آرزوی بازگشت را پنهان نمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 2,3,4,5,9,12,23

2- گردن فرازان ستمگر ، خاشع و سرافکننده در صحنه قیامت

و تریهم ... خشعین من الذلّ

3- خشوع و فروتنی ظالمان در قیامت ، خشوعی ذلیلانه و از سر ترس و هراس

و تریهم ... خشعین من الذلّ ینظرون من طرف خفیّ

4- پشیمانی ستمکاران در صحنه قیامت و پس از مشاهده عذاب ، بی تأثیر به حال آنان

یقولون هل إلی مردّ من سبیل . و تریهم یرضون علیها

5- ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إنّما السبیل علی الذین یظلمون ... و تریهم یرضون علیها خشعین من الذلّ

9- گمراهان ستمکار ، در روز قیامت ، مورد سرزنش اهل ایمان خواهند بود .

وقال الذین ءامنوا إنّ الخسرین الذین خسروا أنفسهم

12- قیامت ، روز ظهور خسران و زیان کاری عمیق ستم پیشگان و گمراهان

إنّ الخسرین الذین خسروا أنفسهم و أهلیهم یوم القیمه

23- سرنوشت شوم ستمگران در قیامت ، هشدار برای متجاوزان به حقوق مردم است .

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم

کلمه «ألا» - که برای هشدار است - رساننده مطلب بالا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 4,5

4- قیامت ، روزی بس سخت و دشوار برای ستمگران

من عذاب یوم ألیم

بنابراین که «أَلیم» صفت «یوم» باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

5- ستم پیشگان ، گرفتار عذابی دردناک در قیامت

فویل للذین ظلموا من عذاب یوم أَلیم

180- ظالمان در محضر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 10

10 - مؤاخذه شدن ظالمان در پیشگاه پروردگار در قیامت

ولو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم يرجع بعضهم إلى بعض القول

181- ظالمان سرزمین مقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 83

4 - مائده - 5 - 22 - 3,2

2 - هراس قوم موسی (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

3 - خروج جباران از سرزمین مقدس ، شرط اعلام شده از سوی قوم موسی (ع) برای ورود به آن سرزمین

و انا لن ندخلها حتی یخرجوا منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 8,4

4 - خروج جباران از سرزمین مقدس ، شرط اعلام شده از سوی بنی اسرائیل برای ورود به آن سرزمین

اِنا لن ندخلها ابداً ما داموا فیها

8 - بنی اسرائیل ، گستاخانه خواهان رهسپاری موسی (ع) و خدایش به نبرد با زورگویان سرزمین مقدس

قالوا .. فاذهب انت و ربک فقتلا

182- ظالمان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 2

2- ستمگران عصر بعثت در رفتار و کردار ، چنان ستمگران اقوام پیشین بودند .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا

183- ظالمان گمراهگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 2

2 - انسانهایی ظالم در صدد گمراه کردن و منحرف ساختن انسانهای دیگرند.

یمعشر الجن قد استکثرتهم ... و کذلک نولی بعض الظلمین بعضاً

در آیه پیشین سخن از اغواگری جنیان در مورد آدمیان بود. مقتضای تشبیه «کذلک» شباهت روابط متقابل آدمیان و جنیان با روابط میان ظالمان است. یعنی همان گونه که جنیان به اغوای مردم می پردازند، ظالمان نیز در صدد اغوای ظالمان دیگرند.

184- ظالمان نسل ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 113 - 2

2- از نسل ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام) ، برخی نیکوکار و برخی ظالم به خویشان گشتند .

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

ص: 84

185- ظالمان نسل اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 2

2- از نسل ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام) ، برخی نیکوکار و برخی ظالم به خویشان گشتند .

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

186- ظالمان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 6

6 - ستمکاران آیات الهی را انکار می کنند.

و لكن الظلمین بأیت الله یجحدون

187- ظالمان و ارزش هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 13

13- ظالمان ، از ارزش و اجرت هجرت در راه خدا بی خبرند .

من بعد ما ظلموا ... لو كانوا یعلمون

برداشت فوق بنابراین احتمال است که مرجع ضمیر «یعلمون» فاعل محذوف فعل «ظلموا» باشد.

188- ظالمان و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 10

10 - تاریخ بشر ، شاهد مخالفت و رویارویی بیدادگران با رسولان الهی

كذلك کذب الذین من قبلهم فانظر کیف کان عقبه الظلمین

189- ظالمان و توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 85

7- ستمگران هرگز اهل ایمان را در رسیدن به هدف های توحیدی شان یاری نخواهند کرد .

ولا تتركوا إلى الذين ظلموا . . . ما لكم من دون الله من أولياء

190- ظالمان و عذاب دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 14

14- کفرپیشگان و ستمگران ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند .

ولا تخطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون

191- ظالمان و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 14

14 - ظالمان از قدرت خداوند غافلند .

و لو يرى الذين ظلموا . . . أن القوه لله جميعاً

192- ظالمان و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 13

13 - ستمگران از مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) طرفی نبسته و به اهداف خویش نخواهند رسید.

قل أي شيء أكبر شهده . . . الذين آتینهم الكتب ... إنه لا يفلح الظلمون

مستفاد از ربط بین آیات و اطلاق ظالم بر مشرکین و اهل کتاب که در صدد مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده اند. و از «لا يفلح الظالمون» فهمیده می شود که آنها به دنبال اهدافی بوده اند که موفق نشده و نخواهند شد.

193- ظالمان و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 7

7- ستمگران هرگز اهل ایمان را در رسیدن به هدف های توحیدی شان یاری نخواهند کرد .

ولا تتركوا إلى الذين ظلموا . . . ما لكم من دون الله من أولياء

ص: 86

194- ظالمان و ولایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 11

11- ستمکاران ، شایسته ولایت و سرپرستی نیستند .

ولا تتركوا إلى الذين ظلموا . . . و ما لكم من دون الله من أولياء

195- ظالمان هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 8،10،11

8- سرزنش شدن ستمگران از جانب خداوند ، هنگام مهلت خواهی آنان در وقت نزول عذاب استیصال

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا . . . أو لم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زو

10- ستمگران در مهلت خواهی خویش از خداوند ، به هنگام مشاهده عذاب الهی ، برای پذیرش اسلام و پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) راستگو نیستند .

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربنا أخرجنا . . . أو لم تكونوا أقسمتم من قبل

از پاسخ خداوند به مهلت خواهی ستمگران که فرمود: شما علی رغم وجود آیات و دلایل روشن، بر زوال ناپذیری خود تأکید داشتید، به دست می آید که اگر خداوند به آنان مهلت دهد باز هم به راه باطل خود ادامه خواهند داد.

11- توبه و پشیمانی ستمگران هنگام قطعی شدن عذاب دنیوی آنان ، بی ثمر و غیر قابل قبول است .

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربنا أخرجنا . . . أو لم تكونوا أقسمتم من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 85 - 4

4- کافران ظالم ، پس از مشاهده عذاب الهی و قطعیت کیفر ، خواهان تخفیف و تأخیر مجازات خویشند .

فلا یخفف عنهم العذاب ولا هم ینظرون

تذکر الهی به عدم تخفیف عذاب و دادن مهلت به ظالمان، اشاره ای به تخفیف و مهلت خواهی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 1,3

1- اقوام و جوامع ستمگر ، هنگام احساس نزول عذاب الهی می گریختند .

فلَمَّا أَحْسَبُوا بِأَسْنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ

«ركض» (مصدر «يركضون») در اصل به معنای «پا به زمین زدن» است و آن گاه که به فردی نسبت داده شود به معنای فرار و حرکت سریع خواهد بود.

3- وحشت و اضطراب شدید و ناگهانی جوامع ستمگر ، هنگام ظهور علایم و نشانه های عذاب الهی

فلَمَّا أَحْسَبُوا .. إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ

مطلب یاد شده از «إذا»ی فجائیه - که دلالت بر امر ناگهانی و به دور از انتظار می کند - استفاده شده است؛ زیرا فرار ناگهانی

ص: 87

دلیل بر وجود نوعی اضطراب و وحشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 3

3- مترفان ستمگر هنگام نزول عذاب ، دارایی ها و خانه های خود را رها نموده و از شهر و دیار خود می گریزند .

وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ و مسکنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 1,2

1- رفاه زدگان جوامع ستم پیشه ، به ظلم و ستم خویش پس از احساس عذاب الهی اعتراف می کنند .

فلما أحسّوا بأسنا .. قالوا یویلنا إنا کنا ظلمین

2- مرفهان ستمگر ، با مشاهده عذاب الهی در حسرت و ندامت فرو می روند .

فلما أحسّوا بأسنا .. قالوا یویلنا إنا کنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 15 - 1

1- مرفهان ستمگر در تأسف و پشیمانی ، از زمان احساس عذاب تا هنگامه هلاکت و نابودی

فما زالت تلک دعویهم حتی جعلنهم حصیداً خمّیدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم .. و أسروا الندامه لَمَّا رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 10,6

6 - ستمکاران ، خواهان بازگشت به دنیا و جبران گناهان گذشته خود به هنگام مشاهده عذاب

و ترى الظلمين لما رأوا العذاب يقولون هل إلى مردّ من سبيل

10 - هنگامه عذاب ، لحظه ظهور و بروز بی پناهی گمراهان ستم پیشه است .

فما له من وليّ من بعده و ترى الظلمين لما رأوا العذاب يقولون هل إلى مردّ من سبيل

196- ظالمان هنگام عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 3

3- مهلت خواهی ستمگران به هنگام مشاهده عذاب استیصال ، جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و پیروی از رسولان الهی

ص: 88

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربنا أخرنا إلى أجل قریب نجب دعوتک و نتبع

197- ظالمترین مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 4,5

4 - کسانی که مردم را از حضور در مساجد ، به انگیزه یاد نشدن نام خدا ، بازدارند ، ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فیها اسمه

5 - کسانی که در پی تخریب مساجد برآیند از ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن . . . سعی فی خرابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 7,9

7 - ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن کتم شهده عنده من الله

«من الله» همانند «عنده» صفت برای «شهاده» است. بنابراین «شهاده عنده من الله»؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن ابراهیم . . . و من أظلم ممن کتم شهده عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 10,11,12

10 - تکذیب کنندگان قرآن ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن کذب بأیت الله

11 - کسانی که از قرآن رویگردان باشند، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن . . . صدف عنها

«صدف» (مصدر صدف) به معنای اعراض کردن و منصرف ساختن آمده است. (برگرفته از قاموس المحيط). برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

12 - کسانی که دیگران را از ایمان به قرآن و آیات الهی باز دارند، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن . . . صدف عنها

در برداشت فوق «صدف» فعلی متعدی (به معنای منصرف ساخت) گرفته شده است. گفتنی است بر این مبنا مفعول آن کلمه ای مانند «الناس» است که به سبب وضوحش در جمله ذکر نشده است.

ص: 89

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 11،12

11- افترا بر خداوند ، گناهی بزرگ است و افترازنندگان به او ، ستم کارترین مردمان اند .

فمن أظلم ممّن افتري على الله كذبًا

12- شرک ، گناهی بزرگ است و مشرکان ، ظالم ترین مردمان اند .

اتّخذوا من دونه ءالهه .. فمن أظلم ممّن افتري على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 1

1 - ظالم ترین افراد ، کسانی اند که به خداوند دروغ ببندند .

و من أظلم ممّن افتري على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 22 - 2

2 - ظالم ترین مردم ، کسانی اند که پس از توجه به آیات خدا ، از آن روی بگردانند .

و من أظلم ممّن ذكر بآيت ربّه ثمّ أعرض عنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 3،7

3 - افترا زندگان به خداوند ، از ستمکارترین مردمان اند .

و من أظلم ممّن افتري على الله الكذب

7 - کسانی که از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) خودداری ورزیده و آن حضرت را با داشتن معجزات و دلایل روشن ، به سحر و ساحری متهم کردند ، افترازنندگان به خدا و از ستمکارترین مردم اند .

فلّمّا جاءهم بالبيّنات .. و من أظلم ممّن افتري على الله الكذب

198- ظلم پیروی از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 7

7- پیروی از تمایلات ظالم، خود ستمگری است.

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ... وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

با توجه به این که تعبیر «ظالم» در این آیه، منطبق بر کسی است که خواهش جاهلانه عناصر غیر الهی را پذیرفته است، ظالم بودن پیروی کننده و پیروی شونده استفاده می شود.

ص: 90

199- ظلم تخفیف کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 29 - 7

7- تغییر حکم و تخفیف کیفر بایسته ظالمان ، ظلمی به دیگران و دور از ساحت خدا *

ما یبدل القول لدیّ و ما أنا بظلمّ -م للعبید

برداشت بالا- بدان احتمال است که «و ما أنا بظلامّ ..» تعلیل «ما یبدلّ...» باشد؛ یعنی، چون تبدیل حکم و تخفیف مجازات به حق مجرمان، موجب ظلم به بندگان صالح و ستمدیده می شود، در نظام الهی - چون ظلمی نیست - تبدیل قول هم نخواهد بود.

200- ظلم عفو ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 29 - 7

7- تغییر حکم و تخفیف کیفر بایسته ظالمان ، ظلمی به دیگران و دور از ساحت خدا *

ما یبدلّ القول لدیّ و ما أنا بظلمّ -م للعبید

برداشت بالا- بدان احتمال است که «و ما أنا بظلامّ ..» تعلیل «ما یبدلّ...» باشد؛ یعنی، چون تبدیل حکم و تخفیف مجازات به حق مجرمان، موجب ظلم به بندگان صالح و ستمدیده می شود، در نظام الهی - چون ظلمی نیست - تبدیل قول هم نخواهد بود.

201- عبرت از سرنوشت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 23

23 - سرنوشت شوم ستمگران در قیامت ، هشدار برای متجاوزان به حقوق مردم است .

ألا إنّ الظالمین فی عذاب مقیم

کلمه «ألا» - که برای هشدار است - رساننده مطلب بالا می باشد.

202- عبرت از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آثار به جا مانده از ستمگران گذشته ، عبرت انگیز و درس آموز است .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لکم الأمثال

در برداشت فوق «مساکن» در جمله «و سکنتم فی مساکن الذین ظلموا أنفسهم . . .» کنایه از آثار به جا مانده گرفته شده است.

203- عبرت از فرجام ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 13

13 - مطالعه در سرگذشت بیدادگران تاریخ و فرجام شوم آنان ، امری ضروری و مایه عبرت است .

فانظر کیف کان عقبه الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 9

9- خداوند ، انسان ها را به مطالعه آثار گذشتگان و عبرت گیری از فرجام شوم ستم کاران ، فرا خوانده است .

و ما هی من الظلمین بیعید

بر اساس اینکه مراد از ضمیر «هی» آبادیهای قوم لوط باشد ، هدف از جمله «ما هی . . .» ترغیب انسانها به گذر کردن بر دیار قوم لوط و دیدن آثار عذاب الهی است؛ تا بدین وسیله عبرت گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 3

3- سرگذشت ستمگران هلاک شده و کیفر دیده پیشین ، عبرت انگیز و درس آموز است .

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثا

204- عبرت از کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 1

1- سرزنش خداوند از ستمگرانی که از کیفر ستم پیشگان پیش از خود و مثل های الهی ، پند نگرفتند و درس نیاموختند .

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثا

205- عبرت از مرگ ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 13

13 - صحنه جان کندن ظالمان بزرگ، عبرت آموز و تماشایی است.

و لو ترى إذ الظلمون فی غمرت الموت

ص: 92

206- عجب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 1

1 - به رخ کشیدن انفاق اموالی انبوه و مباحات به آن ، ورد زبان قلدر مآبان گردنکش

يقول أهلكت مالا لبداً

«يقول» مضارعی است که استمرار را می رساند. فاعل آن کسی است که در آیه قبل، به «فریفته قدرت خویش» توصیف شده است. «لبداً»؛ یعنی، انباشته (مفردات راغب). مفاد آیه شریفه این است که گوینده این سخن، اهل انفاق بوده است؛ ولی به دلیل تفاخر یا ریاکاری و یا اتلاف نامیدن انفاق، مورد مذمت قرار گرفته است و یا این که او به دروغ، ادعای انفاق می کند. آیه بعد نیز با این احتمال ها سازگار است.

207- عجز اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 2

2- ستمگران بر اثر وحشت روز قیامت ، از حرکت پلک های چشم ناتوان و دلشان تهی از تدبیر و چاره جویی خواهد بود .

يعمل الظلمون . . . لا یرتد إلیهم طرفهم و أفندتهم هوآء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 11

11 - عجز و پشیمانی ستمکاران در قیامت ، آشکار و نمایان است .

و تری الظلمین . . . يقولون

از واژه های «تری» و «يقولون»، استفاده می شود که ظالمان ندامت و آرزوی بازگشت را پنهان نمی دارند.

208- عجز ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 18، 17

17 - ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملائكة باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جمله «أخرجوا أنفسكم» خطاب ملائكة به ظالمان است، که اگر می توانید خود را از این مهلکه نجات بخشید. این سخن ملائکه از سر استهزا و بیان عجز ظالمان است.

18 - جان کندن ستمگران، همراه با تمسخر ملائکه قبض روح نسبت به آنان و بیان عجز آنان برای رهایی از مرگ است.

أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

ص: 93

209- عجله اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 1

1- ستمگران ، در قیامت ، شتابان و با ترس و ذلت سر برافراشته و چشم دوخته ، محشور خواهند شد .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . مهطعين مقنعي رءوسهم

«اهطاع» به معنای حرکت سریع همراه با ترس است و «اقناع» به معنای سر برافراشتن و خیره شدن چشم به چیزی با حالت ذلت و خواری است (لسان العرب).

210- عدالت با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 4

4 - لزوم رعایت عدالت ، حتی در انتقام گرفتن از متجاوزان ستمگر

إذا أصابهم البغي هم ينتصرون . و جزؤا سيئه سيئه مثلها

211- عذاب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 15

15 - ستمگران در قیامت به عذابی شدید گرفتار خواهند شد .

و لو يرى الذين ظلموا . . . و أن الله شديد العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 17

17 - ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملائكة باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جمله «أخرجوا انفسكم» خطاب ملائکه به ظالمان است، که اگر می توانید خود را از این مهلکه نجات بخشید. این سخن ملائکه از سر استهزا و بیان عجز ظالمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 6

6 - ستمگران و اعراض کنندگان از قوانین دین، علاوه بر عذابهای دنیوی به عذابهای آخرت نیز گرفتار خواهند شد.

و کم من قریه أهلکنها .. إنا کنا ظلمین. فلنستلن الذین أرسل إلیهم

هدف از بیان بازجویی در قیامت، تهدید ظالمان به عذابهای اخروی است، و کلمه «فاء» در «فلنستلن» بیانگر آن است که عذابهای دنیا پایان مجازات آنان نیست.

ص: 94

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 1

1 - جاودانه و همیشگی بودن عذاب ظالمان ، در جهان آخرت به آنان اعلام خواهد شد .

ثم قيل للذين ظلموا ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 3،12

3 - ترس و وحشت ستمگران ، به هنگام نزول عذاب قیامت ، تا درجه ای است که اگر از هر یک از آنان به اندازه تمام آنچه در زمین است برای رهاییشان درخواست شود ، اگر می داشتند ، بی درنگ نثار می کردند .

ولو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

12 - عذاب ستمگران ، مجازاتی بر پایه قسط بوده و بر آنان ستمی روا نمی شود .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب و قضی بینهم بالقسط و ه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 7

7- گرفتار شدن کفرپیشگان و ستمکاران به عذاب دنیوی ، موجب رهایی آنان از عذاب اخروی نیست .

فكان من المغرّقین . . . و قيل بعداً للقوم الظلمین

بیان عذاب اخروی کفرپیشگان ، پس از بیان گرفتاری آنان به عذاب دنیوی ، اشاره به این نکته دارد که: نباید گمان شود اگر کافران به کیفر دنیوی و عذاب استیصال گرفتار شدند ، از عذابهای اخروی رهایی خواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 4

4- ظالمان به وقت مشاهده عذاب در قیامت خواستار مهلتی کوتاه برای بازگشت به دنیا جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و پیروی از رسولان الهی می شوند . *

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربّنا آخّرنا إلى أجل قریب نجب دعوتک و نتّبع

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «یوم یأتیهم العذاب» روز قیامت باشد، نه عذاب استیصال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 10، 14، 5

5- ستم کاران، در قیامت، به عذابی سخت گرفتار خواهند شد.

فیعذبهم عذاباً نكراً

10- ذوالقرنین عذاب اخروی ظالمان را، از کیفر دنیوی آنان، شدیدتر و سنگین تر دانست.

قال . . . ثم یردّ إلى ربّه فیعذبهم عذاباً نكراً

«نکر» به معنای «منکر» صفت مشبّهه و توصیف عذاب جهنم است؛ یعنی، عذاب آخرت، بسیار ناگوار و میزان دشواری آن ناشناخته است.

14- «عن أمير المؤمنين (ع) . . . : «أما من ظلم» و لم یؤمن برّبه «فسوف نعدّبه» فی الدنيا بعذاب الدنيا «ثم یردّ إلى ربّه» فی مرجعه» فیعذبهم عذاباً نكراً» ;

ص: 95

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده که (مقصود آیه این است) «اما کسی که ستم کرده» و به پروردگارش ایمان نیاورده است «به زودی» در دنیا، به عذاب دنیوی «او را عذاب خواهیم کرد، سپس در معاد خویش به سوی پروردگارش بازگشت داده می شود و خدا، او را به عذابی سخت گرفتار خواهد کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 7

7 - عذاب اخروی در پی هلاکت و عذاب دنیوی، در انتظار ستمگران است.

و كَأَيْنَ مِنْ قَرْيَةٍ .. وَإِلَى الْمَصِيرِ

جمله «إِلَى الْمَصِيرِ» می تواند تهدید به عذاب اخروی در پی عذاب دنیوی (ثُمَّ أَخَذْتَهَا) ظالمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 66 - 4

4 - خورد و خوراک دوزخیان ستمگر، خود وسیله عذاب آنان است.

فَأَيُّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 1,2,3,5,7

1 - ستمگران در قیامت، برای رهایی خود از عذاب سخت الهی، حاضرانند دو چندان ثروت ها و دارایی های زمین را فدا کنند.

و لو أن للذين ظلموا ما فى الأرض جميعاً و مثله معه لآفتدوا به من سوء العذاب يوم

2 - عذاب ستمگران در قیامت، بسیار سخت و غیر قابل تحمل برای آنان

و لو أن للذين ظلموا ما فى الأرض .. لآفتدوا به من سوء العذاب يوم القيامة

فدا کردن دو برابر ثروت های موجود در کره زمین برای نجات خود از عذاب الهی، بیانگر مطلب یاد شده است.

3 - کیفر عذاب سخت برای ستمگران در قیامت، قطعی و غیر قابل گریز است.

و لو أن للذين ظلموا ما فى الأرض .. لآفتدوا به من سوء العذاب يوم القيامة

5- پی بردن مشرکان و ظالمان به بی ارزشی دنیا ، هنگام روبه رو شدن با عذاب قیامت

و لو أنّ للذین ظلموا ما فی الأرض . . . لا فتدوا به من سوء العذاب یوم القیمه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان و ستمگران، بیشتر برای تقویت دنیای خود از آخرت روی گردان هستند و در صورت مشاهده عذاب الهی حاضر می شوند تمامی دنیا را فدای نجات خود کنند.

7- عذاب مشرکان و ستمگران در قیامت ، بسیار بزرگ و فراتر از تصورشان است .

و بدا لهم من الله ما لم یکنوا یحتسبون

«إحتساب» (مصدر «یحتسبون») مبالغه در حساب و به معنای «ظن» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 8

8- عذاب قیامت ، تمامی وجود ستمگران را فرا خواهد گرفت .

و حاق بهم ما کانوا به یتتهزون

ص: 96

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 9

9 - ظالمان و سیه کاران ، مستحق عذاب دردناک آخرت اند .

وإنّ الظلمین لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 7

7 - عذاب دردناک و سخت ستمکاران در قیامت ، بازتاب عملکرد خود آنان است .

وإنّ الظلمین لهم عذاب أليم . تری الظلمین مشفقین ممّا کسبوا و هو واقع بهم

چنانچه که مراد از «ما» در «ما کسبوا» عمل باشد و ضمیر «هو» به آن بازگردد، از ارتباط دو آیه ، می توان استفاده کرد که «عذاب أليم» چیزی جز عملکرد انسان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 1

1 - ستمگران ، فاقد هرگونه یاور و پشتیبان برای نجات از عذاب الهی

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم . و ما کان لهم من أولیاء ینصرونهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 5

5 - ستم پیشگان ، گرفتار عذابی دردناک در قیامت

فویل للذین ظلموا من عذاب یوم أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 1

1 - ظالمان ، گرفتار عذاب دنیوی و برزخ ، علاوه بر عذاب های اخروی

يلقوا يومهم . . . وإن للذين ظلموا عذاباً دون ذلك

در صورتی که «یومهم..» در دو آیه پیش، نظر به روز قیامت داشته باشد، «ذلک» در این آیه اشاره به عذاب اخروی خواهد بود و «دون ذلک» (به غیر آن عذاب) نظر به عذاب دنیا یا برزخ خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 5

5 - ظالمان در قیامت ، گرفتار عذاب دردناک الهی اند .

و الظلمین أعدّ لهم عذاباً أليماً

ص: 97

212- عذاب استیصال ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 6

6 - عذاب استیصال الهی در کمین جوامع کفرپیشه و بیدادگران مجرم

و لقد أهلكنا .. لما ظلموا و جاءتهم رسلهم ... كذلك نجزي القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 2

2 - مردمی که با عذاب استیصال نابود می شوند، مردمی ظالم و ستم پیشه بوده و در عذاب جاودان اخروی، معذب خواهند بود.

أثم إذا ما وقع .. ثم قيل للذين ظلموا ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 10

10 - ستمگران، مشرکان و آنان که در مبادلات کم فروشی کرده و عدل و انصاف را رعایت نکنند، در خطر گرفتار شدن به عذاب های

دنیوی (عذاب استیصال) هستند.

و أخذت الذين ظلموا الصيحة

213- عذاب برزخی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 1

1 - ظالمان، گرفتار عذاب دنیوی و برزخ، علاوه بر عذاب های اخروی

يلقوا يومهم .. و إن للذين ظلموا عذاباً دون ذلك

در صورتی که «یومهم..» در دو آیه پیش، نظر به روز قیامت داشته باشد، «ذلک» در این آیه اشاره به عذاب اخروی خواهد بود و «دون

ذلک» (به غیر آن عذاب) نظر به عذاب دنیا یا برزخ خواهد داشت.

214- عذاب پیروان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 4

4 - پیروان ستمگران ، همانند آنان مستحق عذاب الهی اند .

فلما ءاسفونا انتقمنا منهم فأغرقنهم أجمعين

ص: 98

215- عذاب تدریجی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 4

4- عذاب نازل بر جوامع ستمگر، تدریجی بود.

فلما أحسّوا... یرکضون

باتوجه به این که در آیه شریفه، از فرار عذاب شوندگان حکایت شده است، به دست می آید که بین آغاز احساس عذاب و نابودی آنان - که در سه آیه بعد از آن یاد می شود - فاصله ای وجود داشته است.

216- عذاب دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 6

6 - ستمگران و اعراض کنندگان از قوانین دین، علاوه بر عذابهای دنیوی به عذابهای آخرت نیز گرفتار خواهند شد.

و کم من قریه أهلکنها... إنا کنا ظلمین. فلنسلن الذین أرسل إلیهم

هدف از بیان بازجویی در قیامت، تهدید ظالمان به عذابهای اخروی است، و کلمه «فاء» در «فلنسلن» بیانگر آن است که عذابهای دنیا پایان مجازات آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 6

6 - گنهکاران و ستم پیشگان در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی هستند .

فأرسلنا علیهم رجلاً من السماء بما كانوا یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 7

7- گرفتار شدن کفرپیشگان و ستمکاران به عذاب دنیوی، موجب رهایی آنان از عذاب اخروی نیست.

فکان من المغرقین... و قیل بعداً للقوم الظلمین

بیان عذاب اخروی کفرپیشگان ، پس از بیان گرفتاری آنان به عذاب دنیوی ، اشاره به این نکته دارد که: نباید گمان شود اگر کافران به کیفر دنیوی و عذاب استیصال گرفتار شدند ، از عذابهای اخروی رهایی خواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 6

6- ستمگران ، مشرکان و کفرپیشگان ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند .

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 10

ص: 99

10- ستمگران ، مشرکان و آنان که در مبادلات کم فروشی کرده و عدل و انصاف را رعایت نکنند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند .

و أخذت الذین ظلموا الصیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 46 - 1

1- هلاکت و عذاب دنیوی ستم پیشگان تاریخ از سوی خداوند ، علی رغم مکر و چاره اندیشی های فراوان و قدرتمندانه آنان

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا . . . و قد مکروا مکرهم . . . و إن کان مکرهم لتزول منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 87 - 14، 10

10- ذوالقرنین عذاب اخروی ظالمان را ، از کیفر دنیوی آنان ، شدیدتر و سنگین تر دانست .

قال . . . ثم یردّ الی ربّه فیعدّبه عذاباً نکرّاً

«نکر» به معنای «منکر» صفت مشبّهه و توصیف عذاب جهنم است؛ یعنی، عذاب آخرت، بسیار ناگوار و میزان دشواری آن ناشناخته است.

14- « عن امیرالمؤمنین (ع) : . . . «أما من ظلم» و لم یؤمن برّبّه « فسوف نعدّبه » فی الدنیا بعذاب الدنیا « ثم یردّ الی ربّه » فی مرجعه » فیعدّبه عذاباً نکرّاً » ؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده که (مقصود آیه این است) «اما کسی که ستم کرده» و به پروردگارش ایمان نیاورده است «به زودی» در دنیا، به عذاب دنیوی «او را عذاب خواهیم کرد، سپس در معاد خویش به سوی پروردگارش بازگشت داده می شود و خدا، او را به عذابی سخت گرفتار خواهد کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 1

1 - ظالمان ، گرفتار عذاب دنیوی و برزخ ، علاوه بر عذاب های اخروی

یلقوا یومهم . . . و إنّ للذین ظلموا عذاباً دون ذلک

در صورتی که «یومهم . . .» در دو آیه پیش ، نظر به روز قیامت داشته باشد، «ذلک» در این آیه اشاره به عذاب اخروی خواهد بود و «دون

ذلک» (به غیر آن عذاب) نظر به عذاب دنیا یا برزخ خواهد داشت.

217- عذاب ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 9

9- عذاب ستمگران و تجاوزکاران، در راستای رحمت الهی *

إِنَّ اللَّهَ كَانَ بَكُمْ رَحِيمًا. وَ مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عِدْوَانًا و ظُلْمًا فُسُوفُ نُصَلِّيهِ نَارًا

عذاب ستمگران پس از بیان رحمت مطلق الهی، اشاره به این است که عذابهای الهی، جلوه ای از رحمت او بر انسانهاست.

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 7

7 - اعتراف ظالمان به ظلم خویش پس از آمدن عذاب الهی بی ثمر است.

کم من قریه أهلکنها .. قالوا إنا کنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 9

9 - ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

کذبوا بایت ربهم .. و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 12، 7

7 - ظالمان و ستم پیشگان ، سزاوار عذابند .

و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

جمله «ظلمت» در «لکل نفس ظلمت» مشعر به علیت ظلم و بیانگر استحقاق ظالمان نسبت به عذاب است.

12 - عذاب ستمگران ، مجازاتی بر پایه قسط بوده و بر آنان ستمی روا نمی شود .

و لو أن لكل نفس ظلمت .. و أسروا الندامه لما رأوا العذاب و قضی بینهم بالقسط و ه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 4، 2

2- امت های ستم پیشه (جوامع کفرپیشه و مشرک) در خطر گرفتار شدن به عقوبت های الهی و عذاب های استیصال هستند .

و كذلك أخذ ربک إذا أخذ القرى و هی ظلمه

4- نزول عذاب بر ستم پیشگان (کافران و مشرکان) پرتوی از ربوبیت خدا در جهت تدبیر امور انسانهاست .

و كذلك أخذ ربک إذا أخذ القرى و هی ظلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 15

15- گنه کاران و ستم پیشگان که مشمول مغفرت الهی نشوند ، به عذاب های سهمگین الهی گرفتار خواهند شد .

إن ربك لذو مغفرة . . . و إن ربك لشديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 16 - 2

2- به جبّاران منحرف ، در جهنّم ، آبی چرکین و متعفن نوشانده می شود .

من ورائه جهنّم و یسقی من ماء صديد

«صدید» به معنای چرکی است که بین گوشت و پوست به وجود می آید. این واژه در نوشیدنیهای جهنّمیان استعمال می گردد.

ص: 101

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 21

21- ستمگران قطعاً در عذابی سخت و بس دردناک گرفتار خواهند شد .

إن الظلمین لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 14

14- اتمام حجت خداوند پیش از فرستادن عذاب بر ستمگران

یوم یأتیهم العذاب . . . و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا

اینکه خداوند فرمود: ما چگونگی برخورد خود با ستمگران را برای شما بیان کردیم (تبیین لکم کیف فعلنا بهم)، می تواند بیانگر اتمام حجت خداوند برای همه ستمگران پیش از عذاب باشد، به ویژه اینکه خداوند این سخن را در پاسخ مهلت خواهی آنان می فرماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 9

9- قدرت شکست ناپذیر خدا و صاحب انتقام بودن او ، دلیل تخلف ناپذیری وعده هایش در یاری رسولان و عذاب کردن ستمگران

فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله إن الله عزیز ذو انتقام

جمله «إن الله عزیز ذو انتقام» به منزله تعلیل برای بخش اول آیه (فلا تحسبنّ . . .) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 1

1- انتقام خداوند از ستمگران و عذاب کردن آنان در روزی است که این آسمان و زمین ، به آسمان و زمین دیگری تبدیل شوند .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . إن الله عزیز ذو انتقام . یوم تبدّل الأَر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «یوم تبدل . . .» ظرف برای انتقام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور التجا به خداوند برای ایمن ماندن از عذاب دامنگیر ظالمان

قل ربِّ إِمَّا تَرَيِّنِي مَا يُوْعَدُونَ

«إمّا» مرکب از «إن» شرطیه و «مای» زائده و «ما» در «ما یوعدون» کنایه از عذاب است. جواب شرط نیز در آیه بعد آمده است: «ربِّ فلاتجعلنی فی القوم الظالمین؛ پروردگارا! پس مرا در جمع ظالمان قرار مده».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - عذاب الهی ، دامنگیر ظالمان و ستمگران

قل ربّ إِمّا تریّنی ما یوعدون . ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 6

6 - خداوند ، برای ستم گران عذابی دردناک مهیا ساخته است .

و أعتدنا للظلمین عذاباً ألیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 5

5 - ستم پیشگان و متجاوزان ، مستحق عذابی سخت و دردناک اند .

الذین یظلمون الناس .. أولئک لهم عذاب ألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 7

7 - مشاهده عذاب ، خود نوعی عذاب برای ستمکاران است .

و ترى الظلمین لَمّا رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 4

4 - پیروان ستمگران ، همانند آنان مستحق عذاب الهی اند .

فلَمّا ءاسفونا انتقمنا منهم فأغرقتهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 1

1 - کافران و ستمکاران ، دارای بهره ای عظیم از عذاب الهی ، همانند کافران و ستم پیشگان گذشته تاریخ

فإن للذين ظلموا ذنوباً مثل ذنوب أصحابهم

«ذنوب» در معانی «دلو بزرگ چاه هنگامی که از آب پر شده باشد» و نیز «نصیب و بهره» به کار می رود. در آیه شریفه مراد معنای دوم است. گفتنی است که تعبیر «نصیبی عظیم» در برداشت بالا، از نکره آمدن «ذنوباً» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 5

5 - افزودن گمراهی ، از عذاب های الهی برای ظالمان و گمراه کنندگان جامعه

و قد أضلّوا كثيراً و لا ترد الظلمین إلا ضلالاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که پیامبران برای هدایت مردمان مبعوث شدند و افزودن گمراهی گمراه کنندگان، جنبه مجازاتی دارد نه ابتدایی.

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او، براساس علم و حکمت او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءٍ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یدخل من یشاء..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

218- عذرخواهی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 2

2 - عذرخواهی ستم پیشگان، در روز قیامت، سودی ندارد .

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعذرتَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 1

1 - عذرخواهی ستمگران در قیامت، بی نتیجه بوده و سودی به حال آنان نخواهد داشت .

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعذرتَهُمْ

219- عصیان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 2

2- خداوند از جبهه مظلومان حق طلب در برابر سرکشی ظالمان حق ستیز، دفاع و حمایت می کند .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا... لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا... فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبَّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

220- عفو از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 16

16- گذشت ستم دیدگان از ستم پیشگان ، زمینه ساز شمول مغفرت الهی بر ستمکاران است .

لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم

ص: 104

221- عقیده باطل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

222- علم خدا به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 9

9 - خداوند ، آگاه به ستمکاری ستمگران است .

و الله علیم بالظلمین

223- عمل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 7

7 - خداوند ، به اعمال ستمگران کاملاً آگاه است .

و الله علیم بالظلمین

224- عمل ناپسند ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 12

12- کسانی که با ارتکاب اعمال زشت در دنیا به خود ستم کرده اند ، در قیامت منکر آن اعمال می شوند .

الذین تتوفّهم الملئکه ظالمی أنفسهم . . . ما کتّا نعمل من سوء

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از «ظالمی أنفسهم» - به قرینه «ما کتّا نعمل من سوء» (ما مرتکب عمل زشت نمی شدیم) -

اعمال ناپسند و زشتی باشد که مرتکبان آنها، آن را از خود نفی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 4

1 - ظهور و بروز تمامی اعمال و دستاورد های بد و زشت ستمگران در قیامت

و بدا لهم سیئات ما کسبوا

4 - ستمگران اعمال و رفتار های بد و زشت خود را در دنیا، زیبا و خوب پنداشته و یا از بدی و زشتی آنها غافل اند .

و بدا لهم سیئات ما کسبوا

ص: 105

ظاهر شدن اعمال زشت ستمگران در نظر آنان، ممکن است به خاطر این باشد که آنها را خوب و زیبا می دانستند و یا از بدی و زشتی چنین رفتاری، کاملاً غافل بودند.

225- عوامل انقراض ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 2

2 - ظلم، موجب نابودی ملتهای ظالم و تمدن آنها

فقط دابر القوم الذین ظلموا

در آیه شریفه می شد به جای «الذین ظلموا» از ضمیر استفاده شود، ولی توصیف آن قوم هلاک شده به «کسانی که ظلم کردند»، سبب و زمینه نابودی و عذاب آنان را بیان می کند.

226- عوامل پشیمانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 8

8 - تنها مشاهده عذاب، عامل اظهار پشیمانی ظالمان است.

وتری الظلمین لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ

227- عوامل حاکمیت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 7

7 - حاکمیت و ولایت یافتن ظالمان معلول کردار ظالمانه مردم جامعه است.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا بما كانوا يكسبون

228- عوامل زیان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 10

10- ظالمان نه تنها از رحمت و شفای قرآن بهره ای نمی گیرند؛ بلکه تنها، مایه خسران و زیان آنان می شود.

ولایزید الظلمین إلا خسارًا

ص: 106

229- عوامل زیانکاری خانواده ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 16

16 - ستمکاران ، عامل خسران و بدبختی خود و محرومیت از خانواده خویش

إِنَّ الْخَسِرِينَ الَّذِينَ خَسَرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «خسروا .. أهلیهم» به معنای از دست دادن خانواده باشد.

230- عوامل زیانکاری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 16

16 - ستمکاران ، عامل خسران و بدبختی خود و محرومیت از خانواده خویش

إِنَّ الْخَسِرِينَ الَّذِينَ خَسَرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «خسروا .. أهلیهم» به معنای از دست دادن خانواده باشد.

231- عوامل سختی عذاب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 2

2 - عذاب سخت و فوق تصور ستمگران در قیامت ، بازتاب کردار و رفتار خود آنان است .

و بدا لهم سيئات ما كسبوا

آمدن ماده «کسب» به جای ماده «فعل»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

232- عوامل سلطه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 5

5 - ظلم انسانها عامل تسلط حکومت‌های ظالمانه بر آنان می‌گردد.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

تعليق حکم بر وصف اشعار به علیت دارد. در آیه شریفه تعلیق حکم «نولی» بر وصف «الظالمین» اشاره به نقش و تأثیر وصف ظلم در جریان یافتن فعل دارد.

ص: 107

233- عوامل عذاب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 1

1 - درخت زقوم، مایه رنج و عذاب کافران و ستم گران از جانب خداوند

أم شجرة الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمين

یکی از معانی «فتنه»، رنج و عذاب است.

234- عوامل گمراهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 1

1 - ظالمان در روز رستاخیز، دوستان ناباب را عامل گمراهی خود خواهند شمرد.

و یوم یعضّ الظالم علی یدیہ یقول یلینتی اتخذت مع الرسول . . . لم اتخذ فلاناً خل

235- عوامل نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 12

12 - ایمان و اقامه نماز، در رهایی از فتنه گری ستمگران، نقشی بسزا دارد.

و نجننا برحمتک من القوم الکفرین . . . و اقیموا الصلوه و بشر المؤمنین

236- عوامل ولایت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 7

7 - حاکمیت و ولایت یافتن ظالمان معلول کردار ظالمانه مردم جامعه است.

و كذلك نولی بعض الظلمین بعضا بما کانوا یکسبون

237- غفلت اکثریت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 8

8 - بلا های دنیوی ، هشدارى به ظالمان ؛ ولى بیشتر ایشان بی خبر از پیام هشدارى آن *

وإنّ للذین ظلموا عذاباً دون ذلک و لکنّ اکثرهم لا یعلمون

ص: 108

در صورتی که «دون ذلک» به معنای عذاب های خفیف دنیوی در قبال عذاب سنگین آخرت باشد، ممکن است سبکی این عذاب ها برای مجال دادن به ظالمان برای انابه باشد؛ ولی افسوس که بیشتر ستمگران این درس ها را نمی آموزند.

238- غفلت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 14

14 - ظالمان از قدرت خداوند غافلند .

و لو یری الذین ظلموا . . . أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 4

4 - ستمگران اعمال و رفتار های بد و زشت خود را در دنیا ، زیبا و خوب پنداشته و یا از بدی و زشتی آنها غافل اند .

و بدا لهم سیئات ما کسبوا

ظاهر شدن اعمال زشت ستمگران در نظر آنان، ممکن است به خاطر این باشد که آنها را خوب و زیبا می دانستند و یا از بدی و زشتی چنین رفتاری، کاملاً غافل بودند.

239- فرار ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 1

1- اقوام و جوامع ستمگر ، هنگام احساس نزول عذاب الهی می گریختند .

فلما أحسّوا بأسنا إذا هم منها یرکضون

«رکض» (مصدر «یرکضون») در اصل به معنای «پا به زمین زدن» است و آن گاه که به فردی نسبت داده شود به معنای فرار و حرکت سریع خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 3

3- مترفان ستمگر هنگام نزول عذاب ، دارایی ها و خانه های خود را رها نموده و از شهر و دیار خود می گریزند .

وارجعوا إلی ما أتفتم فیہ و مسکنکم

240- فرجام اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 9

ص: 109

9- کافران جبّار ، مردمی بدفرجام در دنیا و آخرتند .

و خاب کلّ جبّار عنید . من ورائه جهنّم و یسقی من ماء صدید ... من ورائه عذاب غلیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 12

12 - دوزخ ، سرنوشت نهایی ستم پیشگان

فریق فی السعیر . . و الظلمون ما لهم من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 6

6 - فرجام بد اخروی در انتظار ستمگران

و الله علیم بالظلمین

241- فرجام امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 9

9- تأیید ، همراهی و تقویت عناصر فاسد و حاکمیت های ظالم ، دارای فرجامی هلاکت بار و مشترک با آنها

فأغرقنه و من معه جمیعاً

242- فرجام شوم ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 9

9- کافران جبّار ، مردمی بدفرجام در دنیا و آخرتند .

و خاب کلّ جبّار عنید . من ورائه جهنّم و یسقی من ماء صدید ... من ورائه عذاب غلیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - هشدار موسی (ع) به خاندان فرعون نسبت به فرجام شوم ستم کاری، مأموریتی از سوی خداوند

أن ائت . . . قوم فرعون ألا یتقون

عبارت «ألا-یتقون» مقول برای قول محذوف است؛ یعنی، «فقل لهم ألا یتقون». گفتنی است که مفعول «یتقون» در این آیه حذف شده و تقدیر آن به قرینه آیه قبل چنین است: «ألا یتقون عاقبه ظلمهم».

5 - ظلم و ستم کاری دارای پیامدی شوم و نکبت بار

أن ائت القوم الظلمین . قوم فرعون ألا یتقون

ص: 110

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 10، 8

8 - ستمگران ، دارای سرایی بد (دوزخ) در قیامت

و لهم سوء الدار

10 - پذیرفته نشدن عذر ستمگران ، دوری آنان از رحمت خداوند و جای گرفتن در سرایی بد ، مظهر نصرت الهی به پیامبران و مؤمنان در قیامت

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. يَوْمَ يَقُومُ ٱلْأَشْهَد . يَوْمَ لَا يَنْفَعُ ٱلظَّالِمِينَ مَعْذِر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر چگونگی نصرت الهی در قیامت از رسولان و مؤمنان است که در آیه پیش (یوم يقوم الأشهد) به آن اشاره شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 23

23 - سرنوشت شوم ستمگران در قیامت ، هشدار برای متجاوزان به حقوق مردم است .

أَلَا إِنَّ ٱلظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ

کلمه «ألا» - که برای هشدار است - رساننده مطلب بالا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 6

6 - فرجام شوم کافران و ستمگران هلاک شده تاریخ ، هشدار به کفرپیشگان و ظالمان هر عصر

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ

آیات پایانی این سوره، در مقام نتیجه گیری از آیات گذشته است که به تفصیل سرنوشت هلاکت بار کافران گذشته تاریخ را بیان داشته است. از این نکته استفاده می شود که تعبیر «مثل ذنوب أصحابهم»، در واقع تذکر و هشدار نهایی به کافران هر عصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 6

6- فرجام بد اخروی در انتظار ستمگران

والله عليم بالظلمين

243- فرجام ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 151 - 20,21

20- آتش دوزخ ، جایگاه و فرجام شوم ستم پیشگان

و ماويهم النار و بس مئوى الظالمين

21- کافران ، ستم پیشگانی شوم فرجام

ص: 111

سنلقى في قلوب الذين كفروا الرعب . . . وبئس مئوى الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 10 - 7

7 - آتشی سوزان و برافروخته ، فرجام پایمال کنندگان اموال یتیمان

انّ الذين ياكلون اموال اليتامى ظلماً . . . و سيصلون سعيراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 45 - 8

8 - فرجام شوم امتهای ظالم گذشته، هشدارى الهی به تمامی امتهاست.

فقطع دابر القوم الذين ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 113 - 3

3 - ستم پیشگان ، به آتش دوزخ در خواهند افتاد .

فتمسکم النار

جمله «فتمسکم النار» بیان می کند که اتکای بر ستمگران، در پی دارنده آتش است. این معنا می رساند که خود ستمگران نیز به آتش در خواهند افتاد. تعبیر «فتمسکم» می تواند اشاره به این نکته باشد که: ستمگران آتش هستند و با اعتماد و تکیه به آنان، آتش با شما تماس پیدا خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 12

12 - گرفتار شدن به خشم و قهر الهی ، فرجام کار ستم پیشگان

فقل الحمد لله الذى نجّنا من القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- هلاکت و نابودی، فرجام ملت های ذلت پذیر و پیرو کفر و ستم

فاستخفّ قومه .. فأغرقنهم أجمعین

از این که فرعونیان با ضعف و زبونی در برابر دستگاه جبار فرعونی سرانجام به هلاکت رسیدند، مطلب بالا استفاده می شود.

244- فلسفه استمهال ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 3,4

3- مهلت خواهی ستمگران به هنگام مشاهده عذاب استیصال، جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و پیروی از رسولان الهی

ص: 112

يوم يأتِيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربّنا آخّرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك و نتبع

4- ظالمان به وقت مشاهده عذاب در قیامت خواستار مهلتی کوتاه برای بازگشت به دنیا جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و پیروی از رسولان الهی می شوند . *

يوم يأتِيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربّنا آخّرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك و نتبع

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «يوم يأتِيهم العذاب» روز قیامت باشد، نه عذاب استیصال.

245- فلسفه تأخیر کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 42 - 7

7- تأخیر کیفر ستمگران از سوی خداوند تا روز قیامت ، جهت تشدید مجازات آنان است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنّما يؤخّروهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

از اینکه خداوند متعال کیفر ستمگران را تا روزی سخت و هولناک به تأخیر انداخت، حکایت از شدت مجازات آنان دارد؛ چون اگر آن مجازات در دنیا اتفاق می افتاد به این مقدار سخت نبود. بنابراین، تأخیر کیفر ظالمان به نفع آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 12

12- اجل مقرر داشتن انسان های ظالم ، دلیل به تعویق افتادن مؤاخذه و عقوبت آنان

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم . . . و لکن يؤخّروهم إلى أجل مسمّی

246- فلسفه مهلت به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 3، 12

3- در صورت مورد مؤاخذه دنیوی قرار گرفتن ظالمان از سوی خداوند ، هیچ جنبنده ای بر روی زمین باقی نخواهد ماند .

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترک علیها من دابّه

12- اجل مقرر داشتن انسان های ظالم ، دلیل به تعویق افتادن مؤاخذه و عقوبت آنان

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم... و لكن يؤخرهم إلى أجل مسمى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 2

2- تعجیل نکردن ذوالقرنین در کیفر ظالمان کافر، مهلتی برای گرایش آنان به ایمان بود.*

أما من ظلم فسوف نعذبه... و أما من ءامن و عمل صالحاً فله جزاء الحسنی

مراد از «من ءامن و...» (هرکس ایمان بیاورد و...) کسانی اند که از ظلم و کفر، دست برداشته و ایمان آورند، نه آنان که هنگام ورود ذوالقرنین مؤمن بودند؛ زیرا، معنا ندارد که او، بین عذاب و یا رفتار نیک با مؤمنان مخیر باشد! بنابراین، درنگ ذوالقرنین در عذاب ظالمان (سوف نعذبه) ایجاد فرصتی برای تغییر رویه آنان بوده است.

ص: 113

247- قانونمندی هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 16 - 3

3- بعثت پیامبران و هلاکت جوامع ستمگر و دین ستیز ، براساس هدف داری نظام هستی است .

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه . . . و ما خلقنا السماء والأرض و ما بینهما لعین

یادآوری هدفمندی جهان - پس از ذکر هلاکت اقوام ستمگر - می تواند بیانگر این نکته باشد که وقتی جهان هدفمند بود، هلاکت اقوام ستم پیشه نیز جزئی از هدف داری و بازیچه نبودن هستی خواهد بود.

248- قبض روح ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 16، 15، 13

13 - صحنه جان کندن ظالمان بزرگ، عبرت آموز و تماشایی است.

و لو تری إذ الظلمون فی غمرت الموت

15 - ملائکه، جان ستمکاران را با قدرت و شدتی تمام می گیرند.

و لو تری إذ الظلمون فی غمرت الموت و الملائکه باسطوا أیدیهم

جمله «باسطوا أیدیهم» ممکن است کنایه از قدرت و شدتی باشد که ملائکه به هنگام قبض روح ستمکاران به کار می گیرند.

16 - ملائکه قابض ارواح دارای دستانی هستند که به هنگام گرفتن جان ظالمان آنها را می گشایند.

إذ الظلمون فی غمرت الموت و الملائکه باسطوا أیدیهم

249- قبول توبه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 10

10 - پذیرش توبه ستمکاران ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإنّ الله يتوب عليه إنّ الله غفور رحيم

250- قبول ولايت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - جايه - 45 - 19 - 6

6- پیروی از تمایلات جاهلانه ظالمان ، به معنای پذیرش ولایت و رهبری آنان است .

ص: 114

و لا تتبع أهواء .. و إن الظالمين بعضهم أولياء بعض

با توجه به این که «إنّ الظالمين بعضهم أولياء ..» تعلیل برای نهی «لاتتبع» است، مفاد آیه شریفه چنین خواهد بود: اگر پیامبر یا موحد دیگری، در برابر خواسته یا خواسته های هواپرستان جاهل تسلیم شود، در حقیقت رهبری و ولایت آن هواپرستان ظالم را پذیرفته است.

251- قدرت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 9

9- سوگند ستمگران در دنیا بر پایداری و زوال ناپذیری قدرت خویش

الذین ظلموا .. أولم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زوال

252- قدرت مکر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 1,4,6

1- هلاکت و عذاب دنیوی ستم پیشگان تاریخ از سوی خداوند ، علی رغم مکر و چاره اندیشی های فراوان و قدرتمندانه آنان

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا .. و قد مکروا مکرهم ... و إن کان مکرهم لتزول منه

4- تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ترفند ها و مکر های گوناگون و کوه شکن ستم پیشگان جامعه

و قد مکروا مکرهم و عند الله مکرهم و إن کان مکرهم لتزول منه الجبال

6- مکر ها و چاره اندیشی های ستمگران ، هر چند گسترده و کوه شکن باشد ، در برابر نیروی حق بی ثمر و ناموفق خواهد بود .

و قد مکروا مکرهم و عند الله مکرهم و إن کان مکرهم لتزول منه الجبال

253- قضاوت درباره ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 11

11 - قضاوت و داوری خداوند درباره ستمگران ، قضاوتی است بر پایه قسط و عدل .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . وأسروا الندامه لما رأوا العذاب وقضى بينهم بالقسط

254- كيفر اخروي ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 115

5 - انعام - 6 - 93 - 12

12 - مجازات اخروی ستمکاران بزرگ از نخستین لحظات احتضار و مرگ آغاز خواهد شد.

و لو تری إذ الظلمون فی غمرت الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 8

8- کیفر ستمگران در قیامت بسیار شدید و هولناک است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّره لهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 87 - 11، 7

7- ذوالقرنین ، به معاد و وجود کیفر سخت اخروی برای ظالمان ، معتقد بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلى ربّه فیعذّبه عذاباً نکرّاً

11- کیفر اخروی ستم کاران ، جلوه ای از ربوبیت الهی است .

یردّ إلى ربّه فیعذّبه عذاباً نکرّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 4

4 - بیشتر ظالمان ، بی خبر از کیفر های دنیوی و اخروی خویش

ولکنّ اکثرهم لا یعلمون

255- کیفر اخروی گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 5

5- کمترین تمایل به کافران از سوی رهبران دینی ، گناهی نابخشودنی و دارای کیفری مضاعف در دنیا و آخرت

لقد كدتّ تركن إليهم شيئاً قليلاً. إذا لأذقنك ضعف الحيوه و ضعف الممات

256- كيفر امداد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 103 - 7

7- كيفر الهى به هنگام نزول ، فراگير همه ظالمان و همراهان و ياوران آنان است .

فأغرقته و من معه جميعاً

ص: 116

257- کیفر دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 7

7- جوامع ستمگر ، در معرض گرفتار شدن به کیفر های دنیوی و در خطر هدف قرار گرفتن سنگ های عذاب

و ما هی من الظلمین ببعید

«هی» می تواند به قریه یا قریه هایی که از سیاق کلام برمی آید، باز گردد و می تواند به «حجاره» در آیه قبل ارجاع شود. معنای جمله «و ما هی ...» بنابر احتمال دوم چنین است: آن سنگهای کذایی دور از ستمگران نیست؛ یعنی، ستمگران در معرض چنین عذابهایی اند و آن گونه سنگها برای آنان مهیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 14

14- مصلحت بقای حیات در زمین ، مهمتر از مصلحت عقوبت دنیوی ظالمان

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترک علیها من دابّه و لکن یؤخّرهـم إلی أجل مسّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 14

14 - انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران در محیط مسجد الحرام ، گناهی است بس بزرگ و کج روان و ستم کاران باید در انتظار کیفر سخت دنیوی باشند .

و من یرد فیه بالحد بظلم نذقه من عذاب ألیم

برداشت یاد شده بر این اساس است که مقصود از «عذاب ألیم» کیفر دنیوی نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 4

4- بیشتر ظالمان ، بی خبر از کیفر های دنیوی و اخروی خویش

و لکنّ اکثرهم لایعلمون

258- کیفر دنیوی گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 5

5- کمترین تمایل به کافران از سوی رهبران دینی ، گناهی نابخشودنی و دارای کیفری مضاعف در دنیا و آخرت

لقد کدتّ ترکن إلیهم شیئاً قليلاً. إذا لأذقنک ضعف الحیوه و ضعف الممات

259- کیفر ذلت بار ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 117

17 - ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملائكة باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جمله «أخرجوا أنفسكم» خطاب ملائکه به ظالمان است، که اگر می توانید خود را از این مهلکه نجات بخشید. این سخن ملائکه از سر استهزا و بیان عجز ظالمان است.

260- کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 11

11 - خداوند ، ستمکاران را به سزای اعمالشان خواهد رساند .

و الله علیم بالظلمین

هدف از بیان آگاهی خداوند به ستمکاران، تهدید آنان به عذاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 20

20 - آتش دوزخ ، جایگاه و فرجام شوم ستم پیشگان

و ماویهم النار و بس مثنوی الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 12

12 - مجازات نکردن ستمگران ، ظلم بر ستمدیدگان است .

ذوقوا عذاب الحریق . . . ذلك بما قدّمت ایدیکم و انّ الله لیس بظلام للعبید

برداشت فوق مبتنی است بر احتمال اول (عطف «انّ الله . . .» بر «ما قدّمت»)، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - آتشی سوزان و برافروخته ، فرجام پایمال کنندگان اموال یتیمان

انّ الذّین یاکلون اموال الیتامی ظلماً . . . و سیصلون سعیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 11

11 - آتش همواره دوزخ ، جزای ستمگران و کیفری مناسب برای آنان

فتکون من اصحب النار و ذلک جزؤا الظلمین

«جزاء» در لغت به معنی کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

ص: 118

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 134 - 2

2 - احضار ظالمان در قیامت و بازخواست و کیفر ایشان از وعده های تخلف ناپذیر خداوند

و ینذرونکم لقاء یومکم هذا .. این ما توعدون لآت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 4

4 - گرفتار شدن ستمکاران به آتش دوزخ، سنت خداوند در کیفر آنان

و کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 13

13 - در نظام جزایی خداوند ، حتی به ستمگران هم ظلم نخواهد شد .

و لو أن لكل نفس ظلمت .. قضی بینهم بالقسط و هم لایظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 6

6 - کیفر و مجازات ستمگران ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

أولئک یعرضون علی ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 3

3 - کیفر ستم کاران و گنه پیشگان ، مقتضای ربوبیت خداوند و در جهت تدبیر امور انسانهاست .

مسوّمه عند ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- امت های ستم پیشه (جوامع کفرپیشه و مشرک) در خطر گرفتار شدن به عقوبت های الهی و عذاب های استیصال هستند .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 8

8- عقوبت و سرزنش کسانی که در حق آدمی ستم کرده اند پس از اعترافشان به گناه و توبه از آن ، به دور از شأن نیکوکاران است .

لا تثریب علیکم الیوم

«الیوم» ظرف و متعلق به «تثریب» است و مراد از آن زمانی است که برادران یوسف به خطای خویش اعتراف نموده و از

ص: 119

گناه خود توبه کردند (وإن كنّا لخطّائین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 5

5- تأخیر کیفر اصلی ظالمان به روز قیامت ، از سنت های خداوند است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّره لهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 2

2- مورد عقوبت قرار گرفتن انسان های ظالم ، نتیجه عمل خود آنان است .

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 7,8

7- کیفر الهی به هنگام نزول ، فراگیر همه ظالمان و همراهان و یاوران آنان است .

فأغرقته و من معه جمیعاً

8- خداوند ، ستمگران و شریکان آنان را در ستم ، همسان کیفر می دهد .

فأغرقته و من معه جمیعاً

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که مراد از «و من معه» یاران و شریکان فرعون در ستم باشند نه صرفاً همراهان وی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 7

7- جهنم ، کیفر تمامی ستمگران است .

نجزیه جهنّم کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تنها ظالمان و گنه کاران در معرض خطر کیفر و عقاب الهی

إِنِّي لَإِيخَافُ لَدَى الْمَرْسَلُونَ . إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا

از مفهوم «لایخاف لدی المرسلون» استفاده می شود که غیر از رسولان، هیچ شخص دیگری از عقاب الهی در امان نیست. عبارت «إلا من ظلم...» استثنا از این مفاد است؛ یعنی، همه ظالمان در معرض خطر قرار دارند، مگر کسانی که ستم کردند ولی آن را با انجام خوبی ها جبران نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 1

1 - ستم پیشگان و تجاوزگران به حقوق مردم، سزاوار پیگرد، مؤاخذه و مجازات می باشند .

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 5

5 - خلود در آتش ، جزای ستمکاران و ظالمان

أَتَّهَمَا فِي النَّارِ خُلْدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او ، براساس علم و حکمت او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَ الظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ ..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

261- کیفر ظالمان دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 4

4- ذوالقرنین ، به ایمان آوردن ظالمان ساحل دریا و دست برداشتن آنان از ظلم و فساد ، امیدوار بود و در مجازات آنان شتابی نداشت .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

حرف «سوف» برای آینده است و فعل های شرط («آمن» و «عمل») در آیه بعد، قرینه این است که ذی القرنین، به احتمال ایمان آوردن ظالمان، در مجازات آنان تعجیل نکرده است.

262- کیفر همکاران ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 8

8- خداوند ، ستمگران و شریکان آنان را در ستم ، همسان کیفر می دهد .

فأغرقته و من معه جميعاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مراد از «و من معه» یاران و شریکان فرعون در ستم باشند نه صرفاً همراهان وی.

263- کیفر همکاری با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 121

7- کيفر الهی به هنگام نزول، فراگیر همه ظالمان و همراهان و یاوران آنان است.

فأغرقته و من معه جميعًا

9- تأیید، همراهی و تقویت عناصر فاسد و حاکمیت های ظالم، دارای فرجامی هلاکت بار و مشترک با آنها

فأغرقته و من معه جميعًا

264- کیفیت ورود ظالمان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 3

3- خداوند، ستم پیشگان را در جهنم، به صورت زانو بر زمین زده، رها خواهد ساخت.

ونذر الظالمين فيها جثيًا

«جثيًا»؛ یعنی، بر زانوشستگان، این گونه نشستن، نمودی از دلهره و حقارت و ناتوانی است.

265- گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 14

14- «عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عز وجل: «ولا تركنوا إلى الذين ظلموا...» قال: هو الرجل يأتي السلطان فيحب بقائه إلى أن يدخل يده إلى كيسه فيعطيه؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: «ولا تركنوا إلى الذين ظلموا...» روایت شده است: رکون به ظالم این است که شخص نزد سلطان [ظالم] برود و دوست بدارد که او زنده بماند تا دست در کیسه اش کند و چیزی به او بدهد».

266- گمراهی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 27 - 18

18- «عن أبي عبدالله جعفر بن محمد (ع) قال: ... ان الله تبارك و تعالی يضلّ الظالمين يوم القيامة عن دار كرامته... كما قال

عزّوجلّ: « و يضلّ الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء » . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همانا خداوند - تبارک و تعالی - ستمگران را در روز قیامت از سرای کرامت خویش گمراه می کند . . . چنان چه می فرماید: « يضلّ الله الظالمين... » .«...».

ص: 122

267- گمراهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 7

7- مشاهده برهان الهی (درک حقایقی نظیر ربوبیت خدا، دریافت زشتی گناه، باور به عدم رستگاری ظالمان و گناه کاران و . . .) عامل عصمت پیامبران است .

و همّ بها لولا أن رءا برهن ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 7

7- خداوند، ستمگران را به گمراهی می کشاند .

و یضللّ الله الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 13

13 - همه ظالمان، در گمراهی آشکارند .

بل الظالمون فی ضللل مبین

«الظالمون»، جمع و دارای الف و لام است و در جای خود گفته شده که این گونه جمع ها، عمومیت را می رساند.

268- گناه گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 1

1- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان، حرام و گناهی بزرگ است .

و لا ترکنوا إلى الذین ظلموا

«الركون إلى شیء»؛ یعنی، گرایش پیدا کردن به چیزی و اعتماد کردن بر آن.

269- گواهان عمل و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 12

12- گواهان اعمال در قیامت ، دوری ستمگران از رحمت الهی را به همگان اعلام می کنند .

ألا لعنه الله على الظلمين

ص: 123

270- گواهی علیه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 7

7- در قیامت ، گواهیانی متعدد بر ستمگری ستمکاران و دروغ بافی افترازنندگان به خدا ، شهادت خواهند داد .

و يقول الأشهد هؤلاء الذين كذبوا على ربهم

«أشهد» جمع شاهد و به معنای گواهان است.

271- لالی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 76 - 13

13- انسان فاقد روحیه عدالت خواهی ، انسانی گنگ و بی ارزش در پیش الهی *

أحدهما أبکم . . و من یأمر بالعدل

از تقابل «یأمر بالعدل» با «أبکم» مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 7

7 - باز ایستادن ظالمان تکذیب گر از نطق و سخن ، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم . . فهم لا ینطقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «وقع القول. .» حلول عذاب باشد.

272- لعن اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 10

10- ستمگران در قیامت ، از رحمت خداوند محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله على الظلمين

273- لعن بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 7

7 - ندا دهنده ای در قیامت مأمور اعلام گرفتاری ظالمان به لعنت خداوند است .

فاذن مؤذن بينهم أن لعنه الله على الظلمين

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 14

14 - « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : . . . وأما الكافر فيقرأ ذنوبه على رؤوس الأشهاد ، « هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنة الله على الظالمين » ؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: . . . اما کافر پس گناهان او در ملأ عام و در حضور گواهان خوانده می شود: اینانند کسانی که به پروردگار خود دروغ بستند. آگاه باشید لعنت خدا بر ستمکاران باد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 6

6 - ستم کاران ، مورد لعن و نفرین خداوند

فبعداً للظالمين

نصب «بُعداً» به عنوان مفعول مطلق برای فعل محذوف می باشد؛ یعنی، «بعادوا بُعداً». گفتنی است که «بُعداً» از جمله مصدرهایی است که همواره به جای فعل می آید؛ یعنی، دور باد [از رحمت خدا] گروه ستم کاران!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 7

7 - ستمگران ، گروهی مطرود و محروم از رحمت خداوند در قیامت

و لهم اللعنه

274- مبارزه با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 24، 14، 11

11 - گستاخی و بی پروایی قوم موسی (ع) در برابر خداوند ، زمینه سرپیچی آنان از فرمان موسی (ع) (ورود به سرزمین مقدس و مبارزه با جباران)

إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا .. قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخْفَوْنَ إِنَّعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا

14 - تاختن بر جباران سرزمین مقدس و گشودن دروازه آن ، طرح پیشنهادی یوشع و کالب برای فتح بی درنگ آن سرزمین

قال رجالان . . . ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

24 - تبلیغات یاوران خداترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد با زورگویان

قال رجالان . . . ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 24 - 13، 1

1 - اصرار و تأکید بنی اسرائیل بر کناره گیری از پیکار با زورگویان سرزمین مقدس ، علی رغم فرمان موسی (ع)

قالوا یموسی إنا لن ندخلها ابداً

ص: 125

3 - بی اعتنایی قوم موسی (ع) به فراخوانی یوشع و کالب برای یاری موسی (ع) در مبارزه با جباران

ادخلوا علیهم الباب .. قالوا یموسی انا لن ندخلها

بنی اسرائیل پس از شنیدن سخنان یوشع و کالب، حضرت موسی (ع) را مخاطب قرار دادند تا بی اعتنایی و بی توجهی خود را به دعوت آن دو نفر اعلام کرده باشند.

13 - اصرار بنی اسرائیل بر کناره گیری از نبرد با جباران و جاخوش کردن در کاشانه خویش

اَنَا ههنا قعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 25 - 3، 2، 1

1 - عذر خواستن موسی (ع) در پیشگاه پروردگار، از ناتوانی خویش در بسیج بنی اسرائیل برای مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

2 - ناامیدی موسی (ع) از حرکت بنی اسرائیل و مبارزه با جباران برای ورود به سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

3 - شکایت موسی (ع) به پیشگاه پروردگار، از تمرد بنی اسرائیل در مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

275- مبارزه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 13

13 - ستمگران از مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) طرفی نبسته و به اهداف خویش نخواهند رسید.

قل ای شیء اکبر شهده .. الذین ءاتینهم الکتب ... إنه لا یفلح الظلمون

مستفاد از ربط بین آیات و اطلاق ظالم بر مشرکین و اهل کتاب که در صدد مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده اند. و از «لا یفلح الظالمون» فهمیده می شود که آنها به دنبال اهدافی بوده اند که موفق نشده و نخواهند شد.

276- متقین و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 11

11 - متقین ، نفوذناپذیر و مصون در برابر تمایلات هواپرستانه ستمکاران

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ .. و إِنَّ الظَّالِمِينَ ... و اللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

یادکرد وصف «تقوا» برای کسانی که در پرتو ولایت حق قرار دارند و با اطاعت از خدا، از آمال جاهلانه و ظالمانه تبعیت نمی کنند، بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 126

277- مجادله با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، وظیفه ندارند که با ظالمان اهل کتاب ، به جدال احسن بپردازند .

و لا تجدلوا اهل الكتب إلا بالتي هي أحسن إلا الذين ظلموا منهم

278- محاکمه اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 6

6 - بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لا يفلح الظالمون. و يوم نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم

279- محرومیت اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 10، 12

10- ستمگران در قیامت ، از رحمت خداوند محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله على الظالمين

12- گواهان اعمال در قیامت ، دوری ستمگران از رحمت الهی را به همگان اعلام می کنند .

ألا لعنه الله على الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 111 - 11

11 - ستم گران (در قیامت) از اذن خداوند برای شفاعت شدن و شفاعت کردن ، محروم خواهند بود .

يومئذ لا تنفع الشفعه .. وقد خاب من حمل ظلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 13

13 - ستمگران در قیامت ، محروم از هرگونه نصرت و یاری

فما للظلمین من نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 9

9 - محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

ص: 127

«حمیم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القرب المشفق» (تزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 10

10 - ستم پیشگان ، محروم از هرگونه ولیّ و یآوری در قیامت

و الظلمون ما لهم من ولیّ و لانسیر

280- محرومیت اخروی ظالمان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 6

6- دوری از رحمت خدا در سرای آخرت ، امری تقدیر شده برای کفرپیشگان و ستمگران قوم نوح

فکان من المغرقین . . . و قیل بعداً للقوم الظلمین

«بُعداً» مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) می باشد و جمله در اصل چنین بوده: و قیل لیبعدُ بعداً للقوم الظالمون؛ یعنی، و گفته شد که ستمگران قوم نوح باید از رحمت خدا دور باشند و از آن جا که آنان در دنیا عذاب شدند، معلوم می شود مراد از جمله «و قیل . . .» دوری از رحمت خدا در آخرت است.

281- محرومیت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 57 - 11

11 - ظالمان ، محروم از محبّت و پاداش های خداوند

و اما الذین امنوا . . . فیوفّیهم اجرهم و الله لا یحبّ الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 140 - 20,21

20 - ظالمین ، محروم از محبّت الهی

و الله لا یحبّ الظالمین

21- بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین ، ظلم است .

و لاتهنوا... و لیعلم الله الذین امنوا... و الله لایحب الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 6,10

6 - ستمکاران محروم از هر گونه یاور در قیامت

و ما للظالمین من انصار

«انصار»، جمع ناصر (به معنای یاور) است و «مِنْ» زائده، تأکید بر نبودن یاور در آن روز است.

ص: 128

10 - محرومیت ستمگران در قیامت از یاری امامانی که آنها را یاری کنند .

و ما للظالمین من انصار

امام باقر (ع) در تفسیر آیه فوق فرمود: ما لهم من ائمه یسمونهم باسمائهم.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 211، ح 175؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 333، ح 8.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 51 - 14

14 - ستمکاران، محروم از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 9

9 - گرایش بی حد و مرز گروهی از مسلمانان بیمار دل به سوی یهود و نصارا، دلیلی روشن برای محرومیت ستمگران از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

تفریع جمله «فترى» بر جمله «ان الله...»، می رساند که گرایش عمیق بیمار دلان، بیان مصداقی برای جمله «ان الله لا يهدى...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 12

12 - ستمگران، از سعادت و رستگاری محروم هستند.

إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 22

22 - ستمگران و متجاوزان، محروم از رحمت و مغفرت الهی

فمن اضطر غير باغ ولا عاد فإن ربك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 44 - 6

6 - ظالمان از رحمت خداوند دور هستند .

أن لعنه الله على الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 19 - 9

9 - ستم پیشگان ، از هدایت الهی محرومند .

ص: 129

و الله لا يهدى القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 12

12 - ظالمان ، محروم از هدایت الهی

و الله لا يهدى القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 23 - 27

27- ستمگران ، هرگز رستگار و موفق نخواهند شد .

إنه لا يفلح الظلمون

ضمیر در «إنه» ضمیر شأن است و دلالت بر تأکید مفاد جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 10

10- ستم پیشگان ، بی بهره از ثبات آرامش و فاقد اصول ثابت و سخن استوار در زندگی دنیا و آخرتند .

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

از مقایسه صدر و ذیل آیه و مقابله ظالمان با مؤمنان مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 37 - 9

9 - ظالمان و بیدادگران ، از فلاح و رستگاری بی بهره اند .

إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 9

9 - هواپرستان و ظالمان ، محروم از هدایت خداوند

و من أضلّ ممّن اتّبع هويّه . . . إنّ الله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 14، 11

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعیان

ما للظالمين من حميم ولا شفيع يطاع

14 - « عن موسى بن جعفر (ع) . . . ما من مؤمن يرتكب ذنباً إلاّ ساء ذلك و ندم عليه . . . فإن لم يندم على ذنب يرتكبه فليس بمؤمن و لم تجب له الشفاعة و كان ظالماً و الله تعالى يقول : « ما للظالمين من حميم ولا شفيع يطاع » ;

از امام کاظم (ع) روایت شده است: . . . هیچ مؤمنی نیست که پس از ارتکاب گناه ناراحت و پشیمان نشود... و اگر بر گناه خود پشیمان نشود، مؤمن نیست و شفاعت برای او نخواهد بود و او ظالم است. خداوند تعالی می فرماید: ما للظالمين من حميم و

ص: 130

لاشفیع یطاع».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 10

10 - پذیرفته نشدن عذر ستمگران ، دوری آنان از رحمت خداوند و جای گرفتن در سرایی بد ، مظهر نصرت الهی به پیامبران و مؤمنان در قیامت

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین معذر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر چگونگی نصرت الهی در قیامت از رسولان و مؤمنان است که در آیه پیش (یوم یقوم الأشهد) به آن اشاره شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 11، 10

10 - ظالمان و متجاوزان ، محروم از محبت الهی

إِنَّهُ لَا یُحِبُّ الظلمین

11 - مجریان احکام الهی ، در صورت زیاده روی از حد عدالت و مقابله به مثل ، خود ستمگر و محروم از محبت خدا خواهند بود .

جزؤا سیئته سیئنه مثلها .. إِنَّهُ لَا یُحِبُّ الظلمین

ممکن است «إِنَّهُ لَا یُحِبُّ الظالمین» ناظر به قانون مقابله به مثل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 13

13 - ستمکاران ، محروم از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 9

9 - ظالمان ، از هدایت الهی محروم اند .

والله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 8

8 - ظالمان ، از هدایت الهی محروم اند .

والله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 6

6 - ظالمان ، از رحمت الهی محروم اند .

ص: 131

و الظلمين أعدّ لهم عذاباً أليماً

برداشت یاد شده، به قرینه مقابله «الظالمين...» با «يدخل من يشاء في رحمته» استفاده شده است.

282- محرومیت ظالمان از هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 12

12 - ظلم زمینه و موجب محرومیت ظالمان از هدایت‌های خداوند است.

فمن أظلم .. إن الله لا يهدى القوم الظلمين

283- محرومیت ظالمان غافل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 8

8 - ظالمان و گنه کاران غافل از جبران بدی‌های خویش، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند.

إلّا من ظلم ثمّ بدّل حسنا بعد سوء فإني غفور رحيم

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی‌های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می‌شود.

284- محمد (صلی الله علیه و آله) و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 9

9- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ستم ظالمان

ولا تحسبنّ الله غفلاً .. إنما يؤخّره لهم ليوم تشخص فيه الأبصر

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخاطب در آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دلدارى خدا به پيامبر (صلى الله عليه وآله)، در قبال ستيزه جويى هاى ظالمان

ربّ فلاتجعلنى فى القوم الظلمين . و إنا على أن نريك ... لقدرون

ص: 132

285- مرگ ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 12، 18

12 - مجازات اخروی ستمکاران بزرگ از نخستین لحظات احتضار و مرگ آغاز خواهد شد.

و لو تری إذ الظلمون فی غمرت الموت

18 - جان کندن ستمگران، همراه با تمسخر ملائکه قبض روح نسبت به آنان و بیان عجز آنان برای رهایی از مرگ است.

أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

286- مسلمانان و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5

5- مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند.

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان، پس از امر به استقامت در راه دین، توجه دادن مؤمنان است به این که مبادا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

287- مطالعه در سرنوشت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 13

13 - مطالعه در سرگذشت بیدادگران تاریخ و فرجام شوم آنان، امری ضروری و مایه عبرت است.

فانظر کیف کان عقبه الظلمین

288- مطالعه سرنوشت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مطالعه در سرگذشت جوامع بی دادگر و کفرپیشه تاریخ و مشاهده شهرها و سرزمین های ویران شده آنها (شهرهایی که با عذاب قهر الهی زیرورو شدند) بستری مناسب برای عبرت گرفتن و زمینه ای کارساز برای بیداری دل ها

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون . . . و لکن تعمی القلوب التی فی الصدور

ص: 133

289- مطالعه فرجام ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 9

9- خداوند، انسان ها را به مطالعه آثار گذشتگان و عبرت گیری از فرجام شوم ستم کاران، فرا خوانده است.

و ما هی من الظلمین ببعید

بر اساس اینکه مراد از ضمیر «هی» آبادیهای قوم لوط باشد، هدف از جمله «ما هی . . .» ترغیب انسانها به گذر کردن بر دیار قوم لوط و دیدن آثار عذاب الهی است؛ تا بدین وسیله عبرت گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهر های ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها

290- مغضوبیت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 12

12 - گرفتار شدن به خشم و قهر الهی، فرجام کار ستم پیشگان

فقل الحمد لله الذی نَجَّنا من القوم الظلمین

291- مقهوریت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 11

11- اراده خداوند، حاکم بر اراده فرعونیان و جبّاران تاریخ است.

فأراد أن یستفرّهم من الأرض فأغرقه و من معه جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 2

2- خداوند به تمامی ترفند ها و مکر های ستمگران آگاهی کامل دارد .

وقد مکروا مکرمهم و عند الله مکرمهم

ص: 134

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 7

7- تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مکرها و ترفند های دشمنان ستمگر

و قد مکروا مکرمهم و عند الله مکرمهم .. فلا تحسبنّ الله مخلف وعده رسله

293- منشأ عذاب اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 4

4 - عذاب شدن ظالمان با آتش در روز قیامت ، به فرمان خداوند

تقول .. ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذبون

294- منشأ کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 13

13- تعیین اجل مقرر برای انسان ها و تصمیم به مؤاخذه و عقوبت کردن ظالمان و یا تأخیر آن ، به دست خداوند است .

و لو یؤاخذ الله الناس .. و لكن یؤخرهم إلى أجل مسمّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 3

3 - نقش خود ظالمان در ابتلا به کیفر و نقتت ، به جای بهره‌وری از روزی و نعمت خداوند

إنّ الله هو الرزّاق .. فإنّ للذین ظلموا ذنوباً

از این که «ظلم» به خود افراد نسبت داده شده و کیفر به عنوان پیامد کار خودشان، مطرح گشته است، مطلب بالا استفاده می شود.

295- منشأ گمراهی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 27 - 14

14 - ثابت قدم کردن مؤمنان و افزایش گمراهی ستم پیشگان از سوی خداوند ، بسته به مشیت اوست .

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. وَيُفَعِّلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 13

ص: 135

13 - اضلال خداوند ، شامل حال ظالمان و ستمکاران است .

و من یضلل الله . . . و ترى الظلمین

«الظالمین» هم بر «من یضلل الله» منطبق شده و هم بر «الذین یظلمون الناس» در آیه قبل. از مجموع استفاده می شود که «إضلال» در حق ظالمان صورت می گیرد.

296- منشأ هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 3

3 - خداوند ، پدیدآورنده زمینه زوال و نابودی ظالمان به وسیله افکار و تصمیم گیری های خود آنان

فأخرجهم من جنّـت . . . و کنوز و مقام کریم

تصمیم فرعونیان مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل، در ظاهر طرح و برنامه خود آنان بود؛ اما از آن جا که خداوند زمینه های چنین تصمیم هلاکت باری را پدید آورده بود، خروج فرعونیان را فعل خود قلمداد کرده است.

297- موانع حاکمیت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 15

15- پذیرش ربوبیت خدا و پیروی از برنامه های پیامبران ، مانع از حاکمیت و سلطه ستمگران و سرکشان *

و تلک عاد جحدوا بآیت ربهم . . . واتبعوا أمر کل جبار عنید

298- موانع نجات اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 5

5 - راه نجات از عذاب جهنم ، بر روی ستمکاران و گمراه شدگان از سوی خدا ، مسدود است .

و من یضلل الله فما له من سبیل

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، ناظر به وضعیت گمراه شدگان در قیامت باشد.

299- موقعیت اجتماعی ظالمان اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 8

8- موقعیت ممتاز اجتماعی و اقتصادی مرفهان جوامع ستمگر

ص: 136

ارجعوا .. لعلكم تسلون

در این که سؤال در «تسئلون» چیست و سؤال کنندگان چه کسانی اند، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. از جمله آنها این است که سؤال کنندگان مردم هستند و مراد از سؤال، مشورت در مسائل اجتماعی و کمک و درخواست در مسائل اقتصادی است.

300- موقعیت اقتصادی ظالمان اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 8

8- موقعیت ممتاز اجتماعی و اقتصادی مرفهان جوامع ستمگر

ارجعوا .. لعلكم تسلون

در این که سؤال در «تسئلون» چیست و سؤال کنندگان چه کسانی اند، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. از جمله آنها این است که سؤال کنندگان مردم هستند و مراد از سؤال، مشورت در مسائل اجتماعی و کمک و درخواست در مسائل اقتصادی است.

301- مؤاخذه اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 134 - 2

2 - احضار ظالمان در قیامت و بازخواست و کیفر ایشان از وعده های تخلف ناپذیر خداوند

وینذرونکم لقاء یومکم هذا .. إن ما توعدون لآت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 10

10 - مؤاخذه شدن ظالمان در پیشگاه پروردگار در قیامت

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم یرجع بعضهم إلى بعض القول

302- مؤاخذه ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 11

11- مرفهان ستمگر ، در قبال تنعم و بهره مندی از نعمت های الهی ، مورد مؤاخذه و سؤال قرار خواهند گرفت .

ارجعوا إلى ما أنفتم فيه و مسکنکم لعلکم تسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

1 - ستم پیشگان و تجاوزگران به حقوق مردم ، سزاوار پیگرد ، مؤاخذه و مجازات می باشند .

إِذَا السَّبِيلَ عَلَى الَّذِينَ يَظْلَمُونَ النَّاسَ

303- مؤمنان و ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 4

4 - روشنگری های قرآن ، بی نیاز کننده مؤمنان از طرح ها و ایده های جاهلانه و هواپرستانه ظالمان

و لا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ . . . هذا بصائر للناس

304- مهلت به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 11

11 - بی نیازی و رحمت خداوند موجب امهال به جوامع کفر و ستم پیشه و نابود ساختن آنان است.

و رِبِكِ الْغَنَى ذُو الرِّحْمَةِ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلَفْ مِنْ بَعْدِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 5

5- تأخیر کیفر اصلی ظالمان به روز قیامت ، از سنت های خداوند است .

و لا تحسبنَّ الله غفلاً عمَّا يعمل الظَّلمون إنما يؤخَّروهم لیوم تشخص فیهِ الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 14، 9، 1

1- خداوند ، به انسان های ظالم مهلت می دهد و آنها را در قبال کار خلافشان بلافاصله به هلاکت نمی رساند .

و لو یؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك علیها من دابَّة و لكن يؤخَّروهم إلى أجل مسمًی

مراد از «ظلم» با توجه به معنای آن - که قرار دادن اشیاء در غیر جایگاه مناسب خود است - هر عمل خطا و ناشایستی می باشد.

9- عفو موقت و تأخیر در مؤاخذه و عقوبت ظالمان ، به معنای رها کردن همیشگی آنان نیست .

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك عليها من دابة و لكن يؤخّرهم إلى أجل مسمّى

14- مصلحت بقای حیات در زمین ، مهمتر از مصلحت عقوبت دنیوی ظالمان

و لو يؤاخذ الله الناس بظلمهم ما ترك عليها من دابة و لكن يؤخّرهم إلى أجل مسمّى

ص: 138

305- ناکامی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 13

13 - ستمگران از مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) طرفی نبسته و به اهداف خویش نخواهند رسید.

قل أي شيء أكبر شهده .. الذين آتينهم الكتب ... إنه لا يفلح الظلمون

مستفاد از ربط بین آیات و اطلاق ظالم بر مشرکین و اهل کتاب که در صدد مقابله با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده اند. و از «لا يفلح الظالمون» فهمیده می شود که آنها به دنبال اهدافی بوده اند که موفق نشده و نخواهند شد.

306- نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 6

6 - مقام ربوبیت خداوند ، سزاوار در خواست یاری از او ، برای رهایی از چنگال ستمگران است .

ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 5

5- رهایی از چنگال ظالمان با هلاک شدنشان و سکونت در جای آنان ، تنها برای کسانی میسر است که از مقام و وعید خداوند بترسند .

لنهلكنّ الظلمين . و لنسكننكم الأرض من بعدهم ذلك لمن خاف مقامي و خاف وعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 4

4- نجات نوح (ع) و خاندان و همراهان او از شر ستمگران ، به اراده خداوند

فقل الحمد لله الذي نجّنا من القوم الظلمين

307- نزدیکی عذاب ظالمان

10- « عن أبي جعفر (ع) : . . . قال الله عزوجل لمحمد (صلى الله عليه وآله) : « وما هي من الظالمين ببيعد » من ظالمى أمتك إن عملوا ما عمل قوم لوط . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . خداوند به حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) فرمود: آن سنگها از ظالمان به دور نیست؛ یعنی ، ظالمان امت تو اگر عمل قوم لوط را انجام دادند».

308- نعمت نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 8

8- روز نجات بنی اسرائیل از نظام ظالمانه فرعونیان ، از « ایام الله » است .

و ذکرهم بأئـم الله . . . و إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجكم م

کلمه «اذکروا» در این آیه می تواند از مصداقهای تذکر به «ایام الله» باشد که موسی (ع) مأمور به ابلاغ آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجینکم . . . وعدنکم ... نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

309- نعمت هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 4

4 - نابودی ملت های کافر و ستم پیشه ، خود نعمتی الهی بر سایر انسان ها *

وأنه أهلك . . . فبأئـء الاء ربك تتماری

در صورتی که «آلاء» نظر به هلاکت قوم عاد، ثمود و . . . داشته و بر این امور عنوان «آلاء» منطبق شده باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

310- نفرین بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 6

6- ریشه کن شدن نسل ظالمان، نفرینی الهی بر آنان است.

فقط دابر القوم الذین ظلموا

اگر جمله «فقط دابر» انشایی باشد، نفرینی است در حق ظالمان در تمامی تاریخ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 7

7 - ظالمان و گمراه کنندگان جامعه ، مستحق نفرین اند .

ولا تزد الظلمین إلاّ ضللاً

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 15، 13

13 - درخواست نوح (ع) از درگاه الهی، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

و لا تزد الظلمين إلا تبارًا

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

15 - ظالمان حق ناپذیر، مستحق نفرین و نابودی اند.

و لا تزد الظلمين إلا تبارًا

311- نفی رهبری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 3

3 - عناصر مستکبر و سرکش، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند.

و استکبر هو و جنوده فی الأرض بغير الحق

312- نقش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 6

6- مترفان و ستمگران جامعه، عامل نابودی تمدن ها و هلاکت افراد جامعه

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه... ارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

مخاطبان این آیات، گروه خاصی از مردم اند؛ زیرا خداوند در توصیف آنان دو صفت ستمگری و تنعم را مطرح ساخته است و این دو صفت نوعاً در قشر خاصی از جامعه وجود دارد و بیشتر مردم نه ظالم اند و نه مترف.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 14

14 - تأثیر منفی و زیانبار گمراهان و ستمکاران ، بر سرنوشت خود و خانواده خویش

خسروا أنفسم و أهلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 3

3 - نقش خود ظالمان در ابتلا به کیفر و نعمت ، به جای بهره‌وری از روزی و نعمت خداوند

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ . . . فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا

از این که «ظلم» به خود افراد نسبت داده شده و کیفر به عنوان پیامد کار خودشان، مطرح گشته است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 141

313- نهی از اعتماد به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5

5- مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبادا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

314- نهی از شفاعت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 16

16 - خداوند ، نوح (ع) را از وساطت برای نجات ظالمان از عذاب طوفان ، نهی کرد .

و لا تخطبني في الذين ظلموا

315- نهی از گرایش به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5

5- مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبادا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

316- ورود ظالمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11، 1

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم ، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

و ترهیم يعرضون عليها خشعين من الذلّ ينظرون من طرف خفيّ

تعبیر «يعرضون عليها» به صیغه مجهول، ناگزیری و بی اختیاری ظالمان در عرصه قیامت را می رساند.

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

ص: 142

و تریهم يعرضون علیها . . . وقال الذین ءامنوا إنّ الخسرین

317- وسعت قدرت طلبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 5

5- فزون خواهی قدرت ها ، نامحدود به قلمرو آنان و منتهی به سلطه گری بر سایر جوامع

هم أشدّ منهم بطشاً فنقبوا فی البلد

«فاء» در «فَنَقَّبُوا» برای نتیجه است؛ یعنی، قدرت، منتهی به نفوذ و تجاوز به دیگران است.

318- وعید به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 2

2- عذاب و هلاکت ستم پیشگان و پیروزی رسولان ، وعده خداوند به آنان

و أنذر الناس یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا . . . وقد مکروا مکرمهم ... فلاتح

برداشت فوق از ارتباط این آیه با آیات قبل، که درباره عذاب ستمگران بود، استفاده می شود. گفتمی است «فاء» تفریع در «فلاتحسبن» مؤید این ارتباط است.

319- ویژگی امدادهای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 19 - 4

4 - یآوری ظالمان نسبت به یکدیگر ، منحصر به دنیا و بی ثمر در آخرت *

و إنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

در صورتی که تعبیر «من الله» دارای مضاف محذوف و تقدیر آن «من عذاب الله» باشد؛ می توان استفاده کرد، «لن یغنوا» نظر به آخرت و کيفر و پاداش الهی دارد و «بعضهم أولیاء بعض» نظر به همیاری های دنیوی و مادی ظالمان.

320- ویژگیهای دوستان ظالمان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - جائیہ - 45 - 19 - 5

5 - ظالمان ، دوست و یاور کسانى کہ ہمچون خودشان ، ظالم و سیه کاراند .

وإنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

ص: 143

321- ویژگیهای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 66 - 4

4 - ستم پیشگان و دین ستیزان ، غفلت زدگان از یاد قیامت اند .

فویل للذین ظلموا .. هل ينظرون إلا الساعة

322- هشدار به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 38

38 - هشدار خداوند به مردان ستمکار و متجاوز به حقوق همسران خویش

فلا تبغوا عليهنّ سبيلاً إنّ الله كان عليّاً كبيراً

جمله «انّ الله ..» در مقام تهدید شوهران ستمکار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 2

2 - ظالمان در معرض نابودی با عذاب الهی هستند.

إن أتیکم عذاب الله بغته أو جهره هل يهلك إلا القوم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 8

8 - خداوند داناترین کس در مورد شناخت ستمگران است.

و الله أعلم بالظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 12

12 - خطر انقراض و نابودی نسل یک جامعه، هشدار خداوند به جوامع کافر ستم پیشه

إن یشأ یذهبکم . . . کما أنشأکم من ذریه قوم ءاخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 5

5 - هشدار خداوند به ظالمان پندناپذیر و تهدید آنان به عذابهای دوزخ

إننا کنا ظلمین. فلنستلن الذین أرسل إلیهم

ص: 144

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 66 - 1

1 - هشدار الهی به ستم پیشگان غافل ، از وقوع ناگهانی قیامت

هل ينظرون إلا الساعة أن تأتيهم بغتة وهم لا يشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 6

6 - فرجام شوم کافران و ستمگران هلاک شده تاریخ ، هشدار به کفرپیشگان و ظالمان هر عصر

فإن للذين ظلموا ذنوبًا مثل ذنوب أصحابهم

آیات پایانی این سوره، در مقام نتیجه گیری از آیات گذشته است که به تفصیل سرنوشت هلاکت بار کافران گذشته تاریخ را بیان داشته است. از این نکته استفاده می شود که تعبیر «مثل ذنوب أصحابهم»، در واقع تذکر و هشدار نهایی به کافران هر عصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 8

8 - بلا های دنیوی ، هشدار به ظالمان ؛ ولی بیشتر ایشان بی خبر از پیام هشدار آن *

وإن للذين ظلموا عذابًا دون ذلك ولکن اکثرهم لا يعلمون

در صورتی که «دون ذلک» به معنای عذاب های خفیف دنیوی در قبال عذاب سنگین آخرت باشد، ممکن است سبکی این عذاب ها برای مجال دادن به ظالمان برای انابه باشد؛ ولی افسوس که بیشتر ستمگران این درس ها را نمی آموزند.

323- هلاکت دنیوی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 9

9 - ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

كذبوا بآيات ربهم... وکل كانوا ظالمین

324- هلاکت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 2،4

2 - ظالمان در معرض نابودی با عذاب الهی هستند.

إن أتیکم عذاب اللّٰه بغتة أو جهرة هل یهلك إلا القوم الظلمون

4 - هلاکت با عذاب الهی تنها دامنگیر اقوام ستمگر می شود.

هل یهلك إلا القوم الظلمون

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 17

17 - ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملائکه باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جمله «أخرجوا أنفسكم» خطاب ملائکه به ظالمان است، که اگر می توانید خود را از این مهلکه نجات بخشید. این سخن ملائکه از سر استهزا و بیان عجز ظالمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 8، 14

8 - اگر خداوند بخواهد مردم ستمگر و کافر را نابود می کند و نسلهای دیگری را جانشین آنان می سازد.

إن یثأ یذهبکم و یتخلف من بعدکم ما یشاء

14 - پدید آوردن نسلها و جوامع موجود به جای اقوام پیشین، نشان قدرت الهی بر نابود ساختن جوامع ستم پیشه

إن یثأ یذهبکم . . . کما أنشأکم من ذریه قوم ءاخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 7

7 - نابودی ستمگران و حاکمیت مستضعفان از سنت های خداوند است .

و أورثنا القوم الذین کانوا یتضعفون . . . و تمت کلمت ربک الحسنی

خداوند به جای کلمه کوتاهی مانند بنی اسرائیل پس از «أورثنا»، وصف آنان، یعنی «القوم الذین . . .»، را می آورد تا به این نکته اشاره کند که حمایت خداوند مخصوص بنی اسرائیل نبوده، بلکه سنت خدا بر این است که مستضعفان را بر مستکبران پیروزی دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 8، 14

8 - حمایت از انبیا، با هلاکت مخالفان ستمگر آنان، مقتضای ربوبیت خداوند

فأوحى إليهم ربهم لنهلكنّ الظلمين

14- هلاکت و سقوط ستمگران از سنت های خداوند

لنهلكنّ الظلمين

آوردن «لنهلكنّ الظالمين» باقیدهای تأکیدی لام و نون و فعل مضارع، که دلالت بر استمرار می کند، می تواند برای بیان سنّت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 5

5- رهایی از چنگال ظالمان با هلاک شدنشان و سکونت در جای آنان، تنها برای کسانی میسر است که از مقام و وعید خداوند بترسند .

لنهلكنّ الظلمين . و لنسكننكم الأرض من بعدهم ذلك لمن خاف مقامي و خاف وعيد

ص: 146

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 16 - 1

1- جباران منحرف ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز گرفتار جهنم می شوند .

و خاب کلّ جبار عنید . من ورائه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 1

1- هلاکت و عذاب دنیوی ستم پیشگان تاریخ از سوی خداوند ، علی رغم مکر و چاره اندیشی های فراوان و قدرتمندانه آنان

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا . . . و قد مکروا مکرهم . . . و إن کان مکرهم لتزول منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 47 - 2

2- عذاب و هلاکت ستم پیشگان و پیروزی رسولان ، وعده خداوند به آنان

و أندر الناس یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا . . . و قد مکروا مکرهم . . . فلاتح

برداشت فوق از ارتباط این آیه با آیات قبل ، که درباره عذاب ستمگران بود ، استفاده می شود . گفتنی است «فاء» تفریع در «فلاتحسبن» مؤید این ارتباط است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 7

7- خداوند ، پس از نابود کردن اقوام ستمگر ، مردم دیگری را از نو پدیدآورد و جایگزین آنان ساخت .

و أنشأنا بعدها قومًا اخرین

«إنشاء» (مصدر «أنشأنا») به معنای ایجاد و پدید آوردن شیء جان دار و تربیت آن است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 12 - 2

2- ظهور علایم و نشانه های عذاب ، قبل از هلاکت و نابودی جوامع ستمگر

فلما أحسوا بأسنا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از احساس عذاب، مشاهده علایم و نشانه های عذاب باشد. فرار عذاب شوندهگان در این هنگام، مؤید همین مطلب است؛ زیرا اگر خود عذاب احساس می شد، فرصت و راهی برای فرار وجود نمی داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 8

8- هلاکت و نابودی جوامع ستمگر گذشته ، نمونه ای از پیروزی حق بر باطل

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه. .. بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه فإذا هوزاهق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 147

1 - هلاکت و نابودی بسیاری از جوامع ستم پیشه در طول تاریخ با عذاب خداوند

فکائین من قریه أهلکنها و هی ظالمه

جمله «أهلکنها» به تقدیر «أهلکنها أهلها» می باشد. «خَواء» (مصدر «خاویه») به معنای سقوط کردن و فرو ریختن و «عرش» مفرد («عرش») به معنای سقف است. «شید» (مصدر «مشید») نیز برای دو معنا به کار می رود: ساختمان سفید را گچ کاری کردن و بنایی را بلند و برافراشته ساختن. بنابراین «قصرمشید» می تواند به معنای کوشک برافراشته و بلند و یا به معنای کاخ سفید و گچ کاری شده باشد؛ یعنی، کم نیستند شهرها و سرزمین هایی که مردمشان را به خاطر ظلم و بی دادگری، نابود کردیم و اکنون دیوارهای خانه هایشان روی سقف فرو ریخته و چاه های متروک و کاخ های سفید برافراشته، که بی صاحب مانده است. گفتنی است که آیه یاد شده متضمن توصیه به مشرکان صدر اسلام است که در فرجام کار جوامع پیشین بنگرند و ببینند که قهر الهی بر سر آنها و شهرهایشان چه آورده است و از آن عبرت بگیرند و دست از مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 7

7 - عذاب اخروی در پی هلاکت و عذاب دنیوی، در انتظار ستمگران است.

و کائین من قریه .. و إلیّ المصیر

جمله «إلیّ المصیر» می تواند تهدید به عذاب اخروی در پی عذاب دنیوی (ثم أخذتها) ظالمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 9

9 - هلاکت و نابودی، فرجام ملت های ذلت پذیر و پیرو کفر و ستم

فاستخفّ قومه .. فأغرقتهم أجمعین

از این که فرعونیان با ضعف و زبونی در برابر دستگاه جبار فرعونی سرانجام به هلاکت رسیدند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 15

15 - ظالمان حق ناپذیر، مستحق نفرین و نابودی اند.

و لا تزد الظلمين إلا تبارًا

325- هواپرستی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 11

11 - متقین ، نفوذناپذیر و مصون در برابر تمایلات هواپرستانه ستمکاران

و لا تتبّع أهواء... وإنّ الظلمين... والله وليّ المتّقين

یادکرد وصف «تقوا» برای کسانی که در پرتو ولایت حق قرار دارند و با اطاعت از خدا، از آمال جاهلانه و ظالمانه تبعیت نمی کنند، بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 148

2- ظاهرسازی

1- تبری انبیا از ظاهرسازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 7

7- پرهیز از هرگونه تکلف و ظاهرسازی در زندگی، از ویژگی های پیامبران

و ما أنا من المتكلفين

تعبیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به این که او از زمره «متکلفان» نیست، می رساند که اصولاً پیامبران اهل تکلف نبودند.

2- تبری محمد (صلی الله علیه و آله) از ظاهرسازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 10

10- نداشتن چشمداشت مادی از مردم در امر رسالت و بی تکلف و تصنع بودن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، نشانه حقانیت آن حضرت است.

قل ما أسئلكم عليه من أجر و ما أنا من المتكلفين

از آیه بعد که قرآن را تنها مایه ذکر برای جهانیان معرفی می کند (إن هو إلا ذكر للعالمين)، استفاده می شود که آیه مورد بحث - با طرح مسأله نداشتن چشم داشت مادی و بی تکلف بودن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) - در صدد اثبات رسالت و راستی آن حضرت است.

3- سرزنش ظاهرسازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 9

9- تکلف و ظاهرسازی، عملی ناپسند و مذموم

و ما أنا من المتكلفين

ص: 149

4- ظاهرسازی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 8

8 - دعوت مردم به دین ، باید بدون تکلف و ظاهرسازی باشد .

و ما أنا من المتكلفين

5- محمد (صلی الله علیه و آله) و ظاهرسازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 6

6 - اجتناب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تکلف و ظاهرسازی در مسیر رسالت خویش

و ما أنا من المتكلفين

«تکلیف» (ریشه «متکلفین») به معنای تصنع و ظاهرسازی و تعهد به انجام کاری است که شخص شایستگی انجام آن را ندارد.

ظاهربینی

6- آثار ظاهربینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 8

8 - ظاهر نگری و سست اندیشی ، مایه دلخوشی انسان به مظاهر زندگی دنیوی و بی توجهی به جهاد و مصالح نهفته در آن

و جهدوا بأموالکم و أنفسکم فی سبیل اللّٰه ذلکم خیر لکم إن کنتم تعلمون

7- نهمت ظاهربینی به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 11

11- اشراف قوم نوح ، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند .

ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرأی»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرأی» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک...» چنین است: می بینیم که أراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

ص: 150

3- ظلم

1- ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 86 - 6

6- بازگشت به کفر (ارتداد) پس از ایمان آگاهانه ، ظلم است .

كيف يهدى الله قوماً كفروا بعد ايمانهم . . . و الله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 94 - 2

2- افترا و دروغ بستن آگاهانه به خداوند (بدعت) ، ظلمی است بزرگ .

فمن افترى . . . فاولئك هم الظالمون

ضمير فصل، دلالت بر بزرگی ظلم می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 108 - 7،9

7- خداوند ، مُنزه از اراده هر گونه ظلم نسبت به موجودات

و ما الله يريد ظلماً للعالمين

9- دستورات الهی به دور از هر گونه شائبه ظلم و بی عدالتی نسبت به بندگان است .

و اعتصموا بحبل الله . . . تلك آيات الله نتلوها عليك بالحق و ما الله يريد ظلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 109 - 4،10

4- مالکیت انحصاری خداوند نسبت به تمام هستی ، دلیل نفی اراده ظلم و ستم از ساحت اوست .

و ما الله يريد ظلماً للعالمين. و لله ما فى السموات و ما فى الارض

10 - بازگشت همه امور هستی به خداوند ، دلیل نفی اراده ظلم و ستم از ساحت اوست .

و ما الله يريد ظمماً للعالمين . . . و الى الله ترجع الامور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 16

ص: 151

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانہم کانوا یکفرون بئایت اللہ و یقتلون . . . و کانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 9

9 - خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشان ستم روا می دارند .

و ما ظلمہم اللہ و لکن انفسہم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 6,7,8,10

6 - نفی ظلم از جانب خدا نسبت به بندگان خویش

و انّ اللہ لیس بظلام للعبید

7 - عدالت خداوند و دوری ساحت وی از ظلم ، مقتضی مجازات بخیلان و قاتلان انبیا

و لا یحسبنّ الذّین ینخلون . . . ذوقوا عذاب الحریق ... و انّ اللہ لیس بظلام للعب

جمله «و انّ اللہ . . .» عطف بر «ما قدّمت» می باشد. بنابراین دلیل دیگری برای گرفتار شدن بخیلان و قاتلان انبیا به دوزخ است. یعنی عدالت خداوند اقتضا می کند که ستمگران را عذاب کند، ورنه به ستمدیده ظلم شده است.

8 - عذاب دوزخیان ، هرگز ستمی از سوی خداوند بر آنها نیست .

ذوقوا عذاب الحریق . . . و انّ اللہ لیس بظلام للعبید

بنابر اینکه «انّ اللہ . . .»، خبر برای مبتدایی محذوف باشد (الأمر و السّان انّ اللہ لیس ...)، بر این مبنا، مراد از ستم نکردن خداوند - به قرینه «ذلک بما قدّمت ایدیکم» - این است که خداوند در کیفر دادن ستم نمی کند.

10 - خداوند ، هرگز بندگان را بدون ارتکاب گناه مجازات نمی کند .

ذلک بما قدّمت ایدیکم و انّ اللہ لیس بظلام للعبید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 7

7 - گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

رَبَّنَا اَنْتَکَ مِنْ تَدَخُلِ النَّارِ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُ وَ مَا لِلظَّالِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارِ

2- آثار اجتماعی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 25 - 1،2

1 - آثار شوم برخی از گناهان و ظلم ها تنها دامنگیر گناهکار و ظالم ، و برخی دارای آثاری فراگیر بر گناهکار و بی گناه

و اتقوا فتنه لا تصيبين

2 - برخی از گناهان و ستمکاری ها در جامعه ایمانی مایه گرفتار شدن همگان (مرتکبان گناه و غیر آنها ، یعنی ظالم و غیر

ص: 152

ظالم) به عذاب های الهی است .

و اتقوا فتنه لاتصیین الذین ظلموا منکم خاصه

«لا» در «لاتصیین» نافیه و «خاصه» حال برای «الذین» است. جمله «لاتصیین الذین ...» تبیین و توضیحی است برای «فتنه». و مراد از انتقاء فتنه، پرهیز از عامل آن می باشد که به قرینه «ظلموا»، ستمکاری است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ای اهل ایمان از گناهایی که موجب فتنه ای عظیم می شود پرهیزید؛ آن گونه فتنه ای که نه تنها دامنگیر گناهکار می شود، بلکه همگان را در شعله های خود خواهد سوزانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 5

5- فراگیری جرم و جنایت در جامعه ، موجب انحطاط و زوال آن خواهد شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمین .. آن دابر هؤلاء مقطوع مصبحین

از اینکه ملائکه عذاب قوم لوط به آن حضرت اعلام می کنند که: «آن دابرهؤلاء مقطوع» (نسل آن قوم قطع می شود) و نمی گویند: نسل گنهکاران قطع می شود و نیز در آیه بعد کار «آمدن» به همه اهل شهر نسبت داده شده (و جاء أهل المدینه)، حاکی است که همه مردم شهر قوم لوط آلوده به گناه بوده اند. تعبیر «مجرم» از آنان و نجات خانواده لوط(ع) از عذاب به جز همسر او نیز مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 7

7 - ظلم و فساد در میان اقشار جامعه ، دارای تأثیر در سرنوشت همگان

ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

از این که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از خدا می خواهد که به هنگام نزول عذاب بر ظالمان، در جمع آنان نباشد، رساننده به این حقیقت است که پیامبر(صلی الله علیه و آله)، با این که هرگز ظالم نبوده است، اما ممکن بود با قرار داشتن در میان جامعه ظالم، از عذاب آنان چیزی دامنگیر آن حضرت نیز بشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 3

3 - ظلم و گناه ، بنیان برافکن جوامع بشری

يقوم لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه. .. فتلك بيوتهم خاويه بما ظلموا

ثموديان، به صورت جامعه ای متشکل بودند که در نتیجه ظلم و گناه خود به گونه دسته جمعی و فراگیر هلاک شدند و این نشان می دهد که هر جامعه ای که معصیت و ستم در آن رواج پیدا کند، در معرض خطر نابودی قرار می گیرد.

3- آثار اجتناب از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 7

7 - کمال ایمان و درجات آن، وابسته به میزان پالایش آن از شرک و ظلم است.

ص: 153

الذین ءامنوا و لم یلبسوا یمنهم بظلم

4- آثار اخروی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 112 - 3

3- بی ایمانی و کناره گیری از اعمال صالح ، ظلمی است که در قیامت گریبان گیر انسان خواهد شد .

و قد خاب من حمل ظلماً . و من یعمل من الصلحت و هو مؤمن

ظاهر تقابل بین این آیه و آیه قبل، این است که موضوع این آیه، دسته مقابل ظالمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 11

11 - ظلم ، در پی دارنده مؤاخذه در قیامت

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم

وضع اسم ظاهر «الظالمون» به جای ضمیر، می تواند بیانگر این نکته باشد که ظلم باعث مؤاخذه شدن است.

5- آثار استمرار بر ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 11

11- تقوا، موجب نجات از جهنم و پایداری بر ظلم ، موجب بقای در آن

ثم ننجی الذین اتقوا و نذر الظلمین فیها

«اتقوا» فعل و نشان دهنده حدوث است؛ ولی «ظالمین» اسم و دال کننده بر ثبوت است بنابراین برخی از مفسران، این تفاوت به جهت بیان رحمت گسترده الهی است که اگر کسی فعل تقوا به او منتسب گردد، نجات می یابد؛ ولی تا کسی به وصف ظلم متصف نگردد و عنوان «ظالم» بر او صدق نکند، در دوزخ ماندگار نخواهد بود.

6- آثار اصرار بر ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

فعل «كانوا» به همراه «يظلمون» افاده استمرار می کند.

22 - اصرار بر ظلم و گناه ، عامل نزول عذاب الهی

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

ص: 154

7- آثار اقرار به ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 3

3- نقش تهلیل و تسییح خدا و اقرار به ظلم به خویشان ، در استجابت دعا و رهایی از غم ها

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلاآنت سبحنک ائی کنت من الظلمین . فاستجبنا له ون

8- آثار تداوم ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 59 - 9

9- هلاکت جوامع ، نتیجه تداوم یافتن ستم پیشگی آنان و سود نبردن از مُهلت ها است .

تلك القرى أهلکنهم لَمَا ظلموا و جعلنا لمهلکهم موعداً

9- آثار شیوع ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 66 - 5

5- فراگیری جرم و جنایت در جامعه ، موجب انحطاط و زوال آن خواهد شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمین . . . أن دابر هؤلاء مقطوع مصبحین

از اینکه ملائکه عذاب قوم لوط به آن حضرت اعلام می کنند که: «آن دابرهؤلاء مقطوع» (نسل آن قوم قطع می شود) و نمی گویند: نسل گنهکاران قطع می شود و نیز در آیه بعد کار «آمدن» به همه اهل شهر نسبت داده شده (و جاء أهل المدینه)، حاکی است که همه مردم شهر قوم لوط آلوده به گناه بوده اند. تعبیر «مجرم» از آنان و نجات خانواده لوط(ع) از عذاب به جز همسر او نیز مؤید برداشت فوق است.

10- آثار ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 4

4 - ستمگری ، زمینه ساز تمرد از دستورات خداوند است .

فبدل الذين ظلموا قولا غير الذي قيل لهم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 155

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

یکفرون بآیت الله ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و ...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و ...» شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 28

28 - سرکشی و ظلم (بغی) عالمان دین ، مانع تحقق اهداف انبیا (اتحاد مردم بر اساس دین حق)

و ما اختلف فيه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات بغیاً بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 8

8 - ظلم به دیگران ، ظلم به خویشان است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 27

27 - کفر و ستمگری ، مانع پذیرش حق و خضوع در برابر دلایل روشن آن

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 270 - 5

5 - ستمگران ، محروم از هر گونه یاور

یا ایّها الذین امنوا لا تبطلوا صدقاتکم بالمنّ و الاذی ... و لا تیمّموا الخبیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 57 - 11

11 - ظالمان ، محروم از محبت و پاداش های خداوند

و اما الذين امنوا . . . فيؤتيهم اجرهم و الله لا يحب الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 5

5 - ظلم ، موجب محرومیت از هدایت خداوند

و الله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 156

17 - عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان ، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بآیت اللّٰه .. ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک بما عصوا»، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

18 - گناه ، عصیان ، تعدّی و تجاوز مداوم ، موجب کفر به آیات الهی

بانّهم کانوا یکفرون بآیت اللّٰه و یقتلون الانبیاء بغير حقّ ذلک بما عصوا و کانوا

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا»، کفر به آیات الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ظلم ، موجب گرفتار شدن به عذاب الهی

او یعدّ بهم فانّهم ظالمون

16 - عذاب خداوند به بندگان ، نتیجه عمل خود آنان

او یعدّ بهم فانّهم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - گناه و تجاوز از حدّ ، موجب فاصله گرفتن مجاهدان راه خدا ، از پیروزی *

و ما کان قولهم الاّ ان قالوا ربّنا اغفر لنا ذنوبنا .. و انصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ستمکاری ، موجب ورود آدمی به آتش دوزخ و بی یابوری وی در قیامت

ربّنا انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما للظالمین من انصار

مراد از کلمه «لَلظَّالِمِينَ» همان دوزخیان هستند. بنابراین به کارگیری اسم ظاهر به جای ضمیر «ما لهم» برای رساندن این معناست که ستمکاری علت شده که خداوند آنان را به آتش کشاند و از یاری یاوران محروم باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 10

10 - ظلم ، موجب گرفتار شدن به کیفر الهی در دنیاست .

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّعِقَةَ بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 11، 4، 3، 1

1 - ظلم یهود ، موجب حرام گشتن برخی از نعمت های پاکیزه و حلال بر آنان

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

3 - ظلم یهود ، موجب محرومیت آنان از برخی نعمت های پاکیزه *

ص: 157

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

بدان احتمال که مراد از تحریم، تحریم تکوینی باشد؛ بنابراین «حرمنا ..» به این معنا است که خداوند یهود را از دستیابی به برخی طیبات محروم ساخت.

4 - ظلم، زمینه ساز محرومیت انسان از مواهب خدادادی *

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

برداشت فوق را فرمایش امام صادق (ع) تأیید می کند که فرمود: من زرع حنطه فی ارض فلم یزک زرعه او خرج زرعه کثیر الشعیر فبظلم عمله .. او بظلم لمزارعیه و اکرته لان الله عزوجل یقول: فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات ...

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ نورالثقلین، ج 1، ص 572، ح 665.

11 - ظلم و جلوگیری از راه خدا، موجب عقوبت و کیفر الهی

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات .. و بصدّهم عن سبیل الله کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 18

18 - ظلم، جلوگیری از راه خدا، رباخواری و به ناحق خوردن مال مردم، موجب گرایش آدمی به کفر

فبظلم من الذين هادوا حرمنا .. و أعتدنا للكفرین منهم عذاباً أليماً

مراد از «للكفرین منهم» همان یهودیانی هستند که مرتکب گناهان ذکر شده در این آیه و آیه قبل بودند، بنابراین صفات یاد شده کفر است و یا موجب کفر خواهد شد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 6

6 - کفرپیشگی و ستمگری گروهی از اهل کتاب مایه محرومیت آنان از مغفرت و هدایت الهی

إنّ الذين كفروا و ظلّموا لم یکن الله لیغفر لهم و لالیهدیهم طریقاً

مصدق مورد نظر از «الذین كفروا و ظلّموا» - به دلیل آیات گذشته - گروهی از اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 5

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب ، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم خلدین فیها

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 12، 4

4 - ظلم، معیاری اساسی در سنجش رتبه گناهان و درجه بندی آنها

و من أظلم ممن افتری علی الله کذباً أو کذب بایته

12 - ستمگران، از سعادت و رستگاری محروم هستند.

إنه لا یفلح الظلمون

ص: 158

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 10

10 - انکار آیات الهی نشأت گرفته از روح سرکش و ستمگر کافران است، نه جهل و ناآگاهی آنان

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

«جحد» به انکاری که بر خلاف اعتقاد قلبی باشد گفته می شود. محتمل است ستمکار شمردن منکران در آیه به جهت مخالفت آگاهانه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 2

2 - ظلم، موجب نابودی ملتهای ظالم و تمدن آنها

فقطع دابر القوم الذين ظلموا

در آیه شریفه می شد به جای «الذين ظلموا» از ضمیر استفاده شود، ولی توصیف آن قوم هلاک شده به «کسانی که ظلم کردند»، سبب و زمینه نابودی و عذاب آنان را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 5

5 - ظلم موجب نابودی و هلاکت اقوام است.

هل يهلك إلا القوم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 2

2 - ظلم موجب کاهش مرتبه و ارزش ایمان می شود.

الذين ءامنوا و لم يلبسوا إيمانهم بظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ظلم، معیار سنجش میزان زشتی گناهان و دارای مراتب است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

گزینش واژه «أظلم» به جای «أذنب» و «أعصى» و مانند آن می تواند بدان جهت باشد که اولاً ظلم بودن افترا را گوشزد کند و ثانیاً به ریشه گناه بودن افترا اشاره نماید. بنابراین ظلم معیاری برای شناخت گناه و مرتبه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - ظلم انسانها عامل تسلط حکومتهای ظالمانه بر آنان می گردد.

و كذلك نولی بعض الظلمین بعضنا

تعلیق حکم بر وصف اشعار به علیت دارد. در آیه شریفه تعلیق حکم «نولی» بر وصف «الظالمین» اشاره به نقش و تأثیر

وصف ظلم در جریان یافتن فعل دارد.

7 - حاکمیت و ولایت یافتن ظالمان معلول کردار ظالمانه مردم جامعه است.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا بما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 12

12 - ظلم زمینه و موجب محرومیت ظالمان از هدایتهای خداوند است.

فمن أظلم .. إن الله لا يهدى القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 7

7 - فسق و ستمگریِ یهودیان ایله ، مایه نزول عذاب الهی بر آنان شد .

أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس بما كانوا يفسقون

«ما» در «بما كانوا» مصدریه و «باء» سببیه است - یعنی: أخذناهم بسبب فسقهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 11

11 - هلاکت فرعونیان و امت های کافر پیشین ، نمودی از زوال نعمت ها در نتیجه ظلم و گناه

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ... و كل كانوا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 2،4

2 - ستم پیشگی اقوام پیشین و ایستادگی در برابر پیامبران ، عامل گرفتار شدن آنان به عذاب استیصال الهی

و لقد أهلكنا القرون من قبلكم لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبينت و ما كانوا ليؤمنوا

4 - تاریخ بشر ، شاهد بعثت پیامبران در پی گسترش ظلم و بی عدالتی

لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبينت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 39 - 12

12 - ظلم و بيدادگري ، زمينه ساز انكار قيامت و تكذيب دين و پيامبران

بل كذبوا بما لم يحيطوا بعلمه .. فانظر كيف كان عقبه الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 52 - 5

5 - ابتلاي ستم پيشگان به عذاب ابدى در قيامت ، تنها نتيجه ستم مستمر خود آنان است .

ثم قيل للذين ظلموا ذوقوا عذاب الخلد هل تجزون إلا بما كنتم تكسبون

ص: 160

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 17

17- انکار ربوبیت خدا ، مخالفت با پیامبران و برنامه های آنان و پیروی از ستمگران و سرکشان ، در پی دارنده عذاب سهمگین قیامت

و نَجِّنْهُمْ مِنْ عَذَابِ غَلِيظٍ. و تلک عاد جحدوا ... واتبعوا أمر کل جبار عنید

آیه مورد بحث ، بیانگر گناهانی است که قوم عاد را به عذاب دنیوی و اخروی گرفتار ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 23

23- پرستش غیر خدا ، شرک در عبادت و ظلم و اجحاف در مبادلات ، در پی دارنده عذاب قیامت است .

اعبدوا الله ... و لاتتقصوا المکیال...إنی أخاف علیکم عذاب یوم محیط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 3

3- عذاب های الهی آن گاه بر شهر ها و آبادی ها فرو می ریزد که عموم افرادش ستم پیشه بوده و آثار کفر و شرک در همه جا مشهود باشد

و كذلك أخذ ربک إذا أخذ القرى و هی ظلمه

نسبت دادن ظلم به آبادیها (و هی ظالمه) نسبتی مجازی است و هدف از آن رساندن این معناست که: همه و یا اکثر قریب به اتفاق اهل آن

آبادیها ، ستمکار بودند؛ به گونه ای که گویا ستم کاری در هر کوی و برزن نمایان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 9

9- ظلم و ستم کاری مردم ، مانع رحمت گستری خداوند نخواهد شد .

إن ربک لذو مغفره للناس علی ظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22- « عن علي بن الحسين (ع) يقول: الذنوب التي تغير النعم، البغى على الناس و الزوال عن العاده في الخير، و اصطناع المعروف، و كفران النعم، و ترك الشكر. قال الله عزوجل: « إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم » . . . » ;

از امام زين العابدين(ع) روایت شده است که می فرمود: گناهانی که موجب تغییر نعمتها می شوند عبارتند از: ستمگری بر مردم، دوری از عادت به کار خیر و از انتخاب کردار نیک، کفران نعمتها و ترک شکرگزاری. خداوند عزوجل فرموده: إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 23

23- ستمگری در پی دارنده عذابی بس دردناک

إن الظلمين لهم عذاب أليم

ص: 161

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 8

8- افزایش گمراهی ، کيفر و پیامد ستم پیشگی است .

و يضلّ الله الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 12

12- روحیه ستم پیشگی و ناسپاسی انسان ، فلسفه دریغ نمودن خداوند از برآوردن تمامی درخواست ها و تقاضا های او

و ءاتیکم من کلّ ما سألتموه . . . إنّ الإنسان لظلوم کفّار

برداشت فوق بر این اساس است که «من» در «من کلّ» برای تبعیض و مقصود از سؤال درخواست زبانی باشد و نیز جمله «إنّ الإنسان لظلوم کفّار» تعلیل برای جملات پیشین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 7

7- ظلم ، گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب الهی در دنیا

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . و أنذر الناس یوم یأتیهم العذاب فی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 6

6- ستم پیشگی موجب هلاکت و کيفر الهی در دنیا است .

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لکم الأمثال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 3

3- رواج فحشا (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری ، زمینه ساز انتقام الهی است .

وإن كان أصحاب الأيكة لظلمين . فانتقمنا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 85 - 3

3- ظلم ، گناهی بزرگ و نابخشودنی و عامل اصلی ابتلای انسان به عذاب اخروی است .

و إذا رءا الذين ظلموا العذاب

برداشت فوق به خاطر این نکته است که با آنکه آیه در صدد بیان وضعیت کافران در قیامت است، ولی از آنان به ظالمان توصیف کرده است و وصف مشعر به علیت است. گفتنی است وعده عذاب اخروی، بیانگر بزرگی و نابخشودنی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 118 - 8

ص: 162

8- نقش عملکرد ظالمانه و دائمی خود انسان ها ، در ابتلا به دشواریها

و ما ظلمنهم و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

فعل مضارع «یظلمون» به ضمیمه فعل «کانوا» - که برای تأکید مضمون «یظلمون» آمده است - دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 11

11- ظلم و گناه ، مانع از برخورداری انسان از غفران و رحمت گسترده خدا

کانوا أنفسمهم یظلمون . . . ثم تابوا ... إن ربک من بعدها لغفور رحیم

تعبیر و قید «من بعدها» می رساند که قبل از توبه واقعی، انسان نمی تواند از بخشش و رحمت الهی با همه گستردگی آن سود جوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 12

12- ستم پیشگی ، زمینه ساز کفر و انکار آیات الهی است .

فأبی الظلمون إلا کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 59 - 2,3,4

2- ستم گری و کفر برخی از جوامع پیشین ، مایه هلاکت آنان با عذاب ویران کننده الهی است .

أهلکنهم لما ظلموا

مراد از ظلم در «ظلموا» - به قرینه آیات قبل - اعراض از آیات خدا است.

3- کفر و ستم ، باعث سقوط و هلاک ملت ها است .

و تلک القرى أهلکنهم لما ظلموا

4- نابود ساختن جوامع ، در نتیجه گناه و ستم شان ، سنت دیرینه الهی در کیفر ظالمان است .

و تلک القرى أهلکنهم لما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 5,8

5- ترک تقوا، ظلم است و ظلم نشانه بی تقوایی .

ثمّ ننجی الذین اتقوا و نذر الظلمین

در این آیه، مردم به دودسته تقسیم شده اند: متقی یا ظالم. براین اساس شخص بی تقوا از ظالمان است و ظلم نیز نشانه بی تقوایی خواهد بود.

8- ظلم، موجب استحقاق دوزخ است .

و نذر الظلمین فیها جثیّاً

تکیه بر عنوان «ظلم» برای باقی ماندگان در دوزخ، از نقش ظلم در استحقاق آن کیفر حکایت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

8- ظلم ، موجب زیان کاری و محرومیت انسان ، در قیامت خواهد شد .

وقد خاب من حمل ظلماً

«خبیبه»؛ یعنی، از کف دادن مطلوب (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 5، 2، 1

1- خداوند ، بسیاری از شهر ها و آبادی ها را به خاطر ستم مردمانشان به شدت در هم شکست و نابود کرد .

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

«قَصْم» (مصدر «قصمنا») به معنای شکستن شدید شیء است، به گونه ای که به اجزا و قطعات پراکنده تبدیل شود (لسان العرب). مقصود از آن در این آیه، نابودی و هلاکت است.

2- ظلم و ستم ، عامل انحطاط و انهدام کامل جوامع و تمدن ها است .

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

توصیف «قریه» (مردم شهرها) به «ظالمه» (ستمکار) بیانگر نقش ظلم در نابودی و انهدام است.

5- ظلم ، اسراف است و جوامع ستمگر ، مصداق بارز مسرفان تاریخ اند .

و أهلکنا المسرفین . . . و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

خداوند در دو آیه قبل، دشمنان پیامبران را به مسرفان توصیف کرد (و أهلکنا المسرفین) و در این آیه بسیاری از اقوامی را که به خاطر دشمنی با دین الهی، نابود شده اند، به ظالمان توصیف فرمود. از ارتباط این دو آیه، می توان فهمید که ظالمان همان مسرفان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 5

5- ظلم مستمر ، عامل نابودی و نزول عذاب الهی

فلَمَّا أَحْسَبُوا أَنَسْنَا .. قَالُوا یویلنا إِنَّا کُنَّا ظلمین

9- ستم پیشگی ، عامل اصلی دوری از حق ، گرایش به کفر و بدبختی در جهان آخرت است .

یویلنا قد کنا فی غفله من هذا بل کنا ظلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «بل» در «بل کنا..» اضراب ابطالی باشد؛ یعنی، حقیقت این نیست که در آغاز گفتیم که ما در غفلت به سر می بردیم؛ بلکه حقیقت این است که ما از ظالمان و ستم پیشگان بودیم.

10- ظلم و غفلت در دنیا ، موجب حسرت و ندامت انسان در قیامت

یویلنا قد کنا فی غفله من هذا بل کنا ظلمین

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که «بل» در «بل کنا..» برای اضراب انتقالی باشد؛ یعنی، سخنان کافران در قیامت دو چیز است:
1- اعتراف به غافل بودن خود؛ 2- اعتراف به ستمگر بودن خویش.

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 7

7 - ظلم و بیدادگری، مایه دور شدن از رحمت خدا و گرفتار شدن به خشم و غضب او

فبعداً للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 9

9 - ظلم، در پی دارنده هلاکت دنیوی و عذاب دردناک اخروی

و أعتدنا للظلمین عذاباً أليماً

مقصود از «ظالمین» همان تکذیب کنندگان آیات الهی و انبیا هستند. بنابراین آمدن آن به صورت اسم ظاهر، برای بیان این نکته است که علت هلاکت دنیوی و عذاب اخروی آنان ظلم خود آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 4

4 - ظلم و گناه خود انسان، مایه ابتلای وی به عذاب الهی

و وقع القول علیهم بما ظلموا

«با» در «بما ظلموا» برای سببیت و نشانگر آن است که سبب اصلی محکومیت کافران به عذاب الهی، ظلم و ستم خود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 40 - 6

6 - ظلم و بیدادگری، پی آمدی شوم و سرنوشتی هلاکت بار در دنیا

فأخذنه و جنوده فنبذنه في الیم فانظر كيف كان عقبه الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 13، 14

13 - ظلم و بیدادگری، عامل نابودی جوامع پیشین با عذاب استیصال

و ما کنا مهلکی القرى إلا و أهلها ظلمون

14 - جوامع ستم پیشه در معرض عذاب قهر الهی

و ما کنا مهلکی القرى إلا و أهلها ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 10

10 - طغیان ، سرمستی ، فسادانگیزی ، فخرفروشی و خودنمایی ، از عوامل هلاکت و نابودی

إنّ قرون... فبغی... لاتفرح... و لاتبغ الفساد... فخرج علی قومه فی زینته...

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند پس از برشمردن تعدادی از اوصاف ناپسند قارون، مسأله نابودی وی را مطرح فرمود.

این نکته می رساند که اوصاف یاد شده در نابودی وی مؤثر بوده است.

ص: 165

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 10

10 - ظلم قوم لوط با لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، در پی دارنده هلاکت و عذاب برای آنان

أنتکم لتأتون الرجال و... إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 9

9 - ظلم و جهل آدمی ، سبب شد که امانت الهی را بپذیرد .

الأمانه... و حملها الإنسن إته كان ظلومًا جهولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 10، 7

7 - عذاب سخت و گریزناپذیر ستمگران ، نتیجه رفتار و کردار خود آنان است .

وقيل للظلمين ذوقوا ما كنتم تكسبون

10 - ظلم ، موجب عذاب سخت الهی

وقيل للظلمين ذوقوا ما كنتم تكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 5

5 - ظلم ، منشأ بدی ها و سرچشمه زشت کاری ها

ولو أن للذين ظلموا... و بدا لهم سيئات ما كسبوا

توصیف بدکاران و زشت کاران به صفت ستمگران (للمذين ظلموا)، بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 12

12 - ظلم ، موجب محرومیت از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان در هنگام مرگ و روز قیامت

ما للظلمین من حمیم و لا شفیع یطاع

از یاد شدن کافران و مشرکان با عنوان ظالمان، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 9

9 - ستم پیشگی ، موجب پذیرفته نشدن عذر آدمی از گناه ، محرومیت از رحمت خدا و جای گرفتن در سرای بد

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم و لهم اللعنه و لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 17

17 - ظلم و ستم پیشگی ، انسان را از رحمت الهی و ورود به بهشت ، محروم می سازد .

ص: 166

فريق في الجنة وفريق في السعير .. ولكن يدخل من يشاء في رحمة و الظلمون ما

از مقابله دو گروه (فريق في الجنة وفريق في السعير) استفاده می شود که ستم پیشگان محروم از بهشت و رحمت الهی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 9

9 - ستم و تجاوز به حقوق مردم ، موجب محرومیت از هدایت و افتادن در گرداب گمراهی

و من یضلل الله .. و تری الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 4

4 - گناه پیشگی و ظلم مستمر ، باعث دوزخی شدن انسان

إنّ المجرمین فی عذاب جهنّم .. و لكن كانوا هم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 11

11 - خلود و جاودانگی در جهنم ، نتیجه ظلم و ستم پیشگی است .

كانوا هم الظلمین .. إنکم مکثون

با توجه به واژه «ماکثون» و ارتباط این آیه با آیات قبل ، استفاده می شود که خلود ، نتیجه ظلم مجرمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 3

3 - ظلم ، در پی دارنده عذاب و کیفر الهی

وإنّ للذین ظلموا عذاباً

وصف «ظلموا» مشعر به علیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ظلم و طغیان ، از عوامل هلاکت ملت ها و اقوام

و آئه اهلک . . . و قوم نوح ... هم اظلم و اظعی

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عبارت «إِنَّهُمْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمُونَ وَ الظَّالِمُونَ» در مقام تعلیل برای «أهلک» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - گذراندن زندگی دنیا همراه با بی پروایی ، سرمست شدن به ثروت و مکننت و بی رحمی و آدم کشی ، در پی دارنده قطعی عذاب

هولناک دوزخ

فی سموم و حمیم . . . إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ

ص: 167

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 10

10 - ظلم ، موجب محرومیت آدمی از هدایت الهی است .

والله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 5

5 - دستاورد زشت و ظلم و ستم یهودیان ، سبب ترس و هراس آنان از مرگ

ولا يمتنونه أبداً بما قدمت أيديهم والله عليم بالظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 6

6 - ظلم و طغیان و نپرداختن سهم بینویان از اموال خویش ، سبب زوال نعمت ها و توبه و امید به خداوند ، زمینه ساز بازگشت آنها است

أن لا يدخلنَّها اليوم عليكم مسكين . . . إنا كنا ظالمين . . . إنا كنا طغين . عسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 3

3 - ظلم و انحراف از مسیر حق ، از موجبات دوزخی شدن

و أمّا القسطنون فكانوا لجهنم حطباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 7

7 - ظلم ، موجب محرومیت از رحمت خداوند و گرفتار آمدن به عذاب دردناک الهی است .

يدخل من يشاء في رحمته والظالمين أعدّ لهم عذاباً أليماً

11- آثار ظلم آگاهانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 5,6

5 - ارتکاب ظلم و گناه در عین آگاهی، موجب هلاکت جامعه می شود.

ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم و أهلها غفلون

جمله «و أهلها غافلون»، یعنی خداوند جامعه ستمکاری را که اهل آن از تعالیم انبیا غافل بوده اند و پیام آنان را دریافت نکرده باشند، هلاک نمی کند.

6 - ستمگری آگاهانه جوامع بشری، نقشی تعیین کننده در تحولات تاریخی دارد.

ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم و أهلها غفلون

ص: 168

نابودی جوامع بزرگترین نمونه تحولات تاریخی است. خداوند در این آیه ظلم آگاهانه را موجب این تحول می داند. لذا بین این دو پدیده رابطه ای تنگاتنگ برقرار است.

12- آثار ظلم اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 7

7 - حاکمیت و ولایت یافتن ظالمان معلول کردار ظالمانه مردم جامعه است.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا بما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 6

6 - ستمگری آگاهانه جوامع بشری، نقشی تعیین کننده در تحولات تاریخی دارد.

ذلك أن لم يكن ربك مهلك القرى بظلم و أهلها غفلون

نابودی جوامع بزرگترین نمونه تحولات تاریخی است. خداوند در این آیه ظلم آگاهانه را موجب این تحول می داند. لذا بین این دو پدیده رابطه ای تنگاتنگ برقرار است.

13- آثار ظلم اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 2

2- آلودگی قوم لوط به فحشا و انحراف جنسی (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری مردم « ایکه » ، موجب انتقام الهی از آنان شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط ... و إن كان أصحاب الأيكة لظلمين . فا

14- آثار ظلم اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 45 - 2

2 - ظلم و بی دادگری جوامع پیشین ، سبب گرفتار شدن آنان به خشم خداوند و هلاکت و نابودیشان با عذاب او

وإن يكذبوك فقد كذبت قبلهم.. فكأين من قرية أهلكناها وهي ظالمة

ص: 169

15- آثار ظلم امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 3

3 - ستمگری امتهای پیشین، عامل نابودی آنان با کیفرهای دنیوی (عذاب استیصال) شد.

کم من قریه أهلکنها... قالوا إنا كنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 5

5- هلاکت و عذاب اقوام و جوامع پیشین از سوی خداوند، بر اثر ستم پیشگی آنها

وسکتتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 59 - 9

9- هلاکت جوامع، نتیجه تداوم یافتن ستم پیشگی آنان و سود نبردن از مُهلت ها است.

تلك القرى أهلکنهم لما ظلموا و جعلنا لمهلکهم موعداً

16- آثار ظلم امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 59 - 2

2- ستم گری و کفر برخی از جوامع پیشین، مایه هلاکت آنان با عذاب ویران کننده الهی است.

أهلکنهم لما ظلموا

مراد از ظلم در «ظلموا» - به قرینه آیات قبل - اعراض از آیات خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 2

2- ظلم و بی دادگری، عامل اصلی هلاکت جوامع پیشین و باعث گرفتار شدن آنها به عذاب خشم الهی (استیصال)

و کأین من قریه أملت لها و هی ظالمه ثم أخذتها

17- آثار ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 11

11- ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود.

تصدق علينا .. هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

از اینکه یوسف(ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود، می توان دریافت که یوسف(ع)

ص: 170

درصد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

18- آثار ظلم به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 22 - 7

7 - انتقام خداوند از مجرمان ، پی آمد ظلم آنان به آیات الهی است .

و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه ثمّ أعرض عنها إنّما من المجرمين منتقمون

«إنّما من المجرمين...» به منزله تعلیل برای عذاب تکذیب کنندگان آیات خدا و اعراض کنندگان از آن است.

19- آثار ظلم به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند ، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد... فأغرقته و من معه جميعاً

20- آثار ظلم به خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من يستمعون إلیک... و منهم من ينظر إلیک... و لكن الناس أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 7

7- ظلم به نفس در پی دارنده هلاکت و کیفر الهی در دنیا

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم... و ضربنا لکم الأمثال

برداشت فوق، مبتنی بر این است که: مقصود از «ظلموا أنفسهم» ظلم به نفس باشد نه ظلم به دیگران چنان که از ظاهر آن به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 9، 5

5- ظلم به خویش ، دارای پی آمد های اندوه بار و رهایی از آن نیازمند امداد الهی است .

إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ . فَاسْتَجِبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ

ص: 171

9- ظلم به نفس ، موجب گرفتاری انسان به غم و اندوه است .

فَطْرَقَ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ .. إِيَّيْكَ كُنْتَ مِنَ الظَّالِمِينَ ... وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 24

24 - عذاب و کیفر جوامع تکذیب کننده ، نتیجه ظلم و ستم آنان به خودشان بود .

فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 9

9 - سبایان با ظلم به خویش ، باعث از هم فروپاشی کامل خود شدند .

وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 4

4 - ظلم به خویشان ، نشانه کفر و مصداق بارز بی دینی است .

وَمَنْ ذَرَّتْهُمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 4

4 - ظلم آدمی بر خویشان ، مایه ابتلای او به عذاب اخروی و نبود راه رهایی برای وی

وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 1

1 - جاودانگی مجرمان در دوزخ ، نتیجه ظلم آنان به خودشان

21- آثار ظلم به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند ، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد... فأغرقته و من معه جميعاً

ص: 172

22- آثار ظلم جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 4

4 - خداوند مردم جامعه ای را که از روی غفلت و ناآگاهی ستم کنند، به عذاب دنیوی نابود نمی کند.

ذلک أن لم یکن ربک مهلک القری بظلم و أهلها غفلون

برای جار و مجرور «بظلم» متعلقاتی مختلفی می توان در نظر گرفت، از آن جمله اینکه متعلق به «مهلک» باشد. یعنی: «مهلک القری بسبب ظلم». برداشت فوق بر این اساس است.

23- آثار ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد... فأغرقته و من معه جميعًا

24- آثار ظلم فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد... فأغرقته و من معه جميعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 2

2 - زوال نعمت های گسترده فرعونیان، در نتیجه پافشاری آنان بر ظلم و استکبار

أن أسر بعبادی إنکم متبعون... فأخرجهم من جنّات و عیون. و کنوز و مقام کریم

تفریح «فأخرجناهم..» بر مطالب پیشین بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 3

3 - روحیه ستمگری و جاه طلبی فرعونیان ، عامل موضع گیری آنان در برابر آیات الهی

و جحدوا بها. .. ظلماً و علواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 40 - 7

7 - فرجام تلخ فرعونیان ، پی آمد ظلم و بیدادگری آنان بود .

ص: 173

25- آثار ظلم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 2

2- هلاکت قارون، بازتاب طغیان و رفتار ظالمانه وی با مردم خویش بود.

إنَّ قرونَ كانَ من قوم موسى فبغى عليهم .. فحسبنا به و بداره الأرض

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «فحسبنا» بر «فبغى عليهم» به دست می آید.

26- آثار ظلم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 3

3- ستمکاری قوم ثمود، موجب گرفتاری آنان به عذاب الهی شد.

و أخذ الذين ظلموا الصيحة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8- بیدادگری جامعه پس از نوح، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فبعثنا للقوم الظلمين

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمين) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 2

2- هلاکت قوم ثمود، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

فتلك بیوتهم خاویه بما ظلموا

قید «بما ظلموا» بیان علت هلاکت قوم ثمود است؛ یعنی، آنان بدان سبب که ستم کردند... .

27- آثار ظلم قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 9

9- سبایان با ظلم به خویش ، باعث از هم فروپاشی کامل خود شدند .

ص: 174

و ظلموا أنفسهم فجعلناهم أحاديث و مزقناهم كل ممزق

28- آثار ظلم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8 - بیدادگری جامعه پس از نوح ، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فبعداً للقوم الظالمين

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمين) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

29- آثار ظلم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 3

3 - ظلم و طغیان ، عامل نابودی شهر های قوم لوط

إتّهم كانوا هم أظلم وأطغى . و المؤتفكاه أھوی

از این که در آیه قبل، قوم نوح «أظلم» و «أطغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای اقوام دیگری که در این بخش آمده اند، ثابت می شود.

30- آثار ظلم کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من يستمعون إلیک . . . و منهم من ينظر إلیک . . . و لكن الناس أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 7

7 - عذاب دوزخ، ستمی از سوی کافران به خویش و نه از جانب خداوند

إِثْمًا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

ص: 175

31- آثار ظلم یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 118 - 4

4- تحریم برخی از حلال ها بر یهود ، کیفر و بازتاب عملکرد ظالمانه خود آنان بود نه برخاسته از ستم الهی .

و علی الذین هادوا حرمنا ... و ما ظلمنهم و لکن كانوا انفسهم یظلمون

32- آثار فردی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 25 - 1

1 - آثار شوم برخی از گناهان و ظلم ها تنها دامنگیر گناهکار و ظالم ، و برخی دارای آثاری فراگیر بر گنهکار و بی گناه

و اتقوا فتنه لاتصیین

33- آثار نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 8

8- رهایی از ستم و دستیابی امت ها به پیروزی ، مقدمه آزمون آنان از سوی خداوند

و لقد نجینا بنی اسرائیل . . . ما فیه بلؤا مبین

از ترتب آزمایش بر آزادی بنی اسرائیل ، مطلب بالا استفاده می شود.

34- ابراهیم (ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 19

19 - ابراهیم (ع) ، از هرگونه ستمکاری مبرا و منزّه بود .

ینی جاعلک للناس إماماً . . . قال لاینال عهدی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 7

7- حضرت ابراهیم (ع) به خاطر شکستن بت ها ، در پندار قومش ظالم و ستمگر بود .

قالوا من فعل هذا بالهتئا إته لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 4

ص: 176

4- بت پرستان قوم ابراهیم، به ظلم خویش و تبرئه ابراهیم (ع) از آن اعتراف کردند.

فقالوا إنكم أنتم الظلمون

ضمیر منفصل «أنتم» تأکید برای «کم» است و جمله «إنكم أنتم..» دلالت بر حصر دارد. این حصر از نوع حصر اضافی است؛ یعنی، منحصرأ شما ظالم هستید نه حضرت ابراهیم(ع).

35- ابزار ظلم ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 8

8- هنر شعر، از ابزار کارآمد مبارزه با ظلم و ستمگران و حمایت از مظلومان

و انتصروا من بعد ما ظلموا

36- اجتناب از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 5,6

5 - جامعه ایمانی به دور از هر گونه شرک و ظلم، از خشم و عذاب خداوند در امان است.

فأى الفريقين أحق بالأمن... الذين آمنوا... أولئك لهم الأمن

چون در آیه قبل از موحدان و مشرکان به عنوان دو گروه یاد شده و در این آیه نیز از موحدان با صیغه ها و ضمائر جمع یاد شده، چنین بر می آید که امنیت از آن جامعه با هویت جمعی آن است، گر چه آحاد نیز مشمول آن باشند.

6 - دستاورد ایمان افراد جامعه به دور از هر گونه ظلم و شرک، امنیت است.*

الذين آمنوا و لم يلبسوا... أولئك لهم الأمن

گر چه «ظلم» در این آیه، به قرینه آیات گذشته، به شرک تفسیر شده، ولی منافاتی با عمومیت مفاد «ظلم» و «الامن» ندارد. بنابراین جامعه ایمانی در صورت دوری از ظلم به امنیت همه جانبه خواهد رسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 10

10- اهتمام اسلام به سالم سازی روابط اجتماعی انسان ها و تحکیم بخشیدن به آن و پاک سازی جامعه از فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی

إن الله يأمر بالعدل والإحسن و... وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 7

7- لزوم پرهیز از زورگویی، سلطه گری و آنچه موجب تیره بختی است.

و لم يجعلنی جباراً شقیّاً

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 13

13 - اجتناب از هر عمل و عقیده ظالمانه ، امری لازم است .

لا تشرک بالله إنّ الشّرك لظلم عظیم

تعلیلِ نهی از شرک به ظالمانه بودن آن، حکایت دارد که ظلم، چیزی است که باید اجتناب شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 15

15- هدف اساسی قرآن ، دور داشتن انسان ها از ظلم و تباهی و ترغیب آنان به نیکی و احسان

لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

«لام» در «لینذر» غایت و هدف را می رساند.

37- اجتناب از ظلم به شریک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 6

6 - تنها ، مؤمنان نیکوکار از ظلم در حق شریکان و معاشرین خود پرهیز می کنند .

و إنّ کثیراً من الخطاء لیبغی بعضهم علی بعض إلاّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

38- استعاده از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 8,9

8- استعاده یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

9- لزوم پناه بردن به خداوند ، برای دور ماندن از گناه و ستمگری

قال معاذ الله... إنا إذا لظلمون

39- استغفار از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 3

3 - توبه و استغفار از ستم و تجاوز به خود و یا دیگران ، موجب آمرزش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «سوءاً»، تجاوز و تعدی به دیگران است و مراد از «يظلم نفسه» ستم نمودن به خویشتن.

ص: 178

40- افساد رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 2،3،8،9،11،12

2 - تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولی سعی . . . و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

3 - سرسختی، غرور و تکبر برخاسته از گناه، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزه» باشد.

8 - حاکمان مفسد، در حصار سرسختی، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند.

و اذا تولی . . . اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزه» باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

12 - جهنم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

41- اقرار به ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ستم پیشگان، به هنگام مواجه شدن با عذابهای دنیوی (عذاب استیصال)، معترف به ظلمهای گذشته خویش شدند

فما كان دعويهم .. انا كنا ظلمين

7 - اعتراف ظالمان به ظلم خویش پس از آمدن عذاب الهی بی ثمر است.

کم من قریه أهلکنها .. قالوا انا كنا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 1

1 - رفاه زدگان جوامع ستم پیشه، به ظلم و ستم خویش پس از احساس عذاب الهی اعتراف می کنند .

فلما أحسّوا بأسنا .. قالوا یویلنا انا كنا ظلمين

ص: 179

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 15 - 2

2- ایمان آوردن و اعتراف به ظلم و گناه، پس از دیدن علایم و نشانه های عذاب الهی، بی ثمر است.

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ . فَمَا زَلَّتْ تِلْكَ دَعْوِيهِمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا

این که خداوند فرمود: «گناه کاران از وقت مشاهده عذاب تا وقت هلاکت دائماً اعتراف به ظلم خویش می کردند»، نشان می دهد که اعتراف به گناه در وقت مشاهده عذاب، مؤثر نیست و توبه باید پیش از دیدن آن انجام گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 2

2- اعتراف و اقرار کافران به ستم کاری خویش پس از گرفتاری به اندک عذاب الهی

و لئن مسّتهم نفعه من عذاب ربّك ليقولنّ يويلنا إنّنا كنّا ظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 4

4- بت پرستان قوم ابراهیم، به ظلم خویش و تبرئه ابراهیم (ع) از آن اعتراف کردند.

فَقَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمُونَ

ضمیر منفصل «أنتم» تأکید برای «کم» است و جمله «إنکم أنتم..» دلالت بر حصر دارد. این حصر از نوع حصر اضافی است؛ یعنی، منحصرأ شما ظالم هستید نه حضرت ابراهیم(ع).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 17

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادی... إني كنت من الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- اعتراف کافران در قیامت ، به ظلم و ستم پیشگی خویش در دنیا

بل کتا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 29 - 4

4 - اعتراف باغداران یمنی ، به ستمکار بودن خویش بر اثر بخل ورزی و محروم ساختن بینوایان

إنا کتا ظلمین

ص: 180

42- الله و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 9

9 - خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشتن ستم روا می دارند .

و ما ظلمهم الله و لكن انفسهم يظلمون

43- امامت و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 17،18

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری ، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاینال عهدی الظلمین

18 - ستمکاران ، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند .

لاینال عهدی الظلمین

44- انبیا و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 6

6 - رسولان الهی ، مبرا از ظلم و گناه

إتی لایخاف لدی المرسلون . إلا من ظلم

45- انتقام از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 3

3 - ظلم و تجاوز به حقوق مردم - حتی انسان های غیر مؤمن - امری ناشایست و سزاوار پیگرد و انتقام است .

إنّما السبيل على الذين يظلمون الناس

46- انذار از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 17

17- انذار های الهی ، متوجه کمترین گناه و ظلم و بشارت های او مخصوص پاداران بر طریق ارزش ها *

ص: 181

لیندر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

خداوند، برای انداز صرف ظلم را کافی شمرده است؛ زیرا با یک ظلم عنوان «الذین ظلموا» صدق می کند. ولی در زمینه بشارت، واژه «محسنین» را به کار برده است و این عنوان بر کسانی صدق می کند که متخلق به ارزش ها باشند. آیه بعد (ثم استقاموا) مؤید این معنا است).

47- اهمیت اجتناب از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 8

8 - مؤمنانی که ایمان خویش را به هیچگونه شرک و ظلمی نیامیزند، برخوردار از هدایت کاملند.

الذین ءامنوا و لم یلبسوا .. أولئک لهم الأمن و هم مهتدون

در آیه شریفه، مؤمنانی که ایمانشان خالی از هرگونه ظلم باشد، هدایت یافته شمرده شده اند. با توجه به اینکه مؤمن در هر مرتبه ای که باشد، از هدایتی نسبی برخوردار است، به نظر می رسد مراد از «هم مهتدون» هدایت کامل این گروه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 11

11- ضرورت پرهیز حاکمان از ظلم و ستم

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 10

10- لزوم کسب تقوا و پرهیز از ظلم

ثم ننجی الذین اتقوا و نذر الظلمین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 111 - 10

10 - لزوم پرهیز از هرگونه ظلم و ستم در حق خود و یا دیگران

وقد خاب من حمل ظلماً

48- اهمیت اعراض از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 90 - 16

16- رعایت عدالت ، احسان ، ادای حق خویشاوندان و دوری از فحشا ، اعمال زشت و ستم ، از موعظه های خداوند به انسان است .

إن الله يأمر بالعدل . . . و ينهى عن الفحشاء . . . يعظكم

ص: 182

49- اهمیت رفع ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 9 - 11

11 - خداوند ، خواهان رعایت عدل و انصاف و از بین بردن ظلم در همه زمینه ها

فأصلحوا بينهما بالعدل وأقسطوا إنَّ اللهَ يحِبُّ المقسطين

تعبیر «و أقسطوا..» پس از «بالعدل»، یا تأکید بر لزوم رعایت عدالت و یا فرمان به از بین بردن ظلم است. در صورت دوم «اقساط» از ریشه «قسط» (ظلم و جور) و در معنای ازاله جور و ستم به کار رفته است. بیانگر مطلب بالا است.

50- اهمیت مبارزه با ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 9

9- پرداختن حکومت های الهی به مبارزه با ظلم و نیز تلاش برای سبک بار ساختن مقررات اجتماعی مؤمنان ، امری لازم است .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . . . و أمّا من ءامن ... سنقول له من أمرنا يسراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 7

7- مبارزه با ظلم و احیای عدالت ، دارای اولویت نخست در مبارزه اجتماعی و در رأس مسائلی که رهبران الهی باید به آن پردازند .

و إذ نادى ربك موسى أن انت القوم الظلمين

51- بزرگترین ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 10، 9، 3، 5

3- افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً أو كذب بآيته

5 - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب . . . و من أظلم ممن افتری علی الله کذباً أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

9 - بدعت در دین، از بزرگترین ظلمها و مانع سعادت و رستگاری است.

ص: 183

و من أظلم ممن افتري على الله كذبا أو كذب بايته إنه لا يفلح الظلمون

10 - شرک به خدا، بزرگترین ظلم و مانع سعادت و رستگاری است.

و إنني بريء مما تشركون .. و من أظلم ممن افتري ... إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 1,6

1 - افترا به خداوند بالاترین ظلم و از بزرگترین گناهان است.

و من أظلم ممن افتري على الله كذبا

6 - ادعای آوردن همانندی برای وحی و کتب آسمانی از بالاترین ظلمهاست.

و من أظلم .. و من قال سأنزل مثل ما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 7,10

7 - تحریمهای بی دلیل، افترا به خدا و از بزرگترین ستمهاست.

قلء الذکرین حرم .. فمن أظلم ممن افتري على الله كذبا

10 - گمراه ساختن مردم ناآگاه با جعل احکام دروغین، از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم .. ليضل الناس بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 2,22

2 - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبا أو كذب بأيته

22 - کفر و شرک از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبا أو كذب .. أنهم كانوا كافرين

جمله «این ما کنتم . . .» که بیان شرک مشرکان است، توضیح مصداقی برای «فمن أظلم...» می باشد. بنابراین شرک از ستمهای بزرگ است و چون مشرکان در ذیل آیه کافر نامیده شده اند، کفر نیز از ستمهای بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 1

1- دروغ بستن به خداوند ، بزرگترین ظلم است .

و من أظلم ممن افتري على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 10

10- افترا بستن بر خداوند ، بزرگ ترین ظلم ها است .

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبًا

ص: 184

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 1,5

1- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه فأعرض عنها

«ذکر» یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

5- از یاد بردن اعمال و دستاورد های ناروا و به فراموشی سپردن گناهان گذشته خود ، بزرگ ترین ستم انسان بر خویش است .

و یجدل . . . و من أظلم . . . و نسی ما قدّمت یداه

«نسی ما قدّمت یداه» یعنی: «فراموش کرد کردار پیشین خود را.». مقصود از «ما» - به قرینه آیه قبل - جدال به باطل در برابر حق و استهزای آیات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 2,4,6

2- تکذیب حق ، بزرگ ترین ظلم ها است .

و من أظلم ممّن . . . أو کذب بالحقّ

4- شرک به خدا ، بزرگ ترین ظلم است .

هم یشرکون . . . ممّن افتری علی الله کذبًا

6- تکذیب قرآن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن . . . أو کذب بالحقّ لّمّا جاءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 1,3,4

1 - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، بزرگ ترین نوع ظلم است .

فمن أظلم ممّن کذب علی الله و کذب بالصدق

مقصود از «صدق» قرآن و دین حق می باشد.

3- دروغ پنداشتن و رد کردن سخن حق (قرآن)، بدون تأمل و اندیشه و در آغاز دریافت آن، بزرگ ترین ظلم است.

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق إذ جاءه

«إذ» برای ظرف زمان ماضی است و گویای آن است که انکار و تکذیب قرآن، مقارن و همزمان با آمدن این کتاب بود و هیچ فاصله ای میان دریافت قرآن و تکذیب آن وجود نداشت. این حقیقت می رساند که تکذیب کافران، بدون تأمل و تفکر و با شتاب بود.

4- شرک، افترا و دروغ بستن به خداوند، بزرگ ترین ظلم به شمار می رود.

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

یکی از مصادیق مورد نظر دروغ بستن به خدا - با توجه به این که آیه شریفه در ردیف آیات مربوط به مشرکان قرار دارد و نیز این سوره از سوره های مکی است و مردم مکه بیشتر مشرک بودند - شریک قائل شدن برای خداوند یکتا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 1

ص: 185

1 - افترا و نسبت دروغ به خدا بستن ، بالاترین ظلم و بدترین گناه است .

و من أظلم ممن افترى على الله الكذب

تقیح افترا بر خداوند با تعبیر «أظلم» (صیغه اسم تفضیل)، نشان از بزرگی گناه آن دارد.

52- بشارت نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10 - خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نجنا برحمتك من القوم الكافرين . . . و بشر المؤمنين

53- پشیمانی از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 1

1- حسرت و ندامت کافران از ستم کاری خویش ، به هنگام احساس و لمس اندکی از عذاب الهی

ولئن مسّتهم نفعه من عذاب ربك ليقولنّ یویلنا إنّنا کنّا ظلمین

«نفعه» در لغت به معنای وزیدنی و یا یک وزیدن است که نوعاً در امور خیر به کار می رود و گاهی هم در امور شرّ استعمال می شود. از نظر مفسران این کلمه در آیه شریفه، به سه دلیل دلالت تقلیل را می رساند: 1- ماده «نفعه» دال بر تقلیل است؛ 2- بر وزن و بناء «مرّه» می باشد؛ 3- به صورت نکره آمده است. گفتنی است کسی واژه «ویل» را می گوید که دچار بدبختی و هلاکت شده و از روی تأسّف و تحسّر این لفظ را ادا کرده باشد.

54- تاریخ ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 12

12- ظلم ، دارای پیشینه در تاریخ انسان

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لکم الأمثال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 4

4 - رواج ستم و تجاوز به حق ، در میان بسیاری از شریکان در عصر داوود (ع)

وإنّ كثيراً من الخلقاء لیبغی بعضهم علی بعض

ص: 186

55- تحریم ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 1

1 - خداوند کردارهای زشت و شنیع و رفتارهای نکوهیده و ستمگری را تحریم کرده است.

قل إنما حرم ربي الفواحش ما ظهر منها وما بطن والإثم والبغى بغير الحق

«فواحش» جمع فاحشه و به معنای کارهای شنیع (همانند زنا، لواط و ..) است و «إثم» به کردارهای نکوهیده (همانند میگساری و ...) گفته می شود. (برگرفته از مجمع البیان).

56- تکبر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 8,9,11

2 - تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولّى سعى... و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

8 - حاکمان مفسد، در حصار سرسختی، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند.

و اذا تولّى... اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزه» باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولّى سعى... فحسبه جهنم

57- تنفر از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 19

19- بیزاری از فحشا، زشتی و ستم، نهفته در نهاد آدمیان

و ینهی عن... لعلکم تذگرون

«تذگرن» یاد آوردن چیزی است که قبلاً انسان به نوعی از آن آگاه بوده و یا بدان تمایل داشته است.

58- توبه از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 187

3 - توبه و استغفار از ستم و تجاوز به خود و یا دیگران ، موجب آمرزش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «سوءاً»، تجاوز و تعدی به دیگران است و مراد از «یظلم نفسه» ستم نمودن به خویشتن.

59- تهمت ظلم به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 6

6 - متهم شدن موسی (ع) از سوی مرد اسرائیلی به داشتن انگیزه های جبارانه و روحیه ظلم و تجاوزگری

إن تريد إلا أن تكون جباراً فی الأرض

60- حاکمان و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 11

11- ضرورت پرهیز حاکمان از ظلم و ستم

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

61- حرمت ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 19

19 - حرمت تصرف در اموال به دست آمده از راه ربا ، قمار ، کم فروشی و ظلم

لا تاكلوا اموالکم بینکم بالباطل

امام باقر(ع) در مورد «بالباطل» در آیه فوق فرمود: بالربا و القمار و البخس و الظلم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 178؛ مجمع البیان، ج 3، ص 59؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 363، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 472، ح 198.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 8 - 9

9 - بی عدالتی حتی در مورد دشمنان، ناپسند و حرام است .

و لایجر منکم شننان قوم علی الا تعدلوا

ص: 188

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 7

7 - انجام اعمال زشت، رفتارهای نکوهیده، ستمگری و افترا بر خداوند، از محرمات الهی در تمامی ادیان گذشته است.

قل إنما حرم

فعل ماضی «حرم» می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

62 - حقیقت ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 16 - 4

4 - ستمگری و مخالفت با پیامبران، حرکتی بر ضدّ نظام قانون مند هستی است.

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه . . . و ما خلقنا السماء والأرض و ما بینهما لعین

تذکر خداوند به بیهوده نبودن آفرینش جهان - پس از یادآوری نابودی ستمگران - می تواند گویای این حقیقت باشد که آفرینش قانون مند هستی، اقتضا دارد که انسان، راه حق را بیپیماید و ظلم نکند و ستمگری، جهتی بر ضدّ حرکت هدفمند جهان است.

63 - خدا و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 108 - 7،9

7 - خداوند، مُنزه از اراده هر گونه ظلم نسبت به موجودات

و ما اللّٰه یرید ظلماً للعالمین

9 - دستورات الهی به دور از هر گونه شائبه ظلم و بی عدالتی نسبت به بندگان است.

و اعتصموا بحبل اللّٰه . . . تلک آیات اللّٰه نتلوها علیک بالحق و ما اللّٰه یرید ظلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 109 - 4،10

4- مالکیت انحصاری خداوند نسبت به تمام هستی ، دلیل نفی اراده ظلم و ستم از ساحت اوست .

و ما الله يريد ظلماً للعالمين . والله ما في السموات و ما في الارض

10 - بازگشت همه امور هستی به خداوند ، دلیل نفی اراده ظلم و ستم از ساحت اوست .

و ما الله يريد ظلماً للعالمين . . . و الى الله ترجع الامور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 5، 4، 1

1 - خداوند ، حتی اندکی ستم به کسی روا نمی دارد .

ان الله لا يظلم مثقال ذره

ص: 189

«مَثَقَال» به معنای «وزن» است و «ذَرَّة» به معنای مورچه کوچک و یا غبار معلق در هوا.

4 - کیفر بخیلان و ریاکاران (عذاب، محرومیت از محبت خداوند، همراهی با شیطان)، بازتاب عمل خود آنان است، نه ستمی از جانب خداوند.

انّ الله لا يحبّ . . . الذين يبخلون . . . و الذين ينفقون اموالهم رثاء الناس . . . و

جمله «انّ الله . . .» می تواند پاسخی باشد برای این سؤال که چرا خداوند مردم را به عذاب و . . . مبتلا می کند. خداوند می فرماید این عذابها ناشی از ستم او نیست، بلکه دستاورد خود بخیلان است.

5 - مجازات های الهی، عادلانه و به دور از هر گونه ظلم

انّ الله لا يظلم مثقال ذرّة و ان تک حسنه يضاعفها

جمله «و ان تک حسنه» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی «ان تک سینه فلا یجزی الا مثلها و ان تک حسنه . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 10،12،14،15

10 - خداوند، ذره ای ستم به کسی روا نمی دارد.

و لا یظلمون فتیلا

12 - خداوند، در اعطای رشد و کمال لایق به انسان ها، هیچ ستمی نمی کند.

بل الله یزگی من یشاء و لا یظلمون فتیلا

14 - شهادت خدا بر ناپاکی یهودیان کفرپیشه، هرگز ستمی به آنها نیست.

الم تر . . . بل الله یزگی من یشاء و لا یظلمون فتیلا

15 - خداوند در اعطا نکردن کمال و پاک نمودن یهودیان کفرپیشه، هرگز ستمی به آنها نکرده است.

الم تر . . . بل الله یزگی من یشاء و لا یظلمون فتیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 33،35

33 - خداوند ، ذره ای ستم بر بندگان روانمی دارد .

و لا تظلمون فتیلا

«فتیل» به نخ بسیار باریک گفته می شود، و اشیای بسیار حقیر را به آن تشبیه می کنند.

35 - نظام جزا و پاداش الهی ، به دور از هر گونه ستم

فلما كتب عليهم القتال .. و لا تظلمون فتیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 124 - 8

8 - در نظام جزا و پاداش الهی کمترین ستمی راه ندارد .

من يعمل سوءاً یجز به .. فأولئك یدخلون الجنة و لا یظلمون نقیراً

«نقیر» به فرو رفته گی در هسته خرما گفته می شود و کنایه از چیز اندک و حقیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 1

ص: 190

1 - خداوند هیچگاه از سر ظلم جامعه ای را نابود و مردمی را مجازات نکرده و نخواهد کرد.

ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم و أهلها غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 6، 7، 3، 2، 1

1 - شکنجه و عذاب کافران به هنگام مرگ و پس از آن نتیجه اعمال خود آنان است، نه ظلمی از جانب خداوند بر ایشان.

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدمت أیدیکم و أن الله لیس بظلم

«ذلک» می تواند اشاره به خصوص «عذاب الحریق» باشد و می تواند اشاره به مجموع عذابی باشد که در آیه قبل بیان شد. قابل ذکر است که در برداشت فوق «أن الله ...» ناظر به این حقیقت گرفته شده که عذاب کافران بیش از استحقاق آنان نیست، نه تعلیلی برای ضرورت گرفتار سازی ایشان به عذابهای الهی.

2 - کیفر الهی در مورد گنهکاران، عادلانه و به دور از هر گونه ظلم

ذلک بما قدمت أیدیکم و أن الله لیس بظلم للعبید

3 - گرفتار نشدن کفرپیشگان به عذاب الهی، ستمی است از جانب خدا بر بندگان مؤمن

ذلک بما قدمت أیدیکم و أن الله لیس بظلم للعبید

برداشت فوق مبتنی بر این است که «أن الله ...» عطف بر «ما قدمت» و بیانگر علتی دیگر برای گرفتار سازی کافران به عذاب حریق باشد. بر این اساس مفهوم آیه چنین می شود: اگر خدا کفرپیشگان را عذاب نکند ستم کرده است. و چون عذاب نکردن آنان ستمی به خود آنان محسوب نمی شود، باید گفت این ستم نسبت به بندگان مؤمن است.

5 - خداوند منزّه از اعمال کمترین ظلم به بندگان خویش

و أن الله لیس بظلم للعبید

با توجه به اینکه «أن الله ...» در مقام استدلال بر این حقیقت است که گرفتاری کافران به عذاب حریق ستمی به آنها نیست، باید مراد از ظلام نبودن خدا، نفی کمترین ظلم از ساحت قدس وی باشد، و گر نه استدلال تمامی نیست. و بسیار ستمگر نبودن، نمی تواند دلیل باشد بر اینکه آتش سوزان ستمی بر گرفتاران به آن نیست.

6 - کمترین ستم از جانب خدا، ستمی بزرگ است و وی منزّه از آن می باشد.

و أن الله لیس بظلم للعبید

با توجه به اینکه مراد از ظلام نبودن خدا، نفی کمترین ظلم از جانب اوست، به کارگیری صیغه مبالغه می تواند اشاره به این نکته باشد که حتی کوچکترین ستم از ناحیه خدا ستمی بزرگ محسوب می شود.

7 - ستم خداوند بر یک فرد ملازم با ستم بر همگان است .

وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ

به کارگیری کلمه ای همانند «لاحد» به جای «للعبيد» می تواند وافی به معنای مقصود باشد. بنابراین آوردن «للعبيد» (همه بندگان) می تواند اشاره به این باشد که اگر خدا به احدی ستم کند به همگان ستم کرده و خدا منزله از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 17

17 - خداوند هرگز در پاداش دادن به بندگان خویش ستم روانمی دارد .

وَأَنْتُمْ لَا تظَلْمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 191

16 - هلاکت اقوام کافر ، بازتاب عملکرد خود آنان است نه ظلمی از ناحیه خداوند بر آنها .

فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

17 - کیفر انسان ها ، قبل از تبیین حق و باطل برای آنان ، ظلم و دور از ساحت قدس خداست .

أتتهم رسلهم بالبينت فما كان الله ليظلمهم

نفی ظلم از خدا و متفرع شدن آن بر وجود بینات، بیانگر این نکته است که: در صورت ارائه نشدن دلایل روشن، به هلاکت رساندن انسانها ظلم می باشد.

20 - ظلم در نظام کیفری خداوند راه ندارد .

فما كان الله ليظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 6، 1

1 - خداوند ، بر هیچ کس کمترین ظلمی روا نمی دارد .

إن الله لا يظلم الناس شيئاً

6 - از امام هادی (ع) روایت شده است : « . . . من زعم ان الله عزوجل أجبر العباد على المعاصي و عاقبهم على ها . . . فقد ظلم الله في حكمه و كذبه ورد عليه قوله : . . . « إن الله لا يظلم الناس شيئاً » . . . » ;

. . . هر کس گمان کند که خدای عزوجل، بندگان را بر ارتکاب گناهان مجبور ساخته و در عین حال آنان را کیفر می کند، به خدا در حکمش اسناد ظلم داده و قول او را که فرموده: «خدا به مردم هیچ ظلمی نمی کند» رد نموده و خدا را تکذیب کرده است . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 13

13 - در نظام جزایی خداوند ، حتی به ستمگران هم ظلم نخواهد شد .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . قضی بینهم بالقسط و هم لا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، بر بندگانش ستم نمی کند .

و ما ظلمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، هیچ گاه ظالمانه و بدون دلیل جوامع بشری را به عذاب های دنیوی گرفتار نساخته و نخواهد ساخت .

و ما کان ربک لیهلک القری بظلم

حرف «باء» در «بظلم» برای ملابست است. براین اساس جمله «ما کان...» چنین معنا می شود: هرگز خداوند مردم آبادیها را از سر ظلم به هلاکت نمی رساند. نسبت دادن هلاکت به آبادیها، گویای این نکته است که مراد از هلاکت، هلاکت دنیوی و عذاب استیصال است.

5- ستم به انسان ها و به هلاکت رساندن جوامع درستکار ، ناسازگار با مقام ربوبیت خدا و مدبر بودن اوست .

و ما كان ربك ليهلك القرى بظلم و أهلها مصلحون

برداشت فوق از «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 118 - 4,7

4- تحریم برخی از حلال ها بر یهود ، کیفر و بازتاب عملکرد ظالمانه خود آنان بود نه برخاسته از ستم الهی .

و علی الذین هادوا حرمنا .. و ما ظلمنهم و لکن كانوا انفسهم یظلمون

7- خداوند در تکالیف دینی ، از بی عدالتی و ظلم به بندگان مبرّاست .

و علی الذین هادوا حرمنا .. و ما ظلمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 49 - 16,17

16- خداوند ، در قیامت ، به هیچ کس ، ظلمی روا نخواهد داشت .

و لایظلم ربک أحدًا

17- حضور نفس اعمال انسان در قیامت ، پشتوانه اجرای عدالت و نفی کمترین ظلم از ساحت خداوند است .

و وجدوا ما عملوا حاضرًا و لایظلم ربک أحدًا

بیان حضور اعمال و تجسّم آن، علاوه بر ثبت و ضبط در نامه اعمال، جملگی تأکیدی بر دقیق بودن احکام صادره بر قیامت و عادلانه بودن عقوبت های است و گویای این است که اسناد و مدارک کافی و غیر قابل انکاری در قیامت عرضه خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 11,12

11- خداوند ، ذره ای ستم بر بندگان روا نمی دارد .

و لایظلمون شیئًا

12- نظام جزا و پاداش الهی ، به دور از هرگونه ستم

و لایظلمون شیئاً

«شیئاً» می تواند کنایه از «ظلماً» و حاکی از این باشد که هیچ ظلمی در قیامت صورت نخواهد پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 112 - 4

4 - خداوند در مؤاخذه بندگان ، هرگز از حق تجاوز نمی کند .

فلا یخاف ظلماً و لاهضماً

در باره فرق «ظلم» و «هضم» احتمالاتی داده شده است؛ از جمله این که ظلم؛ یعنی، بیش از حق مطالبه کردن و هضم؛ یعنی، از حق کم گذاشتن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 47 - 5

ص: 193

5- حسابرسی خداوند در قیامت به گونه ای است که به هیچ کس اندکی ظلم نمی شود .

و نضع الموزین . . . فلا تظلم نفس شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 10 - 3,5

3- کیفر های الهی در آخرت ، برپایه عدل و بدون کمترین ظلمی در حق کیفر شوندهگان

أَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ-م للعبید

5- خدا ، پروردگاری عادل و مبرا از ستم کردن به بندگان خود

وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ-م للعبید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 6

6- نظام حسابرسی خداوند ، مبرا از کمترین ظلم به آدمیان

و لدینا کتب . . . و هم لایظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 9

9- خدا و رسول او ، در داوری و حکمشان به احدی ، حتی منافقان ، ستم روا نمی دارند .

أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 209 - 4,7

4- ساحت خداوندی ، مبرا از کمترین ظلم به بندگان

و ما کنا ظلمین

7- مؤاخذه بندگان ، قبل از بیان و اتمام حجت بر ایشان ، ظلم و دور از ساحت خداوند است .

و ما أهلكنا من قريه . . . ذكري و ما كنا ظلمين

مفاد مطلب یاد شده، همان «قبح عقاب بلایان» است که از آیه مورد بحث استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 15

15 - آنچه خداوند با اقوام عاد و ثمود و نیز با قارون و فرعون و هامان کرد، ظلم خدا به آنان نبود .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 23,25,26

23 - ساحت قدس الهی، به دور از هرگونه ظلم و ستم است .

فما كان الله ليظلمهم

ص: 194

25 - عذاب شدن جوامع تکذیب کننده ، ستمی از ناحیه خداوند بر آنان نبود .

و جاءتهم رسلهم بالبينت فما كان الله ليظلمهم

26 - نظام جزایی الهی ، از هرگونه ظلم و ستم ، دور است .

فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 54 - 2

2 - کیفر و پاداش الهی در قیامت ، عادلانه بوده و ذره ای به کسی ستم نخواهد شد .

فاليوم لا تظلم نفس شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 17 - 5

5 - در نظام کیفر و پاداش الهی در قیامت ، به کسی کمترین ستمی نخواهد شد .

لا ظلم اليوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 10

10 - خداوند ، هیچ ظلمی برای بندگانش نخواسته و در حق آنان روا نداشته است .

و ما الله يريد ظلماً للعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 46 - 4،7

4 - پروردگار ، پیراسته از هرگونه ظلم و ستمی نسبت به بندگان خویش

و ما ربك بظلم-م للعبید

7 - « عن إبراهيم بن أبي محمود قال : سألت أبا الحسن الرضا (ع) . . . هل يكلف (الله) عباده ما لا يطيقون فقال : كيف ذالك ؟ و هو

يقول: « و ما ربك بظلام للعبيد . . . » ;

ابراهيم بن ابي محمود مي گويد: از امام رضا(ع) سؤال كردم. .. آيا خدا بندگان را به چيزي كه قدرت بر آن ندارند تكليف مي كند؟ فرمود: چگونه چنين كاري را مي كند در حالي كه فرموده: « و ما ربك بظلام للعبيد ».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 76 - 2

2 - خداوند ، منزه از ظلم به انسان ها

و ما ظلمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 29 - 4,5,6,7

4- خداوند ، منزه از كم ترين ظلم و اعمال كيفر هاي ناروا ، بر بندگان

ص: 195

و ما أنا بظَلِّم - م للعبید

5- کیفر های اخروی نتیجه قهری عملکرد خود کافران ، و نه ظلمی از سوی خدا بر ایشان

قَدِّمَتْ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ . . . و ما أنا بظَلِّم - م للعبید

6- کیفر گمراهان قبل از اتمام حجت ایشان ، ظلم و دور از ساحت خداوند *

و قد قَدِّمَتْ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ . . . و ما أنا بظَلِّم - م للعبید

برداشت بالا بدان احتمال است که دو بخش این آیه، متفرع بر «قد قَدِّمَتْ. . .» باشد؛ یعنی، چون قبلاً اتمام حجت بر ایشان شده است، نه حکم تغییر خواهد کرد و نه اجرای حکم ظلم تلقی خواهد شد؛ زیرا ظلم آن جا است که عقاب، بدون حجت باشد.

7- تغییر حکم و تخفیف کیفر بایسته ظالمان ، ظلمی به دیگران و دور از ساحت خدا *

ما يبدِّلُ القولَ لِدَيِّ و ما أنا بظَلِّم - م للعبید

برداشت بالا- بدان احتمال است که «و ما أنا بظَلِّم. . .» تعلیل «ما يبدِّلُ...» باشد؛ یعنی، چون تبدیل حکم و تخفیف مجازات به حق مجرمان، موجب ظلم به بندگان صالح و ستمدیده می شود، در نظام الهی - چون ظلمی نیست - تبدیل قول هم نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 7

7- عذاب دوزخ ، ستمی از سوی کافران به خویش و نه از جانب خداوند

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 4,7

4- فرمانروایی خداوند بر هستی ، آکنده از پاکی و تقدس و به دور از کمترین ظلم و کاستی است .

الملك القدوس

وصف «القدوس»، در پی «الملك»، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که فرمانروایی خداوند، از هر گونه آلودگی، ناپاکی، ظلم و کاستی مبرا است.

7- خداوندگار جهان و فرمانروای مطلق هستی ، منزّه از هرگونه ستم و زیان رسانی به خلق

هو الله... الملك... السلم

وصف «السلام»، بیانگر ارتباط خدا با خلق است.

64- درخواست نجات از ظلم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

و لقد نادينا نوح... و نجّينه و أهله من الكرب العظيم

ص: 196

65- دعای نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 15، 10

10 - دعای مسلمانان مظلوم و مستضعف مکه به درگاه پروردگار برای رهایی از ستم حاکم بر آنان

والمستضعفین .. الذین یقولون ربنا اخرجنا من هذه القریه الظالم اهلها

15 - مسلمانان مستضعف صدر اسلام ، خواستار فرمانده و نیروی انسانی از جانب خداوند برای رهایی از ستم کفرپیشگان مکه

و اجعل لنا من لدنک ولیاً و اجعل لنا من لدنک نصیراً

66- راههای فرار از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 9

9- هجرت از جوامع ستم پیشه ، از راه های گریز از ستم و زمینه ساز پیروزی

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

67- رفع ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 3

3 - رفع بیدادگری فرعون از بنی اسرائیل ، انتظار آنان از بعثت موسی (ع)

قالوا اوذینا من قبل ان تأتینا و من بعد ما جئتنا

68- روش مبارزه با ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 16 - 2

2- لزوم متوجه ساختن پیکان مبارزه به سمت کانون های اصلی فساد و ستم در جامعه .

أَنْتَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ .. فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که موسی و هارون(ع) در مرحله نخست، موظف شدند برای مبارزه با ستم، به سراغ فرعون بروند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 4

ص: 197

4- انسان بی اتکا به پروردگار ، ناتوان از مبارزه با ظلم و کفر

وإني عذت برّبي وربكم

موسی(ع) با این که در سیر دعوت به توحید و رهایی بندگان برای رفع استعمار و ترویج توحید، از «سلطان مبین» برخوردار بود؛ با این حال خویش را در برابر هجوم دشمنان نیازمند به حمایت و امداد پروردگار می دید.

69- رهبری و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 17، 18

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری ، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاینال عهدی الظلمین

18 - ستمکاران ، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند .

لاینال عهدی الظلمین

70- زمینه اجتناب از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 25 - 6

6 - توجه به شدت عقاب الهی ، زمینه ساز پرهیز از گناهان و ستمگریها

و اتقوا فتنه .. و اعلموا أن الله شدید العقاب

71- زمینه ترک ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 10

10 - سلامت دل و ایمان راسخ ، زمینه پرهیز از ستمگری و عصیان و موجب برخورداری از هدایت خاص الهی

إنّ الله لایهدی القوم الظلمین. فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 16

16 - بدعتگذاری ، وسیله ای برای توجیه ستم و نقض تعهدات اجتماعی

و منهم من ان تأمنه بدینار لا یؤده الیک . . . و یقولون علی اللّٰه الکذب

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 2 - 31

31 - خشم و کینه ، زمینه تجاوز و ستم به دیگران

و لایجر منکم شنئان قوم . . . ان تعتدوا

بنابر اینکه «قوم» مفعول برای «شنئان» باشد و فاعل آن (کم) حذف شده باشد یعنی خشم و کینه شما نسبت به طائفه ای نباید باعث تجاوز و تعدی به آنان شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 45 - 5

5 - رفاه فراوان، زمینه ظلم است. *

فتحنا علیهم أبوب كل شیء . . . فقطع دابر القوم الذین ظلموا

توصیف تکذیب کنندگان آیات الهی به «الذین ظلموا» پس از بیان گشوده شدن درهای نعمت بر آنان (فتحنا علیهم) اشاره به این نکته می تواند باشد که گشایش و آسایش زمینه ظلم آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 85 - 10

10- جوامع مرفّه ، در خطر انحرافات اقتصادی و گسترش دادن ظلم و ستم در پهنه گیتی

ینی أریکم بخیر . . . أوفوا المکیال . . . و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 116 - 16

16- رفاه و دلبستگی به لذت های دنیا ، زمینه ساز ستمگری و گرایش به جرم و گناه است .

واتبع الذین ظلموا ما أترفوا فیہ و کانوا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- رعایت نکردن عدالت در جامعه، خودداری از احسان و قطع رابطه با خویشاوندان، زمینه ساز رواج فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی در جامعه است.*

إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذی القربى وینهى عن الفحشاء والمنکر و

برداشت فوق، از مقابله عدل و... با فحشا و... استفاده گردید؛ یعنی، اگر عدل و... در جامعه باشد، زمینه رواج فحشا و... از بین می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 10

10 - انکار قیامت و مؤاخذه انسان ها در آن روز، از زمینه های ستم کاری و بدکرداری

الذین لایؤمنون بالأخره... للذین ظلموا... و بدا لهم سیئات ما کسبوا و حاق بهم

ص: 199

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند، منکران روز قیامت و کیفر آن را، ستمکار (ظلموا) و بدکردار (سینات ماکسبوا) معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 9 - 5

5 - مبادلات اقتصادی، از لغزش گاه های مهم و زمینه ساز ابتلای انسان به بی عدالتی

الآتطغوا فی المیزان . و أقیموالوزن بالقسط و لاتخسروا المیزان

تذکرهای مکرر خداوند، می نمایاند که آدمی از این ناحیه در معرض لغزش جدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 7

7 - هشدار خداوند به امکان تحقق ظلم، در پرتو عنوان های جذاب نیکی و مسالمت میان ملت ها

أن تبرّوهم و تقسطوا إلیهم . . . و من یتولّهم فأولئک هم الظلمون

از این آیه و آیه قبل، استفاده می شود که قسط و نیکی به معاندان حق، خود ظلم واقعی است و نباید تحت تأثیر جذابیت ظاهری این عناوین قرار گرفت.

73- زمینه ظلم به خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 16

16 - تجاوز از حدود الهی و مرز های دینی، ظلم به نفس است .

و من یتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

74- زمینه ظلم به یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 9 - 3

3 - یتیمان، در معرض مجبور شدن به اجرای دستور های دیگران و نیازمند امداد و حمایت در برابر تجاوزگران

75- زمینه ظلم در معامله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 12

12- آزادی بی قید و شرط مالکان در تصرف اموال خویش ، زمینه ساز رعایت نکردن قسط و عدالت در مبادلات است .

ص: 200

أوفوا المكيال و الميزان بالقسط . . . أو أن نفعل في أموالنا ما نشؤا

76- زمینه ظلم ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 3

3 - قوم موسی پس از اتکال بر خدا ، دست به نیایش برداشته و از درگاه او خواستند تا ضعف و ناتوانی را - که تشویق کننده ظالمان به ستمگری است - از میان آنان بردارد .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين

همان گونه که مال، اولاد و دنیا - به خاطر داشتن جاذبه - فتنه است و آدمیان را مفتون خود می کند، ضعف و ناتوانی مردم نیز برای زورگویان فتنه است و آنان را بر تجاوز به آنان، ترغیب می کند.

77- زمینه نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 9

9 - ایمان و اقامه نماز ، زمینه ساز نجات بنی اسرائیل از سلطه فرعون بود .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين . و نجنا برحمتك ... و أقيموا الصلوه و بشر المؤمن

78- سختی عذاب ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 8

8 - شرک و ظلم ، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

79- سرزنش ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 13 - 11

11 - « وروى أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) عن « العتَلِّ الزنيم » فقال : هو الشديدُ الحُلُق ، الشحيح ، الأَكول ، الشروب ، الواجد للطعام و الشَّرَاب ، الظلوم للنَّاس ، الرحيب الجوف ؛

روایت شده که از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره معنای «عتلّ زنیم» سؤال شد فرمود: او تندخو، بخیل، پرخور و پرنوش است؛ همواره دارای خوراکی و نوشیدنی است بسیار به مردم ستم می کند و شکم بزرگ است (به آسانی شکمش از غذا پر نمی شود)».

ص: 201

80- سنگینی اخروی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 111 - 7

7 - هرگونه ظلم و ستم در دنیا ، در روز قیامت باری گران بر دوش ظالمان خواهد بود .

من حمل ظلماً

81- صالحان و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 10

10 - انسان های مؤمن ، نیک کردار و پرهیز کننده از ظلم به دیگران ، بسیار اندک اند .

وإنّ كثيراً من الخلقاء لیبغی . . . إلاّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و قلیل ما

تکثیر «قلیل» و اضافه شدن «ما» ی مبهمه ، بر مبالغه در قلت دلالت دارد.

82- صبر بر ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی

دشمنانشان

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

83- صبر بر ظلم فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 - موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل ، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزار های فرعونیان فراخواند .

قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا

ص: 202

84- صبر بر ظلم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 1

1- مسلمانان مهاجر از ستم مشرکان مکه ، مردمانی صبور بودند که در برابر ستم ظالمان شکیبایی پیشه کردند .

و الذین هاجروا فی الله .. الذین صبروا

«الذین» عطف بیان برای «الذین» در آیه سابق است.

85- ظلم آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 2

2 - خطا و لغزش آدم و حوا ستمی بود که آنان بر خویشان روا داشتند.

قالا ربنا ظللنا أنفسنا

86- ظلم آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 10

10- نقش تعیین کننده خداوند در تحولات تاریخ بشری و نجات مردمان از ظلم و ستم

إذ أنجکم من آل فرعون

87- ظلم اختلاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 23

23 - هر حرکت منفی و تهدیدکننده اخوت اجتماعی مؤمنان ، ظلم و ستم کاری است . *

إنما المؤمنون إخوة .. و من لم یتب فأولئک هم الظلمون

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که اطلاق گناه و ظلم بر استهزا و...، نه صرفاً به لحاظ احترام فردی مؤمن نباشد؛ بلکه به لحاظ خدشه دار شدن اخوت ایمانی جامعه نیز باشد.

88- ظلم اختلاف افکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 8

ص: 203

8 - تفرقه گرایان در دین و راه انبیا ، انسان هایی ستمگر و مستحق عذاب اخروی

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ .. فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابَ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ

89- ظلم اخراج از وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 2

2- اخراج ناروای مردم از موطن و سرزمین خویش ، از آشکارترین ظلم ها

بأنهم ظلموا .. الذين أخرجوا من ديارهم

با توجه به این که از میان تمام اذیت و آزارهای مسلمانان صدراسلام، آوارگی آنان اختصاص به ذکر شده، برداشت فوق استفاده می شود.

90- ظلم ادعای الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 6

6- ادعای الوهیت ظلم است و مدعیان خدایی ، ظالم اند .

و من یقل منهم إلی إله .. كذلك نجزي الظالمین

91- ظلم ارتداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 10

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 6

6 - بازگشت به کفر (ارتداد) پس از ایمان آگاهانه ، ظلم است .

كيف يهدى الله قوماً كفروا بعد ايمانهم . . . و الله لا يهدى القوم الظالمين

92- ظلم استكبار با قرآن

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 204

14- استکبار در برابر قرآن ، ظلم و مایه محرومیت از هدایت الهی

و استکبرتم إنَّ الله لا یهدی القوم الظلمین

از منطبق شدن عنوان ظالم بر «مستکبر»، مطلب یاد شده استفاده می شود.

93- ظلم استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 6

6- کفر ، شرک و استهزای پیامبران ، ظلم و ستمی آشکار است .

یویلنا إنا کنا ظلمین

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

94- ظلم اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 85 - 4

4- فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

95- ظلم اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 31 - 15

15- ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذین تزدری أعینکم . . . إنی إذا لمن الظلمین

جمله «إنی إذا لمن الظالمین» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار - که محرومان شایسته خیر نیستند - در حق

آنان ستم می کنید.

96- ظلم اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 29 - 4

ص: 205

4- اعتراف باغداران یمنی ، به ستمکار بودن خویش بر اثر بخل ورزی و محروم ساختن بینوایان

إِنَّا كُنَّا ظَلَمِينَ

97- ظلم اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 78 - 1

1- مردم « ایکه » (قوم شعیب) مردمی ستم پیشه بودند .

وإن كان أصحاب الأيكة لظلمين

نوع مفسران بر آنند که مقصود از «ایکه» همان قوم شعیب هستند.

98- ظلم اصحاب رس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- فرقان - 25 - 38 - 2

2- قوم عاد ، ثمود و اصحاب رس ، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

واعتدنا للظلمين عذاباً أليماً . و عاداً و ثموداً و أصحاب الرّسّ

99- ظلم اصحاب شمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- واقعه - 56 - 45 - 1

1- اصحاب شمال ، مجموعه ای از انسان های بی پروا ، متنعمان سرمست و جباران (انسان های بی رحم و آدم کش)

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ

«مترف» (مفرد «مترفین») در معانی زیر به کار می رود: الف) انسان یله و رهایی که بدون هیچ مانعی هرچه دلش بخواهد انجام می دهد (بی پروا); ب) کسی که تنعم و رفاه او را سرمست کرده باشد; ج) جبار و ستمگر (قاموس المحيط).

100- ظلم اعراض از آیات خدا

1- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه فأعرض عنها

«ذکر» یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 3

3 - مشاهده آیات مختلف خداوند و نادیده گرفتن آنها ، ظلمی غیرقابل بخشش

و وقع القول عليهم بما ظلموا .. ألم يروا ... إن في ذلك لآيت

آیه یاد شده می تواند تفسیر و توضیحی باشد بر آنچه در آیه پیش به عنوان «ظلم» مطرح شده است.

101- ظلم اعراض از ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 112 - 3

3 - بی ایمانی و کناره گیری از اعمال صالح ، ظلمی است که در قیامت گریبان گیر انسان خواهد شد .

وقد خاب من حمل ظلماً . و من يعمل من الصلحت و هو مؤمن

ظاهر تقابل بین این آیه و آیه قبل، این است که موضوع این آیه، دسته مقابل ظالمان است.

102- ظلم اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 5

5 - حق گریزی ، ظلم و ستم آدمی به خویشان است .

ولكن كانوا هم الظلمين ... و لكن أكثرهم للحق كرهون

از ارتباط آیات می توان استفاده کرد که ظلم و ستم مجرمان، چیزی جز حق گریزی آنان نیست.

103- ظلم اعراض از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 3

3 - خدافراموشی و روی گرداندن از یاد او ، ظلم و ستم آدمی بر خویشان است .

و من يعيش عن ذكر الرحمن . . . إذ ظلمتم

از ارتباط آیه شریفه با جمله «و من يعيش عن ذكر الرحمان . . .» استفاده می شود که اعراض از یاد خدا، ظلم بر خویشتن است.

ص: 207

104- ظلم اعراض از عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 112 - 3

3- بی ایمانی و کناره گیری از اعمال صالح ، ظلمی است که در قیامت گریبان گیر انسان خواهد شد .

وقد خاب من حمل ظلماً . و من يعمل من الصلحت و هو مؤمن

ظاهر تقابل بین این آیه و آیه قبل، این است که موضوع این آیه، دسته مقابل ظالمان است.

105- ظلم اعراض از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 111 - 9

9- اعراض از قرآن ، ظلم است .

وقد خاب من حمل ظلماً

مراد از ظلم به قرینه آیات پیشین، روی گردانی از قرآن است که از آن به «وزر» تعبیر شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 6

6- کفر به قرآن و روی گردانی از آن ، ظلم و گناهی غیرقابل بخشش است .

و من يعيش عن ذكر الرحمن . . . ولن ينفعكم اليوم إذ ظلمتم أنكم في العذاب مشتركون

برداشت یاد شده بر این مبنا است که مراد از «ذكر الرحمان» قرآن باشد.

106- ظلم افترا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 31 - 17

17- سخن نابحق گفتن درباره مردم و نالایق شمردن آنان بدون هیچ دلیل و برهان ، ظلم به آنان است .

لا أقول .. الله أعلم بما فى أنفسهم إني إذا لمن الظالمين

107- ظلم افترا به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 3, 1

1 - افترازندگان به خداوند، ظالمترین مردم هستند.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا

3 - افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

ص: 208

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً أو كذب بايته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 93 - 1

1 - افترا به خداوند بالاترين ظلم و از بزرگترین گناهان است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 37 - 1

1 - افترازنندگان بر خدا و تكذيب كندگان آيات الهى، ستمكارترين مردمند.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذباً أو كذب بايته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 17 - 1

1 - افترا بستن به خدا (چيزى را به دروغ به خدا نسبت دادن) بدترين نوع بيدادگرى است .

فمن أظلم ممن افترى على الله كذباً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 18 - 1

1 - دروغ بستن به خداوند ، بزرگترین ظلم است .

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 61 - 5

5 - نسبت دادن امور ناروا به خداوند و كشتن دختران ، عملى ظالمانه است .

كنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت سبحنه ... أم يدسه فى التراب ... و لو يؤاخذ ا

به قرینه سیاق آیات - که درباره مشرکان و عقاید باطل آنها درباره خداوند بود - ممکن است مراد از «الناس» مشرکان باشد و «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 1

1 - ظالم ترین افراد ، کسانی اند که به خداوند دروغ بیندند .

و من أظلم ممّن افتری علی الله کذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 4، 1

1 - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، بزرگ ترین نوع ظلم است .

ص: 209

فمن أظلم ممّن كذب على الله و كذّب بالصدق

مقصود از «صدق» قرآن و دین حق می باشد.

4- شرک ، افترا و دروغ بستن به خداوند ، بزرگ ترین ظلم به شمار می رود .

فمن أظلم ممّن كذب على الله و كذّب بالصدق

یکی از مصادیق مورد نظر دروغ بستن به خدا - با توجه به این که آیه شریفه در ردیف آیات مربوط به مشرکان قرار دارد و نیز این سوره از سوره های مکی است و مردم مکه بیشتر مشرک بودند - شریک قائل شدن برای خداوند یکتا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 1

1 - افترا و نسبت دروغ به خدا بستن ، بالاترین ظلم و بدترین گناه است .

و من أظلم ممّن افترى على الله الكذب

تقیح افترا بر خداوند با تعبیر «أظلم» (صیغه اسم تفضیل)، نشان از بزرگی گناه آن دارد.

108- ظلم افترا به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 2

2 - تکذیب قرآن و ساختگی خواندن آن - علی رغم اعتقاد به الهی بودنش - اوج بیدادگری است .

فمن أظلم ممن .. أو كذّب بآيته

109- ظلم افراط در انتقام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 12

12 - ستمدیده ای که در گرفتن انتقام افراط کند ، خود ستمگر است .

جزوا سیئه .. إنه لایحبّ الظلمین

110- ظلم اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 2

2 - ستم پیشگی اقوام پیشین و ایستادگی در برابر پیامبران ، عامل گرفتار شدن آنان به عذاب استیصال الهی

و لقد أهلكنا القرون من قبلکم لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبینة و ما كانوا لیؤمنوا

ص: 210

111- ظلم اقوام کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 21

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

و لکن کانوا انفسهم یظلمون

فعل «کانوا» به همراه «یظلمون» افاده استمرار می کند.

112- ظلم اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 3

3- عذاب های الهی آن گاه بر شهر ها و آبادی ها فرو می ریزد که عموم افرادش ستم پیشه بوده و آثار کفر و شرک در همه جا مشهود باشد

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هی ظلمه

نسبت دادن ظلم به آبادیها (و هی ظالمه) نسبتی مجازی است و هدف از آن رساندن این معناست که: همه و یا اکثر قریب به اتفاق اهل آن آبادیها ، ستمکار بودند؛ به گونه ای که گویا ستم کاری در هر کوی و برزن نمایان بود.

113- ظلم امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 10

10 - فرعونیان ، امت های پیش از آنان و کفرپیشگان مکه ، از زمره ظالمان

و کل کانوا ظلمین

114- ظلم امتناع از پاداش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 13

13- منع از پاداش اخروی ، هرچند اندکی از آن ، ظلم است .

و لا یظلمون شیئاً

115- ظلم انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

13- انسان در برابر نعمت های بیکران الهی ، بسیار ستم پیشه و ناسپاس است .

وإن تعدّوا نعمت الله لاتحصوها إنّ الإنسان لظّلم كفّار

«ظلموم» و «کفّار» صیغه مبالغه است و بر کثرت و فراوانی معنای خود دلالت دارد.

14- انسان به خویشتن ستمکار و در برابر نعمت و احسان ، بسیار ناسپاس است .

وإن تعدّوا نعمت الله لاتحصوها إنّ الإنسان لظّلم كفّار

مقصود از «ظلموم» بودن انسان، به قرینه بیان نعمتها و داده های الهی به وی، ظلم به خویشتن است.

18- سرشت انسان با نوعی از ظلم به خویشتن و ناسپاسی عجین است .

إنّ الإنسان لظّلم كفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 8

8 - انسان ، موجودی ظلم پیشه و بس نادان است .

و حملها الإنسان إنّّه كان ظلوماً جهولاً

116- ظلم اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 16

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانّهم كانوا یکفرون بنایت الله و یقتلون .. و كانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 5

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب ، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لا لیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم خلدین فیها

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 62 - 10

10 - نکوهش شدید خداوند از اهل کتاب ، بخاطر آلودگی آنان به گناه ، ستمگری و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت لبئس ما کانوا یعملون

ص: 212

117- ظلم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 8

8- قوم شعیب ، مردمانی ستمکار بودند .

و أخذت الذین ظلموا الصیحه

مقصود از «الذین ظلموا» قوم شعیب است که به شرک‌ورزی ، انکار رسالت شعیب(ع) و کم فروشی و بی عدالتی در داد و ستد اصرار می‌ورزیدند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .

...

118- ظلم بانیان مسجد ضرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 15

15 - بناکنندگان مسجد ضرار ، از ظالمان و سقوط کنندگان در آتش دوزخند .

و الذین اتخذوا مسجداً ضراراً .. فانهار به فی نار جهنم

119- ظلم بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 5

5- بت پرستی و شرک ، از دید فطرت انسانی ، ظلم و ستم است .

فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنكم أتم الظلمون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «أنفسهم» به خود آمدن و ضمیر و وجدان آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 8

8 - شرک و بت پرستی ظلم است .

و يعبدون من دون الله . . . و ما للظلمين من نصير

ص: 213

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 14

14 - شرک ، بت پرستی و گمراه گری ، ظلم است .

و لا تزدد الظلمين إلا تبارًا

مطلب یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره بت پرستان و گمراه کنندگان به دست می آید.

120- ظلم بدعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 9

9 - بدعت در دین، از بزرگترین ظلمها و مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً أو كذب بآيته إنه لا يفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 10

10 - گمراه ساختن مردم ناآگاه با جعل احکام دروغین، از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم... ليضل الناس بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 2

2 - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذباً أو كذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 8

8 - بدعت و تحریف حقایق دینی ظلم است .

فبدل الذين ظلموا منهم قولاً غير الذي قيل لهم فأرسلنا... بما كانوا يظلمون

از مصادیق «ما كانوا يظلمون» تبدیل و تحریف سخنی است که خداوند به بنی اسرائیل آموخت تا به هنگام ورود به بیت المقدس آن را به زبان جاری کنند (قولوا حطه). خداوند آن تبدیل و تحریف را ظلم شمرده است. بنابراین تحریف و تبدیل سخنان الهی که همان حقایق دینی است، از مصادیق ظلم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 8

8 - دنیامداری ، شرک ، بدعت در دین ، ظلم و سیاه کاری است .

أم لهم شركوا... وإن الظلمين لهم عذاب أليم

ص: 214

121- ظلم بدعت گذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 94 - 2

2 - افترا و دروغ بستن آگاهانه به خداوند (بدعت) ، ظلمی است بزرگ .

فمن افتری . . . فاولئك هم الظالمون

ضمیر فصل، دلالت بر بزرگی ظلم می کند.

122- ظلم بدعت گزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 13

13 - کسانی که با افترا به خداوند احکام دروغین جعل می کنند، ستمگر و محروم از هدایت خداوندند.

إن الله لا يهدي القوم الظالمين

«ال» در «القوم» عهد است و با توجه به آیات قبل مراد از «قوم» همان کسانی هستند که با افترا به خداوند موجبات گمراهی مردم را فراهم می سازند.

123- ظلم بدنمایی سیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 4

4- آنان که در پی ناهنجار نشان دادن راه خدا هستند ، ستمکارند .

ألا لعنة الله على الظالمين. الذين ... يبعونها عوجاً

«یبعونها عوجاً»؛ یعنی ، در جست و جوی انحراف برای راه خدا هستند. جست و جوی انحراف برای راه خدا ، گاهی به ایجاد انحراف در آن است و گاهی منحرف جلوه دادن آن می باشد. برداشت یاد شده ناظر به دومین شیوه است.

124- ظلم بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فرعون و سپاهیان‌ش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا

ص: 215

125- ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 1

1- یعقوب (ع) از ستم فرزنداناش در حق خویش درگذشت و آنان را بخشود .

قال سوف أستغفر لکم ربی

126- ظلم بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 6

6 - کمترین ستم از جانب خدا ، ستمی بزرگ است و وی منزه از آن می باشد .

و أن الله لیس بظلم للعبيد

با توجه به اینکه مراد از ظلام نبودن خدا، نفی کمترین ظلم از جانب اوست، به کارگیری صیغه مبالغه می تواند اشاره به این نکته باشد که حتی کوچکترین ستم از ناحیه خدا ستمی بزرگ محسوب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 10

10 - شرک ، ظلمی بس بزرگ است .

إنّ الشّرک لظلم عظیم

127- ظلم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 14,15

14 - ستمکاری ، عادت و رویه بنی اسرائیل

و أنتم ظلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که: جمله «و أنتم ظالمون» جمله ای معترضه باشد نه حالیه؛ یعنی، شما مردمی ستم پیشه هستید و گوساله پرستی نمودی از آن می باشد.

15 - گوساله پرستی بنی اسرائیل از جمله ستمکاری های آنان بود .

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 1،2

1 - قوم موسی با گوساله پرستی ، بر خویشتن ستم کرده و مستحق کیفر شدند .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

2 - موسی (ع) با بیان ستمکاری قومش ، به آنان فرمان داد تا روی به درگاه خدا آورده ، توبه کنند .

ص: 216

و إذ قال موسى لقومه .. فتوبوا إلي بارئكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 57 - 17، 12

12 - قوم موسى با بهره گیری حرام از « من » و « سلوی » مرتکب گناه شده، بر خود ستم کردند . *

كلوا من طيبات ما رزقناكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفهم يظلمون

جمله « و لكن كانوا .. » دلالت بر آن دارد که قوم موسى مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول من و سلوی - بهره گیری حرام از من و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

17 - ناسپاسی قوم موسى و تمردشان از فرمان های خدا، ستمی بود که آنان بر خودشان روا داشتند .

و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 92 - 10

10 - ارتداد قوم موسى و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم أتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 160 - 13

13 - گوشت شتر ، گاو و گوسفند ، طیبات حرام شده بر بنی اسرائیل از سوی خداوند بخاطر ظلم آنان

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

امام صادق (ع) درباره «طيبات» در آیه فوق فرمود: .. یعنی لحوم الابل و البقر و الغنم ...

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ نورالثقلین، ج 1، ص 572، ح 665.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - بنی اسرائیلِ زمانِ موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

اتخذوه و کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند .

وقطّعتهم . . . و ما ظلمونا و لکن کانوا انفسهم یظلمون

ص: 217

128- ظلم به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 14

14- تکذیب معجزات و آیات الهی ، ظلم به آنهاست .

كذب بها الأولون . . . فظلموا بها

129- ظلم به اقوام صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 4

4- نزول عذاب بر امت های درستکار ، ظلم به آنهاست .

و ما كان ربك ليهلك القرى بظلم و أهلها مصلحون

کلمه «مصلح» هم به معنای اصلاح کننده خویش و هم به معنای اصلاح کننده دیگران است. برداشت فوق ، ناظر به معنای اول می باشد.

130- ظلم به انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 20

20 - ظلم به بندگان ، جزء سنت های خداوند نیست .

و ما كان الله ليظلمهم

131- ظلم به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 1

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند .

و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «کان» و أمثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «کانوا یستضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 2

2- بنی اسرائیل در زمان بعثت موسی (ع)، ساکن مصر و گرفتار ستم و آزار فرعونیان بودند.

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعدّ بهم

ص: 218

نهی شدن فرعون از عذاب و شکنجه بنی اسرائیل، بیانگر رنج و سختی آنان در مصر آن زمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 1

1 - انتقاد صریح موسی (ع) از فرعون به خاطر به بردگی کشاندن بنی اسرائیل

و تلک نعمه .. آن عبّدتّ بنی اسرائیل

جمله «و تلک نعمه..» استفهامی و به تقدیر «أوتلک...» است. «أن عبّدتّ» می تواند عطف بیان برای اسم اشاره «تلک» و یا منصوب به نزع خافض (لام تعلیل) و به تقدیر «لأن عبّدتّ» باشد. «تعبید» (مصدر «عبّدتّ») به معنای برده و بنده [خود] ساختن است؛ یعنی، آیا این که فرزندان اسرائیل را بنده خود ساخته ای، این نعمتی است که منت آن را بر من می نهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إن قرون کان من قوم موسی فبغی علیهم

132- ظلم به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 5

5- یوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جهلون

133- ظلم به پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 1

1 - قوم موسی مورد ستم نظام فرعون قبل از بعثت وی و پس از آن

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

مراد از اتیان و مجيء «تأئينا» و «جئتنا» بعثت موسى (ع) به پيامبرى است و بيان آن به دو تعبير مى تواند به جهت تفنن در عبارت باشد.

134- ظلم به پيروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 219

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذي نَجَّنا من القوم الظلمين

135- ظلم به جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 9

9 - شکستن حرمت ماه های حرام (پرداختن به جنگ در آن) ، ظلم به خویش و جامعه بشری است .

فلا تظلموا فيهن أنفسكم

136- ظلم به جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 2

2 - تلاش دشمنان اسلام برای تجاوز به حریم جامعه اسلامی در صدر اسلام

اذ هم قوم ان يبسطوا اليكم ايديهم

137- ظلم به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 14 - 18 - 17

17- « عن أبي جعفر (ع) في قوله عز وجلّ : « لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً » يعنى : جوراً على الله إن قلنا إن له شريكاً ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً» روایت شده: مقصود آیه، این است که اگر بگوییم برای او شریکی هست، ستم بر خدا است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 15 - 18 - 10

10- افترا بستن بر خداوند ، بزرگ ترین ظلم ها است .

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبًا

ص: 220

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 3، 1

1 - قوم موسی با گوساله پرستی ، بر خویشان ستم کرده و مستحق کیفر شدند .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

3 - آدمی ، با شرک ورزی و پرستش غیر خدا به خود ستم می کند .

إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 19، 17، 12

12 - قوم موسی با بهره گیری حرام از « منّ » و « سلوی » مرتکب گناه شده ، بر خود ستم کردند . *

كلوا من طيب ما رزقناكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جمله «و لكن كانوا...» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول منّ و سلوی - بهره گیری حرام از منّ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

17 - ناسپاسی قوم موسی و تمردشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خودشان روا داشتند .

و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - تخلف از فرمان های خدا و ناسپاسی در برابر نعمت های او ، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشان

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 10

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 2,3

2 - خطا و لغزش آدم و حوا ستمی بود که آنان بر خویشان روا داشتند.

قالا ربنا ظللنا أنفسنا

3 - گناه و عصیان، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشان.

قالا ربنا ظللنا أنفسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 30,31

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان های خدا، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند .

وَقَطَّعْنَهُمْ ... و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

31 - تخلف از فرمان خدا و ناسپاسی در برابر نعمت های او، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشان

ص: 221

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2,5

2 - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم كانوا يظلمون

5 - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلا القوم الذين .. أنفسهم كانوا يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «أنفسهم كانوا يظلمون» عطف بر «كذبوا بآيتنا» باشد ؛ یعنی: «ساء مثلا القوم الذين أنفسهم كانوا يظلمون». قابل ذکر است که در برداشتهای گذش --ته جم---له «أنفسهم كانوا يظلمون» عطف بر جمله «ساء مثلا ...» گرفته شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 9

9 - شکستن حرمت ماه های حرام (پرداختن به جنگ در آن) ، ظلم به خویش و جامعه بشری است .

فلا تظلموا فيهن أنفسكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 18

18 - کفرورزی و انکار دلایل روشن انبیا ، ظلم انسان به خویش و پیامد آن دامنگیر خود اوست .

أتتهم رسلهم بالبينت فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - يونس - 10 - 23 - 13

13 - از زید بن اسلم نقل شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: « لا يؤخر الله عقوبه البغى فان الله قال : « إنما بغىكم على أنفسكم » ؛

خداوند، کیفر ستم را به تأخیر نمی اندازد؛ زیرا خدا فرمود: همانا ستم شما بر خود شماست».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3,4,5

3- شرک‌ورزی، انکار پیامبران و ارتکاب گناه، ستمهایی است که مشرکان، کافران و گنه کاران در حق خود روا می دارند.

و لکن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

4- گرفتاری کافران، مشرکان و گنه کاران به عذاب های الهی، ستم و کیفری است که آنان خود برای خویشتن فراهم می کنند.

و لکن ظلموا أنفسهم

ص: 222

چنان چه گذشت، مقصود از «ظلم به نفس» گناهان و نیز آثار و تبعات گناهان می باشد؛ برداشت فوق ناظر به دومین لحاظ است. بنابراین «ظلموا أنفسهم...»؛ یعنی، نزول عذاب بر کافران - که از آثار و تبعات گناهانشان است - ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند.

5- اقوام هلاک شده گذشته: قوم نوح، عادیان، ثمودیان، قوم شعیب و لوط و فرعونیان، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران، بر خویش ستم کردند.

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح، عادو. ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 34 - 17، 18، 14

14- انسان به خویشتن ستمکار و در برابر نعمت و احسان، بسیار ناسپاس است.

وإن تعدوا نعمت الله لاتحصوها إنَّ الإنسان لظَلُومٌ كَفَّارٌ

مقصود از «ظلم» بودن انسان، به قرینه بیان نعمتها و داده های الهی به وی، ظلم به خویشتن است.

17- کفران و ناسپاسی نعمت های الهی، ظلم به خویشتن است.

وإن تعدوا نعمت الله لاتحصوها إنَّ الإنسان لظَلُومٌ كَفَّارٌ

18- سرشت انسان با نوعی از ظلم به خویشتن و ناسپاسی عجین است.

إنَّ الإنسان لظَلُومٌ كَفَّارٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 28 - 4، 3، 2، 1

1- کافران، کسانی اند که با کفر خود، به خویش ستم می کنند.

الكفرین . الذین تتوفّهم الملائكة ظالمی أنفسهم

«الذین» صفت «الکافرین» و «ظالمی» حال برای آن است. مراد از «ظالمی أنفسهم» به قرینه لفظ «الکافرین» ظلم کنندگان به خود با انتخاب کفر است.

2- کافرانی که با حالت ظلم به نفس (کفر) از دنیا بروند ، در قیامت گرفتار خواری و ذلت خواهند شد .

إن الخزی الیوم و السوء علی الکفرین . الذین تتوفّ -هم المملئکه ظالمی أنفسهم

3- کفر ، ظلم به نفس است .

الکفرین . الذین ... ظالمی أنفسهم

4- شرک ، ظلم به نفس است .

و یقول این شرکاءى .. . الکفرین . الذین تتوفّ -هم المملئکه ظالمی أنفسهم

12- کسانی که با ارتکاب اعمال زشت در دنیا به خود ستم کرده اند ، در قیامت منکر آن اعمال می شوند .

الذین تتوفّ -هم المملئکه ظالمی أنفسهم .. . ما کتّا نعمل من سوء

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از «ظالمی أنفسهم» - به قرینه «ما کتّا نعمل من سوء» (ما مرتکب عمل زشت نمی شدیم) -

اعمال ناپسند و زشتی باشد که مرتکبان آنها، آن را از خود نفی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 223

9 - نحل - 16 - 29 - 12

12- کافران ظالم به نفس خویش ، متکبرند .

الكفرین . الذین تتوفّ -هم الملائکه ظالمی أنفسهم ... فلبس مشوی المتکبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 4

4- تقوایپیشگان ، به هنگام قبض روح از هرگونه ظلم به نفس به دورند .

المتّقین .. الذین تتوفّ -هم الملائکه طیبین

به قرینه مقابله با آیه «الكافرین . الذین تتوفّهم الملائکه ظالمی أنفسهم» احتمال دارد مراد از طیب (پاکی) به دور بودن از ظلم به نفس باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 8،9،10

8- کافران ، با انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، به خود ستم کردند .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

9- کفر به وحی و کتاب های آسمانی ، ظلم به خویش است .

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائکه أو يأتي أمر ربّك كذلك فعل الذین من قبلهم و ما

10- ظلمی که به کافران از ناحیه ایستادگی در برابر کتاب های آسمانی شده است ، از ناحیه خداوند نبوده و از سوی خود آنان بوده است .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 12

12- ارتکاب اعمال زشت و به استهزا گرفتن وعده عذاب الهی ، ظلم به نفس است .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . فأصابهم سيئات ما عملوا و حاق بهم ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 3

3- هر نوع عمل زشت و ناشایست ، ظلم به خویشان است .

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . . . للذين عملوا السوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 2,3

2- خودبرترینی و تحقیر دیگران ، ظلم بر خویشان است .

أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً . . . و دخل جنته و هو ظالم لنفسه

3- فریفتگی به جلوه های مادی دنیا ، ستم انسان بر خویش است .

أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً . . . و هو ظالم لنفسه

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 5

5- از یاد بردن اعمال و دستاورد های ناروا و به فراموشی سپردن گناهان گذشته خود ، بزرگ ترین ستم انسان بر خویش است .

و یجدل . . . و من أظلم . . . و نسی ما قدّمت یداه

«نسی ما قدّمت یداه» یعنی: «فراموش کرد کردار پیشین خود را.» مقصود از «ما» - به قرینه آیه قبل - جدال به باطل در برابر حق و استهزای آیات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 18

18- در دیدگاه یونس (ع) ، خروج از میان قوم خود بدون اذن الهی ، ظلمی به خویش بود .

إذ ذهب مغضبًا . . . إني كنت من الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 3

3- نقش تهلیل و تسبیح خدا و اقرار به ظلم به خویشان ، در استجابت دعا و رهایی از غم ها

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إني كنت من الظالمين . فاستجبنا له و ن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 17

17 - « عن 75 أبي الصباح الكناني قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : و من یرد فیہ بالحداد بظلم نذقه من عذاب أليم » فقال : کلّ ظلم یظلمه الرجل نفسه بمکّه من سرقة أو ظلم أحد أو شیء من الظلم فإتی أراه ألهاداً ؛

ابی الصباح کنانی گفت: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ «و من یرد فیہ بالحداد بظلم نذقه من عذاب أليم» سؤال کردم فرمود: هر ظلمی که شخص در مکّه بر خویش کند؛ خواه دزدی باشد، یا ستم به دیگری و یا هرگونه ستمی، من آن را الحداد و انحراف می بینم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - شرک و پیمودن راه باطل ، ستم بر خویش است .

وجدتها و قومها یسجدون للشمس . . . قالت ربّ ائّی ظلمت نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 3، 1

1 - قتل مرد قبطی ، ظلم موسی (ع) به خود و باعث به خطر افتادن جان او از سوی فرعونیان

فوکزه موسی ققضى علیه . . . قال ربّ ائّی ظلمت نفسی

موسی (ع) در پیشگاه پروردگار اعتراف کرد که مرتکب خطای بزرگی شده و با کشتن مرد قبطی، در معرض خطری جدی قرار

ص: 225

گرفته است.

3- ارتکاب هر عمل خطا و ناپسند ، ظلم به خویشان است .

قال ربّ اِنّی ظلمت نفسی فاغفرلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 14،16،19

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظلمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فکلاً أخذنا بذنبه .. و ما کان الله لیظلمهم ولکن کانوا أنفسم یظلمون

16 - آلوده شدن به گناه ، ستم به خویش است .

فکلاً أخذنا بذنبه .. ولکن کانوا أنفسم یظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فکلاً أخذنا بذنبه .. ولکن کانوا أنفسم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 22،28

22 - انجام دادن عملی که منجر به گرفتار شدن در عذاب الهی شود ، ستم بر خویش است .

و جاءتهم رسلهم بالبیّنات فما کان الله لیظلمهم و لکن کانوا أنفسم یظلمون

28 - انکار و تکذیب پیامبران و دلایل شان ، ستم به خویشان است .

و جاءتهم رسلهم بالبیّنات .. کانوا أنفسم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3،4

3 - سبایان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربّنا بعد بین أسفارنا و ظلموا أنفسم

4- برنتابیدن وفور نعمت و امنیت و آسایش ، ستم بر خویش است .

و جعلنا بينهم وبين القرى التي برکنا فیها قرىٰ ظهروه .. سیروا فیها ... ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 10

10 - تمسک به قرآن و پیروی از رهنمود های آن ، به خیر و صلاح جامعه و ترک آن ظلم به خویشان است .

ثمّ أورثنا الکتب .. فمنهم ظالم لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 16

16 - بهره نبردن از عمر و فرصت های مناسب ، در جهت دین داری و در سایه تعالیم آسمانی ، ظلم به خویشان است .

و الذین کفروا .. أولم نعمرکم ما یتذکر فیہ من تذکر و جاءکم النذیر فذوقوا فم

ص: 226

برداشت یاد شده به این خاطر است که خداوند کسانی را که به قرآن و کتاب های آسمانی ایمان نیاورده اند و از انذار پیامبران پند نگرفته و به دعوت آنان پاسخ مثبت نداده اند، با عنوان ظالم یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 2,5

2- از نسل ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام)، برخی نیکوکار و برخی ظالم به خویشان گشتند.

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

5- کفر و شرک، ظلم به خویشان است.

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

تعبیر «ظالم به نفس» درباره کافران و مشرکان، رساننده مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 9

9- ناتوانی انسان ها در دنیا، از دفع عذاب الهی و پیامد های هلاکت بار ستم خویش

و الذین ظلموا من هؤلاء سیصیبهم سیئات ما کسبوا و ما هم بمعجزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 5

5- گناه، جنایتی علیه خود و تعدی به جان خویشان است.

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم

برداشت بالا از تعبیر «أنفسهم» به همراه «علی» به دست می آید. از این رو بسیاری از مفسران عبارت «أسرفوا علی أنفسهم» را به «جنوا علیها» معنا کردند (روح المعانی آلوسی و الکشاف زمخشری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 3

3 - اعتقاد انسان به ولایت غیر خدا ، ظلم و ستم بر خویشان
و الظلمون ما لهم من ولی و لانصیر . أم اتّخذوا من دونه أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 3

3 - خدافراموشی و روی گرداندن از یاد او ، ظلم و ستم آدمی بر خویشان است .

و من یعش عن ذکر الرحمن . . . إذ ظلمتم

از ارتباط آیه شریفه با جمله «و من یعش عن ذکر الرحمن . . .» استفاده می شود که اعراض از یاد خدا، ظلم بر خویشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 7

ص: 227

7 - نافرمانی در برابر دعوت پیامبران و روی آوردن به شرک ، ظلم آدمی به خویش

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا... فاعبدوه... فویل للذین ظلموا من عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 7

7 - عذاب دوزخ ، ستمی از سوی کافران به خویش و نه از جانب خداوند

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 18

18 - رعایت نکردن احکام و حدود الهی درباره طلاق از سوی همسران ، ظلم به نفس و زیان رساندن به خویش است .

فَطَلَّوهُنَّ لَعْدَتَهُنَّ... و من يتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 29 - 4,5

4 - اعتراف باغداران یمنی ، به ستمکار بودن خویش بر اثر بخل ورزی و محروم ساختن بینوایان

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

5 - پرداختن سهم بینوایان از اموال خود ، ظلم به خویش است .

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

139 - ظلم به خویش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 5

5 - گناه ، ستم بر خویش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله

140- ظلم به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 8 - 9

9- بی عدالتی حتی در مورد دشمنان ، ناپسند و حرام است .

و لایجر منکم شننان قوم علی الا تعدلوا

ص: 228

141- ظلم به زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 39

39 - توجه به علو و عظمت خداوند، زمینه پرهیز مردان از ستم بر همسران خویش

فلا تبغوا .. انّ الله كان علياً كبيراً

142- ظلم به زنان مؤمن صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 11

11 - کافران صدر اسلام، مردمی سنگدل بودند که حتی بر زنان مؤمن نیز رحم نکردند .

فتنوا المؤمنین و المؤمنات

143- ظلم به شریک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 4

4 - رواج ستم و تجاوز به حق، در میان بسیاری از شریکان در عصر داوود (ع)

و انّ كثيراً من الخلقاء لیبغی بعضهم علی بعض

144- ظلم به صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 5

5- ستم به انسان ها و به هلاکت رساندن جوامع درستکار، ناسازگار با مقام ربوبیت خدا و مدبر بودن اوست .

و ما كان ربك ليهلك القرى بظلم و أهلها مصلحون

برداشت فوق از «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - استفاده می شود.

145- ظلم به فقراى قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 31 - 15

15- ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذين تزدرى أعينكم . . . إني إذا لمن الظلمين

ص: 229

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار - که محرومان شایسته خیر نیستند - در حق آنان ستم می کنید.

146- ظلم به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 4

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگوهای مشورتی، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال ستم مشرکان و ناگزیری آن حضرت به ترک سرزمین خویش

و كآئن من قريه هى أشدّ قوه من قريتك التى أخرجتك أهلكنهم

یادآوری خداوند به فرجام هلاکت بار مشرکان، در حقیقت مرهمی بر آلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ستم مشرکان است.

147- ظلم به مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 19

19 - گرفتن مال مردم به زور، همراه با زدن آنان - در کشور اسلامی، - محاربه با خدا و رسول است.

انما جزؤا الذين يحاربون الله

از امام صادق (ع) درباره کسانی که در کشور اسلامی با زدن مردم به غارت اموالشان پردازند، روایت شده: هؤلاء من اهل هذه الایه «انما جزؤا الذين ...»

کافی، ج 7، ص 245، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 465، ح 3.

148- ظلم به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 3

3- مسلمانان در مکه ، مورد ظلم و ستم مشرکان بودند .

والذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 230

4 - مسلمانان صدراسلام ، مورد ستم و تهاجم مستمر و پی در پی دشمنان کافر

أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا

به کارگیری فعل مضارع (یقاتلون) نشان می دهد که مسلمانان صدراسلام، به طور مستمر و پیایی، مورد تهاجم و تجاوز قرار می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 7

7 - ناگزیری مسلمانان به ترک اموال و خانه های خویش و اقدام به هجرت و رهایی از ستم مشرکان

أخرجوا من ديارهم وأموالهم

از ماده «إخراج» و نیز مجهول آمدن فعل «أخرجوا»، اضطرار و ناگزیری استفاده می شود.

149- ظلم به مظلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 12

12 - مجازات نکردن ستمگران ، ظلم بر ستمدیدگان است .

ذوقوا عذاب الحريق . . . ذلك بما قدمت ايديكم و ان الله ليس بظلام للعبيد

برداشت فوق مبتنی است بر احتمال اول (عطف «ان الله . . . » بر «ما قدمت»)، است.

150- ظلم به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 3

3 - گرفتار نشدن کفرپیشگان به عذاب الهی ، ستمی است از جانب خدا بر بندگان مؤمن

ذلك بما قدمت ايديكم و ان الله ليس بظلم للعبيد

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ان الله . . . » عطف بر «ما قدمت» و بیانگر علتی دیگر برای گرفتار سازی کافران به عذاب حریق باشد.

بر این اساس مفهوم آیه چنین می شود: اگر خدا کفرییشگان را عذاب نکند ستم کرده است. و چون عذاب نکردن آنان ستمی به خود آنان محسوب نمی شود، باید گفت این ستم نسبت به بندگان مؤمن است.

151- ظلم به نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 6,7,8

6 - رجوع مرد به زن مُطلَّقه با قصد آزار ، ظلم به خویشان است .

ص: 231

و لا تمسكوهنّ ضراراً لتعتدوا و من يفعل ذلك فقد ظلم نفسه

7 - تعدّی از حدود الهی ، ظلم به خویشتن است .

لتعتدوا و من يفعل ذلك فقد ظلم نفسه

8 - ظلم به دیگران ، ظلم به خویشتن است .

و لا تمسكوهنّ ضراراً لتعتدوا و من يفعل ذلك فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 17

17 - محرومیّت از بهره های اخروی ، تاوان ستمی است که ترک کنندگان انفاق ، خود بر خویشتن روا داشته اند .

انفقوا ممّا رزقناکم من قبل . . . و الکافرون هم الظّالمون

خداوند با بیان اینکه در قیامت تجارتی نیست، در واقع به ترک کنندگان انفاق هشدار می دهد که از مواهب آخرت بی نصیبند که در نتیجه بر خود ستم کرده و به مقتضای حصر در جمله «و الکافرون . . .»، این ستمکاری را از ناحیه خود آنان شمرده است، نه از ناحیه خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 6،8،9

6 - کفر آدمی ، ظلم به خویشتن

انّ الذین کفروا حرث قوم ظلّموا انفسهم . . . و ما ظلّمهم اللّٰه و لکن انفسهم یظلمون

8 - انگیزه قرار دادن دنیا در انفاق ، ستمی است بر خویشتن . *

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا کمثل ریح فیها صرّ اصابت حرث قوم ظلّموا انفسهم

9 - خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشتن ستم روا می دارند .

و ما ظلّمهم اللّٰه و لکن انفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 6،7

6 - مراجعه به طاغوت و دادگاه های ناصالح برای داوری ، ستم به خویشتن است .

یریدون ان یتحاکموا . . . و لو ائثم اذ ظلموا انفسهم

7 - سرپیچی از فرامین پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گناه ، نفاق و ستم بر خویشتن است .

و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن الله و لو ائثم اذ ظلموا انفسهم

مراد از ظلم در «اذ ظلموا» به قرینه «لیطاع»، مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است و با توجه به آیات قبل که اعراض کنندگان از رسول (صلی الله علیه و آله) را منافق شمرده، می توان گفت هر گونه مخالفتی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اعراض از او، نوعی نفاق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 14، 5

5 - ماندن در سیطره مشرکان و کافران و ترک هجرت ، ظلم به نفس است .

ان الذین توفیهم الملائکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم قالوا کنا مستضعفین فی ال

بنابر اینکه توییح ملائکه بر اصل هجرت نکردن باشد، نه اینکه ترک هجرت باعث عمل نکردن به تکالیف الهی می شده است.

ص: 232

14 - عمل نکردن به تکالیف الهی ، ستم به خویشان است .

انّ الذّین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم .. قالوا لم تکن ارض الله واسعه فتهاج

بنابر اینکه توبیخ ملائکه از ترک کنندگان هجرت، برای این باشد که چرا با ماندن در محیط کفر تکالیف الهی را ترک کرده اید، نه اینکه سرزنش آنان به جهت خصوص ترک هجرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 98 - 10

10 - ناآگاهی از معارف دینی با وجود امکان یادگیری آن ، گناه و ستم بر خویشان است .

ظالمی انفسهم .. قالوا لم تکن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها .. الا المستضعفین

152- ظلم به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 11

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذی نجّنا من القوم الظلمین

153- ظلم به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 89 - 11، 5

5- یوسف (ع) جاهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه إذ أنتم جهلون

11- ذلت و مسکنت برادران یوسف در برابر وی ، نتیجه و پیامد ستم های آنان به او بود .

تصدق علينا .. هل علمتم ما فعلتم بیوسف و أخیه

از اینکه یوسف (ع) در پاسخ اظهارات ذلت آمیز برادرانش یادآور ستمهای آنان به وی می شود ، می توان دریافت که یوسف (ع) درصدد است به این نکته اشاره کند که ذلت امروز برادرانش در مقابل وی ، نتیجه ستم دیروز آنان در حق اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 29

29- ارتکاب زنا و شکستن حریم عفاف ، ستم کاری است .

قال معاذ الله . . . إنه لا یفلح الظلمون

مفاد «معاذ الله» این است که ارتکاب فحشا گناه است و مفهوم «إنه ربی . . .» این است که ارتکاب گناه و فحشا، ناسپاسی در

ص: 233

برابر خدا و قدرناشناسی اوست. از آن رو که «إنه لا يفلح الظالمون» تعلیل برای این مفاهیم است، معلوم می شود ارتکاب فحشا و نیز ناسپاسی خدا با ارتکاب گناه، از مصداقهای ظلم می باشد.

155- ظلم بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 4

4- بیمار دلان و افراد سنگ دل ، مردمانی ظالم و بی دادگر

لذین فی قلوبهم مرض و القاسیه قلوبهم و إن الظلمین لفی شقاق بعید

مراد از «ستمگران» افراد بیمار دل و قسی القلب است و «شقاق» به معنای مخالفت و ستیزه جویی می باشد. «بعید» صفت «شقاق» و به معنای دور و دراز است؛ یعنی، این گروه ستمگر، در ستیز جویی دور و درازی با حق هستند؛ مقصود این که فاصله میان آنها و حق، چنان زیاد است که نباید هیچ گونه امیدی به دست برداشتن آنها از مخالفت و ستیزه جویی با آن داشت. در واقع، این توصیه ای است به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که از آنها قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد.

156- ظلم پادشاه قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 7,8

7- در زمان وقوع داستان موسی و خضر (ع) ، حکومتی ستم گر و غاصب وجود داشته است .

و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبًا

«وراء» به هر مکان مستور و پوشیده ای گر چه روبه رو باشد، اطلاق می گردد. (قاموس) بنابراین، سلطان غاصب، یا پشت سر مساکین و در تعقیب کشتی داران بوده است و یا در پیش روی آنان بوده آن ها در مسیر خود با او برخورد می کردند.

8- مقارن با وقوع داستان موسی و خضر (ع) ، پادشاهی ، کلّیه کشتی های سالم را در آن منطقه ، مصادره می کرد .

و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبًا

مراد از «كلّ سفینه» - به قرینه «أن أعبیها» «كلّ سفینه صالحه» بوده است.

157- ظلم پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

29- پيروان شيطان و گزينش كندگان ولايت او، ظالم اند .

بئس للظلمين بدلاً

ص: 234

158- ظلم پیروی از شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 24

24- اطاعت از شیطان عملی ظالمانه است .

بما أشرکتُمون من قبل إن الظلمین لهم عذاب أليم

159- ظلم پیروی از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 7

7- پیروی از تمایلات ظالم ، خود ستمگری است .

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ .. و إنَّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

با توجه به این که تعبیر «ظالم» در این آیه، منطبق بر کسی است که خواهش جاهلانه عناصر غیر الهی را پذیرفته است، ظالم بودن پیروی کننده و پیروی شونده استفاده می شود.

160- ظلم تبلیغ باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ .. و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون

161- ظلم تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 3

3 - تصرف نامشروع و باطل در اموال دیگران ، تجاوز و ظلم است .

و لا تقتلوا انفسكم . . . و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً

بنابر اینکه «عدواناً و ظلماً» قید توضیحی باشد.

162- ظلم تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 6

ص: 235

6- تغییر و تبدیل اوامر خداوند ، ظلم و در پی دارنده عذاب الهی است .

فأنزلنا على الذين ظلموا رجزاً من السماء

مراد از «الذين ظلموا» در جمله فوق، کسانی هستند که به جای گفتن «حطه» (خدایا! آمرزش گناهان را از تو خواهیم) سخنی دیگر بر زبان جاری ساختند.

163- ظلم تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 8

8- بدعت و تحریف حقایق دینی ظلم است .

فبدل الذين ظلموا منهم قولاً غير الذي قيل لهم فأرسلنا... بما كانوا يظلمون

از مصادیق «ما كانوا يظلمون» تبدیل و تحریف سخنی است که خداوند به بنی اسرائیل آموخت تا به هنگام ورود به بیت المقدس آن را به زبان جاری کنند (قولوا حطه). خداوند آن تبدیل و تحریف را ظلم شمرده است. بنابراین تحریف و تبدیل سخنان الهی که همان حقایق دینی است، از مصادیق ظلم می باشد.

164- ظلم تخریب مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 5

5- کسانی که در پی تخریب مساجد برآیند از ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن... سعی فی خرابها

165- ظلم تخفیف کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 29 - 7

7- تغییر حکم و تخفیف کیفر بایسته ظالمان ، ظلمی به دیگران و دور از ساحت خدا *

ما يبَدِّلُ القولَ لِدَىِّ و ما انا بظَلَمٍ - م للعبيد

برداشت بالا- بدان احتمال است که «و ما أنا بظلامٍ..» تعلیل «ما یبدل...» باشد؛ یعنی، چون تبدیل حکم و تخفیف مجازات به حق مجرمان، موجب ظلم به بندگان صالح و ستمدیده می شود، در نظام الهی - چون ظلمی نیست - تبدیل قول هم نخواهد بود.

ص: 236

166- ظلم نخلفات اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 9

9- شرکوری، انکار رسالت پیامبران و رعایت نکردن عدل و انصاف در مبادلات، ستمگری است.

و أخذت الذین ظلموا الصیحه

167- ظلم ترک تضرع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 4

4 - سنگدلی و تضرع نکردن به درگاه خداوند، حتی در دشواریها، ظلم است.

فلولا... تضرعوا و لکن قست قلوبهم... فقطع دابر القوم الذین ظلموا

در آیه شریفه هدف از آمدن سختیها را تضرع و روی آوردن به خدا دانسته، و به دنبال آن گروهی را معرفی کرده که حتی در شدت و سختی منفعل نمی شوند، و سرانجام از این گروه با عنوان «ظالمان» یاد کرده است، بنابراین سنگدلی و تضرع نکردن آنان ظلم است.

168- ظلم ترک هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 5

5 - ماندن در سیطره مشرکان و کافران و ترک هجرت، ظلم به نفس است.

انّ الذین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم قالوا کنا مستضعفین فی ال

بنابر اینکه تویخ ملائکه بر اصل هجرت نکردن باشد، نه اینکه ترک هجرت باعث عمل نکردن به تکالیف الهی می شده است.

169- ظلم تکاثر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 2

2- افزون طلبی و تصاحب مال دیگران ، ظلم است .

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك إلى نعاجه

170- ظلم تكذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 237

5 - انعام - 6 - 21 - 3، 2

2 - تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن .. أو كذب بآيته

3 - افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 2

2 - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2

2 - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم كانوا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 7

7 - تکذیب آیات و رسولان الهی ، ظلم است و تکذیب کنندگان ، مردمانی ظالم اند .

الذين كذبوا بآيتنا .. كذبوا الرسل ... و أعتدنا للظالمين عذابًا أليمًا

مراد از «الظالمين» در آیه همان تکذیب کنندگان آیات و انبیا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 85 - 3

3 - تکذیب آیات الهی بدون ارائه دلیل علمی ، ظلمی نابخشودنی و غیرقابل اعتذار

أَكْذَبْتُمْ بآيَتِي وَلَمْ تَحِيطُوا بِهَا عِلْمًا . . . وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 7

7 - تکذیب آیات الهی ، ظلم است .

الذین کذبوا بآیت اللّٰه و اللّٰه لا یهدی القوم الظالمین

171- ظلم تکذیب انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 238

18 - کفرورزی و انکار دلایل روشن انبیا ، ظلم انسان به خویش و پیامد آن دامنگیر خود اوست .

أنتهم رسلهم بالبینت فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

13 - پرستش غیر خدا ، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است .

و لاتخطبني في الذين ظلموا

مقصود از «الذين ظلموا» همان مشرکان و منکران رسالت نوح هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 5

5 - شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، ستمگری است .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

مقصود از «الذين ظلموا» مشرکان و انکارکنندگان رسالت صالحند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، اشاره ای است به برداشت فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 9

9 - شرکورزی ، انکار رسالت پیامبران و رعایت نکردن عدل و انصاف در مبادلات ، ستمگری است .

و أخذت الذين ظلموا الصيحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3

3 - شرکورزی ، انکار پیامبران و ارتکاب گناه ، ستمهایی است که مشرکان ، کافران و گنه کاران در حق خود روا می دارند .

و لكن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال الملوأ الذين كفروا... و لاتخطبني في الذين ظلموا إثمهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 7

7 - تکذیب آیات و رسولان الهی ، ظلم است و تکذیب کنندگان ، مردمانی ظالم اند .

ص: 239

الذین کذبوا بآئتنا .. کذبوا الرسل ... و أعتدنا للظلمین عذابًا ألیماً

مراد از «الظالمین» در آیه همان تکذیب کنندگان آیات و انبیاء هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 15

15 - کفر و نپذیرفتن دعوت پیامبران ، ظلم است و کافران ظالم اند .

و الذین کفروا لهم نار جهنم .. فما للظلمین من نصیر

172- ظلم تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 2

2 - تکذیب حق ، بزرگ ترین ظلم ها است .

و من أظلم ممّن .. أو کذب بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 3

3 - دروغ پنداشتن و رد کردن سخن حق (قرآن) ، بدون تأمل و اندیشه و در آغاز دریافت آن ، بزرگ ترین ظلم است .

فمن أظلم ممّن کذب علی الله و کذب بالصدق إذ جاءه

«إذ» برای ظرف زمان ماضی است و گویای آن است که انکار و تکذیب قرآن، مقارن و همزمان با آمدن این کتاب بود و هیچ فاصله ای میان دریافت قرآن و تکذیب آن وجود نداشت. این حقیقت می رساند که تکذیب کافران، بدون تأمل و تفکر و با شتاب بود.

173- ظلم تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 1

1 - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، بزرگ ترین نوع ظلم است .

فمن أظلم ممّن كذب على الله و كذّب بالصدق

مقصود از «صدق» قرآن و دین حق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 2

2 - شرکورزیدن به خدا و انکار دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ظلم است .

وإنّ للذین ظلموا عذابًا

برداشت یاد شده از آن جا است که عنوان «ظلموا» در آیه شریفه، بر منکران پیامبر و مشرکان اطلاق شده است.

ص: 240

174- ظلم تکذیب قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 10

10- انکار معاد و نادیده گرفتن قدرت عظیم الهی در آفرینش جهان ، عملی ظالمانه است .

أولم یروا .. فأبى الظلمون إلا کفورًا

175- ظلم تکذیب قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 17 - 2

2- تکذیب قرآن و ساختگی خواندن آن - علی رغم اعتقاد به الهی بودنش - اوج بیدادگری است .

فمن أظلم ممن .. أو کذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 52 - 4

4- تکذیب و انکار قرآن ، ظلم و موجب مخلد شدن مکذبان و منکران در عذاب اخروی است .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قيل للذین ظلموا ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 6

6- تکذیب قرآن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن .. أو کذب بالحقّ لَمّا جاءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 1

1 - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، بزرگ ترین نوع ظلم است .

فمن أظلم ممّن كذب على الله و كذّب بالصدق

مقصود از «صدق» قرآن و دین حق می باشد.

176- ظلم تکذیب قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 6

ص: 241

6 - منکران قیامت از زمره ستمکارانند و در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود .

أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ كُفْرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 3

3 - انکار قیامت ، ظلم است و منکران قیامت ظالم اند .

أَنْتُمْ لِمَنْ الْمَصْدَقِينَ .. إِنْ جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ

آیه شریفه در سلسله آیات مربوط به منکران قیامت قرار دارد که آنان را به رنج و عذاب تهدید می کند. تعبیر کردن از آنها به خصوصیت ستم کار بودن، گویای برداشت یاد شده است.

177- ظلم تکذیب محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 17

17- تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نسبت های ناروا (جادوگری و ...) به او ظلم است .

وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشْرٌ .. أَفَتَأْتُونَ السَّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ

جمله «هل هذا إلا بشر.. أفأتأتون السحر...» بدل برای «النجوى» است؛ یعنی، محتوای نجوای ستمگران این بود که نسبت سحر به پیامبر(صلی الله علیه و آله) می دادند. با توصیف این افراد به «ظالمان»، نشانگر این است که نسبت ناروا به پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 2

2 - شرکورزیدن به خدا و انکار دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ظلم است .

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا

برداشت یاد شده از آن جا است که عنوان «ظلموا» در آیه شریفه، بر منکران پیامبر و مشرکان اطلاق شده است.

178- ظلم تکذیب معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 10

10- انکار معاد و نادیده گرفتن قدرت عظیم الهی در آفرینش جهان ، عملی ظالمانه است .

أولم یروا... فلی الظلمون إلا کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3 - شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد ، ظالم اند .

ص: 242

هذا يوم الفصل الذى كنتم به تكذبون . احشروا الذين ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

179- ظلم نهمت به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 7

7- نسبت دهندگان سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمانی ستمکارند .

إذ يقول الظلمون إن تتَّبِعُونَ إِلَّا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 9

9- هرگونه اتهام ناروا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (همچون سحر زدگی و . . .) ظلم است و اتهام زندگان ظالم اند .

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونَ إِلَّا رجلاً مسحوراً

180- ظلم جالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 19

19 - جالوت ، زمامدار ستمگر عصر بنی اسرائیل پس از حضرت موسی (ع)

لا طاقة لنا اليوم بجالوت

181- ظلم جنیان اغواگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 4

4- جنیان اغواگر و آدمیان اغواشده، هر دو از ظالمانند.

يمعشر الجن قد استكثرتم من الإنس . . . و كذلك نولى الظلمين بعضها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 7

7 - گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

ص: 243

رَبَّنَا إِنَّكَ مِنْ تَدخُلِ النَّارِ فَقَدْ اخزيتَهُ و ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ انصَار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 10

10 - ستمگری ، ویژگی مشترک همه دوزخیان است .

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 4

4 - ظلم ، مهم ترین مشخصه دوزخیان

احشروا الذين ظلموا. .. فاهدوهم إلى صراط الجحيم

توصیف مشرکان دوزخی به ستم پیشگان، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری ، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا ، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إنك أنت العزيز الكريم

تحقیر، تمسخر و توییخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزيز» و «الکريم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

183- ظلم حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفابخشی قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنين و لا يزيد الظالمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبى الظلمون إلا كفورًا

184- ظلم حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 244

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال المملؤا الذين كفروا... و لاتخطبنى فى الذين ظلموا إثمهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 10

10 - انکار بدون دلیل حق ، ظلم و برخاسته از هواپرستی

فلما جاءهم الحق... قالوا سحران تظها... إن الله لا يهدى القوم الظالمين

185 - ظلم حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 2

2 - خطا و لغزش آدم و حوا ستمی بود که آنان بر خویشان روا داشتند.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا

186 - ظلم خودکشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 6

6 - خودکشی ، تجاوز و ستمگری است و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ . *

ولا تقتلوا أنفسكم... و من يفعل ذلك... فسوف نُصلیه ناراً

187 - ظلم خوشگذران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 4

4 - رفاه زدگان و خوشگذرانان جوامع ، ظالم و ستمگراند .

قریه کانت ظالمه .. ما اترفتم فيه ... انا كنا ظلمين

188- ظلم دخترکشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 5

ص: 245

5- نسبت دادن امور ناروا به خداوند و کشتن دختران ، عملی ظالمانه است .

کنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت سبحنه ... أم يدسه فی التراب ... و لو يؤاخذ ا

به قرینه سیاق آیات - که درباره مشرکان و عقاید باطل آنها درباره خداوند بود - ممکن است مراد از «الناس» مشرکان باشد و «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد.

189- ظلم در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 8

8 - شیوع کردار زشت، رفتار نکوهیده، ستمگری، شرک و افترا بر خدا در میان مردم جاهلی

قل من حرم زینه الله ... إنما حرم ربی الفوحش ... و أن تقولوا علی الله ما لا تعلم

مراد از حصر در جمله «انما حرم ...» می تواند حصر حقیقی باشد. یعنی اساس محرمات الهی منحصر در آن پنج امر ذکر شده است و دیگر محرمات به این امور باز می گردند. و نیز می تواند مراد از آن، حصر قلب، که از اقسام حصر اضافی است، باشد. این گونه حصر نظارت بر اعتقاد و روش مخاطب دارد و به هدف رد پندار و روش او و اثبات عکس آن ایراد می شود. یعنی زینتها و روزیهای که شما تحریم کرده اید و از آن پرهیز دارید، حلال است و فواحش و ... حرام است.

190- ظلم در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 4

4 - رواج ستم و تجاوز به حق ، در میان بسیاری از شریکان در عصر داوود (ع)

وإن کثیرًا من الخلطاء لیبغی بعضهم علی بعض

191- ظلم در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 17، 7

7 - یهود ، خائن به امانت ها و داورانی ستمگر

يقولون . . . هؤلاء اهدى من الذين امنوا . . . اذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل

جمله «ان تحكموا بالعدل» می تواند اشاره باشد به حکومت و قضاوت ناعادلانه یهود در باره مؤمنان ; آنگاه که راه مشرکان را به صواب نزدیکتر معرفی کردند.

17 - هشدار خداوند به خیانتکاران در امانت و ستمگران در قضاوت

انّ الله . . . انّ الله كان سمیعاً بصیراً

ص: 246

192- ظلم در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 9

9- تعرض به بت ها ، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل هذا بالهتئا إته لمن الظلمین

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان - در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود - گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

193- ظلم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 161 - 12

12 - در قیامت به حق هیچ کس ظلمی نخواهد شد .

و هم لا یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 281 - 9

9- در قیامت به کسی ستم نمی شود . (نه از ثواب او کاسته و نه بر عقاب او افزوده می گردد .)

توقی کل نفس ما کسبت و هم لا یظلمون

194- ظلم دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 2

2 - دزدی ، گناه و ستمکاری است .

فمن تاب من بعد ظلمه

مراد از «ظلم» به قرینه آیه قبل، همان دزدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 3

3- سرقت ، نمونه ای بارز از ستم کاری است .

من وجد فی رحله فهو جزؤه كذلك نجزی الظلمین

مراد از «ظالمین» خصوص سرقت کنندگان می باشد؛ زیرا بدیهی است که هر نوع ستمی کیفر یاد شده را نداشت. نام بردن از سارق به «ظالم» اشاره به این معنا دارد که سرقت ، نمونه ای بارز از ظلم و ستمگری است.

ص: 247

195- ظلم دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 10

10- اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند ، مردمانی ستمگر بودند .

وقال الذين كفروا لرسلمهم لنخرجنكم .. فأوحى إليهم ... لنهلكنّ الظلمين

196- ظلم دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 10

10- اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند ، مردمانی ستمگر بودند .

وقال الذين كفروا لرسلمهم لنخرجنكم .. فأوحى إليهم ... لنهلكنّ الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه .. إنّ الله لا یهدی القوم الظلمین

197- ظلم دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه .. إنّ الله لا یهدی القوم الظلمین

198- ظلم دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دنیامداری، شرک، بدعت در دین، ظلم و سیاه کاری است .

أم لهم شركوا... وإنّ الظلمين لهم عذاب أليم

ص: 248

199- ظلم دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان ... و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون

200- ظلم راهزنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 9

9 - لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، عملی ظالمانه است .

أنتکم لتأتون الرجال .. إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظلمین

201- ظلم ربا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 279 - 10

10 - رباخواری ، ستمگری است .

و ان تبتم فلکم رؤس اموالکم لا تظلمون

مفهوم جمله «فلکم رؤس اموالکم لا تظلمون» (آنگاه که فقط اصل سرمایه را بگیرید، ستمکار نیستید) این است که در صورت گرفتن ربا، ستمکار هستید.

202- ظلم زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 29

29- ارتکاب زنا و شکستن حریم عفاف ، ستم کاری است .

مفاد «معاذ الله» این است که ارتکاب فحشا گناه است و مفهوم «إنه ربی . . .» این است که ارتکاب گناه و فحشا، ناسپاسی در برابر خدا و قدرناشناسی اوست. از آن رو که «إنه لا یفلح الظالمون» تعلیل برای این مفاهیم است، معلوم می شود ارتکاب فحشا و نیز ناسپاسی خدا با ارتکاب گناه، از مصداقهای ظلم می باشد.

203- ظلم سازش در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 19

19 - پیشوایان دین اسلام در صورت سازش کردن با پیروان دیگر ادیان بر سر مسائل دینی ، از زمره ستگرانند .

و لئن اتبعت اهواءهم .. إنك إذا لمن الظلمين

204- ظلم ستیزی ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 10

10 - مبارزه پیامبران و ادیان توحیدی با نظام طبقاتی و پدیده استضعاف و استکبار در جامعه

و يقوم ما لی أذعوکم إلى النجوه .. فيقول الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم

205- ظلم ستیزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 8

8- اسلام ، آیین ظلم ستیز و تعالیم قرآن در جهت زدودن ظلم و سیه کاری از چهره جامعه است .

ما یأتیهم من ذکر من ربهم محدث إلا استمعوه و هم یلعبون .. و أسروا النجوى الذین

توطئه و مخالفت گروه ستم پیشه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، بیانگر این نکته است که اسلام در جهت زدودن ظلم از جامعه و قطع منافع ظالمانه طبقه استثمارگر است؛ وگرنه چه دلیلی داشت که تنها این قشر به مخالفت با اسلام برخیزند.

206- ظلم ستیزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 3

3 - نجات ستمدیدگان از بیدادگری بیدادگران ، هدف خداوند از بعثت پیامبران در طول تاریخ

لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبينت

ذکر جمله «جاءتهم رسلهم» بعد از «لما ظلموا» حکایت از این حقیقت دارد که بعثت پیامبران در پی گسترش ظلم و بیدادگری و به منظور رهایی مظلومان از شرّ ظالمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 11

11 - بعثت پیامبران الهی ، در راستای نجات مظلومان از ستم بیدادگران

كذلك كذب الذين من قبلهم فانظر كيف كان عقبه الظلمين

ص: 250

رویارویی بیدادگران با رسولان الهی در طول تاریخ، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 4

4 - پیام و رسالت پیامبران الهی ، ناسازگار با روحیه ظلم و جاه طلبی

و جحدوا بها و استیقنتها أنفسهم ظلماً و علواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 10

10 - مبارزه پیامبران و ادیان توحیدی با نظام طبقاتی و پدیده استضعاف و استکبار در جامعه

و يقوم ما لی أذعوکم إلی النجوه . . . فبقول الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم

207- ظلم ستیزی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 12

12- اولیای خاص الهی ، درصدد ناکام ساختن حاکمان غاصب و حفظ حقوق محرومان بوده اند .

فأردت أن أعبیها و کان وراءهم ملک يأخذ کل سفینه غصباً

208- ظلم ستیزی حکومت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 88 - 9

9- پرداختن حکومت های الهی به مبارزه با ظلم و نیز تلاش برای سبک بار ساختن مقررات اجتماعی مؤمنان ، امری لازم است .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه . . . و أمّا من ءامن . . . سنقول له من أمرنا یسرّاً

209- ظلم ستیزی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- حاکمیت ذوالقرنین ، در جهت ظلم زدایی و کفرستیزی بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 251

7- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مکتبی فیه ربی خیر فأعینونی بقوه

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، نشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

210- ظلم ستیزی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 8

8- اسلام ، آیین ظلم ستیز و تعالیم قرآن در جهت زدودن ظلم و سیه کاری از چهره جامعه است .

ما یأتیهم من ذکر من ربهم محدث إلاّ استمعوه و هم یلعبون. .. وأسروا النجوی الذین

توطئه و مخالفت گروه ستم پیشه با پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، بیانگر این نکته است که اسلام در جهت زدودن ظلم از جامعه و قطع منافع ظالمانه طبقه استثمارگر است؛ وگرنه چه دلیلی داشت که تنها این قشر به مخالفت با اسلام برخیزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 10

10 - قرآن ، کتابی یادآور و بیدارگر

بل أتینهم بذکرهم فهم عن ذکرهم معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 15

15- هدف اساسی قرآن ، دور داشتن انسان ها از ظلم و تباهی و ترغیب آنان به نیکی و احسان

لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

«لام» در «لینذر» غایت و هدف را می رساند.

211- ظلم ستیزی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 5

5 - مبارزه با ظلم و ظالمان و ایجاد عدالت اجتماعی ، در رأس وظایف موسی (ع) قرار داشت .

و إذ نادى . . أن اتت القوم الظلمین

تعبیر «أن اتت القوم الظالمین» به جای «اتت فرعون و قومه» نشان می دهد که هدف الهی از رسالت موسی، مبارزه با ظلم و بی عدالتی است که جامعه فرعونى گرفتار آن شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 252

9- مبارزه با فسق و تجاوز، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلی فرعون و ملائیه إثمهم كانوا قومًا فسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 5، 10

5- مبارزه با عوامل و سردمداران کفر و فساد و اصلاح نظام اجتماعی حاکم، سرلوحه رسالت موسی (ع) و مرحله نخستین نهضت او

لقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و هم-ن و قرون

10 - رسالت موسی، دارای محتوایی ضد استکباری و مخالف منافع صاحبان زر و زور

ولقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و هم-ن و قرون فقالوا سحر کذاب

اعزام موسی (ع) از سوی خداوند به سوی مستکبران و صاحبان زر و زور (مانند فرعون، هامان و قارون) و مخالفت شدید آنان با آن حضرت حاکی از مطلب یادشده است.

212- ظلم ستیزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 39 - 1، 2، 5

1 - مؤمنان، اهل ایستادگی و مقاومت در برابر ظلم و تجاوز

لذین ءامنوا . . . و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

«إنتصار» (مصدر «ینتصرون») می تواند به معنای ایستادگی در برابر ظالم و زیر بار ظلم او نرفتن باشد: «انتصر الرجل إذا امتنع من ظالمه»، (لسان العرب).

2 - مؤمنان، دارای عزم دینی و حضور مؤثر اجتماعی و همیاری نسبت به یکدیگر در قبال متجاوزان

و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

برخی از مفسران «إنتصار» را به معنای «تناصر» (تعاون و همیاری) گرفته اند؛ یعنی، مؤمنان راستین آناند که هر گاه مورد ستم و تجاوز قرار گیرند - برای دفع آن - به یاری هم برمی خیزند.

5- سکوت و بی تفاوتی در برابر ظلم و ستم ، دور از ساحت اهل ایمان

و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

213- ظلم ستیزی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 10

10- تعالیم هود (ع) ، ناسازگار با منافع سران جبار و سرکش قوم عاد

و اتبعوا أمر کل جبار عنید

ص: 253

214- ظلم سختدلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 4

4 - بیمار دلان و افراد سنگ دل ، مردمانی ظالم و بی دادگر

لذین فی قلوبهم مرض و القاسیه قلوبهم وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

مراد از «ستمگران» افراد بیمار دل و قسی القلب است و «شقاق» به معنای مخالفت و ستیزه جویی می باشد. «بعید» صفت «شقاق» و به معنای دور و دراز است؛ یعنی، این گروه ستمگر، در ستیز جویی دور و درازی با حق هستند؛ مقصود این که فاصله میان آنها و حق، چنان زیاد است که نباید هیچ گونه امیدی به دست برداشتن آنها از مخالفت و ستیزه جویی با آن داشت. در واقع، این توصیه ای است به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که از آنها قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد.

215- ظلم سلب حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 17

17 - سلب حیات انسان ها ، بدون دلیل و حجت ، عمل ظالمانه ای است .

فکلاً أخذنا بذنبه .. و ما کان الله لیظلمهم و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

216- ظلم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 3

3 - آدمی ، با شرک ورزی و پرستش غیر خدا به خود ستم می کند .

إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 17

17 - کسانی که برای خداوند مثل و مانندی بپندارند ، از ظالمانند .

و لویری الذین ظلموا

مقصود از «الذین ظلموا» مشرکان می باشد. تعبیر کردن از مشرکان به «الذین ظلموا» برای رساندن این حقیقت است که شرک ورزی، ظلم و تعدی به حق خداوند، (ضرورت یکتا دانستن او) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 23

23 - کفر و شرک ، ستمکاری است .

ص: 254

انه من يشرك بالله . . . و ما للظلمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 47 - 6

6 - شرك و تسليم نشدن در برابر آيات روشن قرآن، ظلم است.

انظر كيف نصرَف الأيت ثم هم يصدفون . . . هل يهلك إلا القوم الظلمون

مخاطب فعل «أرءيتم» همان کسانی هستند که از آيات الهی اعراض کردند که از آنان به عنوان ظالم یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 82 - 3,9

3 - شرك، به هر صورت و در هر مرحله که باشد، ظلم است.

و لم يلبسوا إيمانهم بظلم

آيات پیشین جملگی در مورد توحید و ابطال شرك بود. این آیه به منزله جمع بندی و نتیجه ای در پی آن مجموعه است. لذا مراد از «ظلم» در این آیه، به قرینه آيات گذشته، شرك است.

9 - عن أبي عبدالله (ع) (في حديث في قوله تعالى «بظلم») قال: هو الشرك . . .

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی آمده است: مراد از «ظلم»، در «و لم يلبسوا إيمانهم بظلم» شرك است . . .

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 37 - 22

22 - كفر و شرك از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب . . . أنهم كانوا كفريين

جمله «أين ما كنتم . . .» که بیان شرك مشركان است، توضیح مصداقی برای «فمن أظلم . . .» می باشد. بنابراین شرك از ستمهای بزرگ است و چون مشركان در ذیل آیه كافر نامیده شده اند، كفر نیز از ستمهای بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

28 - شرک ، ظلم است و مشرکان مردمی ظالم هستند .

ولا تجعلني مع القوم الظلمين

مراد از «الظلمين» همان مشرکان و گوساله پرستان هستند. بنابراین هدف از آوردن کلمه «الظلمين» به جای «المشركين» ظالم خواندن مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 5

5 - شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، ستمگری است .

وأخذ الذين ظلموا الصيحه

مقصود از «الذين ظلموا» مشرکان و انکارکنندگان رسالت صالحند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، اشاره ای است به برداشت فوق.

ص: 255

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 9

9- شرک‌ورزی، انکار رسالت پیامبران و رعایت نکردن عدل و انصاف در مبادلات، ستمگری است.

و أخذت الذين ظلموا الصيحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3

3- شرک‌ورزی، انکار پیامبران و ارتکاب گناه، ستمهایی است که مشرکان، کافران و گنه کاران در حق خود روا می‌دارند.

ولكن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می‌باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 4

4- شرک و پرستش غیر خدا، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است.

ولا تتركوا إلى الذين ظلموا فتمسكم النار

از مصداقهای مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرک‌ورزی و پرستش غیر خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 17

17- «عن أبي جعفر (ع) في قوله عزّ وجلّ: «لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً» یعنی: جوراً على الله إن قلنا إن له شريكاً؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً» روایت شده: مقصود آیه، این است که اگر بگوییم برای او شریکی هست، ستم بر خدا است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- کفر، شرک و استهزای پیامبران، ظلم و ستمی آشکار است.

یویلنا إنا کنا ظلمین

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بت پرستی و شرک، از دید فطرت انسانی، ظلم و ستم است.

فرجعوا إلی أنفسهم فقالوا إناکم أنتم الظلمون

ص: 256

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «أنفسهم» به خود آمدن و ضمیر و وجدان آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 8

8 - شرک و بت پرستی ظلم است .

و يعبدون من دون الله . . . و ما للظلمين من نصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال الملوأ الذين كفروا . . . و لاتخطبنى فى الذين ظلموا إنهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 5

5 - کفر و شرک ، ظلم است .

و من يظلم منكم نذقه عذابًا كبيرًا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخاطب «من يظلم منكم» کافران و مشرکان اند که خداوند آنان را ستم کار دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 4

4 - شرک به خدا ، بزرگ ترین ظلم است .

هم يشركون . . . ممن افترى على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 2

2 - مشرکان ، مردمانی ظالم و ستم گرند و شرک ، از موارد ستم است .

بل اتّبع الذين ظلموا أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 10،12

10 - شرک ، ظلمی بس بزرگ است .

إنّ الشرك لظلم عظیم

12 - ظالمانه بودن شرک ، دلیل لزوم اجتناب از آن است .

لا تشرك بالله إنّ الشرك لظلم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 257

11 - شرک ، ظلم است و مشرکان ، ظالم اند .

بل إن يعد الظلمون بعضهم بعضاً إلا غروراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 9

9 - کفر و شرک ، ظلم است .

وقیل للظلمین ذوقوا ما کنتم تکسبون

مقصود از «ظالمان»، کافران و مشرکان است. توصیف آنان با صفت ظلم، بیانگر این حقیقت است که کفر و شرک ظلم است و همین ظلم، موجب دوزخی شدن آنان می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 4

4 - شرک ، افترا و دروغ بستن به خداوند ، بزرگ ترین ظلم به شمار می رود .

فمن أظلم ممن كذب على الله وكذب بالصدق

یکی از مصادیق مورد نظر دروغ بستن به خدا - با توجه به این که آیه شریفه در ردیف آیات مربوط به مشرکان قرار دارد و نیز این سوره از سوره های مکی است و مردم مکه بیشتر مشرک بودند - شریک قائل شدن برای خداوند یکتا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 13

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- کفر و شرک ، ستمی غیرقابل بخشش و عذرناپذیر در پیشگاه خداوند

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم

مقصود از «الظالمین» - به قرینه آیات گذشته - کافران و مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دنیامداری ، شرک ، بدعت در دین ، ظلم و سیاه کاری است .

أم لهم شركؤا . . . وإنّ الظلمین لهم عذاب أليم

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 2

2 - شرکورزیدن به خدا و انکار دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ظلم است .

وإن للذین ظلموا عذابًا

برداشت یاد شده از آن جا است که عنوان «ظلموا» در آیه شریفه، بر منکران پیامبر و مشرکان اطلاق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 14

14 - شرک ، بت پرستی و گمراه گری ، ظلم است .

ولا تزد الظلمین إلا تبارًا

مطلب یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره بت پرستان و گمراه کنندگان به دست می آید.

217- ظلم شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 16

16 - پرستش غیر خداوند ، ظلم است .

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 11

11 - پرستش غیر خدا ظلم است .

ثم اتخذتم العجل . . . و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 12

12 - پرستش غیر خدا و گرایش های شرک آلود ، ستمکاری است .

اتخذوه و كانوا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 7

7 - کسانی که غیر خداوند را نیایش و عبادت کنند ، ظالم هستند .

و لاتدع من دون الله . . . فانك إذا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

ص: 259

13- پرستش غیر خدا، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است .

ولا تخطنی فی الذین ظلموا

مقصود از «الذین ظلموا» همان مشرکان و منکران رسالت نوح هستند.

218- ظلم شعر باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

والشعراء يتبعهم الغاؤون .. و سيعلم الذین ظلموا اى منقلب يتقلبون

219- ظلم صدّ از سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 18

18 - ظلم ، جلوگیری از راه خدا ، رباخواری و به ناحق خوردن مال مردم ، موجب گرایش آدمی به کفر

فبظلم من الذین هادوا حرمننا .. و أعتدنا للكفرین منهم عذاباً أليماً

مراد از «للكفرین منهم» همان یهودیانی هستند که مرتکب گناهان ذکر شده در این آیه و آیه قبل بودند، بنابراین صفات یاد شده کفر است و یا موجب کفر خواهد شد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 4

4 - بازداشتن مردم از پیوستن به راه خدا ظلم است .

إنّ الذین کفروا و صدوا عن سبیل الله .. إنّ الذین کفروا و ظلموا

مراد از ظلم - به قرینه آیه قبل - بازداشتن دیگران از راه خداست.

220- ظلم طاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 17

17 - مراجعه به طاغوت ها برای داوری ، ایمان به آنان و تأیید ظلم و تجاوزگری آنان است .

یریدون ان یتحاكموا الی الطّاغوت و قد امروا ان یکفروا به

ص: 260

221- ظلم عبادت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

13- پرستش غیر خدا، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است .

و لا تخطبونی فی الذین ظلموا

مقصود از «الذین ظلموا» همان مشرکان و منکران رسالت نوح هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 4

4- شرک و پرستش غیر خدا، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است .

و لا تترکوا إلی الذین ظلموا فتمسکم النار

از مصداقهای مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرکورزی و پرستش غیر خداست.

222- ظلم عصیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 10

10 - تمرد از فرمان های الهی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 3

3- گناه و عصیان، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشتن.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا

223- ظلم عصیان از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 7

7 - تمرد از فرمان های الهی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا

224 - ظلم غفو ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 261

7- تغییر حکم و تخفیف کیفر بایسته ظالمان، ظلمی به دیگران و دور از ساحت خدا *

ما یبدل القول لدیّ و ما أنا بظلمّ - م للعید

برداشت بالا- بدان احتمال است که «و ما أنا بظلامّ..» تعلیل «ما یبدل...» باشد؛ یعنی، چون تبدیل حکم و تخفیف مجازات به حق مجرمان، موجب ظلم به بندگان صالح و ستمدیده می شود، در نظام الهی - چون ظلمی نیست - تبدیل قول هم نخواهد بود.

225- ظلم علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 28

28 - سرکشی و ظلم (بغی) عالمان دین، مانع تحقق اهداف انبیا (اتحاد مردم بر اساس دین حق)

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه من بعد ما جاءتهم البينات بغياً بينهم

226- ظلم علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 8

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه... و من أظلم... إنه لا یفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آئیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

227- ظلم علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 10

10 - داوری ظالمانه علمای یهود نسبت به مسلمانان

الم تر الى الذین... و یقولون للذین کفروا هؤلاء اهدی من الذین امنوا سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 23

23 - ستم پیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

فأولئك هم الظالمون

ص: 262

228- ظلم عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 3

3- هر نوع عمل زشت و ناشایست ، ظلم به خویشتن است .

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . . . للذين عملوا السوء

229- ظلم غصب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 3

3 - تصرف نامشروع و باطل در اموال دیگران ، تجاوز و ظلم است .

و لا تقتلوا انفسكم . . . و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً

بنابر اینکه «عدواناً و ظلماً» قید توضیحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 2

2 - افزون طلبی و تصاحب مال دیگران ، ظلم است .

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك إلى نعاجه

230- ظلم غفلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 3

3 - خدافراموشی و روی گرداندن از یاد او ، ظلم و ستم آدمی بر خویشتن است .

و من يعيش عن ذكر الرحمن . . . إذ ظلمتم

از ارتباط آیه شریفه با جمله «و من يعيش عن ذكر الرحمن . . .» استفاده می شود که اعراض از یاد خدا، ظلم بر خویشتن است.

231- ظلم غفلت از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 6

6 - ناسپاسی و نادیده گرفتن نقش خداوند در برخورداری از نعمت ها ، ظلم است .

ص: 263

و الذین ظلموا من هؤلاء

توصیف مرفهان ناسپاس به ستمگران، حاکی از مطلب یاد شده است.

232- ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 2، 1

1 - قوم موسی مورد ستم نظام فرعونی قبل از بعثت وی و پس از آن

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

مراد از اتیان و مجیء «تأتینا» و «جئتنا» بعثت موسی (ع) به پیامبری است و بیان آن به دو تعبیر می تواند به جهت تقنین در عبارت باشد.

2 - موسی (ع) مورد انتقام قوم خویش به سبب استمرار بیدادگری فرعون پس از بعثت وی

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 4

4 - فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 16

16- تحمیل بدترین شکنجه ها ، سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان از سوی فرعونیان ، آزمایشی بزرگ از جانب خداوند برای بنی

اسرائیل

يَسْأَلُونَكَ سَاءَ الْعَذَابِ . . . وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ

ص: 264

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» شکنجه های فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

3 - بنی اسرائیل در حکومت فرعون، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود.

أَن أَقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 23

23 - اتهام، توجیهی برای خشونت و کیفر های ظالمانه، در رژیم فرعون

ءَامَنَتُمْ... إِنَّهُ لَكَبِيرِكُمْ... فَلَا تُقَطِّعْنَ... أَشَدَّ عَذَابًا وَأَبْقَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 11 - 2

2 - خویشاوندان فرعون، چونان خود وی اشخاصی ستم پیشه و بیدادگر

أَنْتِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ . قَوْمِ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 11، 9

9 - اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

يَسْتَضَعِفُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یذبح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات»

(دختران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 6

6 - فرعون و دار و دسته اش ، عناصری بیدادگر و ستم پیشه

ربّ نجّنی من القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 11

11 - فرعون و دارودسته وی ، مردمی ظالم و بیدادگر بودند .

نجوت من القوم الظلمین

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

9 - مبارزه با فسق و تجاوز، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلى فرعون و ملائجه إنهم كانوا قومًا فسقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 1

1 - فرعون، حاکمی مستکبر و سرکش

و استکبر هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19، 14

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی، نتیجه ظلمی بود که خود، در حق خود، روا داشتند.

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان، با آلودگی مداوم به گناه، همواره به خود، ستم روا داشتند.

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

233 - ظلم فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 1

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند.

و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «كان» و أمثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «كانوا يستضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 6

6 - فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را می کشتند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یقتلون أبناءکم و يستحيون نساءکم

«تقتیل» (مصدر یقتلون) به معنای کثرت کشتار است و «استحیاء» به معنای باقی گذاردن بر زندگانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 10

10 - فرعونیان ، امت های پیش از آنان و کفرپیشگان مکه ، از زمره ظالمان

ص: 266

و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3- فرعون و سپاهیان، از سرِ ستم و کینه توزی، بنی اسرائیل را تعقیب کردند.

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته: قوم نوح، عادیان، ثمودیان، قوم شعیب و لوط و فرعونیان، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران، بر خویش ستم کردند.

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح، عاد و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 10، 12

10- نقش تعیین کننده خداوند در تحولات تاریخ بشری و نجات مردمان از ظلم و ستم

إذ أنجکم من آل فرعون

12- فرعونیان، پسران قوم موسی (بنی اسرائیل) را به طور گسترده سر می بریدند و زنان آنان را زنده نگه می داشتند.

و یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

کاربرد فعل «یذبّحون» از باب تفعیل، که به معنای تکثیر هم آمده است، احتمالاً بیانگر منظور فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 2

2- بنی اسرائیل در زمان بعثت موسی (ع)، ساکن مصر و گرفتار ستم و آزار فرعونیان بودند .

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعدّبهم

نهی شدن فرعون از عذاب و شکنجه بنی اسرائیل، بیانگر رنج و سختی آنان در مصر آن زمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 4

4- فرعونیان، مردمی ستمگر و ظالم

أن ائت القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 11 - 2

2- خویشاوندان فرعون، چونان خود وی اشخاصی ستم پیشه و بیدادگر

ص: 267

أَنْتِ الْقَوْمُ الظَّالِمِينَ . قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 6

6 - فرعون و دار و دسته اش ، عناصری بیدادگر و ستم پیشه

رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 11

11 - فرعون و دارودسته وی ، مردمی ظالم و بیدادگر بودند .

نَجُوتٍ مِنَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

9 - مبارزه با فسق و تجاوز ، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ مَلِئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 37 - 8

8 - فرعونیان ، گروهی بیدادگر و ظالم بودند .

وَقَالَ مُوسَىٰ .. إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 12

12 - قبطیان و کارگزاران فرعون ، مردمی ستمگر بودند .

و نَجِّنِي مِنَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 5

5 - جنایت و برادرکشی قایل ، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله . . . من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرئیل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلک» اشاره است به داستان هاییل و قایل.

ص: 268

235- ظلم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إِنَّ قُرُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 12

12 - قارون ، فرد قدرتمند و زورمدار جامعه خویش بود .

من هو أشد منه قوة وأكثر جمعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19، 14

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظلمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

236- ظلم قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 4

4 - آدمکشی ، تجاوز و ظلم است .

ولا تقتلوا أنفسكم .. و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً

برخی بر آنند که «عدواناً» و «ظلماً»، قید توضیحی است و اشاره به علت عقوبت دارد. یعنی چون آدمکشی و انتحار، تجاوز و ظلم است،

موجب عقوبت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 12

12 - قتل و برادر کشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال . . . و ذلک جزؤا الظلمین

237- ظلم قتل بی گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 269

2 - تهاجم بی دلیل به انسان ها و کشتار آنها ، ظلم است .

أذن للذين يقتلون بأنهم ظلموا

238- ظلم قساوت قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 4

4 - سنگدلی و تضرع نکردن به درگاه خداوند، حتی در دشواریها، ظلم است.

فلولا... تضرعوا و لکن قست قلوبهم... فقطع دابر القوم الذين ظلموا

در آیه شریفه هدف از آمدن سختیها را تضرع و روی آوردن به خدا دانسته، و به دنبال آن گروهی را معرفی کرده که حتی در شدت و سختی منفعل نمی شوند، و سرانجام از این گروه با عنوان «ظالمان» یاد کرده است، بنابراین سنگدلی و تضرع نکردن آنان ظلم است.

239- ظلم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 4, 2

2- قوم ثمود ، مردمانی ستمکار بودند .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

4- کشتن ناقه صالح ، از ستمگری های قوم ثمود بود .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

از آن جا که کشتن ناقه صالح نیز در نزول عذاب دخیل بود ، معلوم می شود ظلم در «الذين ظلموا» اشاره به کشتن ناقه نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .

...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 13

13- قوم ثمود ، نسبت به معجزه الهی (ناقه) عکس العمل ناروا داشته و با آن ظالمانه برخورد کردند .

ص: 270

وَأَتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مَبْصُرَةً فَظَلَمُوا بِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 2

2- قوم عاد ، ثمود و اصحاب رسّ ، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا . وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ ... وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 3

3 - قوم ثمود ، مردمی ستم کار و طغیانگر

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ ... وَثَمُودًا ... وَقَوْمَ نُوحٍ ... هُم أَظْلَمُ وَأَطْعَى

از این که در آیه بعد ، قوم نوح «أظلم» و «أطغى» معرفی شده اند ، اصل ظلم و طغیان برای قوم ثمود ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إِنَّهُمْ كَانُوا هُم أَظْلَمُ وَأَطْعَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد ، برداشت بالا استفاده می شود.

240 - ظلم قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - سبأیان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربنا بعد بین أسفارنا و ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابلیس ، عامل کفران مردم سبأ و برانگیزنده آنان به ظلم به نفس

و لقد صدق عليهم إبليس ظنّه فاتبعوه إلاّ فريقاً من المؤمنین

در عبارت «صدق عليهم .. ظنّه» ایجاز به حذف وجود دارد؛ برای این که صدق ظن، فرع بر دعوت و جواب مثبت دادن مردم

است. بنابراین، معلوم می‌شود که ابلیس از آنان خواسته و آنان نیز او را اجابت نموده و نعمت‌های خدا را کفران کرده‌اند.

241- ظلم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته: قوم نوح، عادیان، ثمودیان، قوم شعیب و لوط و فرعونیان، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران، بر خویش ستم کردند.

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح، عادو. ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 2

2- قوم عاد، ثمود و اصحاب رس، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

و أعتدنا للظالمین عذابًا أليمًا . و عادًا و ثمودا و أصحاب الرّسّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 2,3

2- قوانین و مجازات‌های رایج در میان قوم عاد، ظالمانه و خارج از اعتدال بود.

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

3- نکوهش قوم عاد از سوی هود (ع)، به خاطر خشونت و زورگویی آنان

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 19

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ... وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 3

3 - قوم عاد ، مردمی ستم کار و طغیانگر

عَادًا الْأُولَى... وَقَوْمِ نُوحٍ... هُمْ أَظْلَمُ وَأَطْغَى

از این که در آیات بعد، قوم نوح «أظلم» و «أطغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم عاد ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 272

4- عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إتَّهَمَ كَانُوا هُمَ أَظْلَمَ وَأَطْعَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

242- ظلم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 4

4- قوم لوط ، به خاطر آلوده بودن به عمل شنیع لواط ، در پیشگاه خداوند مردمی ستمکار محسوب می شدند .

و ما هی من الظلمین ببعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .
...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 10، 8

8 - قوم لوط ، مردمی ظالم و ستم پیشه بودند .

إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَلَمِينَ

10 - ظلم قوم لوط با لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، در پی دارنده هلاکت و عذاب برای آنان

أنتكم لتأتون الرجال و... إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظلمين

243- ظلم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .

...

ص: 273

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 11، 13، 10

10 - قوم نوح ، مردمی ظالم و ستم پیشه بودند .

فقل الحمد لله الذى نجّنا من القوم الظلمين

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذى نجّنا من القوم الظلمين

13 - شدت خشم الهی ، نسبت به قوم ستم پیشه نوح

ولا تخطبني فى الذين ظلموا .. فإذا استويت ... فقل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 4

4 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش ، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود .

إن أنا إلا نذير مبين .. إن قومي كذبون ... فافتح بيني وبينهم فتحًا ونجني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إنهم كانوا هم أظلم وأطغى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

244- ظلم کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 12

12 - قبطیان و کارگزاران فرعون ، مردمی ستمگر بودند .

245- ظلم كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 117 - 9

9- خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشان ستم روا می دارند .

و ما ظلمهم الله و لكن انفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

8 - گروهی از مسلمانان در صدر اسلام، از مکه هجرت نکردند و همچنان تحت ستم کافران باقی ماندند .

ان الذين توفّيهـم الملكـه ... قالوا كـنا مستضعفـين في الارض

ابن عباس گوید: گروهی از اهل مکه ایمان آوردند، ولی به علت ترس، از هجرت سر باز زدند و این آیه درباره آنان نازل شد. (روح المعانی، ذیل آیه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 10

10 - انکار آیات الهی نشأت گرفته از روح سرکش و ستمگر کافران است، نه جهل و ناآگاهی آنان

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

«جحد» به انکاری که بر خلاف اعتقاد قلبی باشد گفته می شود. محتمل است ستمکار شمردن منکران در آیه به جهت مخالفت آگاهانه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2

2 - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم كانوا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 19 - 8

8 - کافران و مشرکان، مردمانی ستم پیشه اند .

و الله لا يهدى القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 8

8- کفر ، ستمگری است و کفر پیشگان ستمگرند .

وقیل بعداً للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 15 - 8

8- کافرانی که در برابر بینات و برهان های روشن انبیا لجاجت کرده و در مقابل آنان ایستادند ، مردمانی جبار و منحرف بودند .

وقال الذین کفروا لرسلمهم لئخرجنکم . . . و خاب کلّ جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 27 - 9

9- کفر ، ظلم است و کافران ، ظالمند .

ص: 275

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ

از مقابله «الظالمين» با «الذين آمنوا» استفاده می شود که ظالمان همان کافران هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 1

1- کافران ، کسانی اند که با کفر خود ، به خویش ستم می کنند .

الكافرين . الذين تتوفّ -هم الملتكّه ظالمی أنفسهم

«الذين» صفت «الكافرين» و «ظالمی» حال برای آن است. مراد از «ظالمی أنفسهم» به قرینه لفظ «الكافرين» ظلم کنندگان به خود با انتخاب کفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 8

8- کافران ، با انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، به خود ستم کردند .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 85 - 2

2- کافران ، ظالمنند .

لا يؤذَن للذین كفروا .. و إذا رءا الذین ظلموا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمنند و از موهبت رحمت و شفاعت قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنين و لا يزيد الظالمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «الظالمين» - به قرینه مقابله با «مؤمنين» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 12

12- كافرين به حقايق نازل شده از سوى خداوند ، ظالم ، و سزاوار آتش اند .

الحق من ربكم . . . و من شاء فليكفر إنا أعتدنا للظلمين ناراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 6

6 - سحر زدگی ، اتهام ظالمانه مشركان به پيامبر (صلى الله عليه و آله)

وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 276

14 - روم - 30 - 57 - 4

4 - کافران ، مردمانی ظالم و ستم پیشه اند .

و يوم تقوم الساعة يقسم المجرمون ما لبثوا .. فيومئذ لا ينفذ الذين ظلموا معذرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 19

19 - مستضعفان و مستکبران کافر ، هر دو ظالم اند .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم .. يقول الذين استضعفوا للذين استكبروا

خداوند، پس از آن که مشرکان را مردمانی ظالم معرفی کرد به بیان تفضیلی مشاجره آنان پرداخت. این نشان می دهد که مشرکان ظالم به دو گروه مستضعف و مستکبر تقسیم می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 2

2 - کافران و اعراض کنندگان از عبادت خداوند ، ستمکار و ظالم اند .

و ما خلقت .. إلا ليعبدون ... فإن للذين ظلموا ذنوباً

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - که در زمینه هدف آفرینش و عبودیت بندگان به درگاه خداوند بود - مطلب بالا استقاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

19 - جن - 72 - 14 - 5

5 - عدالت خواهی و حق طلبی ، از اوصاف مسلمانان و پیرو قرآن و ظلم و انحراف از مسیر حق ، از اوصاف کافران

و أنا منّا المسلمون و منّا القسطنون

با توجه به معنای «قَسْطٌ» (جور) و نیز تقابل «قاسطون» با «مسلمون»، مطلب یاد شده به دست می آید.

246 - ظلم کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8- کافران حق ناپذیر ، مردمانی ظالم و ستم پیشه اند .

الذین لایؤمنون بالأخره . . . إذ یقول الظلمون

247- ظلم کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 39 - 4

4 - مسلمانان صدر اسلام ، مورد ستم و تهاجم مستمر و پی در پی دشمنان کافر

ص: 277

أذن للذين يقتلون بأنهم ظلموا

به کارگیری فعل مضارع (یقاتلون) نشان می دهد که مسلمانان صدر اسلام، به طور مستمر و پیاپی، مورد تهاجم و تجاوز قرار می گرفتند.

248- ظلم کافران قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 3

3 - کفار قریش برخوردار از روحیه زورمداری و سلطه جویی

أنتم قليل مستضعفون .. تخافون أن يتخطفكم الناس

چون آیه ناظر به حالات مسلمانان تا پیش از هجرت است، مصداق مورد نظر از «الناس»، مشرکان مکه و کفار قریش است.

249- ظلم کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 7

7 - کافران محارب، فتنه انگیزان و بازدارندگان از گسترش و حاکمیت دین الهی، ظالم هستند.

فلا عدون إلا على الظلمين

250- ظلم کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 15، 9

9 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، تحت سیطره ستم کافران مکه

وما لكم لا تقاتلون في سبيل الله والمستضعفين .. يقولون ربنا اخرجنا من هذه ا

بسیاری از مفسران برآنند که آیه مورد بحث درباره مسلمانانی است که تا قبل از فتح مکه در آنجا بودند و از مهاجرت آنان جلوگیری می شد.

15 - مسلمانان مستضعف صدر اسلام، خواستار فرمانده و نیروی انسانی از جانب خداوند برای رهایی از ستم کفرپیشگان مکه

و اجعل لنا من لدنك ولياً و اجعل لنا من لدنك نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 10

10 - فرعونیان ، امت های پیش از آنان و کفرپیشگان مکه ، از زمره ظالمان

و کل کانوا ظلمین

ص: 278

251- ظلم کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 7

7 - ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من الله

«من الله» همانند «عنده» صفت برای «شهاده» است. بنابراین «شهاده عنده من الله»؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 5

5 - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب .. و من أظلم ممن افتری علی الله کذباً أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

252- ظلم کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 9

9- کفر ، ظلم است و کافران ، ظالمند .

یثبت الله الذین ءامنوا .. و یضللّ الله الظالمین

از مقابله «الظالمین» با «الذین آمنوا» استفاده می شود که ظالمان همان کافران هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 23

23 - کفر و شرک ، ستمکاری است .

انه من یشرک باللّه . . . و ما للظلمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 22

22 - کفر و شرک از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب . . . أنهم کانوا کفرین

جمله «این ما کنتم . . .» که بیان شرک مشرکان است، توضیح مصداقی برای «فمن أظلم . . .» می باشد. بنابراین شرک از ستمهای بزرگ است و چون مشرکان در ذیل آیه کافر نامیده شده اند، کفر نیز از ستمهای بزرگ است.

ص: 279

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 18

18 - کفرورزی و انکار دلایل روشن انبیا ، ظلم انسان به خویش و پیامد آن دامنگیر خود اوست .

أنتهم رسلهم بالبینت فما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 6

6- کفر ، شرک و استهزای پیامبران ، ظلم و ستمی آشکار است .

یویلنا إنا كنا ظلمین

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 5

5 - کفر و شرک ، ظلم است .

و من یظلم منکم نذقه عذاباً کبیراً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخاطب «من یظلم منکم» کافران و مشرکان اند که خداوند آنان را ستم کار دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 15

15 - کفر و نپذیرفتن دعوت پیامبران ، ظلم است و کافران ظالم اند .

و الذین کفروا لهم نار جهنم .. فما للظلمین من نصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 9

9 - کفر و شرک ، ظلم است .

وقیل للظلمین ذوقوا ما کنتم تکسبون

مقصود از «ظالمان»، کافران و مشرکان است. توصیف آنان با صفت ظلم، بیانگر این حقیقت است که کفر و شرک ظلم است و همین ظلم، موجب دوزخی شدن آنان می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 13

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می

ص: 280

گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 5

5 - کفر و شرک ، ستمی غیرقابل بخشش و عذرناپذیر در پیشگاه خداوند

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم

مقصود از «الظالمین» - به قرینه آیات گذشته - کافران و مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 60 - 2

2 - کفر به خداوند و روی گردانی از عبادت او ، ظلمی بدفرجام

لیعبدون .. . فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا... فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِم

برداشت بالا از آن جا است که در این آیه و آیه قبل، کفر و ظلم هم سنخ شناخته شده و در قبال «لیعبدون» مطرح گشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 8

8 - کفر و نپیمودن راه خدا ، ظلم است و کافران ظالم اند .

و الظلمین أعدّ لهم عذاباً أليماً

مقصود از «ظالمین» - به قرینه آیات گذشته - کافرانی هستند که راه خدا را نمی پیمایند.

253- ظلم کفر به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 6

6 - کفر به قرآن و روی گردانی از آن ، ظلم و گناهی غیرقابل بخشش است .

و من یعش عن ذکر الرحمن .. . و لن ینفعکم الیوم إذ ظلمتم أنکم فی العذاب مشترکون

برداشت یاد شده بر این مبنا است که مراد از «ذکر الرحمان» قرآن باشد.

254- ظلم کفران کنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 5

5 - مرفهان و برخورداران ناسپاس جامعه، از ستمگران اند.

و الذین ظلموا من هؤلاء

«و الذین ظلموا من هؤلاء»، هر چند اشاره به مرفهان ناسپاس در آغاز، بعثت دارد؛ ولی آیه شریفه بیانگر حکمی عامی و

ص: 281

فراتر از مورد خاص نزول می باشد.

255- ظلم کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 30

30- نادیده گرفتن نعمت های الهی و ناسپاسی خدا، با ارتکاب گناه، ظلم است.

إنه ربی أحسن مثوای إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 6

6- ناسپاسی و نادیده گرفتن نقش خداوند در برخورداری از نعمت ها، ظلم است.

و الذین ظلموا من هؤلاء

توصیف مرفهان ناسپاس به ستمگران، حاکی از مطلب یاد شده است.

256- ظلم کیفر بی بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 17

17 - کیفر انسان ها، قبل از تبیین حق و باطل برای آنان، ظلم و دور از ساحت قدس خداست.

أتتهم رسلهم بالبینت فما کان الله لیظلمهم

نفی ظلم از خدا و متفرع شدن آن بر وجود بینات، بیانگر این نکته است که: در صورت ارائه نشدن دلایل روشن، به هلاکت رساندن انسانها ظلم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 209 - 7

7- مؤاخذه بندگان، قبل از بیان و اتمام حجت بر ایشان، ظلم و دور از ساحت خداوند است.

و ما أهلكنا من قريه . . . ذكري و ما كنا ظلمين

مفاد مطلب یاد شده، همان «قبح عقاب بلایان» است که از آیه مورد بحث استفاده می شود.

257- ظلم کیفر بی گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 12

12- مجازات بی گناهان به جای مجرمان ، گناه و از مصادیق ظلم است .

ص: 282

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

258- ظلم گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 3,4

3 - گمراه کنندگان و گمراه شوندگان هر دو ظالمند.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

مراد از «بعض» گمراه کنندگان و مراد از «بعضا» گمراه شوندگانند که هر دو متصف به ظلم شده اند. گفتمی است تنوین «بعضا» عوض مضاف الیه است، یعنی: «نولى بعض الظالمين بعضهم».

4 - جنیان اغواگر و آدمیان اغواشده، هر دو از ظالمانند.

يمعشر الجن قد استكثرتم من الإنس . . . و كذلك نولى بعض الظلمين بعضها

259- ظلم گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 129 - 3

3 - گمراه کنندگان و گمراه شوندگان هر دو ظالمند.

و كذلك نولى بعض الظلمين بعضا

مراد از «بعض» گمراه کنندگان و مراد از «بعضا» گمراه شوندگانند که هر دو متصف به ظلم شده اند. گفتمی است تنوین «بعضا» عوض مضاف الیه است، یعنی: «نولى بعض الظالمين بعضهم».

260- ظلم گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 11

11 - عنه فى قوله: «و لم يلبسوا ايمانهم بظلم» قال: الضلال فما فوقه.

از امام صادق(ع) روایت شده که مراد از «ظلم»، در آیه فوق گمراهی و بالاتر از آن است.

5 - انحرافات عقیدتی و عملی انسان ، مصداق ظلم و ستم

أَكْذَبْتُمْ بَايْتِيَ .. أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ . وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا

از این که خداوند تنها علت عذاب کافران را، ظلم آنان معرفی کرده است، استفاده می شود که آنچه در آیه قبل به عنوان تکذیب گری و نیز اعمال نادرست مطرح شده، داخل در عنوان ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 20

20 - ارتکاب گناه پس از آگاهی به آن ظلم است .

و لئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 5

5 - گناه ، ستم بر خویشان است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 3

3 - گناه و عصیان، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشان.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3

3- شرکوری ، انکار پیامبران و ارتکاب گناه ، ستمهایی است که مشرکان ، کافران و گنه کاران در حق خود روا می دارند .

و لكن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 30

30- نادیده گرفتن نعمت های الهی و ناسپاسی خدا، با ارتکاب گناه، ظلم است .

إنه ربی أحسن مثوای إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 3

3- جرم و گناه، عملی ظالمانه است .

یقسم المجرمون .. فیومئذ لا ینفع الذین ظلموا معذرتهم

ص: 284

262- ظلم گناه آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 9

9- لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، عملی ظالمانه است .

أنتکم لتأتون الرجال... إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظلمين

263- ظلم گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 8

8 - گنهکاران ، ستمکارند .

بما قدمت أیدیهم و اللّٰه علیهم بالظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری ، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا ، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إنک أنت العزیز الکریم

تحقیر، تمسخر و تویخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزیز» و «الکریم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

264- ظلم گوساله پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 11

11 - بنی اسرائیل زمان موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

اتخذوه و كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 8

8- همجنس بازی، ظلم است و جوامع مبتلا به آن، در معرض عذاب های دنیوی اند.

و ما هی من الظلمین ببعید

مصدق مورد نظر برای «الظالمین» به قرینه آیات گذشته، همجنس بازان می باشد.

ص: 285

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 9

9- لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، عملی ظالمانه است .

أنتکم لتأتون الرجال .. إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظلمين

266- ظلم مانعان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 1

1- کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا (دین و معارف الهی) بازدارند ، از زمره ستمکارانند .

ألا لعنة الله على الظلمين. الذين يصدون عن سبيل الله

فعل «یصدون» به معنای باز می دارند و نیز به معنای اعراض می کنند، آمده است. برداشت فوق براساس معنای اول است.

267- ظلم مانعان از سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 1

1- کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا (دین و معارف الهی) بازدارند ، از زمره ستمکارانند .

ألا لعنة الله على الظلمين. الذين يصدون عن سبيل الله

فعل «یصدون» به معنای باز می دارند و نیز به معنای اعراض می کنند، آمده است. برداشت فوق براساس معنای اول است.

268- ظلم متخلفان از غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 11

11 - متخلفان جنگ تبوک ، مردمی ستم پیشه

لو خرجوا ... والله عليهم بالظلمين

269- ظلم مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 5

5 - مجرمان از ستمکاران هستند.

كذلك نجزي الظلمين

ص: 286

270- ظلم مخالفان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 5

5- مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدر اسلام، مردمانی بودند بیمار دل، قسی القلب و ستم پیشه.

ليجعل ما يلقي الشيطان... وإن الظلمين لفي شقاق بعيد

271- ظلم مخالفت با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

13- پرستش غیر خدا، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است.

ولا تخطبني في الذين ظلموا

مقصود از «الذين ظلموا» همان مشرکان و منکران رسالت نوح هستند.

272- ظلم مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 86 - 7

7- ساحل نشینان غرب سرزمین ذی القرنین، مردمی کفرپیشه و ستم کار بودند.

قلنا يذا القرنين إنا أن تعذب

تعبیر «تعذب» نشانگر آن است که آنان مستحق کیفر بوده اند و دلیل آن - به قرینه آیات بعد - ستم گری و کفر آنان بوده است.

273- ظلم مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 14 - 4

4- رفاه زدگان و خوشگذرانان جوامع، ظالم و ستمگراند.

قريه كانت ظالمه .. ما اترفتم فيه ... انا كنا ظلمين

ص: 287

274- ظلم مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 19

19 - مستضعفان و مستکبران کافر ، هر دو ظالم اند .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . يقول الذين استضعفوا للذين استكبروا

خداوند، پس از آن که مشرکان را مردمانی ظالم معرفی کرد به بیان تفضیلی مشاجره آنان پرداخت. این نشان می دهد که مشرکان ظالم به دو گروه مستضعف و مستکبر تقسیم می شوند.

275- ظلم مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 19

19 - مستضعفان و مستکبران کافر ، هر دو ظالم اند .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . يقول الذين استضعفوا للذين استكبروا

خداوند، پس از آن که مشرکان را مردمانی ظالم معرفی کرد به بیان تفضیلی مشاجره آنان پرداخت. این نشان می دهد که مشرکان ظالم به دو گروه مستضعف و مستکبر تقسیم می شوند.

276- ظلم مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهادة من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 15

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

از مصادیق مورد نظر برای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه - ، یهود و نصارا هستند.

ص: 288

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 9

9 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ستمگرند.

و الله أعلم بالظلمین

چون آیات گذشته در مقام احتجاج با مشرکان است، مصداق مورد نظر از ستمگران، آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 19 - 8

8 - کافران و مشرکان، مردمانی ستم پیشه اند.

و الله لایهدی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، مردمی ظالم و ستم پیشه اند.

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قیل للذین ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 12

12 - شرک، گناهی بزرگ است و مشرکان، ظالم ترین مردمان اند.

اتخذوا من دونه ءالهه .. فمن أظلم ممن افتری علی الله کذباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 8

8 - مشرکان، مردمانی ستمگر

وقال الذين كفروا... وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 12

12 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

فأروني ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون

«ال» در «الظالمون» می تواند عهد و اشاره به مشرکان باشد که مخاطب خداوند در آیه اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 8

8 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن... ولوترى إذ الظلمون

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی ظالم اند .

و یوم یحشرهم .. أهؤلاء إياکم کانوا یعبدون ... تقول للذین ظلموا

به قرینه سیاق، مراد از «الذین ظلموا» همان کسانی اند که غیر خدا را می پرستیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 11

11 - شرک ، ظلم است و مشرکان ، ظالم اند .

بل إن یعد الظلمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3 - شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد ، ظالم اند .

هذا یوم الفصل الذی کنتم به تکذبون . احشروا الذین ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

278- ظلم مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 3

3 - مشرکان عصر بعثت ، مردمی ظالم و ستمگر

ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 7

7- ناگزیری مسلمانان به ترک اموال و خانه های خویش و اقدام به هجرت و رهایی از ستم مشرکان

أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ

از ماده «إخراج» و نیز مجهول آمدن فعل «أُخْرِجُوا»، اضطرار و ناگزیری استفاده می شود.

279- ظلم مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 41 - 3، 2

2- عده ای از مسلمانان صدر اسلام برای رهایی از ظلم و ستم مشرکان مکه، از آن شهر هجرت کردند.

ص: 290

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

به دلیل اینکه سوره نحل در مکه نازل شده است، احتمال دارد مراد از «الذین هاجروا» مسلمانانی باشد که از مکه هجرت کرده و به حبشه یا مدینه رفتند.

3- مسلمانان در مکه ، مورد ظلم و ستم مشرکان بودند .

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 15

15 - مشرکان مکه ، مردمانی ستم پیشه

و ما کنا مهلکی القرى إلا و أهلها ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 49 - 9

9 - مشرکان مکه ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما یجحد بآیتنا إلا الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلا الظلمون

«ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قبال ستم مشرکان و ناگزیری آن حضرت به ترک سرزمین خویش

و کأین من قریه هی أشدّ قوه من قریتک الّتی أخرجتک أهلکنهم

یادآوری خداوند به فرجام هلاکت بار مشرکان، در حقیقت مرهمی بر آلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ستم مشرکان است.

280- ظلم معرضان از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : كلّ جبار عنيد من أبي أن يقول : لا إله إلا الله ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: [مراد از] اگر دینکش کینه توز، کسی است که از گفتن «لا إله إلا الله» دریغ داشته باشد».

281- ظلم معرضان از سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 2

2- اعراض کنندگان از راه خدا، از ستمکارانند .

ص: 291

ألا لعنة الله على الظلمين. الذين يصدون عن سبيل الله

282- ظلم معرضان از عبادت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 2

2 - کافران و اعراض کنندگان از عبادت خداوند ، ستمکار و ظالم اند .

و ما خلقت .. إلا ليعبدون ... فإنّ للذين ظلموا ذنوبًا

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - که در زمینه هدف آفرینش و عبودیت بندگان به درگاه خداوند بود - مطلب بالا استفاده می شود.

283- ظلم معرضان از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 11

11 - کسانی که از قرآن رویگردان باشند، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن .. صدف عنها

«صدف» (مصدر صدف) به معنای اعراض کردن و منصرف ساختن آمده است. (برگرفته از قاموس المحيط). برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

284- ظلم مغالطه در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 17

17 - مغالطه گران و یاوه گویان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی ستمکارند.

الذين يخوضون في آياتنا .. مع القوم الظلمين

285- ظلم مغالطه در قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - مغالطه گران و یاوه گویان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی ستمکارند.

الذین یخوضون فی ایتنا . . . مع القوم الظلمین

ص: 292

286- ظلم مفتریان بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 11

11- افترا بر خداوند ، گناهی بزرگ است و افترازندگان به او ، ستم کارترین مردمان اند .

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبًا

287- ظلم مفتریان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 2

2 - ظالمترین مردم کسانی هستند که به دروغ چیزی را به خداوند نسبت دهند و به او افترا زنند.

و من أظلم ممن افتري على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 13

13 - کسانی که با افترا به خداوند احکام دروغین جعل می کنند، ستمگر و محروم از هدایت خداوندند.

إن الله لا يهدى القوم الظالمين

«ال» در «القوم» عهد است و با توجه به آیات قبل مراد از «قوم» همان کسانی هستند که با افترا به خداوند موجبات گمراهی مردم را فراهم می سازند.

288- ظلم مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 7

7 - کافران محارب ، فتنه انگیزان و بازدارندگان از گسترش و حاکمیت دین الهی ، ظالم هستند .

فلا عدون إلا على الظالمين

289- ظلم مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 7

7- منکران آخرت از ستمکارانند و در قیامت از رحمت خداوند ، محروم خواهند بود .

ألا لعنه الله على الظلمين. الذين ... هم بالأخره هم كفرون

ص: 293

290- ظلم مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 1

1 - افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بأیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 177 - 2,5

2 - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

وأنفسهم كانوا یظلمون

5 - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلا القوم الذین . . . أنفسهم كانوا یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «أنفسهم كانوا یظلمون» عطف بر «کذبوا بآیتنا» باشد ; یعنی: «ساء مثلا القوم الذین أنفسهم كانوا یظلمون». قابل ذکر است که در برداشتهای گذش --ته جم --له «أنفسهم كانوا یظلمون» عطف بر جمله «ساء مثلا ...» گرفته شده بود.

291- ظلم مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 10

10 - تکذیب کنندگان قرآن ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن کذب بأیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، مردمی ظالم و ستم پیشه اند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قيل للذين ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 31 - 12

12 - كافران به قرآن ، مردمانى ظالم اند .

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. ولو ترى إذ الظلمون

ص: 294

292- ظلم مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 6

6 - منکران قیامت ، از زمره ستمگران اند .

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و لو أنّ للذین ظلموا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، از منکران قیامت تعبیر به ظالم کرده است.

293- ظلم مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 9

9 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ستمگرند.

و الله أعلم بالظلمین

چون آیات گذشته در مقام احتجاج با مشرکان است، مصداق مورد نظر از ستمگران، آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 3

3 - مشرکان تکذیب کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، مردمی ظالم و ستم پیشه اند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به . . . ثم قیل للذین ظلموا

294- ظلم مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 7

7- منکران معاد ، در زمره ستم کاراند .

و یقول الإنسن . . . و نذر الظلمین فیها جثیاً

از منکران معاد به عنوان «ظالم» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 22 - 3

3 - شرک و تکذیب معاد ظلم است و مشرکان و تکذیب گران معاد ، ظالم اند .

هذا يوم الفصل الذی کنتم به تکذّبون . احشروا الذین ظلموا

برداشت یاد شده از ستم پیشه خواندن مشرکان و تکذیب کنندگان معاد، به دست می آید.

ص: 295

295- ظلم منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 8

8 - بی گمان منافقان ، ظالم و ستمگراند .

بل أولئك هم الظلمون

معرفه آمدن مبتدا و خبر، همراه با ضمیر فصل (هم) و آمدن مبتدا در قالب اسم اشاره (أولئك)، همگی بر تأکیدی بر این مطلب است.

296- ظلم منحرف کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 6

6- کسانی که در پی منحرف ساختن دین و معارف الهی هستند ، ستمکارند و در آخرت به لعنت خدا گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله على الظالمين. الذين ... يبغونها عوجًا

297- ظلم نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 25

25 - پادشاه عصر ابراهیم (ع) (نمرود) ، حاکمی کافر و ستمگر

فبهت الذي كفر والله لا يهدي القوم الظالمين

298- ظلم هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19، 14

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظلمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

ص: 296

299- ظلم همجنس بازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 8

8- همجنس بازی، ظلم است و جوامع مبتلا به آن، در معرض عذاب های دنیوی اند.

و ما هی من الظلمین ببعید

مصدق مورد نظر برای «الظالمین» به قرینه آیات گذشته، همجنس بازان می باشد.

300- ظلم همگانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 7

7 - ستم خداوند بر یک فرد ملازم با ستم بر همگان است.

و أن الله لیس بظلم للعبيد

به کارگیری کلمه ای همانند «لاحد» به جای «للعبيد» می توانست وافی به معنای مقصود باشد. بنابراین آوردن «للعبيد» (همه بندگان) می تواند اشاره به این باشد که اگر خدا به احدی ستم کند به همگان ستم کرده و خدا منزله از آن است.

301- ظلم هواپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 8

8 - هواپرستی، ظلم و موجب محرومیت از هدایت خداوند

إن الله لا یهدی القوم الظلمین

ظلم یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 21، 18، 17

17- خضوع یونس (ع) به درگاه الهی و اعتراف وی به ظلم و نادرستی رفتار عجولانه خود

فنادی . . . إني كنت من الظلمين

18- در دیدگاه یونس (ع)، خروج از میان قوم خود بدون اذن الهی، ظلمی به خویش بود.

إذ ذهب مغضباً . . . إني كنت من الظلمين

21- « قال المأمون للرضا (ع) فأخبرني عن قول الله عز وجل : « و ذاالنون إذ ذهب مغضباً فظن أن لن نقدر عليه » فقال الرضا (ع) : ذاك يونس بن متى (ع) ذهب مغضباً لقومه « فظن » بمعنى إستيقن « أن لن نقدر عليه » أي لن نصيق عليه رزقه . . . « فنادى في الظلمات » أي ظلمه الليل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : « أن لا- إله إلا- أنت سبحانك إني كنت من الظالمين » بترکی مثل هذه العباده التي قد فرغتنی ل ها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل «و ذاالنون إذ ذهب مغضباً فظن أن

ص: 297

لن تقدّر علیه» امام فرمود: او یونس بن متی بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. «ظنّ» در کلام خدا به معنای «استیقن» و «لن تقدّر علیه» به معنای «لن نصیق علیه رزقه» ... می باشد. «فنادی فی الظلمات»؛ یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: «...سبحانک ایّی کنت من الظالمین»؛ یعنی، ... من از ستم کارانم؛ زیرا مثل چنین عبادتی را - که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای - در گذشته ترک کرده بودم».

302- ظلم یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 9

9 - یهود ، مردمی ستم پیشه و ظالمند .

و أنتم ظالمون

جمله «و أنتم ظالمون» (و شما ستمکار بودید) را می توان جمله ای معترضه دانست. بر این مبنا جمله مذکور بیانگر آن است که: یهود نه تنها در مورد گوساله پرستی ستمکاری کردند، بلکه عادت و رویه آنها ستمگری بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 7

7 - یهود ، مردمی ستم پیشه اند .

و اللّٰه علیم بالظالمین

از مصداقهای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه و آیات پیشین - یهودیان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن ابراهیم ... و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من اللّٰه

از مصداقهای مورد نظر برای «شهادة من اللّٰه» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کافران به عیسی (ع) (یهودیان)، ظالم و محروم از محبت خداوند هستند .

فاما الذین کفروا .. والله لا یحبّ الظالمین

از مصادیق مورد نظر از کلمه «الظالمین»، به قرینه آیات قبل، یهودیانی هستند که به حضرت عیسی (ع) ایمان نیاوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانہم کانوا یکفرون بئایت اللہ و یقتلون . . . و کانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 10، 3، 1

1 - ظلم یهود ، موجب حرام گشتن برخی از نعمت های پاکیزه و حلال بر آنان

فبظلم من الذین ہادوا حرّمنا علیہم طیبیت أحلت لہم

3 - ظلم یهود ، موجب محرومیت آنان از برخی نعمت های پاکیزه *

فبظلم من الذین ہادوا حرّمنا علیہم طیبیت أحلت لہم

بدان احتمال که مراد از تحریم، تحریم تکوینی باشد؛ بنابراین «حرمنّا . . .» به این معنا است که خداوند یهود را از دستیابی به برخی طیبیات محروم ساخت.

10 - یهود ، ظالمانی منحرف و بسیار اغواگر

فبظلم من الذین ہادوا حرمنّا . . . و بصدّہم عن سبیل اللّٰہ کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 15

15 - یهود و نصارا ، مردمی گمراه و ستمگر

إِنَّ اللّٰہَ لایہدی القوم الظالمین

از مصادیق مورد نظر برای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه - ، یهود و نصارا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 4

4- یهودیان به سبب ادعای نازل نشدن وحی بر هیچیک از بشر ظالمترین مردم هستند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء . . . و من أظلم ممن افترى على

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 9

9- قوم یهود ، گروهی ظالم و محروم از هدایت خداوند

الذين كذبوا بآيات الله و الله لا يهدى القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 2,5

2- یهودیان ، مردمی ظالم و ستمگراند .

و لا يتمنونه . . . و الله عليم بالظالمين

5- دستاورد زشت و ظلم و ستم یهودیان ، سبب ترس و هراس آنان از مرگ

ص: 299

ولا يَتَمَتُّونَهُ أَبَداً بما قَدَّمَت أَيْدِيهِمْ و اللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

303- ظلم يهود ايله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 165 - 7

7- فسق و ستمگري يهوديان ايله ، مايه نزول عذاب الهی بر آنان شد .

أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس بما كانوا يفسقون

«ما» در «بما كانوا» مصدریه و «باء» سببیه است - یعنی: أخذناهم بسبب فسقهم.

304- عذاب دنیوی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 161 - 21

21 - ظلم ، جلوگیری از راه خدا ، به ناحق خوردن مال مردم ، موجب عقوبت های دنیوی و عذاب اخروی

فبظلم من الذين هادوا حرمنا .. و أعتدنا للكافرين منهم عذاباً أليماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 44 - 7

7- ظلم ، گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب الهی در دنیا

ولا تحسبنَّ الله غفلاً عما يعمل الظلمون . . . و أنذر الناس يوم يأتيهم العذاب في

305- عوامل ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 109 - 3

3- نیازمندی و کمبود ، انگیزه ای برای ستم و تعدی

و ما الله يريد ظلماً للعالمين . و لله ما في السموات و ما في الارض

جمله «و لله ما في السموات . . .»، در مقام تعلیل برای ظلم نکردن خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 13، 14، 12

12 - مجازات نکردن ستمگران ، ظلم بر ستمدیدگان است .

ذوقوا عذاب الحریق . . . ذلك بما قدّمت ايديكم وانّ الله ليس بظلام للعبيد

برداشت فوق مبتنی است بر احتمال اول (عطف «انّ الله . . .» بر «ما قدّمت»)، است.

ص: 300

13 - مجازات بی گناهان ، ظلمی بزرگ است .

وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

برداشت فوق مبتنی است بر احتمال دوّم (تقدیر مبتدا برای «إِنَّ اللَّهَ .. .»)، است.

14 - مجازات افزون بر گناه ، ظلمی بزرگ است .

وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 16

16 - کسانی که بر مبنای مقررات و قوانین الهی حکم نکنند ، ستمکارند .

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 7

7 - نیازمندی و قساوت دو عامل گرایش به ظلم و رعایت نکردن عدل است.

لِكُلِّ دَرَجَةٍ مِمَّا عَمِلُوا .. . وَرَبِّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ

ذکر دو صفت غنا و رحمت، پس از بیان عدم ظلم خداوند در پاداش بندگان، بیانگر این است که ظلم برخاسته از نیاز و یا شقاوت و قساوت است که در مورد خدا این دو منتفی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 4 - 5

5 - ستمگری ، باطل گرایی و دروغ پردازی ، از نتایج و اثرات کفر به خدا و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ .. . فَقَدْ جَاءَ وَظَلَمًا وَزُورًا

«زور» به معنای سخن باطل و دروغ است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پرداختن سهم بینوایان از امولال خود، ظلم به خویشان است .

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

306- عوامل ظلم به خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 9

9- ابلیس، عامل کفران مردم سبأ و برانگیزنده آنان به ظلم به نفس

و لقد صدق عليهم إبليس ظنه فاتبعوه إلا فريقاً من المؤمنين

در عبارت «صدق عليهم .. ظنه» ایجاز به حذف وجود دارد؛ برای این که صدق ظن، فرع بر دعوت و جواب مثبت دادن مردم

ص: 301

است. بنابراین، معلوم می شود که ابلیس از آنان خواسته و آنان نیز او را اجابت نموده و نعمت های خدا را کفران کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 6

6 - گام نهادن آدمی در وادی کفر، شرک و گناه، در حقیقت ظلم آدمی به خویش است.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ... و ما ظلمنهم و لكن كانوا هم الظالمين

به کار رفتن واژه «ظالم» به جای «مجرم»، حاکی از آن است که جرم و گناه بیان شده در آیات پیشین، همان ظلم و ستم آدمی به خویش است.

307- عوامل ظلم فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 11 - 3

3 - غفلت از یاد خدا و احساس ایمنی از کیفر او، عامل رواج یافتن ظلم و ستم بر مردم در خاندان فرعون

أَنْتَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ . قَوْمِ فرعون أَلَا يَتَّقُونَ

از مجموع دو آیه استفاده می شود که تقوا (بیم داشتن از خشم خدا و کیفر کردار) مانع ظلم و تباهی است و خاندان فرعون به دلیل بی بهره بودن از عنصر تقوا، گرفتار ظلم و تباهی گشته بودند.

308- فرار از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 7

7- گریز از ستم ظالمان، امری شایسته و مورد تشویق

و الذين هاجروا في الله من بعد ما ظلموا لنبؤتهم في الدنيا حسنة

309- فرجام اخروی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 5

5- گرفتار شدن در تنگنای عذاب دوزخ، فرجام ظلم و تجاوز

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَلْمُونَ

ص: 302

310- فرجام شوم ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 1

1- هشدار خداوند به ستمگران درباره سرنوشت شوم ستم پیشگی

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون

311- کارگزاران یوسف (ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 10

10- یوسف (ع) و کارگزارانش به هنگام اقتدار و حکومت در مصر ، از هر گونه ظلم و ستم اجتناب می کردند .

قال معاذ الله ان .. . إنا إذا لظلمون

مقصود یوسف از ضمیرهای متکلم مع الغیر «نا» و «نحن» در حقایقی که مطرح کرد (أن نأخذ . . . إنا إذا لظالمون) خود او و کارگزارانش می باشد.

312- کافران و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 14

14 - عن أبي ابراهيم قال: .. «ثم الذين كفروا بربهم يعدلون» قال: يعدلون بين الظلمات والنور وبين الجور والعدل.

امام کاظم (ع) درباره آیه «ثم الذين .. .» فرمود: (کافرانی که برای خدا انباز می گیرند)، ظلمت و نور و ظلم و عدل را برابر قرار می دهند.

313- کثرت ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 9

9- فرعون ، در شکنجه و آزار دیگران ، حد و مرزی نمی شناخت .

فما آمن لموسى إلا ذرية من قومه على خوف من فرعون و ملائهم أن يفتنهم . . . وانه

314- كيفر اخروى ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 161 - 21

ص: 303

21 - ظلم ، جلوگیری از راه خدا ، به ناحق خوردن مال مردم ، موجب عقوبت های دنیوی و عذاب اخروی

فبظلم من الذین هادوا حرمنا .. و أعتدنا للكفرین منهم عذاباً ألیماً

315- کیفر دنیوی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 40 - 6

6 - ظلم و بیدادگری ، پی آمدی شوم و سرنوشتی هلاکت بار در دنیا

فأخذنه و جنوده فنبذنهم فی الیمّ فانظر کیف کان عقبه الظلمین

316- کیفر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 11، 12

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنّم ، نمی تواند حاکمان مفسد ، سرسخت ، متکبر و مغرور را رام کند .

و اذا تولی سعی .. فحسبه جهنم

12 - جهنّم ، کیفر حاکمان مفسد ، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی .. فحسبه جهنم

317- کیفر ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 95 - 11

11 - خداوند ، ستمکاران را به سزای اعمالشان خواهد رساند .

والله علیم بالظلمین

هدف از بیان آگاهی خداوند به ستمکاران، تهدید آنان به عذاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قتل و آدمکشی از سر ظلم و تجاوز، موجب گرفتاری به عذاب دوزخ

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلک عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «قتل نفس» گرفته شده است.

2 - تصرف به ناحق در اموال دیگران از سر ظلم و تجاوز، موجب گرفتاری به آتش دوزخ

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلک عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

بنابر اینکه «ذلک» اشاره به «لا تاکلوا» و یا مجموع «لا تاکلوا . . . و لا تقتلوا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 21

21 - حاکم اسلامی ، وظیفه دار برگزیدن یکی از مجازات های چهارگانه محارب ، با رعایت تناسب بین مجازات و جنایت وی

انما جزؤا الذین یحاربون الله .. او ینفوا من الارض

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق روایت شده: ذلک الی الامام یفعل به ما یشاء، قلت: فمفوض ذلک الیه؟ قال: لا، و لکن نحو الجنایه.

کافی، ج 7، ص 246، ح 5؛ نورالثقلین، ج 1، ص 622، ح 164.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 6 - 7 - 6

6 - ستمگران و اعراض کنندگان از قوانین دین، علاوه بر عذابهای دنیوی به عذابهای آخرت نیز گرفتار خواهند شد.

و کم من قریه أهلکنها .. إنا کنا ظلمین. فلنستلن الذین أرسل إلیهم

هدف از بیان بازجویی در قیامت، تهدید ظالمان به عذابهای اخروی است، و کلمه «فاء» در «فلنستلن» بیانگر آن است که عذابهای دنیا پایان مجازات آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 9

9 - ترک نهی از منکر و سکوت در برابر منحرفان و فسق و ستمگری ، دارای کیفری شدید است .

أنجینا الذین ینهون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 23

23 - ستمگری در پی دارنده عذابی بس دردناک

إن الظلمين لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 8

8- افزایش گمراهی ، کیفر و پیامد ستم پیشگی است .

و یضللّ الله الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 43 - 4

4- ظلم ، گناهی بزرگ و نابخشودنی و موجب کیفر سخت الهی در قیامت است .

يعمل الظلمون ... لیوم تشخص فیہ الأبصر . مهطعین مقنعی رءوسهم لایرتدّ إلیهم طرف

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 8

8 - شرک و ظلم ، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 9

9 - ناتوانی انسان ها در دنیا ، از دفع عذاب الهی و پیامد های هلاکت بار ستم خویش

و الذين ظلموا من هؤلاء سيصيهم سيئات ما كسبوا و ما هم بمعجزين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 3

3 - ظلم و تجاوز به حقوق مردم - حتی انسان های غیر مؤمن - امری ناشایست و سزاوار پیگرد و انتقام است .

إنما السبيل على الذين يظلمون الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 22

22 - ظلم و ستمگری ، موجب جاودانگی انسان در آتش دوزخ است .

ألا إن الظالمين في عذاب مقیم

318- کیفر ظلم جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 9

9 - خداوند، ستم و گناهی را که از سر غفلت و ناآگاهی باشد، کیفر نمی دهد.

أن لم یکن ربک مهلك القرى بظلم و أهلها غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 43 - 4

4- ظلم ، گناهی بزرگ و نابخشودنی و موجب کیفر سخت الهی در قیامت است .

يعمل الظلمون . . . ليوم تشخص فيه الأبصر . مهطعين مقنعي رءوسهم لا يرتد إليهم طرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 44 - 7

ص: 306

7- ظلم، گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب الهی در دنیا

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون . . . و أنذر الناس يوم يأتيهم العذاب في

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 4

4- ظلم و بیدادگری، گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب الهی است .

و إن كان أصحاب الأيكة لظلمين . فانتقمنا منهم

انتقام خداوند از «اصحاب ایکه» به خاطر ظلم آنها، بیانگر این نکته است که ظلم و بیدادگری گناهی نیست که قابل عفو و آمرزش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 85 - 3

3- ظلم، گناهی بزرگ و نابخشودنی و عامل اصلی ابتلای انسان به عذاب اخروی است .

و إذا رءا الذين ظلموا العذاب

برداشت فوق به خاطر این نکته است که با آنکه آیه در صدد بیان وضعیت کافران در قیامت است، ولی از آنان به ظالمان توصیف کرده است و وصف مشعر به علیت است. گفتنی است وعده عذاب اخروی، بیانگر بزرگی و نابخشودنی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 8

8 - شرک و ظلم، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 4

4 - ستم پیشگی، گناهی نابخشودنی و عذرناپذیر در قیامت

يوم لا ينفع الظلمين معذرتهم

آمدن کلمه «الظالمین» به صورت وصفی، بیانگر این نکته است که مقصود از آن، فردی نیست که در زندگی اندکی ستم کرده باشد؛ بلکه کسی است که چنان به این گناه آلوده شده که به آن شهرت یافته و عادت کرده است.

320- گناه ظلم به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 5

5- ستم به پیامبران گناهی قابل آمرزش

سوف أستغفر لکم ربی

ص: 307

321- گناه ظلم در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 17

17 - « عن أبي الصباح الكناني قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل : و من یرد فیہ بالحد بظلم نذقه من عذاب أليم » فقال : کلّ ظلم یظلمه الرجل نفسه بمکّه من سرقة أو ظلم أحد أو شیء من الظلم فإني أراه الحداداً ؛

ابی الصباح کنانی گفت: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل «و من یرد فیہ بالحد بظلم نذقه من عذاب أليم» سؤال کردم فرمود: هر ظلمی که شخص در مکه بر خویش کند؛ خواه دزدی باشد، یا ستم به دیگری و یا هرگونه ستمی، من آن را الحد و انحراف می بینم».

322- لاوی و ظلم برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 9

9- فرزند بزرگ یعقوب با یادآور شدن ظلم و ستم برادرانش به یوسف ، بازگشت به نزد پدر را بدون همراه داشتن پیامین ناروا شمرد .

ألم تعلموا .. من قبل ما فرّطتم فی یوسف

«ما» در «ما فرّطتم» مصدریه است و عبارت «من قبل ما فرّطتم ..» عطف بر «أنّ أباکم ...» می باشد ؛ یعنی: «ألم تعلموا تفریطکم فی یوسف من قبل». تقریب به معنای کوتاهی کردن و رها کردن چیزی تا نبود شدن آن است (لسان العرب).

323- مبارزه با حاکمان ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 13

13 - لزوم مبارزه تا سر حدّ جان دادن ، با فساد و حاکمان فاسد

و من الناس من یعجبک .. و اذا تولى سعی فی الأرض ... و من الناس من یشری نفسه

از اینکه پس از بیان خصلتهای حاکمان مُفسد، بی درنگ ستایش از کسانی شده است که جان خویش را در راه خدا می دهند، برداشت فوق استفاده می شود.

324- متقین و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 10

10 - تقواییشگان ، مبرّاز ظلم و دوستی با ظالمان

ص: 308

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

از این که «المتقین» در مقابل «الظالمین» قرار گرفته، مطلب یاد شده به دست می آید.

325- مراتب ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 7

7- ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

«من الله» همانند «عنده» صفت برای «شهاده» است. بنابراین «شهاده عنده من الله»؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 13، 14

13 - مجازات بی گناهان ، ظلمی بزرگ است .

وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

برداشت فوق مبتنی است بر احتمال دوم (تقدیر مبتدا برای «إِنَّ اللَّهَ ..»)، است.

14 - مجازات افزون بر گناه ، ظلمی بزرگ است .

وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 1، 2، 3، 5، 9، 10

1 - افترازنندگان به خداوند، ظالمترین مردم هستند.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا

2 - تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن ... أو كذب بايته

3 - افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بايته

5 - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب ... و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بايته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

9 - بدعت در دین، از بزرگترین ظلمها و مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بايته إنه لا یفلح الظلمون

10 - شرک به خدا، بزرگترین ظلم و مانع سعادت و رستگاری است.

و إننی بریء مما تشرکون ... و من أظلم ممن افتری ... إنه لا یفلح الظلمون

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 1,8

1 - افترا به خداوند بالاترین ظلم و از بزرگترین گناهان است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

8 - ظلم، معیار سنجش میزان زشتی گناهان و دارای مراتب است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

گزینش واژه «أظلم» به جای «أذنب» و «أعصى» و مانند آن می تواند بدان جهت باشد که اولاً ظلم بودن افترا را گوشزد کند و ثانیاً به ریشه گناه بودن افترا اشاره نماید. بنابراین ظلم معیاری برای شناخت گناه و مرتبه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 2

2 - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بأیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 3، 2، 1

1 - افترا بستن به خدا (چیزی را به دروغ به خدا نسبت دادن) بدترین نوع بیدادگری است .

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذباً

2 - تکذیب قرآن و ساختگی خواندن آن - علی رغم اعتقاد به الهی بودنش - اوج بیدادگری است .

فمن أظلم ممن . . . أو کذب بأیته

3 - ظلم و بیدادگری، دارای مراتب است .

فمن أظلم ممن افتری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- دروغ بستن به خداوند، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افتري على الله كذبًا

3- ستمگری دارای مراتب

و من أظلم ممن افتري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 1

1- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن، بزرگ ترین ظلم است.

و من أظلم ممن ذكر بآيت ربّه فأعرض عنها

«ذکر» یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

ص: 310

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 8, 4, 3

1 - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، بزرگ ترین نوع ظلم است .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

مقصود از «صدق» قرآن و دین حق می باشد.

3 - دروغ پنداشتن و رد کردن سخن حق (قرآن) ، بدون تأمل و اندیشه و در آغاز دریافت آن ، بزرگ ترین ظلم است .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق إذ جاءه

«إذ» برای ظرف زمان ماضی است و گویای آن است که انکار و تکذیب قرآن، مقارن و همزمان با آمدن این کتاب بود و هیچ فاصله ای میان دریافت قرآن و تکذیب آن وجود نداشت. این حقیقت می رساند که تکذیب کافران، بدون تأمل و تفکر و با شتاب بود.

4 - شرک ، افترا و دروغ بستن به خداوند ، بزرگ ترین ظلم به شمار می رود .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

یکی از مصادیق مورد نظر دروغ بستن به خدا - با توجه به این که آیه شریفه در ردیف آیات مربوط به مشرکان قرار دارد و نیز این سوره از سوره های مکی است و مردم مکه بیشتر مشرک بودند - شریک قائل شدن برای خداوند یکتا است.

8 - ظلم ، دارای مراتب گوناگون است .

فمن أظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إِثْمَ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - افترا و نسبت دروغ به خدا بستن ، بالاترین ظلم و بدترین گناه است .

و من أظلم ممّن افترى على الله الكذب

تقیح افترا بر خداوند با تعبیر «أظلم» (صیغه اسم تفضیل)، نشان از بزرگی گناه آن دارد.

4 - ظلم ، دارای درجات و مراتب شدت و ضعف

و من أظلم ممّن افترى على الله الكذب

326- مرفهان و گسترش ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 10

10- جوامع مرفّه ، در خطر انحرافات اقتصادی و گسترش دادن ظلم و ستم در پهنه گیتی

ص: 311

إني أريكم بخير .. أوفوا المكيال ... و لاتعثوا في الأرض مفسدين

327- ممانعت از ظلم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 20

20 - بازداشتن دشمنان از هجوم به جامعه ایمانی و ستمکاری آنان ، از منافع جهاد و تأمین هزینه ادوات آن است . *

و ما تنفقوا .. و أنتم لاتظلمون

برخی برآنند که «یوف إلیکم» و «أنتم لاتظلمون» بیانگر ثمرات توان نظامی جامعه در دنیا است. یعنی اگر هزینه جهاد را تأمین کنید و بنیه نظامی جامعه اسلامی را به حدی برسانید که دشمنان وحشت کنند، در نتیجه به شما هجوم نخواهند آورد تا ضررهایی را بر شما تحمیل نمایند. و اگر چنین کردید بر شما مسلط نخواهند شد تا بتوانند ستمی بر شما روا بدارند.

328- منشأ آموزش ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 8

8- خداوند ، بخشاینده گناهان و ستم کاری های مردم است .

وإن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

329- منشأ بزرگترین ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 3

3- بزرگ ترین ظلم ها و جنایت ها در تاریخ بشر ، دارای ریشه در انکار آیات الهی و غفلت از کیفر اعمال است . *

و من أظلم ممّن ذكّر بأيت ربّه فأعرض عنها و نسی ما قدّمت یداه

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که منظور از ظلم در «من أظلم» صرفاً، ظلم به نفس نباشد، بلکه علاوه بر آن، شامل ظلم به غیر نیز بشود و جمله «نسی ما قدّمت یداه» کنایه از عدم اعتقاد به کیفر کردار و بقای عمل باشد.

330- منشأ ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 22

22 - خودخواهی ، وابستگی فامیلی و ملاحظه فقر و غنای افراد ، ریشه بسیاری از بی عدالتی ها و شهادت های ناپحق و تهدیدی برای عدالت اجتماعی است .

ص: 312

كونوا... شهداء لله و لو على أنفسكم او الولدين و الاقربين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 44 - 2

2- هر ستمی که به انسان می رسد ، از ناحیه خود اوست .

و لكن الناس أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 89 - 7

7- ارتکاب گناهان و ستمکاریها ، برخاسته و نشأت گرفته از جهل است .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جهلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 39 - 5

5- بی ایمانی به جهان آخرت ، ریشه سرکشی و بی عدالتی انسان ها است .

و استکبر هو... و ظنوا أنهم إلينا لا يرجعون

331- منشأ ظلم برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 89 - 5

5- يوسف (ع) جهل و نادانی برادرانش را منشأ ستم آنان به وی و بنیامین دانست .

هل علمتم ما فعلتم بيوسف و أخيه إذ أنتم جهلون

332- منشأ ظلم به كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 33 - 10

10- ظلمی که به کافران از ناحیه ایستادگی در برابر کتاب های آسمانی شده است ، از ناحیه خداوند نبوده و از سوی خود آنان بوده است .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

333- منشأ نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 313

11- تحمیل بدترین شکنجه ها و آزار بر قوم موسی (بنی اسرائیل) ، شیوه مستمر فرعونیان

یسومونکم سوء العذاب

«یسومون» از «سوم»، به معنای تحمیل شکنجه و عذاب، است و فعل مضارع آوردن آن، می تواند اشاره به تداوم آن باشد.

334- موارد ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 13،19

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه ، از ستمکاران خواهند شد .

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

19 - سرپیچی از فرامین خدا ، ظلم است .

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 15،16

15 - گوساله پرستی بنی اسرائیل از جمله ستمکاری های آنان بود .

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

16 - پرستش غیر خداوند ، ظلم است .

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 1،3

1 - قوم موسی با گوساله پرستی ، بر خویشان ستم کرده و مستحق کیفر شدند .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

3 - آدمی ، با شرک ورزی و پرستش غیر خدا به خود ستم می کند .

إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 6،10

6 - تغییر و تبدیل اوامر خداوند ، ظلم و در پی دارنده عذاب الهی است .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجاً من السماء

مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی هستند که به جای گفتن «حطه» (خدایا! آمرزش گناهان را از تو خواهیم) سخنی دیگر بر زبان جاری ساختند.

10 - تمرد از فرمان های الهی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

ص: 314

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 10:11

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

11 - پرستش غیر خدا ظلم است .

ثم اتخذتم العجل . . . و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 4

4 - کسانی که مردم را از حضور در مساجد ، به انگیزه یاد نشدن نام خدا ، بازدارند ، ستمکارترین مردمند .

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 12

12 - ادای شهادت واجب و کتمان آن ظلم است .

و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 17،20

17 - پیروی از آرا و قوانین مبتنی بر هوا های نفسانی - با وجود قوانین الهی - ظلم است .

لئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظلمين

20 - ارتکاب گناه پس از آگاهی به آن ظلم است .

و لئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 22

22 - تجاوز از حدود و احکام الهی ، ظلم است .

و من يتعدّ حدود الله فاولئك هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 5

5 - رجوع مرد به زن به قصد آزار و اذیت ، تعدّی به حدود الهی و ظلم است .

تلك حدود الله فلا تعتدوها و من يتعد حدود الله فاولئك هم الظالمون . . . ولا تمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 22

ص: 315

22 - نافرمانی از دستور خداوند به پیکار علیه تجاوز و اسارت ، ستمگری است .

فلما كتب عليهم .. و الله عليهم بالظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 13

13 - خودداری از انفاق ، کفران نعمت و ستمگری است .

انفقوا مما رزقناکم ... و الکافرون هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 26

26 - کفر همراه با عناد و ایستادگی در برابر حق ، ستمگری است .

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 270 - 6

6 - ترک انفاق و یا انفاق را به ریا و منت و آزار آلودن و نیز انفاق کردن از خبیث و عمل نکردن به نذر ، ستمگری است .

لا تبطلوا صدقاتکم بالمنّ و الاذی .. انفقوا من طیبات ... و ما للظالمین من انصا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 279 - 10,11

10 - رباخواری ، ستمگری است .

و ان تبتم فلکم رؤس اموالکم لا تظلمون

مفهوم جمله «فلکم رؤس اموالکم لا تظلمون» (آنگاه که فقط اصل سرمایه را بگیرید، ستمکار نیستید) این است که در صورت گرفتن ربا، ستمکار هستید.

11 - باز پس ندادن اصل سرمایه رباخواری که توبه کردند ، ستمی بر آنان است .

فلکم رؤس اموالکم لا تظلمون و لا تُظلمون

ولی اگر اصل سرمایه هم به شما باز پس داده نشود، مورد ستم واقع شده اید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 57 - 15، 12، 10

10 - کافران به عیسی (ع) (یهودیان)، ظالم و محروم از محبت خداوند هستند .

فاما الذین کفروا .. و الله لا یحبّ الظالمین

از مصادیق مورد نظر از کلمه «الظالمین»، به قرینه آیات قبل، یهودیانی هستند که به حضرت عیسی (ع) ایمان نیاوردند.

12 - کفر (انکار پیامبر)، ظلم است و کافران، ظالم هستند .

فاما الذین کفروا .. و الله لا یحبّ الظالمین

بنابراینکه جمله «و الله لا یحبّ الظالمین»، تعلیل برای کیفر کافران باشد؛ یعنی چون کافران ظالم هستند، مستحق کیفرند.

15 - ندادن اجر کامل در برابر عمل، ظلم است .

ص: 316

و الله لا يحب الظالمين

بنابراینکه جمله «و الله لا يحب الظالمين»، تعلیل برای جمله «فیوقیهم اجورهم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 13

13 - رویارویی و نبرد با اهل ایمان ، ظلم است و محاربان با اهل ایمان ، ظالم هستند .

لیقطع طرفاً من الذین کفروا .. فانّهم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 21

21 - بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین ، ظلم است .

و لاتهنوا .. و لیعلم الله الذین امنوا ... و الله لایحب الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 10 - 9

9 - تصرف سرپرست یتیم در مال وی ، به انگیزه شخصی و با قصد عدم پرداخت آن ، ظلم است .

انّ الذین یاکلون اموال الیتامی ظلماً

امام کاظم (ع) در پاسخ سؤال از تصرف در مال یتیم فرمود: ... لا ینبغی له ان یأکل الاّ القصد ... فان کان من نیته ان لا یرده علیهم فهو بالمنزل الذی قال الله عزّ و جل: «انّ الذین یاکلون اموال الیتامی ظلماً».

کافی، ج 5، ص 128، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 450، ح 90.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 3,4,6

3 - تصرف نامشروع و باطل در اموال دیگران ، تجاوز و ظلم است .

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً

بنابر اینکه «عدواناً و ظلماً» قید توضیحی باشد.

4- آدمکشی، تجاوز و ظلم است.

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً

برخی برآند که «عدواناً» و «ظلماً»، قید توضیحی است و اشاره به علت عقوبت دارد. یعنی چون آدمکشی و انتحار، تجاوز و ظلم است، موجب عقوبت می شود.

6- خودکشی، تجاوز و ستمگری است و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ.*

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلك ... فسوف نُصلیه ناراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 6

6 - مراجعه به طاغوت و دادگاه های ناصالح برای داوری، ستم به خویشان است.

ص: 317

یریدون ان یتحاکموا .. و لو ائهم اذ ظلموا انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 124 - 9

9 - کاستن از اجر و مزد کار دیگران، حتی به کمترین مقدار ستم است .

و من يعمل من الصلحت .. یدخلون الجنة و لایظلمون نقیراً

خداوند، کاستن از پاداش را هر چند بسیار اندک باشد، ظلم دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 16

16 - پذیرایی ناشایسته از مهمان دعوت شده، ظلم و بازگویی آن توسط مهمان، جایز است .

لا یحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

امام صادق (ع) در توضیح آیه فوق فرمود: من اضاف قوماً فاساء ضیافتهم فهم ممن ظلم فلاجناح علیهم فیما قالوا فیه.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 283، ح 296؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 425، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 5، 11

5 - درخواست دیدن خداوند از سوی یهود، درخواستی ظالمانه و موجب گرفتار شدن آنان به صاعقه

فقالوا ارننا الله جهره فأخذتهم الصعقه بظلمهم

11 - نگرش مادی در مورد خداوند و بهانه جویی در مقابل پیامبران، از مصادیق بارز ظلم و موجب گرفتاری به عذاب الهی است .

یسئلک أهل الکتب .. فأخذتهم الصعقه بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 4

4- بازداشتن مردم از پیوستن به راه خدا ظلم است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ .. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا

مراد از ظلم - به قرینه آیه قبل - بازداشتن دیگران از راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 12

12 - قتل و برادر کشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال .. وذلک جزؤا الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 45 - 19,20,22,23

ص: 318

19 - خودداری از قضاوت بر اساس احکام الهی ، ظلم است . *

و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الظلمون

20 - خودداری از قانونگذاری بر پایه مقررات الهی ، ظلم است . *

و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الظلمون

22 - بی اعتنایی به قانون قصاص ، ستمگری است .

و كتبنا عليهم فيها . . . و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الظلمون

23 - ستم پیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

فأولئك هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 17

17 - دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان ، ظلم و موجب محرومیت از هدایت الهی

و من يتولهم منكم فانه منهم إن الله لا يهدي القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 23,24

23 - کفر و شرک ، ستمکاری است .

انه من يشرك بالله . . . و ما للظلمين من انصار

24 - باور به الوهیت مسیح (ع) ظلم است .

إن الله هو المسيح . . . و ما للظلمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 107 - 10

10 - شهادت به ناحق و قسم دروغ ، تجاوز به حقوق دیگران و ستمکاری در حق ایشان است .

و ما اعتدینا إنا اذا لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 10، 9، 5، 3

3 - افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بایته

5 - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب . . . و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

9 - بدعت در دین، از بزرگترین ظلمها و مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بایته إنه لا یفلح الظلمون

10 - شرک به خدا، بزرگترین ظلم و مانع سعادت و رستگاری است.

ص: 319

و اینتی بریء مما تشركون . . . و من أظلم ممن افترى ... إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 7,8

7 - انكار آیات الهی، ستم است.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بآيت الله يجحدون

ممکن است ستمکار خواندن منکران به این اعتبار باشد که آنان با انکار خویش در زمره ستمگران قرار گرفتند، نه اینکه ستم مسبق بر انکار باشد.

8 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، آیت الهی و تکذیب رسالت وی انکار آیات خداوند و ستم است.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 45 - 3,4

3 - بی توجهی به هشدارهای الهی ظلم است.

فلما نسوا ما ذكروا به . . . فقطع دابر القوم الذين ظلموا

4 - سنگدلی و تضرع نکردن به درگاه خداوند، حتی در دشواریها، ظلم است.

فلولا . . . تضرعوا و لكن قست قلوبهم ... فقطع دابر القوم الذين ظلموا

در آیه شریفه هدف از آمدن سختیها را تضرع و روی آوردن به خدا دانسته، و به دنبال آن گروهی را معرفی کرده که حتی در شدت و سختی منفعل نمی شوند، و سرانجام از این گروه با عنوان «ظالمان» یاد کرده است، بنابراین سنگدلی و تضرع نکردن آنان ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 6

6 - شرک و تسلیم نشدن در برابر آیات روشن قرآن، ظلم است.

انظر كيف نصرَف الأيت ثم هم يصدفون . . . هل يهلك إلا القوم الظلمون

مخاطب فعل «أرءیتم» همان کسانی هستند که از آیات الهی اعراض کردند که از آنان به عنوان ظالم یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 20, 21, 22, 24

20 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نباید با طرد مؤمنان مستمند و فقیر از اطراف خویش، خود را در جرگه ظالمان قرار دهد.

فتطردهم فتکون من الظلمین

21 - رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتکون من الظلمین

22 - طرد کردن مؤمنان به سبب نداشتن پایگاه اجتماعی، ستمگری است.

فتطردهم فتکون من الظلمین

24 - تبعیض در روابط اجتماعی بر مبنای ارزشگذاری غلط، ستمگری است.

فتطردهم فتکون من الظلمین

ص: 320

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 17

17 - مغالطه گران و یاوه گویان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی ستمکارند.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. مع القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 9، 10، 11، 3

3 - شرک، به هر صورت و در هر مرحله که باشد، ظلم است.

و لم یلبسوا ایمنهم بظلم

آیات پیشین جملگی در مورد توحید و ابطال شرک بود. این آیه به منزله جمع بندی و نتیجه ای در پی آن مجموعه است. لذا مراد از «ظلم» در این آیه، به قرینه آیات گذشته، شرک است.

9 - عن أبی عبدالله (ع) (فی حدیث فی قوله تعالی «بظلم») قال: هو الشرک . . .

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی آمده است: مراد از «ظلم»، در «و لم یلبسوا ایمانهم بظلم» شرک است . . .

10 - عن أبی بصیر قال: سألت أبا عبدالله (ع) عن قول الله عز و جل: «الذین امنوا و لم یلبسوا ایمانهم بظلم» قال: بشک.

ابو بصیر گوید: از امام صادق (ع) درباره «الذین آمنوا . . .» پرسیدم فرمود: مراد از «ظلم»، در آیه شک است. (مقصود از «شک» مذکور در روایت، شک غیر اختیاری که مقدمه رسیدن به حق می باشد، نیست. بلکه می تواند مراد، شک حاصل از رفتن در پی شبهه با مقدمات اختیاری و یا تشکیک در حق باشد.)

11 - عنه فی قوله: «و لم یلبسوا ایمانهم بظلم» قال: الضلال فما فوقه.

از امام صادق (ع) روایت شده که مراد از «ظلم»، در آیه فوق گمراهی و بالاتر از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 1

1 - افترا به خداوند بالاترین ظلم و از بزرگترین گناهان است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 11

11 - کفر و مخالفت با راه انبیا، ظلم و مانع رستگاری است.

اعملوا علی مکانتکم . . . إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 144 - 10

10 - گمراه ساختن مردم ناآگاه با جعل احکام دروغین، از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم . . . لیضل الناس بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 321

10 - تکذیب کنندگان قرآن ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن كذب بآيت الله

11 - کسانی که از قرآن رویگردان باشند، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن .. صدف عنها

«صدف» (مصدر صدف) به معنای اعراض کردن و منصرف ساختن آمده است. (برگرفته از قاموس المحيط). برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

12 - کسانی که دیگران را از ایمان به قرآن و آیات الهی باز دارند، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن .. صدف عنها

در برداشت فوق «صدف» فعلی متعدی (به معنای منصرف ساخت) گرفته شده است. گفتنی است بر این مبنا مفعول آن کلمه ای مانند «الناس» است که به سبب وضوحش در جمله ذکر نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 5 - 2

2 - جوامع بی اعتنا به قوانین دین و اعراض کنندگان از ولایت خداوند، از ظالمان هستند.

اتبعوا .. قالوا انا كنا ظلمين

ظالم خواندن اقوام هلاک شده پیشین پس از فرمان به تبعیت از قوانین دین و بر حذر داشتن مردم از پذیرش ولایت غیر خدا، بیانگر آن است که پذیرش ولایت غیر خدا و پیروی نکردن از قوانین دین، ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 2, 22

2 - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بآيته

22 - کفر و شرک از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب .. أنهم كانوا كفرين

جمله «این ما کنتم ..» که بیان شرک مشرکان است، توضیح مصداقی برای «فمن أظلم ...» می باشد. بنابراین شرک از ستمهای بزرگ است و چون مشرکان در ذیل آیه کافر نامیده شده اند، کفر نیز از ستمهای بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 6، 2

2 - کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا باز دارند ، ستمکارند .

أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ

برداشت فوق بر این اساس است که «یصدون» از «صدّ» به معنای بازداشتن باشد. قابل ذکر است که بر این مبنا کلمه ای همانند «الناس» مفعول آن خواهد بود که به خاطر وضوحش در کلام نیامده است.

6 - منکران قیامت از زمره ستمکارانند و در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود .

أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَفْرُونَ

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 9

9 - نادیده گرفتن آیات الهی و تکذیب آنها ، ظلم است .

فظلموا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 12

12 - پرستش غیر خدا و گرایش های شرک آلود ، ستمکاری است .

اتخذوه و كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 28

28 - شرک ، ظلم است و مشرکان مردمی ظالم هستند .

ولا تجعلنی مع القوم الظلمین

مراد از «الظلمین» همان مشرکان و گوساله پرستان هستند. بنابراین هدف از آوردن کلمه «الظلمین» به جای «المشركین» ظالم خواندن مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 31

31 - تخلف از فرمان خدا و ناسپاسی در برابر نعمت های او ، ظلمی است از ناحیه انسان به خویشتن

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 7,8

7 - تمرد از فرمان های الهی ظلم است .

8 - بدعت و تحریف حقایق دینی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا منهم قولاً غیر الذی قیل لهم فأرسلنا . . . بما كانوا یظلمون

از مصادیق «ما كانوا یظلمون» تبدیل و تحریف سخنی است که خداوند به بنی اسرائیل آموخت تا به هنگام ورود به بیت المقدس آن را به زبان جاری کنند (قولوا حطه). خداوند آن تبدیل و تحریف را ظلم شمرده است. بنابراین تحریف و تبدیل سخنان الهی که همان حقایق دینی است، از مصادیق ظلم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 8

8 - تخلف از احکام الهی و مداومت بر آن ، فسق و ظلم و در پی دارنده کیفر شدید الهی است .

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس بما كانوا یفسقون

ص: 323

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 18، 19

18 - کاستی در پاداش انفاق ها و نادیده گرفتن انفاق های ناچیز ، ستمکاری است .

و ما تنفقوا من شیء فی سبیل اللّٰه یوفّٰ لیکم و أنتم لاتظلمون

19 - پرداخت مزد کار ها به کمتر از مقدار استحقاق ، ستمکاری است .

یوفّٰ لیکم و أنتم لاتظلمون

«توفیه» مصدر «یوف» به معنای پرداخت کامل و تمام است و جمله «أنتم لاتظلمون» حال برای ضمیر در «إلیکم» است. مفهوم این دو جمله همان است که در برداشت فوق آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 9

9 - شکستن حرمت ماه های حرام (پرداختن به جنگ در آن) ، ظلم به خویش و جامعه بشری است .

فلا تظلموا فیهن أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

وإرصاداً لمن حارب اللّٰه .. فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 52 - 4

4 - تکذیب و انکار قرآن ، ظلم و موجب مخلد شدن مکذبان و منکران در عذاب اخروی است .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به .. ثم قیل للذین ظلموا ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پافشاری بر شرک ، تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و انکار قرآن ، ظلم بوده و در پی دارنده عذاب است .

وإن کذبوک .. أثم إذا ما وقع ءامنتم به ... و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 17

17- سخن نابحق گفتن درباره مردم و نالایق شمردن آنان بدون هیچ دلیل و برهان ، ظلم به آنان است .

لا أقول .. الله أعلم بما فی أنفسهم إنی إذا لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

13- پرستش غیر خدا ، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است .

ص: 324

و لاتخطبني في الذين ظلموا

مقصود از «الذين ظلموا» همان مشركان و منكران رسالت نوح هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 44 - 8

8- كفر ، ستمگري است و كفر پيشگان ستمگرند .

وقيل بعداً للقوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 67 - 4,5

4- كشتن ناچه صالح ، از ستمگري هاي قوم ثمود بود .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

از آن جا كه كشتن ناچه صالح نيز در نزول عذاب دخيل بود ، معلوم مي شود ظلم در «الذين ظلموا» اشاره به كشتن ناچه نيز دارد.

5- شركورزي و انكار رسالت پيامبران ، ستمگري است .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

مقصود از «الذين ظلموا» مشركان و انكاركنندگان رسالت صالحند . تعبير كردن از آنان به ستمكاران ، اشاره اي است به برداشت فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 83 - 4,8

4- قوم لوط ، به خاطر آلوده بودن به عمل شنيع لواط ، در پيشگاه خداوند مردمي ستمكار محسوب مي شدند .

و ما هي من الظلمين ببعيد

8- همجنس بازي ، ظلم است و جوامع مبتلا به آن ، در معرض عذاب هاي دنوي اند .

و ما هي من الظلمين ببعيد

مصدق مورد نظر براي «الظالمين» به قرينه آيات گذشته ، همجنس بازان مي باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 9

9- شرک‌ورزی، انکار رسالت پیامبران و رعایت نکردن عدل و انصاف در مبادلات، ستمگری است.

و أخذت الذین ظلموا الصیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3

3- شرک‌ورزی، انکار پیامبران و ارتکاب گناه، ستمهایی است که مشرکان، کافران و گنه کاران در حق خود روا می‌دارند.

ولکن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می‌باشد. برداشت

ص: 325

فوق ناظر به لحاظ نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 4

4- شرک و پرستش غیر خدا، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است .

و لا تتركوا إلى الذين ظلموا فتمسكم النار

از مصداقهای مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرکورزی و پرستش غیر خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 4

4- نزول عذاب بر امت های درستکار، ظلم به آنهاست .

و ما كان ربك ليهلك القرى بظلم و أهلها مصلحون

کلمه «مصلح» هم به معنای اصلاح کننده خویش و هم به معنای اصلاح کننده دیگران است. برداشت فوق، ناظر به معنای اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 28,29,30

28- یوسف (ع)، تسلیم شدن در برابر تمنای نامشروع زلیخا را، مصداقی از ستم کاری می دانست .

إنه لا يفلح الظلمون

29- ارتکاب زنا و شکستن حریم عفاف، ستم کاری است .

قال معاذ الله . . . إنه لا يفلح الظلمون

مفاد «معاذ الله» این است که ارتکاب فحشا گناه است و مفهوم «إنه ربی . . .» این است که ارتکاب گناه و فحشا، ناسپاسی در برابر خدا و قدرناشناسی اوست. از آن رو که «إنه لا يفلح الظالمون» تعلیل برای این مفاهیم است، معلوم می شود ارتکاب فحشا و نیز ناسپاسی خدا با ارتکاب گناه، از مصداقهای ظلم می باشد.

30- نادیده گرفتن نعمت های الهی و ناسپاسی خدا، با ارتکاب گناه، ظلم است .

إنه ربی أحسن مثوای إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 3

3- سرقت ، نمونه ای بارز از ستم کاری است .

من وجد فی رحله فهو جزؤه كذلك نجزی الظلمین

مراد از «ظالمین» خصوص سرقت کنندگان می باشد؛ زیرا بدیهی است که هر نوع ستمی کیفر یاد شده را نداشت. نام بردن از سارق به «ظالم» اشاره به این معنا دارد که سرقت ، نمونه ای بارز از ظلم و ستمگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 12

12- مجازات بی گناهان به جای مجرمان ، گناه و از مصادیق ظلم است .

ص: 326

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 11

11- انکار معاد ، انکار ربوبیت خدا و استهزای عذاب های موعود الهی ، از مصادیق ظلم است .

و إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

از مصداقهای مورد نظر برای «ظلمهم» به قرینه «یستعجلونک» - که گویای استهزاست - و به قرینه آیه قبل - که درباره انکار معاد و ربوبیت خدا بود - مواردی است که در برداشت ذکر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 11

11- کفر به تعالیم انبیا و ستیزه جویی با آنان ، ظلم است .

وقال الذين كفروا لرسولهم لنخرجنكم . . . فأوحى إليهم ربهم لنهلكن الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 24

24- اطاعت از شیطان عملی ظالمانه است .

بما أشركتمون من قبل إن الظالمين لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 9

9- کفر ، ظلم است و کافران ، ظالمنند .

يُثِبَّتِ اللهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا . . . وَيُضِلُّ اللهُ الظالمين

از مقابله «الظالمين» با «الذين آمنوا» استفاده می شود که ظالمان همان کافران هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- نسبت دادن امور ناروا به خداوند و کشتن دختران ، عملی ظالمانه است .

کنتم تفترون . و يجعلون لله البنت سبحنه ... أم يدسه فی التراب ... و لو يؤاخذ ا

به قرینه سیاق آیات - که درباره مشرکان و عقاید باطل آنها درباره خداوند بود - ممکن است مراد از «الناس» مشرکان باشد و «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- تکذیب رسولان و رهبران الهی ، ظلم بوده و موجب عذاب و مشکلات دنیوی است .

رسول منهم فکذبوه فأخذهم العذاب و هم ظلمون

ص: 327

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 10

10- انکار معاد و نادیده گرفتن قدرت عظیم الهی در آفرینش جهان، عملی ظالمانه است.

أولم یروا... فابی الظلمون إلا کفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 28

28- گزینش ولایت شیطان به جای ولایت خدا، انتخابی ظالمانه و زشت است.

أفتتخذونه... بس للظلمین بدلاً

مخصوص به «ذم» در فعل «بس» ابلیس است. و «بدلاً» تمیز برای آن، لذا معنای جمله، چنین می شود که: «شیطان، بد جایگزینی است (به جای خداوند) برای ظالمان».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 2

2- نیندیشیدن در آیات الهی (قرآن) و گذر کردن از آن بدون تأمل و اندیشه، ستم کاری است.

و من أظلم ممّن ذکر بآیت ربّه فأعرض عنها

عطف «أعرض» به وسیله حرف «فاء» گویای آن است که برخی، بدون تأمل و درنگ، پس از گوشزد شدن آیات الهی به آنان، از آن رومی گردانند و همین، موجب ورود آنان به زمره ستم کاران می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 59 - 5

5- إعرض از آیات الهی و نشنیده انگاشتن آن و غفلت از گناهان گذشته خویش، ستم، و موجب سقوط و نابودی امت ها است.

و من أظلم... و تلك القرى أهلکنهم لَمّا ظلموا

مراد از ظلم در «لم اظلموا» - به دلیل ارتباط این آیه با آیات قبل - همان اموری است که در آیه پنجاه و هفت بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 2

2- گریز از ایمان و عمل صالح ، ظلم است .

قال أمّا من ظلم

مراد از ظلم در این آیه - به قرینه آیه بعد که مؤمنان دارای عمل صالح را در برابر ستم گران قرار داده است - بی ایمانی و ترک کردار نیک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 4

4- مردم بی ایمان و فاقد عمل صالح ، در بینش ذوالقرنین ، مردمی ظالم بودند .

قال أمّا من ظلم .. و أمّا من ءامن و عمل صلحاً فله جزاء الحسنی

ص: 328

مقابله بین دو گروه «من ظلم» و «من آمن» .. حکایت از آن دارد که ترک ایمان و عمل صالح ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 38 - 6

6- گمان فرزندی عیسی (ع) برای خداوند ، پنداری ظالمانه و ضلالتی آشکار است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد .. لكن الظلمون اليوم في ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 9

9- باور نداشتن قیامت و غفلت از حسرت باربودن آن ستم گری است .

لكن الظلمون .. هم في غفله وهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 5,6

5- ترک تقوا ، ظلم است و ظلم نشانه بی تقوایی .

ثم ننجي الذين اتقوا ونذر الظالمين

در این آیه، مردم به دودسته تقسیم شده اند: متقی یا ظالم. براین اساس شخص بی تقوا از ظالمان است و ظلم نیز نشانه بی تقوایی خواهد بود.

6- استکبار و گردن فرازی در برابر حقایق و معارف الهی ، ظلم است .

على الرحمن عتياً .. و نذر الظالمين فيها

در آیات پیشین سخن از احضار مستکبران و تعیین اولویت های آنان برای ورود به جهنم بود. مقتضای ارتباط این آیه با آیات گذشته، آن است که از جمله ظالمان مطرح شده در این آیه، مستکبران و عصیان گران هستند که آیات قبل در باره آنان سخن گفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 17, 5

5- برخورد ناشایست با وحی و بازی با آن ، از مصداق های ظلم و ستم

و هم یلعبون . لاهیة قلوبهم ... الذین ظلموا

17- تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نسبت های ناروا (جادوگری و . . .) به او ظلم است .

و أسروا النجوى الذین ظلموا هل هذا إلا بشر . .. أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

جمله «هل هذا إلا بشر . .. أفتأتون السحر...» بدل برای «النجوی» است؛ یعنی، محتوای نجوای ستمگران این بود که نسبت سحر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دادند. با توصیف این افراد به «ظالمان»، نشانگر این است که نسبت ناروا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 4

4- مخالفت و مبارزه با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مصداق آشکار ظلم و ستم است .

ص: 329

لقد أنزلنا إليك.. وکم قصمنا من قریه کانت ظالمة

خداوند، پس از بیان نزول قرآن و فراخواندن مردم به تعقل در آن و نیز طرح نابودی بسیاری از اقوام گذشته به خاطر ظلمشان، مخالفان اسلام و قرآن را به عذاب و نابودی تهدید کرد و این می رساند که مخالفت با اسلام و قرآن، مصداق روشن ظلم و موجب نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 6

6- ادعای الوهیت ظلم است و مدعیان خدایی ، ظالم اند .

و من یقل منهم إتی إله .. کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 6

6- کفر ، شرک و استهزای پیامبران ، ظلم و ستمی آشکار است .

یویلنا إنا کتا ظلمین

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 5

5- بت پرستی و شرک ، از دید فطرت انسانی ، ظلم و ستم است .

فرجعوا إلی أنفسهم فقالوا إناکم أتم الظلمون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «أنفسهم» به خود آمدن و ضمیر و وجدان آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 97 - 12

12- کفر و سرپیچی از عبودیت حق ، مصداق بارز ظلم است .

أبصر الذین کفروا .. بل کتا ظلمین

توصیف کردن کافران به ظالم بودن خود به جای کافر بودن، بیانگر یکی بودن این دو وصف است و هر کافری در حقیقت ظالم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 27 - 5

5 - نپیمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش آن حضرت، ظلم است.

الظالم... یقول یلیتنی اتّخذت مع الرسول سبیلاً

برداشت فوق، از آن جا است که افرادی که راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نپیمودند، ظالم معرفی شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 330

13 - نمل - 27 - 11 - 5

5 - ارتکاب گناه ، ظلم و درپی دارنده کیفر الهی

لا يخاف لدي المرسلون . إلا من ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 7

7 - توطئه علیه خط رسالت و رهبران الهی ، بارزترین نمود ظلم

قالوا تقاسموا بالله لنبیتته و أهله .. فتلك بیوتهم خاویه بما ظلموا

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین و این که در آیات گذشته، تصمیم گروه های نُه گانه فسادگر مبنی بر ترور صالح پیامبر(ع) و خانواده اش، به عنوان مهم ترین فسادگری مطرح شده، قید «بما ظلموا» بیانگر آن است که توطئه، بارزترین و مهم ترین مصداق ظلم نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 9

9 - لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، عملی ظالمانه است .

أنتکم لتأتون الرجال .. إنا مهلكوا أهل هذه القرية إن أهلها كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 57 - 3

3 - جرم و گناه ، عملی ظالمانه است .

يقسم المجرمون .. فیومئذ لا ینفع الذین ظلموا معذرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 11، 10

10 - اعتقاد به شرک ، ظلم و سیه کاری است .

ماذا خلق الذين من دونه بل الظلمون في ضلل

11 - چشم بستن بر مظاهر یک تایی خدا در هستی ، ظلم و گمراهی آشکار است .

هذا خلق الله .. بل الظلمون في ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 10

10 - شرک ، ظلمی بس بزرگ است .

إنّ الشرك لظلم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 70 - 6

6 - ندادن جزای کامل عمل ، ظلم است .

ص: 331

و هم لا یظلمون . و وقیت کلّ نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 17 - 8

8 - تأخیر در داوری و کفر و پاداش ، کاری ظالمانه و به دور از عدالت است .

لا ظلم الیوم إنّ الله سریع الحساب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنّ الله سریع الحساب» در مقام تعلیل برای «لا ظلم الیوم» می باشد؛ یعنی، در محکمه عدل الهی به کسی ستم نمی شود؛ چون خداوند با سرعت به حساب بندگانش رسیدگی خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 6

6 - کفرورزی و دعوت به آن ، از مصادیق ظلم

قال للإِنسَنَ اکفِر فَلَما کَفَرَ... فَکان عَقبَتَهُما أَنَّهُما فی النارِ خَلَدَینَ فیها وَ ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 6

6 - نیکی و مسالمت با کافران معاند و همدستان آنان ، مصداق واقعی ظلم است .

أَن تَبَرَّوهُم وَ تَقَسَّطُوا إِلَیْهِم... إِنْما یَنهَیکُم... وَ مَن یَتولَّهم فَأُولئِکَ هُم الظالم

از مجموع دو آیه، استفاده می شود که نیکی و قسط، اصولاً در مورد کافران معاند، مفهوم واقعی ندارد و نباید تحت عنوان عدالت و انسان دوستی، به دشمنان حق روی خوش نشان داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 6

6 - گمراه کردن مردم ، ظلم است .

وَ قد أَضَلُّوا کَثیرًا وَ لا تَزِدُ الظالمینَ إِلاّ ضَلالًا

برداشت یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره «گمراه گران» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 14

14 - شرک ، بت پرستی و گمراه گری ، ظلم است .

و لاتزد الظلمین إلا تبارًا

مطلب یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره بت پرستان و گمراه کنندگان به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 14 - 4

4 - تسلیم نشدن در برابر تعالیم قرآن ، ظلم و انحراف از مسیر حق است .

و أنا منّا المسلمون و منّا القسطن

ص: 332

با توجه به مقابله «قاسطون» با «مسلمون» مطلب یاد شده استفاده می شود.

335- موارد ظلم به خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 8

8- کفر و تکذیب رسولان الهی ، ظلم به نفس می باشد و پیامد آن متوجه خود انسان است .

نحب دعوتک و نتبع الرسل . . . و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم

336- موانع ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 25

25 - توجه به دانایی گسترده خداوند ، زمینه پرهیز آدمی از ظلم و سرپیچی نسبت به فرمان های الهی

و الله علیم بالظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 21 - 5

5 - تحریک عواطف انسانی از روش های قرآن برای جلوگیری از ظلم و گناه

اثماً مبیناً. و کیف تأخذونه و قد افضی بعضکم الی بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 39

39 - توجه به علو و عظمت خداوند ، زمینه پرهیز مردان از ستم بر همسران خویش

فلا تبغوا . . . انّ الله کان علیاً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 10

10 - خداترسی ، جلوگیر آدمی از جنایت و آدمکشی

ما إنا بباسط یدی إلیک لاقتلک انی اخاف الله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 13

13 - خوف از خداوند و یا معاد ، مانع ظلم و گناه و گرفتار آمدن به عذاب دوزخ

انی اخاف الله رب العلمین. انی ارید ان تبوا باثمی ... فتکون من اصحاب النار

ص: 333

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 4

4- توجه به آگاهی همه جانبه خداوند از اعمال و رفتار ستم پیشگان و کیفر شدنشان در روز قیامت ، بازدارنده آدمی از ستم و تعدی

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنّما يؤخّروهم لیوم تشخص فیہ الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 8

8 - آگاهی و ایمان به علم همه جانبه خداوند ، به تمامی حقایق عالم و راز های دل آدم ، بازدارنده انسان از حق گریزی و ستم کاری

إنّ الله علم غیب السموت . . . علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند در این آیه - پس از نقل سرگذشت ستم کاران دوزخی و کافران حق ناپذیر در آیات پیشین - می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 7

7 - قضاوت به حق و عادلانه ، مانع ستم و تجاوز به حقوق دیگران است .

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

تقدم توصیه به داوری عادلانه و به حق، بر توصیه به پرهیز از افراط و ستم روا داشتن در امر قضاوت، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 5

5 - آگاهی و اعتقاد به احاطه علمی خداوند بر وجود انسان ها ، بازدارنده آنان از هرگونه گناه و ستم

و ما للظلمین من حمیم . . . یعلم خائنه الأعین و ما تخفی الصدور

ذکر شدن آگاهی همه جانبه خداوند از احوال انسان ها - پس از یادکردن از ستمکاران - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 7

7 - ناسازگاری دین الهی ، با ظلم و بی عدالتی

و أنزلنا معهم الكتب والميزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 34 - 5

5 - تقوایبشگی ، مانع از ظلم و طغیان و متقین میرا از آن

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ... طغين... إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ

مطلب یاد شده، از مقابله متقین با «اصحاب الجنّه» - که به ظلم و طغیان آلوده شده بودند - استفاده می شود.

ص: 334

337- موانع ظلم به شریک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 7,8

7 - تنها تعداد اندکی از شریکان و معاشرین ، به خاطر ایمان و نیک کرداری ، در حق یکدیگر ستم نمی کنند .

إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ

8 - ایمان و عمل صالح ، مانع از تجاوز به حقوق دیگران و ستم در حق شریکان

و إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغَىٰ . . . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

338- موانع کیفر ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 2

2 - توبه و انجام عمل صالح ، از میان برنده آثار سوء ظلم و گناه

إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سُوءٍ

«تبدیل» (مصدر «بَدَّل») به معنای جایگزین کردن است. جایگزینی وقتی تحقق می یابد که یکی برود و دیگری جای آن را بگیرد. گفتنی است که مراد از «ظلم» در آیه شریفه، مطلق معصیت است و مراد از «حُسن» هم می تواند توبه باشد و هم عمل صالح؛ یعنی، «لکن آنان که با ارتکاب گناه مرتکب ظلم شدند ولی بعداً توبه [یا عمل صالح] را جایگزین آن نمودند بدانند که من غفور و رحیم هستم و آنان را می بخشم و مورد رحمت خویش قرار می دهم. بنابراین آنان نیز بعد از این از چیزی نترسند.

339- موسی (ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 1

1 - قتل مرد قبطی ، ظلم موسی (ع) به خود و باعث به خطر افتادن جان او از سوی فرعونیان

فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ . . . قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي

موسی (ع) در پیشگاه پروردگار اعتراف کرد که مرتکب خطای بزرگی شده و با کشتن مرد قبطی، در معرض خطری جدی قرار گرفته است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 335

10 - انسان های مؤمن ، نیک کردار و پرهیز کننده از ظلم به دیگران ، بسیار اندک اند .

وإن كثيراً من الخلقاء ليغى . . . إلا الذين آمنوا وعملوا الصلحت وقليل ما

تکثیر «قلیل» و اضافه شدن «ما»ی مبهمه، بر مبالغه در قلت دلالت دارد.

341- ناپسندی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 2

2 - ظلم و ستم به دیگران ، به هر اندازه که باشد ، نارواست .

إنّ الله لا يظلم مثقال ذره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 12

12- ستم و تعدی به حقوق دیگران ، دارای قبحی فزون تر در مقایسه با سایر زشتیها

و ينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «بغی» - که خود از منکرات است - اختصاص به ذکر یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 10 - 6

6 - ستم به دیگران ، کاری است بسیار زشت و ناروا .

و أنّ الله ليس بظلمّ -م للعبيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 5

5 - کار ظالمانه ، امری قبیح و نکوهیده است .

و من أظلم ممّن افترى على الله كذبًا

طرح ظلم بودن افترا به خدا، بی آن که سخنی از قبح آن به میان آید، خود، دلالت بر قبح آن در نزد مردم می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 3،4

3 - ظلم و تجاوز به حقوق مردم - حتی انسان های غیر مؤمن - امری ناشایست و سزاوار پیگرد و انتقام است .

إنّما السبيل على الذين يظلمون الناس

4 - ظلم و تجاوز در تمامی اشکال آن ، ناروا و توجیه ناپذیر است .

يظلمون الناس و ييغون في الأرض بغير الحقّ

تعبیر به «بغیر الحقّ»، تأکیدی بر ناروایی هرگونه تعدی و تجاوز به حقوق مردمان است که راه را بر هرگونه احتمال حقانیت

ص: 336

و بایستگی در تجاوز مسدود می کند.

342- نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 6

6 - حضور مؤمنان در بین کافران و ظالمان ، بلایی سخت و رهایی از آن لطفی بزرگ و الهی

فقل الحمد لله الذی نجّنا من القوم الظلمین

343- نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 1

1 - رهانیدن بنی اسرائیل از سلطه و ستم فرعونى ، در رأس اهداف موسى (ع) و هارون (ع) قرار داشت .

أن اتت القوم الظلمین . . . فأتیا فرعون فقولاً . . . أن أرسل معنا بنی إسرئیل

مقصود از «إرسال» (فرستادن) در این جا آزاد کردن و رها ساختن بنی اسرائیل است. بنابراین از آیه یاد شده استفاده می شود که اساسی ترین مأموریت موسى (ع) این بود که بنی اسرائیل را از سرزمین فرعونیان خارج کند و آنان را از بند اسارت و بردگی مصریان آزاد سازد.

344- نشانه های ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 4

4 - ایجاد پیوند دوستی و موالات با کفار و دشمنان اسلام ، نشانه وجود روحیه ستم پیشگی است .

إن استحبوا الكفر علی الإیمن و من یتولهم منکم فأولئک هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 13

13 - اخلاص و فتنه انگیزی در سپاه اسلام ، نشانه ستم پیشگی است .

لو خرجوا فيكم ما زادوكم إلا خبالا .. يبغونكم الفتنه و الله عليهم بالظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 37 - 7

7 - رد دعوت پیامبران ، نشانه روحیه ظلم و بیدادگری است .

رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ .. إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ الظَّالِمُونَ

ص: 337

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 7

7 - نفاق و همسویی با کافران ، نمودی از ظلم

فكان عقبتهما أنّهما في النار . . . و ذلك جزؤا الظلمين

چنانکه گفته شد آیه بر منافقان و کافران نیز تطبیق شود.

345- نشانه های ظلم به خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 5

5- گرفتار شدن به کیفر عمل خویش ، نمود و مظهر ظلم به نفس است .

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . فأصابهم سيئات ما عملوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 5

5 - حق گریزی ، ظلم و ستم آدمی به خویش است .

و لكن كانوا هم الظلمين . . . و لكن أكثرهم للحقّ كرهون

از ارتباط آیات می توان استفاده کرد که ظلم و ستم مجرمان، چیزی جز حق گریزی آنان نیست.

346- نعمت نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 20

20- آزمایش های خداوند از بندگان دارای مراتب است .

و في ذلكم بلاء من ربكم عظيم

347- نفی ظلم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 160 - 5

5 - در قیامت به گنهکاران ستم نخواهد شد.

و هم لا یظلمون

ذیل آیه قبل (ثم ینبئهم ..) بیانگر این است که ظرف پاداش و جزای مطرح شده در این آیه روز قیامت است.

ص: 338

348- نهی از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 8,9

8- خداوند از ارتکاب فحشا و اعمال ناپسند و ستم و سرکشی نهی کرده است .

و ينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى

9- نهی از ارتکاب فحشا و زشتی و ستم ، از مهم ترین تحذیر های قرآن و نواهی خداوند است .

و نزلنا عليك الكتاب . . . إن الله ... ينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى

349- وضوح قبح ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 11

11 - قبیح بودن ظلم ، امری شناخته شده برای افراد بشر است .

إنّ الشرك لظلم عظیم

از این که گفته شده: «از شرک به خاطر ظالمانه بودن اش، باید پرهیز کرد.» و قبیح بودن شرک را، به خاطر ظلم بودن آن معرفی کرده، استفاده می شود که قبح و زشتی ظلم، امری شناخته شده است.

350- وضوح ناپسندی ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 10

10- زشتی و ناپسندی ظلم ، برای همه انسان ها قابل درک و مورد پذیرش است .

فقالوا إنکم أنتم الظلمون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که قوم ابراهیم، علی رغم عدم اعتقاد به شریعتی خاص از شرایع الهی، قبح ظلم را اصلی مفروض می دانستند.

351- یوسف(ع) و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 8،10

8- استعاده یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

10- یوسف (ع) و کارگزارانش به هنگام اقتدار و حکومت در مصر ، از هر گونه ظلم و ستم اجتناب می کردند .

ص: 339

قال معاذ الله ان .. . إنا إذا لظلمون

مقصود یوسف از ضمیرهای متکلم مع الغیر «نا» و «نحن» در حقایقی که مطرح کرد (أن نأخذ .. . إنا إذا لظالمون) خود او و کارگزارانش می باشد.

352- یوسف (ع) و ظلم برادران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 1

1- یوسف (ع) ستم های برادرانش را در حق خویش نادیده گرفت و آنان را بخشود .

قال لاثریب علیکم

روا نداشتن سرزنش برادران که جمله «لاثریب .. .» گویای آن است ، می رساند که یوسف(ع) آنان را مورد عفو خویش قرار داد.

ظلم به نفس

353- {ظلم به نفس}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 135 - 1,3

1 - یاد خدا و طلب آمرزش (توبه) شیوه پارسایان ، در صورت ارتکاب کاری ناشایست (زنا یا مطلق گناه کبیره) و یا ستم بر خویش

اعدت للمتین .. . و الذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم ذکروا الله فاستغفر

برخی گفته اند مراد از «فاحشه»، زنا و مقصود از ظلم در این آیه، سایر گناهان - چه صغیره و چه کبیره - است. برخی دیگر گفته اند که مراد از «فاحشه»، گناهان کبیره و مقصود از ظلم، گناهان صغیره است.

3 - گناه ، ستم بر خویشتن است .

او ظلموا انفسهم .. . فاستغفروا لذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 136 - 2

2- آنان که پشیمان از کرده های ناشایست و ستم بر خویش هستند و اصراری بر گناهان ندارند ، بهره مند از آمرزش الهی و بهشت

جاودانه خواهند بود .

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا .. . اُولَئِكَ جزاؤهم مغفره من ربهم و جنّات ... خالدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 144 - 15

15 - پشت کردن به خط رسالت انبیا و بازگشت از اسلام به کفر ، زیان رساندن به خویشان است .

و ما محمد الا رسول . . . و من ینقلب علی عقبیه فلن یضرّ الله شیئا

ص: 340

کفر و ارتداد، قطعاً دربردارنده زیان است و به حکم «فلن یضّر الله»، این زیان، متوجه خداوند سبحان نخواهد شد؛ بنابراین الزاماً دامنگیر فرد و جامعه مرتد و کافر خواهد شد.

354- ظلم به نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 6,7,8

6 - رجوع مرد به زن مُطلّقه با قصد آزار، ظلم به خویشان است.

و لا تمسکوهنّ ضراراً لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

7 - تعدّی از حدود الهی، ظلم به خویشان است.

لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

8 - ظلم به دیگران، ظلم به خویشان است.

و لا تمسکوهنّ ضراراً لتعتدوا و من یفعل ذلک فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 17

17 - محرومیّت از بهره های اخروی، تاوان ستمی است که ترک کنندگان انفاق، خود بر خویشان روا داشته اند.

انفقوا ممّا رزقناکم من قبل . . . و الکافرون هم الظّالمون

خداوند با بیان اینکه در قیامت تجارتی نیست، در واقع به ترک کنندگان انفاق هشدار می دهد که از مواهب آخرت بی نصیبند که در نتیجه بر خود ستم کرده و به مقتضای حصر در جمله «و الکافرون . . .»، این ستمکاری را از ناحیه خود آنان شمرده است، نه از ناحیه خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 6,8,9

6 - کفر آدمی، ظلم به خویشان

انّ الذین کفروا حرث قوم ظلّموا انفسهم . . . و ما ظلّمهم الله و لکن انفسهم یظلمون

8 - انگیزه قرار دادن دنیا در انفاق ، ستمی است بر خویشان . *

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا کمثل ریح فیها صرّ اصابت حرث قوم ظلموا انفسهم

9 - خداوند به اهل کفر ستمی روا ندارد ، بلکه آنها ، خود بر خویشان ستم روا می دارند .

و ما ظلمهم الله و لكن انفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 6،7

6 - مراجعه به طاغوت و دادگاه های ناصالح برای داوری ، ستم به خویشان است .

یریدون ان یتحاكموا . . . و لو اتهم اذ ظلموا انفسهم

7 - سرپیچی از فرامین پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گناه ، نفاق و ستم بر خویشان است .

ص: 341

و ما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله و لو اتهم اذ ظلموا انفسهم

مراد از ظلم در «اذ ظلموا» به قرینه «لیطاع»، مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است و با توجه به آیات قبل که اعراض کنندگان از رسول (صلی الله علیه و آله) را منافق شمرده، می توان گفت هر گونه مخالفتی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و اعراض از او، نوعی نفاق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 14، 5

5 - ماندن در سیطره مشرکان و کافران و ترک هجرت ، ظلم به نفس است .

انّ الذین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم قالوا کنا مستضعفین فی ال

بنابر اینکه توییح ملائکه بر اصل هجرت نکردن باشد، نه اینکه ترک هجرت باعث عمل نکردن به تکالیف الهی می شده است.

14 - عمل نکردن به تکالیف الهی ، ستم به خویشان است .

انّ الذین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم .. قالوا الم تکن ارض الله واسعه فتهاج

بنابر اینکه توییح ملائکه از ترک کنندگان هجرت، برای این باشد که چرا با ماندن در محیط کفر تکالیف الهی را ترک کرده اید، نه اینکه سرزنش آنان به جهت خصوص ترک هجرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 98 - 10

10 - ناآگاهی از معارف دینی با وجود امکان یادگیری آن ، گناه و ستم بر خویشان است .

ظالمی انفسهم .. قالوا الم تکن ارض الله واسعه فتهاجروا فیها .. الا المستضعفین

ص: 342

4- ظلمت

1- آثار انغماس در ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 2

2 - درک نکردن و غوطه‌ور بودن در تاریکی جهل و گمراهی، ریشه تکذیب آیات الهی است.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

«صم و بکم» (کری و لالی)، علاوه بر بیان حقیقت حال تکذیب کنندگان، اشاره به ریشه تکذیب آیات نیز می‌تواند باشد.

2- اخراج مؤمنان از ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 6, 2

2 - اعطای رحمت و ویژه خداوند به مؤمنان، به منظور بیرون بردن آنان از ظلمت ها و رساندن شان به نور است.

هو الذی یصلیٰ علیکم . . . لیخرجکم من الظلمت الی النور

6 - دعا و تحیت ملائکه بر مؤمنان، زمینه ساز بیرون بردن آنان از ظلمت ها به نور است.

هو الذی یصلیٰ علیکم و ملئکتہ لیخرجکم من الظلمت الی النور

3- انغماس در ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 5

5 - کسانی که نتوانند از جنبندگان و شکل زندگی آنها به توانمندی خداوند پی ببرند، مانند کر و لالهایی فرورفته در تاریکی هستند.

و ما من دابه فی الأرض . . . الی ربهم یحشرون. و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظ

مقتضای ارتباط بین آیه مورد بحث با آیه قبل می‌تواند این مضمون باشد که همین آیات موجود در طبیعت برای هدایت کافی است و کسانی که نتوانند از همین آیات توانمندی خداوند را (إن الله قادر علی ان ینزل) دریابند، کر و لالهایی ظلمت زده هستند.

4- تنوع ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 1 - 8،12

8- انسان ها ، بدون تعالیم دین و آموزه های قرآن ، گرفتار انواع ظلمت ها گمراهیهايند .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

خداوند، هدف از نزول کتاب خویش را بیرون آوردن مردم از ظلمتها معرفی می کند و برای ظلمتها نیز هیچ گونه قیدی نیاورده است که مشخص کند مراد از آنها چیست و این، حکایت از آن دارد که بدون تعالیم دین، زندگی انسانها در ظلمت است.

12- مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در انواع ظلمت ها بسر می بردند .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

5- خروج از ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 16 - 10

10 - خداوند ، خارج کننده انسان ها از ظلمت و تاریکی به نور و هدایت

يخرجهم من الظلمت إلى النور

بنابر اینکه ضمیر فاعلی در «يخرجهم» به «الله» برگردانده شود. بر این مبنا «باذنه» به معنای «بعلمه» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 4،5،11،12

4 - هدف از نزول قرآن ، بیرون آوردن مردم از ظلمت ها و رهنمونی آنان به نور و روشنایی ها است .

ليخرج الذين آمنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار هدایت مردم به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها (گمراهی ها) در پرتو تعالیم قرآن کریم

ليخرج الذين آمنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

11 - سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همگام و همتراز قرآن ، در نجات مردم از ظلمت ها و هدایت آنان به سوی نور

ليخرج الذين ءامنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خارج ساختن مردم از ظلمت کفر و هدایت آنان به نور ایمان، هدفی دائمی است. از سوی دیگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون سایر انسان ها، از دنیا خواهد رفت. بنابراین تنها سنت آن حضرت، می تواند همواره چنین نقشی را ایفا کند.

12 - ایمان و عمل صالح ، نشانه رهایی از ظلمت ها و هدایت به نور است .

و من يؤمن بالله و يعمل صلحًا یدخله جنّـت

ذکر پاداش بهشت برای مؤمنان نیکوکار - پس از طرح مسأله ظلمت کفر و نور ایمان - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ص: 344

6- خلقت ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 5

5- پیدایش مستمر روز و شب و نور و ظلمت ، از نشانه های قدرت مطلق و ربوبیت یگانه خداوند است .

یکوَر الیل علی النهار و یکوَر النهار علی الیل

7- در ظلمت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 18 - 5، 4، 1

1 - منافق رها شده در ظلمت و گمراهی بسان شخص کر و لال و نابیناست .

ترکهم فی ظلمت لایبصرون. صم بکم عمی

صم، بکم و عمی به ترتیب: جمع اصم (کر)، ابکم (لال) و اعمی (کور) است. کلمات یاد شده خبر برای مبتدای محذوف، یعنی ضمیر «هم» است که به توصیف شدگان در آیه قبل (منافقان رها شده در ظلمت) بر می گردد.

4- عجز و ناتوانی از شنیدن ، دیدن و گفتن حقایق ، ظلمتهایی است که منافقان در آن گرفتارند .

ترکهم فی ظلمت لایبصرون. صم بکم عمی

آیه مورد بحث می تواند تفسیری برای کلمه «ظلمات» و جمله «لایبصرون» در آیه قبل باشد.

5- منافقان رها شده در ظلمت گمراهی ها ، راه نجاتی ندارند و به ایمان راستین باز نخواهند گشت .

صم بکم عمی فهم لایرجعون

8- زمینه ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 1 - 8

8- انسان ها ، بدون تعالیم دین و آموزه های قرآن ، گرفتار انواع ظلمت ها گمراهیها یبند .

خداوند، هدف از نزول کتاب خویش را بیرون آوردن مردم از ظلمتها معرفی می کند و برای ظلمتها نیز هیچ گونه قیدی نیاورده است که مشخص کند مراد از آنها چیست و این، حکایت از آن دارد که بدون تعالیم دین، زندگی انسانها در ظلمت است.

9- ظلمت جهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 3

3 - درک نکردن و غوطهور شدن در تاریکیهای جهل و گمراهی، پیامد تکذیب آیات الهی است.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت من یشاءالله یضللہ

کری و لالی تکذیب کنندگان، کنایه از درک نکردن و سردرگمی آنان است. محتمل است این حالت کیفری از جانب خداوند برای آنان باشد؛ چنانچه جمله «من یشاءالله» شاهد بر آن است.

10- ظلمت کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 13

13 - عن أبی جعفر(ع) فی قوله: «الذین کذبوا بآیاتنا صم و بکم» یقول: «صم» عن الهدی و «بکم» لایتکلمون بخیر «فی الظلمات» یعنی ظلمات الکفر . . .

از امام باقر(ع) درباره آیه «الذین کذبوا بآیاتنا . . .» روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی «کرانند» از (شنیدن آیات) هدایت، «لالند» از سخن خیر گفتن، «در تاریکیها قرار دارند» یعنی تاریکیهای کفر . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 3

3 - ایمان، حیات است و مولد نور و کفر، مرگ است و تاریکی.

أو من کان میتا فأحیینه . . . کمن مثله فی الظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 9

9- کفر، ظلمت و راه خدا، نور است .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

به قرینه آیات بعد، که درباره کافران و سدّ کنندگان راه خداست، مراد از «ظلمات»، کفر و مراد از «نور»، راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 5

5- کفر ، ظلمت و راه خدا ، نور است .

أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از آن جایی که هدف پیامبران و از جمله موسی (ع) هدایت مردم بوده است؛ احتمالاً، مراد از خارج کردن مردم از ظلمت، نجات از کفر و بردن آنان به سوی نور، هدایت آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 346

2- ایمان چون نور، مایه هدایت و روشنایی و کفر، همچون ظلمت، مایه گمراهی و تاریک بینی

ولا الظلمت ولا النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 7

7 - کفر، ظلمت و راه خدا، نور است.

من الظلمت إلى النور

از این قرینه که مقصود از نور قرآن و راه خدا است؛ استفاده می شود که مراد از ظلمات، راه های کفر است.

11- ظلمت گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 18 - 5

5- منافقان رها شده در ظلمت گمراهی ها، راه نجاتی ندارند و به ایمان راستین باز نخواهند گشت.

صم بکم عمی فهم لایرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 3

3- درک نکردن و غوطهور شدن در تاریکیهای جهل و گمراهی، پیامد تکذیب آیات الهی است.

والذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت من یشاء الله یضللہ

کری و لالی تکذیب کنندگان، کنایه از درک نکردن و سردرگمی آنان است. محتمل است این حالت کیفری از جانب خداوند برای آنان باشد؛ چنانچه جمله «من یشاء الله» شاهد بر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 8

8- «ضلالت و گمراهی»، ظلمت و تاریکی و «هدایت و رهیابی»، نور و روشنایی است.

ليخرجكم من الظلمت إلى النور

استعاره آوردن «ظلمت» برای ضلالت و «نور» برای هدایت بیانگر مطلب یاد شده است.

12- ظلمت معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 16 - 17

17- خداوند، حقیقتی بصیر و پرفروغ است و معبود های اهل شرک کور و تاریکند.

قل هل يستوى الأعمى والبصير أم هل تستوى الظلمت والنور

ص: 347

برداشت فوق بر این مبناست که «اعمی» و «ظلمات» اوصاف معبودهای اهل شرک و «بصیر» و «نور» وصف خداوند باشد.

13- ظلمت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

14- ظلمت مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

15- عوامل انغماسی در ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 3

3- درک نکردن و غوطهور شدن در تاریکیهای جهل و گمراهی، پیامد تکذیب آیات الهی است.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت من یشئ الله یضللہ

کری و لالی تکذیب کنندگان، کنایه از درک نکردن و سردرگمی آنان است. محتمل است این حالت کیفری از جانب خداوند برای آنان باشد؛ چنانچه جمله «من یشئ الله» شاهد بر آن است.

16- عوامل ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 16

16- پذیرش ولایت و ربوبیت غیر خدا، فرورفتن در تاریکیهاست و پذیرش ولایت و ربوبیت خدا، راهیابی به نور است .

قل من رب السموت . . . أم هل تستوی الظلمت والنور

ص: 348

17- کافران در ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 4،11

4 - کافران گمراهگر، در چنان ظلماتی اسیرند که امیدی به رهایی آنان نیست.

کمن مثله فی الظلمت لیس بخارج منها

11 - کافران، از آن رو که در ظلمت و گمراهی هستند، کردار زشت خویش را زیبا می پندارند.

کمن مثله فی الظلمت .. کذلک زین للکفرین

18- کافران و ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 14

14 - عن أبي ابراهيم قال: .. «ثم الذين كفروا بربهم يعدلون» قال: يعدلون بين الظلمات والنور وبين الجور والعدل.

امام کاظم (ع) درباره آیه «ثم الذين ..» فرمود: (کافرانی که برای خدا انباز می گیرند)، ظلمت و نور و ظلم و عدل را برابر قرار می دهند.

19- مراتب ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 7

7 - خداوند، با محروم ساختن منافقان از نور ایمان، آنان را به ظلمتهایی شدید گرفتار می سازد.

ذهب الله بنورهم و ترکهم فی ظلمت لایبصرون

نکره بودن «ظلمات» حاکی از شدت ظلمت است.

20- منافقان در ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 10،7

7 - خداوند ، با محروم ساختن منافقان از نور ایمان ، آنان را به ظلمتهایی شدید گرفتار می سازد .

ذهب الله بنورهم و تركهم في ظلمت لا يبصرون

نكره بودن «ظلمات» حاكي از شدت ظلمت است.

10 - رها كردن منافقان در ظلمت و گمراهي پس از روشنايي گذرا ، استهزاي خداوند نسبت به آنهاست .

الله يستهزئ بهم .. فلما أضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم

جمله «فلما أضاءت ما حوله ..» مي تواند توضيحي در قالب مثل براي «الله يستهزئ بهم ويمدهم ...» باشد.

ص: 349

21- موارد ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 18 - 4,5

4- عجز و ناتوانی از شنیدن، دیدن و گفتن حقایق، ظلمتهایی است که منافقان در آن گرفتارند.

ترکهم فی ظلمت لایبصرون. صم بکم عمی

آیه مورد بحث می تواند تفسیری برای کلمه «ظلمات» و جمله «لایبصرون» در آیه قبل باشد.

5- منافقان رها شده در ظلمت گمراهی ها، راه نجاتی ندارند و به ایمان راستین باز نخواهند گشت.

صم بکم عمی فهم لایرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 1 - 9

9- کفر، ظلمت و راه خدا، نور است.

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

به قرینه آیات بعد، که درباره کافران و سدّ کنندگان راه خداست، مراد از «ظلمات»، کفر و مراد از «نور»، راه خداست.

22- موانع خروج از ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 122 - 12

12 - زیبا پنداشتن اعمال، مانع رشد و خروج انسان از تاریکی است.

لیس بخارج منها کذلک زین للکفرین ما کانوا یعملون

23- نجات از ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 63 - 1

1 - خداوند، نجاتبخش گرفتاران در تاریکیها و تنگناهای هول انگیز خشکی و دریاست.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 5,6

5- هدف از نزول قرآن، خارج ساختن مردم از ظلمت ها و رهنمونی آنان به نور است .

کتب أنزلنه إلیک لتخرج الناس من الظلمت إلی النور

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار هدایت مردم به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها (گمراهی ها)، با تعالیم قرآن کریم

ص: 350

أُنزِلَتْهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

24- نور و ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 3,4,6,7,9,11

3 - خداوند ، هدایتگر اهل ایمان ، از تاریکی ها به سوی نور

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

4 - هدایت مؤمنان از تاریکی ها به نور ، پرتویی از ولایت الهی بر آنان

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

جمله «یخرجهم . . .» پس از طرح ولایت الهی نسبت به مؤمنان، به منزله بیان و یا ارائه نمونه ای است از ولایت خداوندی.

6 - ایمان به خداوند ، زمینه ساز راهیابی انسان به نور

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

7 - انسان ، همواره بر سر دوراهی نور و ظلمت

يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ . . . يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

9 - کفر ، زمینه ساز سرپرستی و حاکمیت طاغوت و انحراف از نور به ظلمتها

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

11 - حاکمیت طاغوت ، منحرف کننده جامعه ، به سوی ظلمت ها و تباهیها

أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 9

9 - قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، خارج کننده انسان ها از تاریکی و گمراهی به نور و هدایت با اذن خداوند

و يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ

در برداشت فوق «بازنه» متعلق به «یخرجهم» گرفته شده است. بر این مبنا ضمیر در «یخرجهم» باید به «نور» و «کتاب» برگردانده شود، نه به «الله»، چون معنا ندارد که خدا با اذن خودش کاری انجام دهد.

ص: 351

1- آثار تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 6

6 - تکیه بر گمان در مسائل اصولی و زیربنایی موجب گمراهی می شود.

يَضْلُوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ

2- آثار سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 14، 11، 9

9 - رواج بدگمانی در جامعه مؤمنان ، تهدیدی برای اخوت ایمانی آنان

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ

با توجه به ارتباط این آیه با آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

11- بدگمانی به مؤمنان ، زمینه کشیده شدن انسان به تجسس و کنجکاوی های ممنوع

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ... وَلَا تَجَسَّسُوا

14 - بدگمانی و تجسس ، زمینه کشیده شدن انسان به غیبت

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ... وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

بنابراین که ترتیب لفظی بخش های آیه، بیانگر ترتیب حقیقی و رتبی آنها باشد، برداشت بالا به دست می آید.

3- آثار ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 7

7 - حدس و گمان ، سرچشمه اصلی باور های خرافی و جاهلانه

إن هم إلا يحرصون

ص: 352

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 2

2 - شرک و حق ستیزی ، امری مبتنی بر حدس و گمان و فاقد دلایل مستند

أم یحسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 4,7

4 - بعضی از گمان ها ، قرار دهنده انسان در معرض گناه و عکس العمل ناشایست

إنّ بعض الظنّ إثم

7 - مترتب شدن گناه بر بعضی از گمان ها ، مقتضی اجتناب هر چه بیشتر انسان از بدگمانی به مؤمنان

اجتنبوا كثيراً من الظنّ إنّ بعض الظنّ إثم

با توجه به این که «إنّ بعض الظنّ...» در مقام تعلیل برای «اجتنبوا...» است، برداشت بالا به دست می آید.

4- آثار ظن به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 103 - 3

3- آدمی حتی با احتمال وجود سرای آخرت ، از عذاب های استیصال عبرت می گیرد و دلالت آنها را بر وجود سرای آخرت می پذیرد .

إن فی ذلك لآیه لمن خاف عذاب الأخره

برداشت فوق ، از کلمه «خاف» - که در آیه فوق متضمن معنای احتمال دادن است - استفاده می شود.

5- آثار ظن به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 4 - 3

3 - اعتقاد به معاد ، حتی در حد گمان ، بازدارنده انسان از خیانت در سنجش کالای دیگران

ألا يظنّ أولئك أنّهم مبعوثون

6- آثار ظن در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 7

7 - تکیه بر گمان و پندار، در زمینه مسائل اعتقادی، مایه زیان و خسران آدمی

وذلكم ظنّکم... فأصبحتم من الخسرین

ص: 353

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 4

4 - تکیه بر پندار و گمان های ناروا درباره خداوند ، در پی دارنده فرجامی شوم در آخرت

ذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ . . . فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ

7- آثار ظن ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 6

6 - گمان های بی جا و ناروا نسبت به خداوند ، عامل هلاکت و خسران آدمی

ذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ . . . بَرِّبَّكُمْ أَرْدِيكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخٰسِرِينَ

8- اتکای به ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 10

10 - گمان و حدس تنها تکیه گاه مشرکان در پذیرش شریک برای خداوند

أَيْنَ شُرَكَاءِكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرْعَمُونَ

9- اجتناب از سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 2،7

2 - لزوم حاکمیت روح خوشبینی ، در زندگی اجتماعی مؤمنان و پرهیز از بدگمانی و شک

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ

7 - مترتب شدن گناه بر بعضی از گمان ها ، مقتضی اجتناب هر چه بیشتر انسان از بدگمانی به مؤمنان

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ

با توجه به این که «إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ ..» در مقام تعلیل برای «اجتنبوا...» است، برداشت بالا به دست می آید.

10- اجتناب از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 12

ص: 354

12 - ضرورت پرهیز از گفتارها و ادعاهای مبتنی بر ظن و گمان *

ما لهم به من علم الا اتباع الظن

جمله «ان الذین .. الا اتباع الظن» دارای لحنی است مذمت آمیز نسبت به کسانی که باورهایشان مبنی بر ظن و گمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 9، 10، 11

9 - قرآن راهنمای کامل و تمام برای مصون ماندن از انحراف در عقاید و افکار و اسیر شدن در دام گمان

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا .. و إن تطع أكثر من فی الأرض یضلوک عن سبیل الله

10 - جواز پیروی از کسانی که آرای آنها عالمانه و به دور از گمان است.

و إن تطع أكثر من فی الأرض .. إن یتبعون إلا الظن

چون جمله «إن یتبعون ..» بیان فلسفه ممنوعیت اطاعت از اکثر مردم است، در موردی که چنین فلسفه ای موجود نباشد، حکم ممنوعیت نیز وجود نخواهد داشت. به عبارت دیگر چون حکم منصوص العله است، در موردی که آن علت تحقق نیابد حکم نیز به کار نمی آید.

11 - خداوند شنوا و دانا شایسته پیروی است، نه اکثریت تابع گمانهای واهی

و هو السميع العليم. و إن تطع أكثر من فی الأرض ... إن یتبعون إلا الظن

11- احکام ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 36 - 3، 4، 5

3 - پیروی از ظن و گمان امری است نکوهیده و ممنوع .

و ما یتبع أكثرهم إلا ظناً

4 - ظن و گمان از رساندن انسان به حقایق، ناتوان و بی اعتبار است .

إن الظن لا یغنی من الحق شیئاً

5 - ظن و گمان ، در ارائه حق ، هرگز نمی تواند جانشین علم و یقین شود .

إن الظن لا يغني من الحق شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 6

6 - کافی نبودن گمان ، برای متهم ساختن انسان مؤمن و داوری علیه او

اجتنبوا كثيراً من الظن إن بعض الظن إثم

12- ارزش ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 355

4- تکذیب هود از سوی کافران قومش ، مبتنی بر حدس و گمان ، و نه علم و یقین *

إنا لنظنك من الكذابين

13- اهمیت اجتناب از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 4

4- لزوم مبتنی ساختن مبانی عقیدتی ، بر بنیان علم و یقین و پرهیز از اتکا به گمان

قتل الخرزّصون

معنای لغوی «خَرَص» اتکا به گمان است. از این که تکیه بر گمان مورد نکوهش واقع شده استفاده می شود که ضد آن (اتکا بر علم) ضروری و بایسته است.

14- اهمیت حسن ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 2

2- لزوم حاکمیت روح خوشبینی ، در زندگی اجتماعی مؤمنان و پرهیز از بدگمانی و شک

اجتنبوا كثيراً من الظنّ

15- بی ارزشی ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 16

16 - گمان در حیطه مسائل عقیدتی و بنیادی فاقد ارزش و اعتبار است.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ظن و گمان در زمینه مسائل بنیادی و اعتقادی ، فاقد ارزش و اعتبار

ذلکم ظنکم . . . برّیکم اُردیکم فأصبحتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ظن و گمان در حوزه مسائل اعتقادی ، بی ارزش و بدون اعتبار است .

ص: 356

ما لهم بذلك من علم إن هم إلا يخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 11

11 - پیروی از گمان و پندار ، فاقد اعتبار و ارزش در زمینه اصول اعتقادی و معارف بنیادین

و ما لهم بذلك من علم إن هم إلا يظنون

لحن آیه شریفه تویخی است و خداوند مشرکان طبیعت گرا و منکر معاد را به خاطر پیروی از گمان، نکوهش کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 5

5 - کارایی نداشتن حدس و گمان ، برای دستیابی انسان به حق و حقیقت

و إن الظن لا یغنی من الحق شیئاً

16- بی اعتباری ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 13

13 - بی اعتباری ظن و گمان در وقایع تاریخی

ما لهم به من علم الا اتباع الظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 12، 13

12 - آرا و عقاید اکثریت مردم به جهت مبتنی بودن آن بر گمان فاقد اعتبار است.

إن یتبعون إلا الظن وإن هم إلا یخرصون

13 - گمان در عقاید و الهیات، فاقد اعتبار است.

إن یتبعون إلا الظن وإن هم إلا یخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 36 - 4,5

4 - ظن و گمان از رساندن انسان به حقایق ، ناتوان و بی اعتبار است .

إن الظن لا یغنی من الحق شیئاً

5 - ظن و گمان ، در ارائه حق ، هرگز نمی تواند جانشین علم و یقین شود .

إن الظن لا یغنی من الحق شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 6

ص: 357

6 - کافی نبودن گمان ، برای متهم ساختن انسان مؤمن و داوری علیه او

اجتنبوا كثيراً من الظنّ إنّ بعض الظنّ إثم

17- پیروی از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 12

12 - مشرکان ، گرفتار هواپرستی و پیروی از حدس و گمان ، به رغم تجلی انوار هدایت الهی در حق ایشان

إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس و لقد جاءهم من ربهم الهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 5

5 - پیروی از هوا و گمان و آرزوپردازی های بی حاصل ، از ویژگی های ناباوران به آخرت

إن هي إلا أسماء سمّيتهاها .. إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس ... أم لل

ارتباط آیات، نشانگر این است که منکران آخرت، از ویژگی های یاد شده برخوردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 1,3

1 - اظهارات مشرکان در مورد فرشتگان ، بی بهره از واقعیت و متکی بر حدس و گمان

ليسمون الملائكة .. و ما لهم به من علم إن يتبعون إلا الظنّ

3 - پندارگری و گمان محوری ، شالوده هويت مشرکان بی باور به آخرت

إن الذين لا يؤمنون بالآخرة .. إن يتبعون إلا الظنّ

با توجه به حصر در «إن يتبعون إلا الظنّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

18- تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 116 - 3

3- اغلب مردم زمین، گمراه و تابع گمانهای نادرست در عقاید خود هستند.

وإن تطع أكثر من فی الأرض یضلوك عن سبیل الله

19- تحقیق ظن ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 3، 1

ص: 358

1 - ابلیس ، گمان خود را درباره گمراه کردن انسان ها ، درباره قوم سبأ محقق شده یافت .

و لقد صدق علیهم ابلیس ظنّه

در این که مرجع ضمیر «علیهم» آیا همه انسان ها هستند و یا قوم سبأ - که در آیات پیش از آنها سخن به میان آمده است - دو احتمال وجود دارد. برداشت یاد شده بنا بر احتمال دوم است. لازم به ذکر است که مراد از ظن ابلیس - چنان که مفسران نیز گفته اند - تصمیمی است که وی در اغوای مردم داشت و آن را اعلام کرده بود.

3 - با پیروی مردم از ابلیس ، او گمان و حدسش را درباره اغوای مردم تحقق یافته دید .

و لقد صدق علیهم ابلیس ظنّه فاتبعوه

20- توبه از سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 24، 21

21 - بدگمانی ، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان ، بی تقوایی ، گناه و نیازمند توبه است .

اجتنبوا کثیراً من الظنّ . . . و لاتجسسوا و لایعتب بعضکم بعضاً . . . و اتقوا الله

24 - بدگمانی ، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان ، قابل جبران با توبه به درگاه خداوند *

اجتنبوا کثیراً من الظنّ . . . و لاتجسسوا و لایعتب بعضکم بعضاً . . . إنّ الله تّوا

با توجه به این که در آیه شریفه، از مؤمنان خواسته شده تا به جبران خطاها اقدام کنند و به توبه رو آورند. (إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ)، برداشت بالا استفاده می شود.

21- حُسن ظن به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 8

8 - جامعه اسلامی ، وظیفه دار رعایت حسن ظن نسبت به یکدیگر

لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون و المؤمنات بأنفسهم خیراً و قالوا هذا إفک مبین

22- سرزنش پیروی از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 13

13 - نکوهش مضاعف هواپرستی و پیروی از حدس و گمان، در شرایط وضوح و تجلی حقیقت

إِن يَتَّبِعُونَ... وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى

ضمیمه شدن ذیل آیه شریفه، می تواند بیانگر این باشد که هواپرستی و متابعت مشرکان از حدس و گمان در شرایط وضوح حقیقت، دارای زشتی فزون تری است.

ص: 359

23- سرزنش تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 36 - 3

3 - پیروی از ظن و گمان امری است نکوهیده و ممنوع .

و ما يتبع أكثرهم إلا ظناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی ، مذموم و ممنوع است .

إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون

24- سوء ظن به همسر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 1

1 - خداوند ، مسلمانان را به خاطر بدگمانی به همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موضع گیری تردیدآمیز نسبت به شایعه « افک » و رد نکردن صریح آن ، مورد سرزنش قرار داد .

إنّ الذين جاءوا بالإفك .. لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيراً

25- سوء ظن قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 18

18- تردید قوم نوح ، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش ، توأم با بدبینی بود .

إنّ لفی شكّ ممّا تدعوننا إليه مریب

ذکر «مریب» پس از «شکّ» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک توأم با بدبینی است (فروق اللغویه).

26- سوء ظن منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 9

9- رخداده صلح حدیبیه ، پاسخی قاطع به بدگمانی منافقان و مشرکان درباره موفقیت های اسلام *

ص: 360

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا . لِيُغْفِرَ لَكَ ... وَيُعَذِّبَ الْمُنْفِقِينَ و... الظَّالِمِينَ بِاللَّ

چنانچه (و یعذب.. ..) عطف بر «لیغفر لک...» باشد؛ آیه شریفه می تواند بیانگر این مطلب باشد که منافقان و مشرکان، به سرنوشت اسلام بدگمان بودند و می پنداشتند که خداوند از مؤمنان حمایت نخواهد کرد؛ ولی صلح پیروزمند حدیبیه، نادرستی پندار آنان را اثبات کرد.

27- ظن ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 2

2- تصمیم ابلیس بر اغوای مردم ، براساس علم و آگاهی نبود و صرفاً مبتنی بر گمان و حدس بود .

و لقد صدق عليهم إبليس ظنه

تعبیر «راست یافت ابلیس گمانش را..» نشانگر این است که در بدو امر، چنین تصدیقی برای او وجود نداشت و صرفاً حدس و گمان بوده است.

28- ظن برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 3

3- فرزندان یعقوب ، بر این گمان بودند که پدرشان داستان سرقت بنیامین را تصدیق نخواهد کرد .

وسئل القرية .. والعير التي أقبلنا فيها

29- ظن به لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 46 - 5

5- گمان به لقای خدا و بازگشت به او ، در ایجاد روحیه خشوع و فروتنی کافی است .

الذين يظنون أنهم ملقوا ربهم وأنهم إليه رجعون

به کارگیری «یظنون» (گمان دارند) در مسأله رجوع به خداوند - که هر مسلمانی باید اعتقاد جزمی به آن داشته باشد - اشاره به این دارد که: حتی گمان به قیامت و رجوع به خداوند نیز در زایل ساختن خود بزرگ بینی تأثیر بسزایی داشته و مایه فروتنی خواهد شد.

30- ظن در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 361

3 - اعتماد بنی اسرائیل بر حدس و گمان در بینش ها و اندیشه های دینی

و حسبوا الا تکون فتنه

31- ظن در شناخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 9

9 - حدس و گمان در شناخت محتوای کتاب های آسمانی ، طریقی است نادرست و بی اعتبار .

لا یعلمون الکتب إلا امانی و إن هم إلا یظنون

32- ظن در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 7،13

7 - پذیرش خیالات واهی به جای محتوای کتاب آسمانی و پایه قرار دادن حدس و گمان در تفکرات و معتقدات دینی ، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از عوام یهود

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . و منهم أمیون . . . إن هم إلا یظنون

13 - باز داشتن مردم از حدس و گمان در رسیدن به حقایق دینی ، شرطی لازم برای ایجاد زمینه ایمان در آنان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . إن هم إلا یظنون

جمله «إن هم إلا یظنون» همانند جمله قبل، در صدد بیان علل و ریشه های ایمان نیاوردن یهود است. بنابراین رسای به این نکته است که تا مردم به حدس و گمان برای رسیدن به حقایق دینی اکتفا می کنند، انتظار ایمان از آنان نابجاست و بر داعیان است که آنان را از این روش باز دارند تا زمینه ایمان واقعی در آنان فراهم شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 16،17

16 - گمان در حیطة مسائل عقیدتی و بنیادی فاقد ارزش و اعتبار است.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سيقول الذين أشركوا... إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی ، مذموم و ممنوع است .

إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون

ص: 362

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 6,8

6 - گمان های بی جا و ناروا نسبت به خداوند ، عامل هلاکت و خسران آدمی

ذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ . . . بِرَبِّكُمْ أَرَدِيكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخٰسِرِينَ

8 - ظن و گمان در زمینه مسائل بنیادی و اعتقادی ، فاقد ارزش و اعتبار

ذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ . . . بِرَبِّكُمْ أَرَدِيكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخٰسِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 8

8 - ظن و گمان در حوزه مسائل اعتقادی ، بی ارزش و بدون اعتبار است .

مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرٰصُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 24 - 11

11 - پیروی از گمان و پندار ، فاقد اعتبار و ارزش در زمینه اصول اعتقادی و معارف بنیادین

وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ

لحن آیه شریفه توییخی است و خداوند مشرکان طبیعت گرا و منکر معاد را به خاطر پیروی از گمان، نکوهش کرده است.

33- ظن در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 11

11 - داوری و سخن گفتن درباره خداوند، آنگاه که مبتنی بر حدس و گمان باشد، کاری نکوهیده است.

وَجَعَلُوْا اللّٰهَ . . . سَاءَ مَا يَحْكُمُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- کافی نبودن گمان ، برای متهم ساختن انسان مؤمن و داوری علیه او

اجتنبوا كثيراً من الظنّ إنّ بعض الظنّ إثم

34- ظن قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 60 - 1

1- ابراهیم (ع) در نظر قوم خود ، مظنون به شکستن بت ها بود .

قالوا سمعنا فتی يذكرهم يقال له ابرهیم

ص: 363

35- ظن کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 19

19 - باور و رفتار کافران ، براساس ظن و گمان است ؛ نه یقین و برهان .

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلى ربّي

برداشت یاد شده بر این اساس است که کافران از یک سو برپای قیامت را مورد تردید قرار می دهند و از سوی دیگر فرض وجود قیامت را مطرح می نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 4

4- دلیل کافران ، بر انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دلیلی از جنس گمان بود ؛ نه از مقوله برهان .

بل عجبوا أن جاءهم . . . فقال الكفرون هذا شيء عجيب

بنابراین که «هذا» اشاره به «منذر منهم» باشد؛ برداشت بالا به دست می آید؛ یعنی، تنها منطق کافران همین بود که می گفتند: انتخاب بشر برای رسالت بعید می نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 7 - 2، 1

1 - گمان کافران ، به برانگیخته نشدن انسان ها در قیامت

زعم الذين كفروا أن لن يبعثوا

2 - اعتقاد کافران به برانگیخته نشدن انسان ها در قیامت ، مبتنی بر گمان است ؛ نه یقین و علم .

زعم الذين كفروا أن لن يبعثوا

برداشت یاد شده، به این دلیل است که ماده «زعم»، بیشتر در معنای «ظن» (گمان) و نیز درباره چیزی که مورد تردید بوده و اثبات نشده است، به کار می رود.

36- ظن کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 4

4 - تکذیب هود از سوی کافران قومش ، مبتنی بر حدس و گمان ، و نه علم و یقین *

إنا لنظنك من الكذابين

ص: 364

37- ظن مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 7 - 3,4

3- انکار قیامت از سوی جن و انس ، مبتنی بر ظن و گمان است ؛ نه علم و یقین .

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

از به کار رفتن ماده «ظن» در این آیه و آیات مشابه، در مورد نفی و انکار قیامت، مطلب یاد شده استفاده می شود.

4- هیچ کس در انکار قیامت ، علم و یقین ندارد .

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

38- ظن منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 9

9- ظن و گمان منافقان و بیماردلان مدینه ، در غزوه احزاب ، این بود که وعده خدا و پیامبرش ، جز فریب نیست .

و تَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظَّنُونَا . . . و إِذْ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ ... مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا

«و إذ يقول» می تواند تفسیر «الظنوننا» باشد.

39- ظن یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 5,6,22

5- گمان یونس (ع) در سخت نگرفتن خداوند بر وی ، نسبت به ترک قوم خویش

إِذْ ذَهَبَ مَغْضَبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَقْدِرَ عَلَيْهِ

یکی از معناهای «قدر»، سخت گرفتن و تنگ گرفتن (ضیق) است (مفردات راغب). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

6- گمان یونس (ع) به مجازات نشدن او از جانب خداوند ، در زمینه بیرون آمدنش از میان قوم خود و هجرت به سرزمینی دیگر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «قدر» به معنای «قضا» و «حکم» باشد. گفتنی است که ذیل آیه (إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ) مؤید همین برداشت است.

22 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «وذاالنون إذ ذهب مغاضباً» يقول: من أعمال قومه «فَطْرَ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ» يقول: ظَنَّ أَنْ لَنْ يِعَاقِبَ بِمَا صَنَعَ»

از امام باقر(ع) در باره قول خدا «وذاالنون إذ ذهب مغاضباً» روایت شده که: غضب یونس(ع) از اعمال قومش بود [و در معنای] «فَطْرَ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ» فرمود: یونس(ع) گمان کرد که او در برابر آن چه انجام داده مجازات نمی شود.

40- گناه سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 21، 5

5 - بعضی از گمان ها ، حتی در صورت منتهی نشدن به عمل ، گناه به شمار می آید . *

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ

حصول گمان در ذهن انسان، معمولاً در اختیار وی نیست. بر این اساس مفسران نهی از ظن را، نهی از عمل بر طبق ظن دانسته اند که امری اختیاری است. با این حال احتمال می رود که در آیه شریفه چیزی مقدر نباشد و واقعاً بعضی از گمان های بد - حتی با منتهی نشدن به عمل - گناه به شمار آید.

21 - بدگمانی ، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان ، بی تقوایی ، گناه و نیازمند توبه است .

اجتنبوا كثيراً من الظنّ... ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضاً... واتقوا الله

41- ممنوعیت تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی ، مذموم و ممنوع است .

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

42- موارد جواز پیروی از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 3

3 - جواز تکیه کردن بر گمان ، در بعضی از موارد

اجتنبوا كثيراً من الظنّ

مفهوم «کثیراً» این است که در همه جا، تکیه کردن بر گمان ممنوع نیست، زیرا چه بسا موارد مهمی که نادیده گرفتن گمان، موجب وارد شدن صدمه فراوان به فرد یا جامعه است.

43- موانع حُسن ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 5

5 - شایعات و پخش خبر های دروغ ، از میان برنده اعتماد متقابل و حسن ظن افراد جامعه نسبت به یکدیگر

لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون و المؤمنات بانفسهم خيراً و قالوا هذا إفك مبين

ص: 366

44- موانع سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 20

20 - تقوای الهی ، مستلزم پرهیز از بدگمانی و تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان

اجتنبوا كثيراً من الظنّ . . . و لا تجسسوا و لا یغتب بعضکم ... و اتقوا الله

45- نهی از سوء ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 1

1 - بسیاری از بدگمانی های مؤمنان نسبت به یکدیگر ، نادرست و مورد نهی الهی است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ

واژه «الظنّ» مطلق گمان های نیک و بد را شامل می شود؛ اما نهی «اجتنبوا» می رساند که مراد از آن بدگمانی نسبت به مؤمنان است؛ زیرا این بدگمانی ها در بیشتر مواقع نادرست می باشد.

ص: 367

6- ظهار

1- آثار رجوع در ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 3

3 - ظهارکننده ، در صورت رجوع از آن ، باید کفاره بدهد .

و الذین یظہرون . . . ثمَّ یعودون ... فتحریر رقبة

2- آثار ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 6,9,13

6 - ظهار ، هیچ گاه ، همسر مرد را ، در مقام مادر او ، قرار نخواهد داد .

و ما جعل أزواجکم الّٰی تظہرون منہنّ أمہتکم

9 - در عصر جاهلیت ، مردان ، با ظهار همسر خود ، او را در ردیف مادر خود قرار داده و با او ، ترک مراوده می کردند .

و ما جعل أزواجکم الّٰی تظہرون منہنّ أمہتکم

این که خداوند فرموده است ، ظهار ، همسر را در منزلت مادر قرار نمی دهد ، به دست می آید که مردان ، با ظهار همسر ، می خواسته اند با آنان ترک مراوده کنند ؛ چون ، بر این باور بودند که خلوت با مادر قطعاً ، امر نادرستی است .

13 - ظهار همسر ، تنها سخنی بیش نیست و در واقعیت تأثیر ندارد .

و ما جعل أزواجکم الّٰی تظہرون منہنّ أمہتکم . . . ذلکم قولکم بأفوهکم

3- آمیزش در ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 4

4 - کفاره ظهار ، باید پیش از تماس و آمیزش با زن داده شود .

فتحریب رقبه من قبل أن یتماسا

«تماس» در تعبیر قرآن، کنایه از آمیزش است.

ص: 368

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 4

4 -ظهارکننده ، روزه ظهار را باید پیش از تماس و آمیزش با زنش بگیرد .

فصیام شهرین متتابعین من قبل أن یتماسا

4- احکام ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 13

13 - ظهار همسر ، تنها سخنی بیش نیست و در واقعیت تأثیر ندارد .

و ما جعل أزواجکم الّٰی تظهرون منهنّ أُمَّهتکم . . . ذلکم قولکم بأفوهکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 2 - 6,7,12

1 - زنانی که ظهار می شوند ، برای شوهرانشان حکم مادر را پیدا نمی کنند .

الذین یظهرون منکم من نسائهم ما هنّ أُمَّهتهم

2 - « ظهار » ، در شریعت اسلام طلاق نیست .

الذین یظهرون منکم . . . ما هنّ أُمَّهتهم

6 - ظهار (انشای صیغه ای که در آن زن در حکم مادر قرار داده می شود) ، سخنی باطل و نکوهیده است .

وإنهم ليقولون منكرًا من القول وزورًا

7 - ظهار کردن زن ، حرام و گناه است .

وإنهم ليقولون منكرًا من القول وزورًا وإنّ الله لعفوٌّ غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 11,4,3,2,1

1 - ظهار، سبب گسستن پیوند زناشویی نمی شود .

والذین یظہرون ... فتحریر رقبہ

از این که ظهارکننده، می تواند آن را نقض کرده و رجوع کند - با این شرط که قبل از آمیزش با زن کفاره بدهد - معلوم می شود که ظهار، باعث از هم گسیخته شدن پیوند زن و شوهری نمی شود.

2 - کسی که زنش را ظهار کرده، می تواند در صورت پشیمان شدن، آن را نقض کرده و رجوع کند .

والذین یظہرون من نسائہم ثم یعودون

«عود» (مصدر «یعودون») به معنای رجوع و بازگشتن است. بازگشت ظهارکننده به آنچه گفته، بدین معنا است که ظهارکننده، گفته خود را نقض کند و از آنچه گفته پشیمان شود و برای ادامه زناشویی با همسر خود، به او رجوع نماید.

3 - ظهارکننده، در صورت رجوع از آن، باید کفاره بدهد .

والذین یظہرون ... ثم یعودون ... فتحریر رقبہ

ص: 369

4 - کفاره ظهار ، باید پیش از تماس و آمیزش با زن داده شود .

فتحریب رقبه من قبل أن یتماسا

«تماس» در تعبیر قرآن، کنایه از آمیزش است.

11 - « عن زراره قال : سألت أبا جعفر (ع) عن الظهار فقال : هو من كل ذي محرم أم أو أخت أو عمه أو خاله . . . يقول الرجل لإمرئته و هي طاهر من غير جماع : أنت علي حرام مثل ظهر أمي أو أختي ؛

زراره گوید: از امام باقر(ع) درباره ظهار سؤال کردم، فرمود: [در اجرای صیغه ظهار با تشبیه زن] به هر کدام از محارم: مادر، خواهر، عمه و یا خاله [ظهار واقع می شود. به این گونه که] مرد در حالی که همسرش از حیض پاک است و در آن پاکی جماعی صورت نگرفته، می گوید: تو بر من حرام باشی مانند مادر یا خواهرم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 1,4

1 - ظهارکننده ، در صورتی که آزاد کردن بنده برایش مقدور نباشد ، باید دو ماه روزه بگیرد .

فمن لم یجد فصیام شهرین

4 - ظهارکننده ، روزه ظهار را باید پیش از تماس و آمیزش با زنش بگیرد .

فصیام شهرین متتابعین من قبل أن یتماسا

5- بدعت ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 8

8 - ظهار ، از بدعت های عصر جاهلی بود و منشأ الهی نداشت .

و ما جعل أزواجکم الّٰی تظہرون منهنّ أمہتکم . . . ذلکم قولکم بأفوهکم

این که خداوند ظهار را از خود نفی کرده، حاکی است که چنین امری، از بدعت های دوران جاهلیت بوده است.

6- بطلان ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ابراز ناخرسندی از سوی یک زن ، سبب شد خداوند ، رسم جاهلی ظهار را - که تا آن زمان در میان مسلمانان رواج داشت - ملغاً اعلام کند .

قد سمع الله قول الّتی . . الذین یظهرون منکم ... ما هنّ أمّهتھم

6 - ظهار (انشای صیغه ای که در آن زن در حکم مادر قرار داده می شود) ، سخنی باطل و نکوهیده است .

وإنّهم لیقولون منکرًا من القول و زورًا

ص: 370

7- بی اعتنایی به کفاره ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 13

13 - رعایت نکردن حدود الهی در ظهار ، در پی دارنده عذاب دردناک الهی است .

و تلك حدود الله و للكافرين عذاب أليم

8- پرداخت کفاره ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 6

6 - ادا کردن کفاره ظهار ، نشانه ایمان راستین ظهارکننده به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

ذلک لتؤمنوا بالله ورسوله

«ذلک» اشاره به حکم ظهار و تعیین کفاره آن است؛ یعنی، این حکم بدان علت وضع شده تا شما به خدا و رسول او ایمان بیاورید. بنابراین کسی که خود را به دادن کفاره پایبند می کند، بدین معنا است که وی به خدا و رسول او ایمان راستین دارد.

9- تخلف از کفاره ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 10

10 - تخلف کنندگان از کفاره ظهار ، مورد تهدید خداوند به کیفر و مجازات

فتحریر رقبه . . . و الله بما تعملون خبير

جمله «و الله بما تعملون. . .» پیامدار این حقیقت است که ظهارکننده، باید بداند که در صورت تخلف و فرار از دادن کفاره ظهار، خداوند به عمل او آگاهی داشته و سزای وی را خواهد داد.

10- تکذیب کفاره ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 10

10 - انکار حکم ظهار و تجاوز به حدود آن ، در حکم کفر است .

و تلك حدود الله وللكافرين عذاب أليم

11- حقیقت ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 371

2- «ظهار»، در شریعت اسلام طلاق نیست.

الذین یظهرون منکم . . . ما هنّ أمّهتهم

12- رجوع در ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کسی که زنش را ظهار کرده، می تواند در صورت پشیمان شدن، آن را نقض کرده و رجوع کند.

والذین یظهرون من نسائهم ثمّ یعودون

«عود» (مصدر «یعودون») به معنای رجوع و بازگشتن است. بازگشت ظهارکننده به آنچه گفته، بدین معنا است که ظهارکننده، گفته خود را نقض کند و از آنچه گفته پشیمان شود و برای ادامه زناشویی با همسر خود، به او رجوع نماید.

13- صیغه ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - «عن زراره قال: سألت أبا جعفر (ع) عن الظهار فقال: هو من كلّ ذی محرم أمّ أو أخت أو عمّه أو خاله . . . يقول الرجل لإمرئته و هی طاهر من غیر جماع: أنت علیّ حرام مثل ظهر أمّی أو أختی»؛

زراره گوید: از امام باقر (ع) درباره ظهار سؤال کردم، فرمود: [در اجرای صیغه ظهار با تشبیه زن] به هر کدام از محارم: مادر، خواهر، عمه و یا خاله [ظهار واقع می شود. به این گونه که] مرد در حالی که همسرش از حیض پاک است و در آن پاکی جماعی صورت نگرفته، می گوید: تو بر من حرام باشی مانند مادر یا خواهرم».

14- ظهار در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- در جاهلیت، ظهار همسر از سوی شوهر، امری رایج بوده است.

و ما جعل أزواجكم الّٰی--ی تظهرون منهنّ أمّهتکم

از کاربرد فعل مضارع «تظاهرون» - که دلالت بر استمرار دارد - استفاده می شود که ظهار، امر متداولی بوده است.

8- ظهار، از بدعت های عصر جاهلی بود و منشأ الهی نداشت .

و ما جعل أزواجكم الّٰی--ی تظهرون منهنّ أمّهتکم .. ذلکم قولکم بأفوهکم

این که خداوند ظهار را از خود نفی کرده، حاکی است که چنین امری، از بدعت های دوران جاهلیت بوده است.

9- در عصر جاهلیت، مردان، با ظهار همسر خود، او را در ردیف مادر خود قرار داده و با او، ترک مراوده می کردند .

و ما جعل أزواجكم الّٰی--ی تظهرون منهنّ أمّهتکم

ص: 372

این که خداوند فرموده است، ظهار، همسر را در منزلت مادر قرار نمی دهد، به دست می آید که مردان، با ظهار همسر، می خواسته اند با آنان ترک مراد کنند؛ چون، بر این باور بودند که خلوت با مادر قطعاً، امر نادرستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 2 - 3,4

3 - ابراز ناخرسندی از سوی یک زن، سبب شد خداوند، رسم جاهلی ظهار را - که تا آن زمان در میان مسلمانان رواج داشت - ملغاً اعلام کند.

قد سمع الله قول التي . . . الذين يظهرون منكم ... ما هنَّ أمهاتهم

4 - در طلاق از نوع ظهار، پندار مردم جزیره العرب این بود که زن ظهار شده، برای شوهرش حکم مادر را پیدا کرده و حرام مؤبد می شود.

الذين يظهرون منكم من نسائهم ما هنَّ أمهاتهم

15- عتق در ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 7

7 - آزاد کردن بنده، وظیفه ای مهم بر عهده ظهارکننده است و او نباید آن را سرسری گرفته و به آن بی توجهی کند.

فتحریر رقبه . . . ذلکم توعظون به

توصیه خداوند به آزاد کردن بنده - پس از این که در «فتحریر رقبه» فرمان آن را داده است - شاید بدان منظور است که ظهارکننده می تواند آن را جدی نگیرد و احیاناً بآبی توجهی از کنار آن بگذرد.

16- قصه ظهار خوله بنت نعلبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 1 - 1,2,3,5,9

1 - خداوند، خواسته زنی را که شوهرش او را ظهار کرده بود، استجابت کرد.

قد سمع الله قول التي تجدلک فی زوجها

«ظهار» نوعی طلاق بود که از عرب جاهلی باقی مانده و تا قبل از نزول این بخش از آیات، در میان مسلمانان نیز به آن عمل می شد. در این نوع از طلاق، هر گاه شوهر به زنی می گفت: «أنت علی کظهر أُمّی» زن حکم مادرش را پیدا می کرد و بر او حرام مؤبّد می شد. آیه شریفه درباره زنی بود که شوهرش او راظهار کرد. آن زن که نمی خواست از شوهرش جدا شود، برای حل مشکل خود به محضر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آمد و درخواست کرد که برای او چاره اندیشی کند. خداوند با ملغی کردن این رسم جاهلی، خواسته زن را اجابت فرمود. بنابراین «قد سمع الله» به معنای «قد استجاب الله» می باشد و این کنایه ای رایج است.

2- زنظهار شده، مایل نبود از شوهرش جدا شده و کانون خانواده اش متلاشی گردد.

قد سمع الله قول التي تجدلک فی زوجها

3- زنظهار شده، برای یافتن راه چاره به محضر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) رسید و با آن حضرت درباره شوهرش گفتگو کرد.

ص: 373

قد سمع الله قول التي تجادلک فی زوجها

5 - زن ظهار شده ، در حضور رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) از حادثه ای که برایش پیش آمده بود به خداوند شکایت برده ، خواستار حل مشکل خویش شده بود .

تجدلک فی زوجها و تشتکی إلى الله

9 - « عن أبي جعفر (ع) قال : إنَّ امرأه من المسلمات أتت النَّبِيَّ (صلی الله علیه و آله) فقالت : يا رسول الله إنَّ فلاناً زوجي . . . أشكوه إليك فقال : فيم تشكينه قالت : إنَّه قال أنت عليّ حرام كظهر أمي . . . فسمع الله تبارک و تعالی مجادلتها لرسول الله فی ما شکت إليه و أنزل الله فی ذلك قرآناً . . . قد سمع الله قول التي تجادلک فی زوجها . . . »

از امام باقر(ع) روایت شده است: زنی از زنان مسلمین نزد رسول خدا(صلی الله علیه و آله) آمد و عرض کرد: ای رسول خدا! فلانی همسر من است. .. شکایت او را برای تو آورده ام. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: در چه چیز از او شکایت داری؟ گفت: [مرا با «ظهار» بر خود حرام کرده] و گفته است: «أنت عليّ حرام كظهر أمي»... پس خدای تبارک و تعالی مجادله او را درباره همسرش با رسول خدا(صلی الله علیه و آله) شنید و در این باره آیه ای نازل فرمود (قد سمع الله قول التي تجادلک فی زوجها)».

17- کفاره ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 4,5,6

3 - ظهارکننده ، در صورت رجوع از آن ، باید کفاره بدهد .

و الذین یظہرون . . . ثمَّ یعودون ... فتحریر رقبه

4 - کفاره ظهار ، باید پیش از تماس و آمیزش با زن داده شود .

فتحریر رقبه من قبل أن یتماسا

«تماس» در تعبیر قرآن، کنایه از آمیزش است.

5 - کفاره ظهار ، ابتدا آزاد کردن یک بنده است .

فتحریر رقبه من قبل أن یتماسا

6 - آزاد کردن بنده ، سفارش خداوند به ظهارکننده

ذلکم توعظون به

مشارالیه «ذلکم»، «فتح‌ریر رقبه» می باشد و ضمیر «به» به «ذلکم» بازمی گردد. «وعظ» (مصدر «توعظون») به معنای توصیه به اطاعت است (مصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 4, 5, 8, 1, 3

1 -ظهارکننده ، در صورتی که آزاد کردن بنده برایش مقدور نباشد ، باید دو ماه روزه بگیرد .

فمن لم یجد فصیام شهرین

3 - دو ماه روزه ای که به عنوان کفاره ظهار گرفته می شود ، باید پی در پی باشد .

فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین

4 - ظهارکننده ، روزه ظهار را باید پیش از تماس و آمیزش با زنش بگیرد .

فصیام شهرین متتابعین من قبل أن یتماسا

ص: 374

5- در صورتی که گرفتن روزه برایظهارکننده مقدور نباشد ، باید شصت مسکین را اطعام کند .

فمن لم يستطع فإطعام ستين مسكيناً

8- كفاره های تعیین شده برایظهار ، حدود الهی بوده و رعایت آنها بر همگان لازم است .

و تلك حدود الله

18- گناهظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 2 - 7

7-ظهار کردن زن ، حرام و گناه است .

وإنهم ليقولون منكرًا من القول و زورًا و إن الله لعفوٌ غفور

19- منشأظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 8

8-ظهار ، از بدعت های عصر جاهلی بود و منشأ الهی نداشت .

و ما جعل أزواجكم اللّٰئى يظهرون منهنّ أمهتكم . . . ذلكم قولكم بأفوهكم

این که خداوندظهار را از خود نفی کرده ، حاکی است که چنین امری ، از بدعت های دوران جاهلیت بوده است .

ظهارکنندگان

20- آموزشظهارکنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 2 - 8

8- اعلام عفو و آموزش از سوی خداوند نسبت به کسانی که تا قبل از تحریمظهار ، مرتکب آن شدند .

الذین يظهرون منكم . . . و إن الله لعفوٌ غفور

21- تکلیفظهارکنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 7

7 - آزاد کردن بنده ، وظیفه ای مهم بر عهدهظهارکننده است و او نباید آن را سرسری گرفته و به آن بی توجهی کند .

فتحیر رقبه . . . ذلکم توعظون به

ص: 375

توصیه خداوند به آزاد کردن بنده - پس از این که در «فتح‌یر رقبه» فرمان آن را داده است - شاید بدان منظور است که ظاهرکننده می‌تواند آن را جدی نگیرد و احیاناً با بی‌توجهی از کنار آن بگذرد.

ص: 376

7- عابدان

1- عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - یعقوب ، ابراهیم ، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهک و إله ءابائک إبرهیم و إسمعیل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 1

1 - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و فرزندان آنان ، امتی پرستشگر خدا و تسلیم در برابر او

تلک أمه قد خلت

مشارالیه «تلک» پیامبران یاد شده در آیه قبل و فرزندانشان است. به کارگیری «تلک» برای اشاره به مذکر به لحاظ خبر (أمه) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 3

3 - اهل ایمان ، پرستش کنندگان خداوند هستند .

و نحن له عبدون

2- اجابت دعای عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 6

6- خداوند ، قادر به شنیدن و اجابت همه دعا ها و نیاز های عبادت گران خود

من أضلّ ممّن يدعو من دون الله من لا يستجيب له إلى يوم القيمة

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر غیر خدا نمی تواند نیازهای گسترده خلق را برآورده کند؛ اما خداوند قادر به اجابت هر دعا در

هرزمینه و در هر زمان می باشد، چرا که او نه از دعایی غافل است و نه از اجابت آن عاجز.

ص: 377

3- الگوهای عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 15

15- ایوب (ع) ، در زمره عابدان و الگویی آموزنده برای آنان

و ذکری للعبدین

نماد بودن ماجرای ایوب(ع) برای عابدان، در صورتی است که آن حضرت خود در زمره ایشان باشد و رحمت خدا نسبت به وی تذکری برای دیگر عابدان گردد.

4- ایوب(ع) از عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 15

15- ایوب (ع) ، در زمره عابدان و الگویی آموزنده برای آنان

و ذکری للعبدین

نماد بودن ماجرای ایوب(ع) برای عابدان، در صورتی است که آن حضرت خود در زمره ایشان باشد و رحمت خدا نسبت به وی تذکری برای دیگر عابدان گردد.

5- تنبه عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 17

17- پرستشگران خدا ، از تذکرات و بیداریهای او بهره منداند .

ذکری للعبدین

6- تنزیه عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 5

5 - اهل سجده و عبادت به درگاه خداوند ، مبرا از سرمستی ، غرور و لهو

و تضحکون و لاتبکون . و أنتم سمدون . فاسجدوا لله واعبدوا

از این که در آیات پایانی سوره، سرمستی و لغوگرایی، قطب مخالف سجده و عبادت معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 378

7- حامی عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 6

6 - اهل عبادت برای خداوند ، برخوردار از حمایت های او در مراحل هولناک قیامت

لیس لها من دون الله كاشفه . . . فاسجدوا لله و اعبدوا

چنانچه «کاشفه» در آیات پیشین، به معنای گشاینده سختی ها باشد، از ارتباط این آیه با «لیس لها. . .» می توان به مطلب بالا پی برد.

8- عابدان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 9

9 - حضور تمامی انسان ها - مستکبران و عبادت کنندگان - به پیشگاه خداوند در قیامت

لن يستكف المسيح ان يكون عبداً لله . . . و يستكبر فسيحشرهم إليه جميعاً

کلمه «اما» در آیه بعد تفصیل و توضیح «فسيحشرهم . . .» می باشد. بنابراین ضمیر «هم» شامل هر دو گروه عبادت کنندگان و کسانی که از عبادت خدا استتکاف دارند می شود.

9- عابدان و تکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 5

5 - اهل سجده و عبادت به درگاه خداوند ، مبرا از سرمستی ، غرور و لهو

و تضحكون و لاتبكون . و أنتم سمدون . فاسجدوا لله و اعبدوا

از این که در آیات پایانی سوره، سرمستی و لغوگرایی، قطب مخالف سجده و عبادت معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

10- عابدان و سرمستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهل سجده و عبادت به درگاه خداوند ، میرا از سرمستی ، غرور و لهو

و تضحکون و لاتبکون . و انتم سمدون . فاسجدوا لله واعبدوا

از این که در آیات پایانی سوره، سرمستی و لغوگرایی، قطب مخالف سجده و عبادت معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می

ص: 379

شود.

11- عابدان و لهو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 5

5- اهل سجده و عبادت به درگاه خداوند ، میرا از سرمستی ، غرور و لهو

و تضحکون و لاتبکون . و أنتم سمدون . فاسجدوا لله واعبدوا

از این که در آیات پایانی سوره، سرمستی و لغوگرایی، قطب مخالف سجده و عبادت معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

12- عبرت گیری عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 17

17- پرستشگران خدا، از تذکرات و بیدارباش های او بهره منداند .

ذکری للعبدين

13- عوامل تذکر به عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 14

14- استجابت دعای ایوب (ع) و برطرف نمودن رنج و گرفتاری از آن حضرت ، مایه تذکر و بیداری خداپرستان

فاستجبنا له .. وءاتینه ... رحمه من عندنا و ذکری للعبدين

14- عوامل تنبه عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 14

14- استجابت دعای ایوب (ع) و برطرف نمودن رنج و گرفتاری از آن حضرت ، مایه تذکر و بیداری خداپرستان

فاستجبنا له . . . وءاتينه ... رحمه من عندنا وذكرى للعبدین

ص: 380

15- عوامل سعادت عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 1

1- معارف قرآن ، برای هدایت و سعادت قوم عبادتگر خدا ، کافی و بسنده است .

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به قرآن و مجموعه مطالب این سوره باشد. و «بلاغ» به معنای کفایت باشد (لسان العرب).

16- عوامل هدایت عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 1

1- معارف قرآن ، برای هدایت و سعادت قوم عبادتگر خدا ، کافی و بسنده است .

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به قرآن و مجموعه مطالب این سوره باشد. و «بلاغ» به معنای کفایت باشد (لسان العرب).

17- فضایل عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 5

5 - اهل سجده و عبادت به درگاه خداوند ، میرا از سرمستی ، غرور و لهو

و تضحکون و لاتبکون . و أنتم سمدون . فاسجدوا لله واعبدوا

از این که در آیات پایانی سوره، سرمستی و لغوگرایی، قطب مخالف سجده و عبادت معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

18- مراد از عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: «التائبون» من الذنوب «العابدون» الذين لا يعبدون إلا الله و الا يشركون به شيئاً «الحامدون» الذين يحمدون الله على كل حال في الشده و الرخاء «السائحون» و هم الصائمون «الراكعون الساجدون» الذين يواظبون على الصلوات الخمس المحافظون لها المحافظون على ها بركوع ها و سجود ها و في الخشوع في ها و في اوقات ها . . . ;

«تائبان» توبه کنندگان از گناه [اند] و «عابدان» کسانی هستند که غیر خدا را عبادت نمی کنند و چیزی را شریک او نمی

گیرند. «حامدان» آنانند که در هر حال - چه سختی و چه در راحتی - خدا را ستایش می کنند و «سائحان» روزه دارند. «راکعان» و «ساجدان» کسانی هستند که مواظب نمازهای پنجگانه باشند. رکوع، سجود و خشوع را در نمازها رعایت می کنند و محافظ و قتهای نماز هستند».

19- مسؤولیت عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 3

3- کسانی که به خاطر پرداختن به امر مهمی چون عبادت، از کمک به نیازمندان اعراض می کنند، باید با بیانی نرم و دلپذیر با آنان سخن گفته و عذرخواهی کنند.

و إما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها فقل لهم قولاً ميسوراً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از طلب رحمت پروردگار، عبادت به درگاه او باشد. در این صورت، معنای آیه چنین می شود: اگر از اعانه به نیازمندان به خاطر عبادت خودداری می کنی، پس از آنها عذرخواهی نموده و به آنان پاسخی مناسب بده.

20- مقامات عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بيتي للطائفين و العكفين و الركع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

21- نیازهای معنوی عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 19

19- همه انسان ها، حتی عبادت پیشگان، نیازمند تذکر و یادآوری اند.

ذکری للعبدين

8- عادلان

1- عادلان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 1

1 - گروهی اندک از قوم موسی ، مردمی هدایتگر و عدالت پیشه بودند .

و من قوم موسی امه یهدون بالحق و به یعدلون

2- فضایل عادلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 8 - 4

4 - خداوند ، دوستدار عدالت پیشگان

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

3- قضاوت عادلان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 5

5 - عدالت پیشگان قوم موسی همواره حق را میزان قضاوت های خویش قرار داده و بر اساس آن داوری می کردند .

و به یعدلون

«به» متعلق به «یعدلون» و «باء» در آن برای استعانت است.

4- محبوبیت عادلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 8 - 4

4 - خداوند ، دوستدار عدالت پیشگان

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسَطِينَ

ص: 383

9- عاص بن وائل

1- بدنامی عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 4

4 - عاص بن وائل ، دشمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فاقد نیکنامی بود .

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

2- دشمنی عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 4،7

4 - عاص بن وائل ، دشمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فاقد نیکنامی بود .

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

7 - « تَكَلَّمَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ع) فَقَالَ : قَالَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ : إِنَّ مُحَمَّدًا رَجُلٌ أَبْتَرٌ لَا وَلَدَ لَهُ فَلَوْ قَدْ مَاتَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى « إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ » ؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ.

3- زخم زبان عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 7

7 - « تَكَلَّمَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ع) فَقَالَ : قَالَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ : إِنَّ مُحَمَّدًا رَجُلٌ أَبْتَرٌ لَا وَلَدَ لَهُ فَلَوْ قَدْ مَاتَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى « إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ » ؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را]

نازل فرمود: إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ».

4- قطع نسل عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 7

7 - « تكلّم أبو محمد الحسن بن علي (ع) فقال: قال العاص بن وائل: إنّ محمداً رجل أبتّر لا ولد له فلو قد مات انقطع ذكره، فأنزل الله تبارك و تعالی « إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ » ؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ».

ص: 385

10- عافیت طلبی

1- زمینه عافیت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 8،9

8 - تمکن و ثروت ، زمینه عافیت طلبی منافقان و گریز آنان از جهاد

استندک أولوا الطول منهم

9- ثروت فراوان ، زمینه گرایش انسان به عافیت طلبی و موجب تن دادن به ذلت و خواری و ترک فریضه جهاد

وإذا أنزلت سوره . . و جهدوا مع رسوله استندک أولوا الطول منهم

2- عافیت طلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 8

8 - تمکن و ثروت ، زمینه عافیت طلبی منافقان و گریز آنان از جهاد

استندک أولوا الطول منهم

ص: 386

11- عاقبت

1- آثار عاقبت اندیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 8 - 7

7 - توجه به فرجام امور، در تصحیح عقیده و کردار، نقش چشمگیری دارد.

فبشّره بعذاب أليم . . . لهم جنّات النعیم

یاد آوری سرانجام بد معرضان از آیات خدا و نیز یادآوری پایان خوش مؤمنان، به منظور تنبّه دادن به انسان ها است، لذا می توان برداشت بالا را داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 7

7 - عاقبت اندیشی، مانع برترنمایی و تفاخر است.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 4 - 5

5 - عاقبت اندیشی، مانع برتری نمایی و تفاخر است.

ثمّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

2- اهمیت عاقبت اندیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 19

19 - لزوم توجه به فرجام و عاقبت امور، در ارزش گذاری آنها

فلا تعجبک أمولهم . . . و ترهق أنفسهم و هم کفرون

از این که خداوند در تبیین علت نهی (لا تعجبک . . .)، به فرجام و عاقبت منافقان اشاره کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 387

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 12

12- بیان عاقبت نیک مؤمنان دارای عمل صالح و فرجام شوم پیروان شیطان ، روشی است برای ایجاد انگیزش آدمیان به عاقبت اندیشی .

و برزوا لله جميعاً فقال الضعفاء للذين استكبروا .. فهل أنتم مغنون عنا من عذاب

3- حسن عاقبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 19

19 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به دعا و طلب آمرزش و همراهی با ابرار و حسن عاقبت

ربنا فاغفر لنا ذنوبنا و كفرنا سيئاتنا و توفنا مع الابرار

ستایش خردمندان به ویژگیهای یاد شده، به این منظور است که مؤمنان هم، خواستار موارد یاد شده باشند.

4- عوامل حسن عاقبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 13

13 - استقامت در راه خدا و دستیابی به حسن عاقبت ، نیازمند امداد های خداوند است .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمين

عاقبت اندیشی

5- آثار عاقبت اندیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 7

7- عاقبت اندیشی ، مانع برترنمایی و تفاخر است .

کلاً سوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 4 - 5

5 - عاقبت اندیشی ، مانع برتری نمایی و تفاخر است .

ثمّ کلاً سوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 388

7- توجه به فرجام امور، در تصحیح عقیده و کردار، نقش چشمگیری دارد.

فبشّره بعذاب أليم . . . لهم جنّات النعيم

یاد آوری سرانجام بد معرضان از آیات خدا و نیز یادآوری پایان خوش مؤمنان، به منظور تنبّه دادن به انسان ها است، لذا می توان برداشت بالا را داشت.

6- اهمیت عاقبت اندیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 55 - 19

19 - لزوم توجه به فرجام و عاقبت امور، در ارزش گذاری آنها

فلا تعجبك أموالهم . . . و ترهق أنفسهم و هم كفرون

از این که خداوند در تبیین علت نهی (لا تعجبك . . .)، به فرجام و عاقبت منافقان اشاره کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 23 - 12

12- بیان عاقبت نیک مؤمنان دارای عمل صالح و فرجام شوم پیروان شیطان، روشی است برای ایجاد انگیزش آدمیان به عاقبت اندیشی .

و برزوا لله جميعاً فقال الضعفاء للذين استكبروا . . . فهل أنتم مغنون عنا من عذاب

ص: 389

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 197 - 20، 17

17 - دعوت خداوند از خردمندان (اولی الالباب) به رعایت تقوا

واتقون یا اولی الالباب

20 - حج گزاران ، از خردمندان هستند .

الحج اشهر معلومت ... فمن فرض ... یا اولی الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 7 - 34، 36

34 - جز خردمندان ، کسی قدرت درک ویژگی های آیات محکم و متشابه را ندارد .

و ما یذکر الا اولوا الالباب

ظاهراً مراد از متعلق «ما یذکر»، مطالب عنوان شده در همین آیه باشد.

36 - راسخین در علم ، خردمندانند .

و الراسخون فی العلم ... و ما یذکر الا اولوا الالباب

اگر تسلیم شدن در برابر حق، خاص راسخین باشد و درک لزوم تسلیم شدن در برابر حق، خاص اولوا الالباب باشد؛ الزاماً این دو عنوان منحصر به یک گروه می شود و در نتیجه راسخین، همان خردمندانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 10، 11

10 - صاحبان خرد ناب ، تنها دریابندگان نشانه های الهی در آفرینش

انّ فی خلق السموات ... لآیات لاولی الالباب

آیات الهی در آفرینش وجود دارد، چه صاحب خردی باشد و یا نباشد. بنابراین «لاولی الالباب»، ناظر به بهره مندی از آن آیات است. یعنی تنها خردمندان به نشانه بودن آنها پی می برند و دیگران از آن محرومند.

11 - پی بردن از آفرینش به قدرت مطلق خداوند و یکتایی او در فرمانروایی بر هستی، دلیل بهره مند بودن آدمی از خرد ناب

انّ فی خلق السموات . . . لآیات لا ولی الالباب

ص: 390

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 15, 25, 31, 33

15 - پی بردن و اقرار خردمندان به هدفداری آفرینش ، پس از اندیشه در آن

لاولی الالباب . . . يتفكرون في خلق السموات والارض ربنا ما خلقت هذا باطلاً

ظاهراً «ربنا ما خلقت . . . » بیان نتیجه تفکر آنان می باشد.

25 - خردمندان ، خداوند را از هر کاستی مبرّا و منزّه می دانند .

لایات لاولی الالباب. الذین ... سبحانک

31 - اعتقاد به معاد و درخواست رهایی از آتش دوزخ ، نشانه خردمندی

لایات لاولی الالباب . . . فقنا عذاب النار

33 - اعتقاد به هدفداری آفرینش ، دلیل نگرانی خردمندان از سرنوشت خود در قیامت است .

ربنا ما خلقت هذا باطلاً سبحانک فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 17

17 - توأم بودن بیم و امید (خوف و رجا) در خردمندان مؤمن

ربنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

چون از یک سو به وعده های الهی دل بسته اند و از سوی دیگر نگران فرجام خویش در قیامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 70 - 7

7 - مؤمنان ، انسان های زنده دل و برخوردار از حیات واقعی و معقول ، و کافران (چونان مردگان) محروم از آن

لینذر من کان حیاً و یحقّ القول علی الکفرین

برداشت یاد شده از ارتباط میان صدر و ذیل آیه شریفه؛ یعنی، به قرینه مقابله میان انسان های زنده و کافران، به دست می آید.

2- آموزش عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 4

4 - خردمندان مؤمن ، مشمول مغفرت الهی هستند .

ربّنا فاغفر لنا .. فاستجاب لهم ربّهم

3- اطمینان عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 1

ص: 391

1 - عاقلان با سوگند های خداوند به فجر ، شب های ده گانه ، شفع ، وتر و گذشت شب ، به صحت گفته او اطمینان یافته و آن را تصدیق می کنند .

هل فی ذلک قسم لذی حجر

4- اعتراف عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 16

16 - اعتراف خردمندان به گناه و تقصیر ، در پیشگاه خداوند

رَبَّنَا فاغفرلنا ذنوبنا و کفر عتّا سیّئاتنا

5- اقرار عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 85 - 1

1 - اعتراف به مالکیت خدا بر زمین و موجودات روی آن ، امری ناگزیر برای هر انسانِ اهل دانش و خرد

قل لمن الأرض . . . إن كنتم تعلمون . سيقولون لله قل أفلاتدّكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 87 - 1

1 - اعتراف به حاکمیت و ربوبیت یگانه خدا بر جهان هستی ، امری غیر قابل گریز برای هر انسان دانشور و خردورز

إن كنتم تعلمون.. قل من ربّ السموت السبع... سيقولون لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 1

1 - اعتراف به حاکمیت و فرمان روایی خداوند بر سراسر هستی ، امری غیر قابل گریز برای اهل دانش و خرد

قل من بیده . . . إن كنتم تعلمون . سيقولون لله

6- انقیاد عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 2

2- اهل عقل و اندیشه ، تسلیم در مقابل پیام وحی ؛ و نه در ضدیت با آن

أم تأمرهم أحلمهم بهذا

استفهام انکاری، می رساند که خردمندان واقعی، هرگز مردم را به ستیزه با پیام وحی دعوت نمی کنند.

ص: 392

7- ایمان عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 26

26 - پی بردن خردمندان و اعتراف آنان به کمال مطلق پروردگارا، پس از اندیشه در آفرینش

الَّذِينَ... يَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا... سُبْحَانَكَ

تسبیح به معنای پاک دانستن از هر عیب و نقصی است و لازمه نبود عیب و نقص برای خداوند، وجود تمام کمالات برای اوست و خردمندان با تفکر در آفرینش به چنین اعتقادی رسیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 1,2

1 - ایمان خردمندان به پروردگار، در پی شنیدن ندای منادی ایمان

لأولى الألباب... ربنا اننا سمعنا منادياً ينادى للإيمان ان امنوا بربكم فامنّ

2 - خردمندان، معتقد به عظمت قرآن و مقام والای رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

سمعنا منادياً ينادى

مراد از «منادياً» رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و یا قرآن مجید است. و نکره آوردن آن اشاره به تفخیم و عظمت آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 8,9

8 - اعتقاد خردمندان، به توحید ربوبی

ربنا و اتنا ما وعدتنا على رسلك و لا تخزنا يوم القيمة

چون خردمندان تمامی افعال (خلقت، وارد ساختن ستمگران به دوزخ، ارسال رسولان و میراندن انسانها و...) را پرتوی از ربوبیت خداوند می دانند.

9 - خردمندان، مؤمن به خداوند، رسالت تمامی انبیا و برپایی قیامت

رَبَّنَا وَاتِّمَامًا وَعَدَّتْنَا عَلَيَّ رَسُلِكَ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 9 - 2

2 - انسان های عاقل و خردمند ، پذیرای حقانیت وعده های خداوند و تحقق روز جزا

يُؤْفِكُ عَنْهُ مِنَ الْوَعْدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 1

1 - عاقلان با سوگند های خداوند به فجر ، شب های ده گانه ، شفع ، وتر و گذشت شب ، به صحت گفته او اطمینان یافته و آن را تصدیق می کنند .

ص: 393

8- بشارت به عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 20, 22, 11

11 - نوید الهی به سرافرازی خردمندان مؤمن و پیروزی آنان بر دشمنان دین

ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

«یوم القیمه»، ظرف برای «لا تخزنا» است. بنابراین مراد از «ما وعدتنا»، نویدهای دنیوی خواهد بود که از مصادیق روشن آن به قرینه «لا تخزنا»، خوار نگشتن در دنیا است؛ و این نوید برای مؤمنان تنها با پیروزی بر دشمنان دین تحقق می یابد.

20 - ایمان، زمینه تحقق نوید های الهی به خردمندان و رهایی از خواری و خذلان اخروی

فامنّا ربّنا .. ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

با توجه به اینکه «اتنا» عطف است بر «اغفر لنا»، در جمله «فامنّا ربّنا فاغفر لنا»، معلوم می شود که خردمندان انتظار برآورده شدن دعا و خواست خویش را، بر ایمانشان به ربوبیت خداوند مترتب ساختند.

22 - خوار نگشتن و رسوا نشدن در قیامت، با ارزشترین نوید الهی به خردمندان مؤمن

اتنا ما وعدتنا .. فلا تخزنا ... اّک لا تخلف المیعاد

جمله «اّک ..» پس از جمله «و لا تخزنا»، دلالت می کند که عدم خواری، از وعده های الهی به خردمندان مؤمن است. بنابراین عطف «لا تخزنا» بر «اتنا ما وعدتنا»، عطف خاص بر عام است و دلالت بر اهمیت برتر معطوف (لا تخزنا) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 6

6 - تضمین تحقق وعده های الهی به خردمندان مؤمن و تضمین رهایی آنان از خواری در قیامت

ربّنا اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه .. فاستجاب لهم ربّهم

9- پاداش عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 2،3

2 - خداوند ، نویددهنده پاداش به خردمندان مؤمن

رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلِي رَسَلِك

3 - پیامبران ، واسطه خداوند در نوید پاداش به خردمندان

اتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلِي رَسَلِك

ص: 394

10- پیروزی عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 11

11 - نوید الهی به سرافرازی خردمندان مؤمن و پیروزی آنان بر دشمنان دین

ربنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

«یوم القیمه»، ظرف برای «لا تخزنا» است. بنابراین مراد از «ما وعدتنا»، نویدهای دنیوی خواهد بود که از مصادیق روشن آن به قرینه «لا تخزنا»، خوار نگشتن در دنیا است؛ و این نوید برای مؤمنان تنها با پیروزی بر دشمنان دین تحقق می یابد.

11- ترس عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 14

14 - هراس خردمندان مؤمن از خواری و خذلان در روز قیامت

و لا تخزنا یوم القیمه

12- تقلید از عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 18

18 - تقلید و پیروی از هدایت یافتگان و اندیشمندان، ناروا نیست.

أولو کان ءاباؤهم لایعقلون شیئاً و لایهتدون

جمله «أولو کان...» گویای این است که: مجرد تقلید مورد رد و انکار قرار نگرفته است؛ بلکه آن تقلیدی مذمت شده که تقلید شوند خود اهل فهم و خرد نبوده و هدایت یافته نیست.

13- توحید ربوبی عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 9

9- تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانایند .

إن فی ذلک لآیت لقوم یعقلون

14- حق پذیری عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 395

2- انسان های عاقل و خردمند ، پذیرای حقانیت وعده های خداوند و تحقق روز جزا

يُؤفك عنه من أفك

15- خدانشناسی عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 4 - 9

9- تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانایند .

إن في ذلك لآيت لقوم يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 5 - 7، 2، 1

1 - رفت و آمد پی در پی شب و روز و تفاوت تدریجی ساعات آن دو ، نشانه وجود خداوند نزد اهل اندیشه و تفکر

و اختلف الیل والنهار و .. آیت لقوم يعقلون

«اختلاف. ..» ممکن است ناظر به آمد و شد روز و شب باشد. علاوه بر آن تغییر ساعات روز و شب در طی فصول سال را نیز افاده می کند. در برداشت بالا هر دو نکته مورد نظر است.

2 - ریزش باران از سمت آسمان و تأمین روزی خلق و حیات زمین در پرتو آن ، آیتی خداوندی برای خردورزان

و ما أنزل الله من السماء .. آیت

7 - نقش سازنده حرکت باد ها در شرایط زیستی زمین ، نشانه ای از خداوند برای اهل اندیشه

و تصریف الريح آیت لقوم يعقلون

16- خضوع عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 22

22 - خضوع و کرنش خردمندان برای خداوند ، در پی تقکّر در آفرینش و پی بردن به هدفداری آن

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ

اعتراف خردمندان به مالکیت خداوند نسبت به آنان با کلمه «رَبَّنَا» که به معنای مالک و مدبّر آمده، دلالت بر خشوع و خضوع ایشان در برابر خداوند دارد.

17- خواسته عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 17

ص: 396

17 - خردمندان ، خواستار همراهی و همگامی با ابرار تا به هنگام مرگ

و توفنا مع الابرار

«مع الابرار» حال برای «نا»، در «توفنا» است. یعنی ما را بمیران، در حالی که همراه و همگام با ابرار باشیم.

18- دعای عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 28

28 - دعای خردمندان برای رهایی از عذاب دوزخ

لاولی الالباب . . . فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 5

5 - خردمندان ، خواستار کرامت انسانی و گریزان از خذلان و خواری

لاولی الالباب . . . ربنا اناک من تدخل النار فقد اخزیته

خردمندان از آن جهت خواهان دوری از آتشند که ورود در آتش را حاکی از خواری و خفت خویش در پیشگاه خداوند می دانند و این معنا کاشف از کرامتخواهی آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 9

9 - آمرزش گناهان و پوشاندن بدی ها ، تقاضای خردمندان از پیشگاه پروردگار

ربنا فاغفر لنا ذنوبنا و کفر عنا سیئاتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 1،12،13

1 - بهره مندی از پاداش های موعود الهی ، خواسته خردمندان از پروردگار خویش

لاولى الالباب . . . ربّنا و اتنا ما وعدتنا على رسلک

12 - خردمندان ، خواستار عزّت و سرافرازی از خداوند در دنیا و آخرت

ربّنا و اتنا ما وعدتنا على رسلک و لا تخزنا يوم القيمه

13 - دور ماندن از خواری و خذلان در روز قیامت ، خواسته و دعای خردمندان به پیشگاه خداوند

و لا تخزنا يوم القيمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 1

1 - اجابت سریع دعای خردمندان مؤمن از سوی پروردگارشان

لاولى الالباب . . . ربّنا ... فاستجاب لهم ربّهم

ص: 397

برداشت فوق بر این مبناست که مفعول «استجاب» در تقدیر باشد؛ یعنی «فاستجاب دعائهم»؛ و حرف «فاء» در «فاستجاب»، دلالت بر نبودن فاصله بین دعای خردمندان و استجاب آن از سوی خداوند دارد.

19- رستگاری عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 18

18 - فلاح و رستگاری صاحبان خرد، تنها در پرتو، تقوا میسر است.

فاتقوا الله يا اولي الابلب لعلكم تفلحون

20- عاقلان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 6 - 16 - 46

6- خردمندان روی آورده به خدا، با روحیه شکر، توبه و تسلیم، در زمره بهشتیان

و بلغ اربعين سنه قال رب اوزعني .. ائني تبت ... نتجاوز عن سيئاتهم في أصحاب ال

مرجع ضمير «سيئاتهم» کسانی است که به سن رشد و کمال رسیده و به نیایش پرداخته و بر توبه و تسلیم خویش تأکید میورزند.

21- عاقلان و آثار باستانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 128 - 10

10 - تنها، خردمندان از مطالعه در آثار باستانی به جای مانده از گذشتگان، بهره برده و عبرت می گیرند.

كم أهلكنا قبلهم .. إن في ذلك لآيت لأولى النهي

آیه و نشانه بودن آیات، اختصاصی به وجود عبرت گیرنده ندارد؛ بلکه صفتی است ثابت. بنابراین اختصاص یافتن آن به «أولى النهي» ناظر به موفقیت خردمندان در بهره بردن از آیات است؛ یعنی، گرچه آیات و نشانه ها موجودات است، ولی بی خردان از آن بهره ای نمی برند.

22- عاقلان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

ص: 398

و من ثمرت النخيل و الأعنب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا إن في ذلك لآية لقوم ي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 35 - 4

4 - بقايای شهر ويران شده قوم لوط برای خردمندان ، آيه الهی است .

و لقد تركنا منها آيه .. لقوم يعقلون

23- عاقلان و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 54 - 7

7 - تنها بهره مندان از خرد ، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره بردن از آن را دارند .

إن في ذلك لآية لأولی النهی

به خاطر این که عقل از پلیدی ها نهی می کند، آن را «نهیه» می گویند و جمع آن «نهی» است. لام در «لأولی النهی» برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه ها برای همه انسان ها است؛ ولی تنها خردمندان می توانند آن را درک کنند.

24- عاقلان و سوگندهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - فجر - 89 - 5 - 2, 1

1 - عاقلان با سوگند های خداوند به فجر ، شب های ده گانه ، شفع ، وتر و گذشت شب ، به صحت گفته او اطمینان یافته و آن را تصدیق می کنند .

هل في ذلك قسم لذی حجر

2 - سوگند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، هر جفت و تاق و گذشت شب ، سوگندی شایسته و بجا در دیدگاه هر شخص عاقل

هل في ذلك قسم لذی حجر

استفهام در «هل في ذلك..»، تقریری است و مراد تثبیت این نکته است که قسم های یاد شده، فرد عاقل را اقناع می کند؛ به گونه ای که او نیز در تأکید کلام خود، چنین سوگندهایی به کار می برد.

عاقلان و قصه ایوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 11

11 - بازگشت و دو چندان شدن خانواده ایوب (ع) ، مایه تذکر و بیداری صاحبان خرد ناب

و وهبنا له أهله .. رحمة منا و ذكرى لأولى الألب

ص: 399

«لُب» به معنای عقل خالص و خرد ناب است (مفردات راغب).

25- عاقلان و مثالهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 21

21 - خردورزان ، تنها گروه بهره مند از تمثیلات و تشبیهات قرآنی اند .

ضرب لكم مثلاً .. كذلك نفصل الآيت لقوم يعقلون

26- عاقلان و نیازمندی آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 86 - 2

2 - نیاز جهان آفرینش به مدیر و مدبر ، امری روشن برای هر انسان دانشور و خردمند

إن كنتم تعلمون .. قل من رب السموات السبع ورب العرش العظيم

روشن است که سؤال «من رب السماوات السبع ..» (پروردگار آسمان های هفتگانه و... کیست؟) زمانی قابل طرح است که اصل نیاز آنها به مدیر و مدبر، قبلاً برای انسان حل شده باشد. و چون درک این مسأله، برای اهل دانش و خرد - که در آیه پیشین به آن تصریح شده است - امر پیچیده ای نیست به عنوان اصل مسلم تلقی شده است.

27- عبرت عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 269 - 5

5 - تنها صاحبان خرد ، پندپذیر از حکمت های خداوند هستند .

و ما يذکر الا اولوا الالباب

28- علایق عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 6

6- توجه و شیفتگی مؤمنان خردمند ، در دعا و مناجات نسبت به ربوبیت خداوند

ربّنا ما خلقت هذا باطلا .. ربّنا و اتنا

تکرار کلمه «ربّنا» از سوی خردمندان، نشانگر توجه خاص آنان به خداوند است.

ص: 400

29- عوامل تذکر عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2- فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

30- فضایل عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 266 - 12

12 - مقام بلند متفکران و ارزش والای تفکر

يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

چون تفکر، به عنوان هدف تبیین آیات الهی بیان شده است، ارزش آن و نیز مقام بلند متفکران به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 269 - 6

6- اهمیت خرد و ارزش صاحبان خرد

وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 195 - 3,5

3- خردمندان مؤمن ، مورد لطف و عنایت پروردگار هستند .

فاستجاب لهم ربهم

اجابت سریع دعای خردمندان مؤمن و نیز اضافه تشریفیه در «ربهم» (پروردگارشان)، دلالت بر عنایت و لطف خاص خداوند به آنان دارد.

5- همراهی و همگامی خردمندان مؤمن با ابرار تا به هنگام مرگ ، تضمین شده از سوی خداوند

و توفّنا مع الابرار . . . فاستجاب لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 8,10,11

8 - تنها خردمندان ، دانا به نابرابری پاک و ناپاک و واقف به ارزش برتر پاکیه‌ایند گرچه اندک باشد .

لايستوى الخبيث و الطيب . . . فاتقوا الله ياولى الالب

توجه خطاب به صاحبان خرد با اینکه همگان وظیفه دار رعایت تقوا با گرایش به پاکیه و پرهیز از ناپاکیه هستند، می تواند اشاره به این باشد که شناخت پاکی از ناپاکی و درک ارزش برتر پاکیه هر چند از نظر مقدار اندک باشد، تنها از عهده صاحبان عقل و خرد ناب ساخته است.

ص: 401

10 - تنها خردمندان زمینه دار دوری جستن از ناپاکی ها و گرایش به پاکیزگی

لاستوی الخیث و الطیب . . . فاتقوا الله یا ولی الالب

11 - تنها صاحبان عقل و خرد از زمینه رعایت تقوا برخوردارند .

فاتقوا الله یا ولی الالب

علی رغم اینکه همه انسانها وظیفه دار رعایت تقوا هستند خداوند صاحبان خرد را مخاطب قرار داد تا به این نکته اشاره فرماید که تنها اهل خرد و اندیشه زمینه رعایت تقوا و پرهیز از خبیثها و گرایش به پاکیزگی را دارا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 9

9- تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانايند .

إن فی ذلک لآیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 7

7 - تنها بهره مندان از خرد ، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره بردن از آن را دارند .

إن فی ذلک لآیت لأولی النهی

به خاطر این که عقل از پلیدی ها نهی می کند، آن را «نهی» می گویند و جمع آن «نهی» است. لام در «لأولی النهی» برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه ها برای همه انسان ها است؛ ولی تنها خردمندان می توانند آن را درک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 70 - 11

11 - « و فی المجمع و یجوز أن یکون المراد بمن کان حیاً ، عاقلاً و روی ذلک عن علی (ع) . . . » ;

در مجمع البیان آمده است: و ممکن است مراد از «من کان حیاً» صاحب خرد باشد و همین مطلب از حضرت علی (ع) روایت شده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- انسان های خردمند و روی آورده به خدا، با روحیه شکر و توبه و تسلیم، دارای ارج و منزلت

و بلغ أربعين سنة قال ربّ أوزعني أن أشكر .. إني تبت إليك وإني من المسلمين .

«بلغ أربعين» اشاره به رسیدن به سن خردمندی است و «أولئك» بیانگر نوعی تعظیم و ارجمندی است که با تعابیر «نتقبّل» و «نتجاوز» و «فی أصحاب الجنّه» تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 2

2 - اهل عقل و اندیشه، تسلیم در مقابل پیام وحی؛ و نه در ضدیت با آن

أم تأمرهم أحلمهم بهذا

ص: 402

استفهام انکاری، می‌رساند که خردمندان واقعی، هرگز مردم را به ستیزه با پیام وحی دعوت نمی‌کنند.

31- فهم عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 7

7- تنها بهره‌مند از خرد، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره‌بردن از آن را دارند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّأُولِي النُّهَى

به خاطر این که عقل از پلیدی‌ها نهی می‌کند، آن را «نهی» می‌گویند و جمع آن «نهی» است. لام در «لأُولِي النُّهَى» برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه‌ها برای همه انسان‌ها است؛ ولی تنها خردمندان می‌توانند آن را درک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 3

3- عظمت سپیده‌دم، شب‌های ده‌گانه، جفت، تاق و گذشت شب، قابل درک برای بهره‌مند از اندکی عقل

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٍ لِّذِي حِجْرٍ

تقلیل، از نکره بودن «حجر» استفاده شده است.

32- قدرت عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 9

9- تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانايند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

33- نقش عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 4

4- قرآن در رهنمود های خود ، خردمندان را مخاطب قرار داده است .

لذی حجر

«حجر» به معنای «منع» است (قاموس). از آن جهت به عقل «حجر» گفته می شود که انسان را از خواسته های نفس باز می دارد.
(مفردات راغب)

ص: 403

34- ویژگی عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 1,6

1 - آنان که همواره و در هر حال به یاد خدا بوده و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند ، دارای خرد ناب هستند .

لایات لاولی الالباب. الذین یذکرون الله قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکرون

فعل مضارع «یذکرون»، دلالت بر استمرار و دوام ذکر دارد و «قیام»، جمع قائم (ایستاده) و «قعود»، جمع قاعد (نشسته) و «جنوب»، جمع جنب (پهلوی)، کنایه از تمامی حالات آدمی است. چون غالباً آدمی از این سه حالت خارج نیست.

6 - همواره به یاد خداوند بودن و اندیشیدن در آفرینش آسمان ها و زمین ، دو صفت برجسته خردمندان

لاولی الالباب. الذین یذکرون الله قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکرون فی خل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 4

4 - خردمندان ، رنج دوری از رحمت خداوند و خواری از سوی او را سخت تر از آتش دوزخ می دانند .

لاولی الالباب . . . ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته

جمله شرطیه «من تدخل النار فقد اخزیته»، علت برای جمله «فقنا عذاب النار» است، و بیانگر این معناست که آنچه به نظر «اولی الالباب» دردآور است و قابل تحمل نیست، خواری و خذلان دوزخیان به دست خداوند است ؛ نه سوختن در آتش جهنم.

35- ویژگیهای عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 4

4 - درک ماهیت تعلق و نیاز زمین و موجودات روی آن به خداوند ، تنها در توان اهل دانش و خرد است .

قل لمن الأرض و من فیها إن کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 88 - 4

4- درک حاکمیت و سیطره همه جانبه خدا بر سراسر هستی ، در صلاحیت اشخاص دانشور و خردمند

قل من بیده ملکوت کلّ شیء .. . إن کتّم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 28

28- انسان خردمند ، در اندیشه داشتن نسلی صالح

و بلغ أربعين سنة قال ربّ .. . وأصلح لی فی ذرّیتی

آنچه خداوند در این آیه شریفه، از ناحیه انسان راه یافته به سن خردمندی (چهل سالگی) اظهار داشته؛ در حقیقت ارزش هایی است که هر خردمندی می بایست بدان ها روی آورد.

ص: 404

13- عالم امر

1- جبرئیل از عالم امر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 6

6 - جبرئیل ، موجودی از عالم امر *

أوحینا إلیک روحًا من أمرنا

قید «من أمرنا» می تواند برای بیان این نکته باشد که «روح»، آفریده ای از عالم بالا و فرشته ای از عالم امر است.

2- نقش عالم امر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 2

2 - معجزات پیامبران ، نشأت یافته از عالم امر *

وَأَتَيْنَهُم بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ

ممکن است «بَيِّنَات» به معنای معجزات و «من» نشوویه باشد.

ص: 405

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 170 - 16، 11

11 - شهیدان در عالم برزخ، شاهد مقامات خویش و دیگر مجاهدان راه خدا

فرحین... و یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم من خلفهم الا خوف علیهم و لا هم یحزنون

چون آیه در مقام رد پندار کسانی است که شهیدان را مرده می پندارند، خداوند با ذکر آیات مورد بحث می خواهد حالات و پاداشهای شهیدان را پس از شهادت بیان کند، نه مقامات و پاداش آنان را در قیامت.

16 - عالم پس از مرگ (برزخ)، جایگاه ترس و اندوه برای برخی از انسانها

و یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم من خلفهم الا خوف علیهم و لا هم یحزنون

اگر در عالم برزخ برای هیچ کس، هیچ حزن و اندوهی نبود، سرور و شادمانی شهیدان بر اینکه نه خود و نه دیگر همزمانشان که با شهادت به آنان ملحق می شوند، حزن و اندوهی ندارند، بی مورد خواهد بود.

18 - وجود شادمانی، ترس و اندوه (حالات روحی) برای انسان در عالم برزخ

فرحین بما اتیهم الله من فضله... الا خوف علیهم و لا هم یحزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 171 - 2

2 - وجود شادمانی (حالات روحی) برای انسان در عالم برزخ

یستبشرون بنعمه من الله و فضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 5

5 - دریافت برخی از پاداش ها و جزای اعمال در غیر قیامت (دنیا و برزخ) *

و ائما توفون اجورکم یوم القیمه

کلمه «انما»، دریافت کامل پاداش و جزا را منحصر به روز قیامت می کند، لذا مفهوم آن، دریافت برخی از جزا و پاداش در غیر روز قیامت است و مراد از غیر قیامت، می تواند دنیا و یا برزخ و یا هر دو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 16 - 3

ص: 406

3- وجود فاصله میان مرگ تا رستاخیز انسان

ثم إنکم یوم القیمه تبعثون

به کارگیری «ثم» در آیه فوق - که برای تراخی و فاصله زمانی است - بیانگر این برداشت می باشد.

2- آل فرعون در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 2

2- سوختن خاندان فرعون در آتش، هر صبح و شام پیش از قیامت و در عالم برزخ

النار یعرضون علیها غدواً و عشیاً

همان گونه که بسیاری از مفسران گفته اند، مقصود از عرضه آتش، می تواند افکندن در آتش باشد.

3- انسان ها در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 3

3- وجود عالم برزخ (عالم پس از دنیا و پیش از برپایی قیامت) و زنده شدن و مردن انسان ها در آن عالم*

قالوا ربنا أمتنا اثنتین و أحيیتنا اثنتین

در این که مقصود از دو مردن و دو زنده شدن چیست؟ میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: مهم ترین آنها، دو نظریه است: 1- زنده شدن در عالم برزخ و قیامت و مردن در دنیا و عالم برزخ؛ 2- مرگ در آغاز تکوین انسان، پیش از دمیده شدن روح در وجود وی و مردن در پایان عمر و زنده شدن با دمیدن روح در انسان و زنده شدن در قیامت. این حقیقت در سوره «بقره» چنین یاد شده است: «وکنتم أمواتاً فأحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون». برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

4- پرسش از مدت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 3

3- پرسش خداوند از دوزخیان، پیرامون درنگ آنان در عالم برزخ

با توجه به پاسخ سؤال یاد شده در آیه بعد «لبثنا يوماً أو بعض يوم...» یک روز یا پاره ای از یک روز» می توان گفت که مراد، درنگ آنها در عالم برزخ است.

5- تشبیه مدت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 46 - 1, 2

1 - فاصله ولادت تا قیامت - در دیدگاه اهل محشر - فاصله ای ناچیز و همسان با عصر یک روز و یا وقت چاشت آن

کاتّهم ... لم یلبثوا إلاّ عشیّه أو ضحیها

مراد از «لَبَث» در «لم یلبثوا»، درنگی است که در دنیا و برزخ رخ می دهد. این زمان گرچه زیاد باشد، در مقایسه با آنچه انسان پس از حشر با آن مواجه خواهد شد، اندک است. برای «عشیّه» معانی متفاوتی ذکر شده است؛ از قبیل: «ظهر تا غروب»، «آخر روز» و «ظهر تا صبح فردا» (مصباح). «ضحی»؛ یعنی، گسترش نور خورشید و پهناور شدن روز (مفردات راغب). اضافه «ضحی» به «عشیّه»، برای بیان این نکته است که مقدار صبح یا عصر از یک روز مراد است.

2 - فاصله قیامت و دنیا - هر چند طولانی باشد - در برابر عظمت حوادث قیامت ناچیز و بسان گذشت نیمروز از عمر دنیا است .

کاتّهم ... لم یلبثوا إلاّ عشیّه أو ضحیها

مفاد «یرونها» ممکن است در ناچیز دیدن دوران گذشته، دخیل باشد؛ یعنی، دیدن قیامت و رخدادهای آن، این ذهنیت را در انسان ایجاد می کند که فاصله طولانی دنیا و برزخ، در نظر او اندک آید.

6- تفاوتها در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 8

8 - تفاوت زندگی و حیات شهدا با دیگر انسان ها ، در عالم پس از مرگ (برزخ)

بل احياء عند ربّهم یرزقون

چون از نظر قرآن دیگر مردگان نیز از حیات برزخی برخوردارند، مطرح کردن حیات ویژه برای شهیدان، حکایت از تفاوت این دو حیات دارد.

7- حقانیت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 7

7- وجود عالم برزخ و حیات برزخی ، از حقایق هستی است .

و لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللّٰه أموت بل أحياء

8- حیات برزخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 170 - 5,7,8

ص: 408

5- زندگی برتر و بهتر شهدا در عالم برزخ، نسبت به زندگی آنان در دنیا

فرحین بما اتیهم الله من فضله و یستبشرون

شادمانی شهیدان و نیز آرزوی رسیدن دیگر همزمانشان به تفضل الهی، حاکی از برتری زندگی اخروی و برزخی آنان نسبت به زندگی دنیا است.

7- وجود حیات برزخی، پس از مرگ تا قیامت *

بل احياء عند ربهم یرزقون. فرحین بما اتیهم الله من فضله و یستبشرون

8- زندگی جمعی شهیدان در عالم برزخ *

و یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم

جمله «لم یلحقوا بهم»، دلالت بر این دارد که همزمان شهیدان پس از شهادت به آنان ملحق می شوند. بنابراین شهیدان به صورت متفرق زندگی نمی کنند، بلکه شهیدان سراسر تاریخ به یکدیگر می پیوندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 3

3- وجود عالم برزخ (عالم پس از دنیا و پیش از برپایی قیامت) و زنده شدن و مردن انسان ها در آن عالم *

قالوا ربنا ائمتنا ائمتین و احييتنا ائمتین

در این که مقصود از دو مردن و دو زنده شدن چیست؟ میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: مهم ترین آنها، دو نظریه است: 1- زنده شدن در عالم برزخ و قیامت و مردن در دنیا و عالم برزخ؛ 2- مرگ در آغاز تکوین انسان، پیش از دمیده شدن روح در وجود وی و مردن در پایان عمر و زنده شدن با دمیدن روح در انسان و زنده شدن در قیامت. این حقیقت در سوره «بقره» چنین یاد شده است: «و کنتم أمواتاً فأحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون». برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 4

4- وجود حیات برزخی (زندگی میان دنیا و قیامت) برای انسان ها

النار یرضون علیها غدواً و عشیاً

9- حیات عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 6,8,11

6 - برخوردارى شهيدان از حياتى ویژه در عالم پس از مرگ (برزخ)

بل احياء عند ربهم يرزقون

نکره بودن کلمه «احياء» اشاره به اين معنا دارد که حیات شهيدان حياتى است که برای انسانها در دنيا ناشناخته است. بنابراین حياتى ویژه خواهد بود.

8 - تفاوت زندگى و حيات شهدا با ديگر انسان ها ، در عالم پس از مرگ (برزخ)

بل احياء عند ربهم يرزقون

ص: 409

چون از نظر قرآن دیگر مردگان نیز از حیات برزخی برخوردارند، مطرح کردن حیات ویژه برای شهیدان، حکایت از تفاوت این دو حیات دارد.

11 - وجود رابطه میان حیات و رزق ، حتی در عالم برزخ

بل احياء عند ربهم يرزقون

10- روزی در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 11

11 - وجود رابطه میان حیات و رزق ، حتی در عالم برزخ

بل احياء عند ربهم يرزقون

11- زمان ورود به عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 12

12 - ورود انسان ها ، پس از مرگ به عالم برزخ

و من ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون

12- سلطه در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 12

12 - خداوند برای عذاب یهودیان متمرّد ، نیروهایی را در برزخ بر آنان مسلط کرده است .

ليبعثن عليهم إلى يوم القيمة من يسومهم سوء العذاب

13- ظالمان در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - ظالمان و مستکبران در برزخ به عذاب گرفتار خواهند بود.

و لو ترى إذ الظلمون . . . اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم . . . عن آيته تستكبرون

ظاهراً مراد از «اليوم» زمان پس از مرگ و قبل از قیامت است که برزخ نام دارد.

ص: 410

14- علم به عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 26 - 10

10 - آگاهی از احوال انسان های موجود در برزخ برای مردم دنیا ، میسر و ممکن نخواهد بود .

یلیت قومی یعلمون

برداشت یاد شده از به کار رفتن «لیت» در کلام - که برای آرزوی برآورده نشدن و غیرممکن می باشد - به دست می آید.

15- علما در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 1

1 - برخورداران از علم و ایمان ، در قیامت ، در مقابل اعلام نظر کافران درباره درنگ کوتاه مدت شان در برزخ ، اظهار می دارند که درنگ شان ، از روز مرگ تا برپایی قیامت بوده است .

و یوم تقوم الساعة . . . ما لبثوا غیر ساعه ... وقال الذین أوتوا العلم ... لقد لبث

16- کافران در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 2

2- ادعای کافران در مورد زمان کوتاهی زمان توقف شان در برزخ ، ادعایی نادرست است .

و یوم تقوم الساعة یقسم المجرمون ما لبثوا غیر ساعه کذلک کانوا یؤفکون

«کذلک» اشاره به خلاف واقع گویی کافران درباره مدت حضورشان در عالم برزخ دارد. لازم به ذکر است که پاسخ صاحبان علم و ایمان به کافران، درباره مدت حضور آنان در برزخ، قرینه صحت برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 1

1 - برخورداران از علم و ایمان ، در قیامت ، در مقابل اعلام نظر کافران درباره درنگ کوتاه مدت شان در برزخ ، اظهار می دارند که درنگ

شان ، از روز مرگ تا برپایی قیامت بوده است .

و یوم تقوم الساعة . . . ما لبثوا غیر ساعه ... وقال الذین أوتوا العلم ... لقد لبث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 52 - 3

3- وضعیت کافران در قیامت ، آن چنان وخیم و تأسف بار خواهد بود که عالم قبر و برزخ را برای خود استراحت گاه خواهند دانست .

ص: 411

«مرد» اسم مکان از «رقاد» (خواب) به معنای خواب گاه است. تعبیر کافران از قبرها به خوابگاه، می تواند به این جهت باشد که آنان، وضعیت خود را در قیامت آن چنان سخت می بینند که عالم برزخ و قبر را در مقایسه با آن، خوابگاه و محل استراحت خویش می خوانند.

17- کمی مدت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 103 - 4

4- فاصله مرگ تا روز قیامت ، فاصله ای اندک و ناچیز در دیدگاه حاضران صحنه قیامت

یتخفتون بینهم إن لبثتم إلا عشرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 104 - 9

9- دوران برزخ ، در برابر عظمت و سختی های قیامت ، بسیار اندک و ناچیز است .

إذ یقول أمثلهم طریقه إن لبثتم إلا یوماً

کوتاه جلوه کردن فاصله مرگ تا قیامت، ظاهراً محصول نوعی مقایسه بین قیامت و برزخ است. منشأ این قضاوت ممکن است مشاهده سختی های قیامت و یا توجه به خلود و جاودانگی آن باشد. توصیف گوینده «إن لبثتم إلا یوماً» به این که او به حق نزدیک تر است، گویای تأکید قرآن بر اصل کوتاه بودن زمان برزخ است؛ زیرا بین فاصله یک روز و فاصله ده روز، اولی را به حقیقت نزدیک تر دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 13

13- مجال زندگی دنیا و عالم برزخ ، درنگی کوتاه در نظر کافران حضور یافته در صحنه قیامت

کأنهم یوم یرون ما یوعدون لم یلبثوا إلا ساعه من نهار

با توجه به این که آنچه کافران در قیامت پشت سر خود می بینند زندگی دنیا و عالم برزخ است؛ «لم یلبثوا» می تواند ناظر به هر دو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 46 - 1

کأنهم .. لم یلبثوا إلاّ عشیة أو ضحیة

مراد از «لَبِثَ» در «لم یلبثوا»، درنگی است که در دنیا و برزخ رخ می دهد. این زمان گرچه زیاد باشد، در مقایسه با آنچه انسان پس از حشر با آن مواجه خواهد شد، اندک است. برای «عشیة» معانی متفاوتی ذکر شده است؛ از قبیل: «ظهر تا غروب»، «آخر روز» و «ظهر تا صبح فردا» (مصباح). «ضحی»؛ یعنی، گسترش نور خورشید و پهناور شدن روز (مفردات راغب). اضافه «ضحی» به «عشیة»، برای بیان این نکته است که مقدار صبح یا عصر از یک روز مراد است.

ص: 412

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 2 - 2

2 - درنگ مردگان در قبرها ، زمانی اندک و گذرا است .

حَتَّى زَرْتَمِ الْمُقَابِرِ

تعبیر «زرتم»، بیانگر آن است که بقای مردگان در قبرها، زیارت و دیداری بیش نیست.

18- کوتاهی عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 1

1 - مجرمان ، در قیامت ، بر اندک بودن مدت درنگ شان در برزخ ، سوگند یاد می کنند .

و یوم تقوم الساعة یقسم المجرمون ما لبثوا غیر ساعه

از این که مکان درنگ و اقامت مجرمان، کجا می تواند باشد، مفسران احتمال های گوناگونی را ذکر کرده اند. از جمله آنها، عالم قبر و برزخ است. لازم به ذکر است که آیه پیش که مراحل عمر انسان ها را تا دوران پیری ذکر کرد و بعد فرمود «یخلق ما یشاء» که با توجه به آیه پنجاه، می تواند درباره معاد و قیامت باشد، قرینه است بر این که مکان افراد یاد شده، جایی است که پس از مرگ، در آن قرار می گیرند و آن، عالم برزخ است.

19- گناهکاران در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 58 - 5

5 - اظهارات مجرمان ، در قیامت درباره کم بودن مدت حضورشان در برزخ و پاسخ صاحبان علم و ایمان به آنان ، بیانی تمثیلی از رخدادهای قیامت است .

یوم تقوم الساعة یقسم المجرمون . . . وقال الذین أوتوا العلم و الإیمان ... و لقد ض

ذکر این آیه، پس از بیان حادثه ای از حوادث قیامت - که مربوط به مجرمان و برخورد صاحبان علم و ایمان با آنان بود - می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که چنین گفت و گوهایی، نمونه و بیان تمثیلی از آن حوادث است.

20- مدت اقامت در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 4

4 - مدت زمان اقامت انسان ها در برزخ ، امری مقدر و تعیین شده در کتاب الهی (لوح محفوظ) است .

لقد لبثتم فی كتب اللّٰه إلى یوم البعث

ص: 413

21- مدت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 8

8- دوران برزخ برای انسان ها ، پس از گام نهادن در صحنه قیامت ، کوتاه جلوه می کند .

یوم یدعوکم . . . و تظنون ان لبثتم الا قليلاً

این برداشت بنابراین احتمال است که مراد از «ان لبثتم» درنگ در برزخ باشد؛ چنانکه مفسران نیز گفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 103 - 2,3

2- برآورد مدت زمان درنگ در برزخ ، از جمله گفتوگو های پنهانی سرپیچی کنندگان از قرآن با یکدیگر ، در صحنه قیامت

یتخفتون بینهم ان لبثتم

سؤال مجرمان در باره مدت درنگ خود - به قرینه اختلاف فاحش عمر آنان در دنیا - سؤال از مدت سپری شده پس از مرگ است.

3- گروهی از مجرمان و روی گردانان از قرآن در قیامت ، مدت زمان درنگ خود را در برزخ ، ده روز تخمین می زنند .

ان لبثتم الا عشرًا

«لبث» به معنای توقف و درنگ است و مراد از «عشرًا» - به قرینه «یوماً» در آیه بعد - ده روز می باشد. این کلمه گرچه فقط برای مؤنث (مثل لیالی) به کار می رود؛ ولی هنگام حذف تمیز برای مذکر (مانند آیام) نیز استعمال دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 104 - 3,4,5

3- خداوند ، از همه کس به مدت زمان درنگ آدمیان در برزخ ، آگاه تر است .

نحن أعلم بما یقولون

مراد از «ما یقولون» براساس یکی از دو معنای محتمل آن، موضوعی است که محور گفت وگویی مجرمان در قیامت خواهد بود.

4- درست اندیش ترین مجرمان در قیامت ، مدت زمان درنگ در برزخ را برای همگان ، یک روز تخمین می زند .

إذ يقول أمثلهم طريقه إن لبثتم إلا يومًا

«أمثلهم طريقه» به کسی گفته می شود که منصف ترین افراد و شبیه ترین آنان به حق مداران باشد و آنچه را می گوید، از روی اطمینان بیشتری بگوید (قاموس).

5 - تخمین مدت کوتاه برزخ به یک روز و بیشتر، برآوردی نادرست و دور از حقیقت است .

نحن أعلم . . . إذ يقول ... إلا يومًا

«إذ» ظرف برای «أعلم» است و مراد از آن، این است که خداوند در هنگامی که حتی درست اندیش ترین مجرمان نظر خود را می گوید، از تمامی آنان به حقیقت داناتر است؛ کنایه از این که هیچ یک از آنان، حقیقت را نگفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 1

ص: 414

1 - برخورداران از علم و ایمان ، در قیامت ، در مقابل اعلام نظر کافران درباره درنگ کوتاه مدت شان در برزخ ، اظهار می دارند که درنگ شان ، از روز مرگ تا برپایی قیامت بوده است .

و یوم تقوم الساعة . . ما لبثوا غیر ساعه ... وقال الذین أوتوا العلم ... لقد لبث

22- مرگ در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 3

3 - وجود عالم برزخ (عالم پس از دنیا و پیش از برپایی قیامت) و زنده شدن و مردن انسان ها در آن عالم *

قالوا ربنا أمتنا اثنتین و أحييتنا اثنتین

در این که مقصود از دو مردن و دو زنده شدن چیست؟ میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: مهم ترین آنها، دو نظریه است: 1- زنده شدن در عالم برزخ و قیامت و مردن در دنیا و عالم برزخ؛ 2- مرگ در آغاز تکوین انسان، پیش از دمیده شدن روح در وجود وی و مردن در پایان عمر و زنده شدن با دمیدن روح در انسان و زنده شدن در قیامت. این حقیقت در سوره «بقره» چنین یاد شده است: «و کنتم أمواتاً فأحیایکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون». برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

23- مستکبران در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 25

25 - ظالمان و مستکبران در برزخ به عذاب گرفتار خواهند بود.

و لو تری إذ الظلمون ... الیوم تجزون عذاب الهون بما کنتم ... عن آیه تستکبرون

ظاهراً مراد از «الیوم» زمان پس از مرگ و قبل از قیامت است که برزخ نام دارد.

24- مشرکان در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 7

7 - آشکار نشدن حقیقت توحید برای مشرکان در عالم برزخ *

و یوم . . . و ظنّوا ما لهم من محیص

برداشت یاد شده بدین احتمال است که روشن شدن حقیقت توحید برای مشرکان در روز قیامت، اشعار به این دارد که حتی پس از مرگ و در برزخ نیز حقایق برای آنان روشن نمی شود.

ص: 415

25- ملائکه حسابگر در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 6

6 - وجود فرشتگان حسابگر برای شمارش مدت زندگی انسان در دنیا و یا در عالم برزخ

فستل العادین

26- مؤمنان در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 1

1 - برخورداران از علم و ایمان ، در قیامت ، در مقابل اعلام نظر کافران درباره درنگ کوتاه مدت شان در برزخ ، اظهار می دارند که درنگ شان ، از روز مرگ تا برپایی قیامت بوده است .

و یوم تقوم الساعة ... ما لبثوا غیر ساعه ... وقال الذین أوتوا العلم ... لقد لبث

27- نقش عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 13

13 - برزخ ، مرحله ای میان حیات دنیوی و رستاخیز

و من ورائهم برزخ إلى یوم یبعثون

28- ویژگیهای عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 26 - 10

10 - آگاهی از احوال انسان های موجود در برزخ برای مردم دنیا ، میسر و ممکن نخواهد بود .

یلیت قومی یعلمون

برداشت یاد شده از به کار رفتن «لیت» در کلام - که برای آرزوی برآورده نشدن و غیرممکن می باشد - به دست می آید.

ص: 416

1- عالم ذر

اصحاب شمال در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 15

15 - تسلیم و اعتراف اصحاب یمین به ربوبیت الهی از روی رغبت ; و اعتراف اصحاب شمال با کراهت ، در عالم ذر

و له اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً

قال اصحاب الیمین بلی طوعاً و قال اصحاب الشمال بلی کرهاً . . . فذلک قوله تعالی «و له اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً».

علل الشرایع، ص 425، ح 6، ب 161؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 295، ح 1.

2- اصحاب یمین در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 15

15 - تسلیم و اعتراف اصحاب یمین به ربوبیت الهی از روی رغبت ; و اعتراف اصحاب شمال با کراهت ، در عالم ذر

و له اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً

قال اصحاب الیمین بلی طوعاً و قال اصحاب الشمال بلی کرهاً . . . فذلک قوله تعالی «و له اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً».

علل الشرایع، ص 425، ح 6، ب 161؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 295، ح 1.

3- اقرار در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 2،3

2- در صورت نبود نشئه شهود و اقرار برای فرزندان، آنان در انتخاب عقیده، جز تبعیت و تقلید از پدران، راهی نداشتند.

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل

ص: 417

3 - در صورتی که واقعه اشهاد و اقرار به ربوبیت خدا تحقق نمی یافت ، آدمیان در حیات دنیا به ربوبیت و وحدانیت خدا آگاه نمی شدند .

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشركنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 19

19 - اعتراف پیشین تمامی آدمیان به توحید ; قبل از پیدایش در صحنه گیتی *

قالوا ءاذنّ-ک ما منّا من شهید

از این که مشرکان در قیامت می گویند که ما قبلاً به توحید گواهی داده ایم - با آن که در دنیا مشرک بوده اند - می توان برداشت نمود که آنان قبل از پیدایش در دنیا (عالم ذر) بدان گواهی داده اند.

4- انسان در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 172 - 3,4,6,7,9

3 - هر یک از انسان ها پس از خلقتشان در حیات دنیا ، دارای دو نشئه وجودی هستند : نشئه شهود ارتباط خویش با خداوند و نشئه غیبت و محجوب بودن از خدا

و إذ أخذ ربك . . . و أشهدهم علی أنفسهم

عطف «أشهدهم» بر «أخذ ربك» دلالت می کند که مسأله اشهاد و اقرار در همین حیات دنیوی انسان انجام گرفته است. یعنی هر یک از انسانهای موجود بالعیان ربوبیت خداوند را مشاهده کرده اند. و این در حالی است که عموم انسانها چنین شهود و علم حضوری را نسبت به پروردگار خویش ندارند. لذا می توان گفت انسان دارای دو جنبه است: جنبه ای که شاهد ربوبیت خدا بوده و جنبه ای که چنین شهودی برای او نیست.

4 - هر انسانی در نشئه شهود به گونه ای محسوس ربوبیت و وحدانیت خداوند را دریافته است .

و أشهدهم علی أنفسهم ألت بریکم قالوا بلی

6 - اعتراف انسان به ربوبیت خدا در نشئه شهود

ألت بریکم قالوا بلی

7- آگاهی انسان در نشئه حجاب به ربوبیت خداوند ، برخاسته از آگاهی او در نشئه شهود است .

أشهدهم على أنفسهم . . . أن تقولوا يوم القيمة إنا كنا هذا غفلين

«أن تقولوا . . .» به تقدیر «لام» و «لا»ی نافیه است. یعنی «لأن لا تقولوا» (ما مسأله اشهاد را عملی کردیم تا روز قیامت نگویید از ربوبیت خدا غافل بودیم.) این تعلیل می رساند که اگر مسأله اشهاد نبود، حجت بر انسانها تمام نبود و خداوند آنها را به خاطر غفلت از ربوبیتش مؤاخذه نمی کرد. از لوازم این معنا آن است که آگاهی بالفعل انسانها نسبت به خدا به خاطر مسأله اشهاد می باشد.

9 - غفلت آدمی از ربوبیت خدا در نشئه حجاب و حیات دنیوی، با سابقه نشئه شهود، عذری غیر قابل پذیرش

أشهدهم على أنفسهم . . . أن تقولوا يوم القيمة إنا كنا هذا غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

1 - وجود نشئه شهود و آگاه شدن آدمی به ربوبیت و وحدانیت خدا در آن نشئه ، از میان برنده هر گونه عذر و بهانه ای برای روی آوری به شرک

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا

2 - در صورت نبود نشئه شهود و اقرار برای فرزندان ، آنان در انتخاب عقیده ، جز تبعیت و تقلید از پدران ، راهی نداشتند .

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل

3 - در صورتی که واقعه اشهاد و اقرار به ربوبیت خدا تحقق نمی یافت ، آدمیان در حیات دنیا به ربوبیت و وحدانیت خدا آگاه نمی شدند .

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا

5- انسان ها در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 19

19 - اعتراف پیشین تمامی آدمیان به توحید ؛ قبل از پیدایش در صحنه گیتی *

قالوا ءاذنّ-ک ما منّا من شهید

از این که مشرکان در قیامت می گویند که ما قبلاً به توحید گواهی داده ایم - با آن که در دنیا مشرک بوده اند - می توان برداشت نمود که آنان قبل از پیدایش در دنیا (عالم ذر) بدان گواهی داده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 9

9 - باور کردن موضوع میثاق فطرت (پیمانی که خداوند از همه انسان ها در عالم ذر گرفته ،) برای کافران امری دشوار است .

وقد أخذ میثقکم إن کنتم مؤمنین

6- خلقت در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 14

14- تمامی انسان هایی که بر روی زمین پدیدار می شوند ، در گذشته آفریده شده اند . *

و قد خلقتک من قبل و لم تک شیئاً

جمله حالیه «و لم تک شیئاً» ممکن است ناظر به زمانی باشد که انسان ها آفریده نشده بودند، در این صورت «خلقتک من قبل» ناظر به عالم ذرّ خواهد بود؛ یعنی، در گذشته ما تو را از هیچ و بدون اسباب متعارف آفریدیم، حال چگونه از به وجود آمدن یحیی از پدر و مادری پیر و عقیم شگفت زده می شوی.

ص: 419

7- کفر در عالم ذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 13

13 - از امام صادق (ع) [درباره بنی آدم] روایت شده که فرمود: «... فمنهم من أقرّ بلسانه في الذر ولم يؤمن بقلبه فقال الله: «فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل»» ;

... برخی از آنان در عالم ذر به زبان اقرار کردند، ولی ایمان قلبی نداشتند. این است که خداوند فرمود: ایمان نمی آوردند به آنچه که قبلاً تکذیب کردند».

ص: 420

16- عالم شهود

1- عالم شهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 9

9 - جهان هستی ، متشکل از حقایق غیبی و ناشناخته و امور محسوس و شناختنی

علم الغیب و الشهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 10، 3

3 - خدای یگانه ، آگاه به تمامی غیب و شهود (پنهان و آشکار)

علم الغیب و الشهده

10 - « عن أبی عبدالله (ع) فی قوله عزّوجلّ « عالم الغیب و الشهاده » فقال : الغیب ما لم یکن و الشهاده ما قد کان .

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ «عالم الغیب و الشهاده» روایت شده که فرمود: غیب چیزی است که وجود پیدا نکرده و شهادت چیزی است که وجود یافته است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 8 - 4

4 - خداوند ، عالم به غیب و شهود هستی است .

إلی علم الغیب و الشهده

2- مراد از عالم شهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 92 - 6

6 - « عن أبی عبدالله (ع) فی قوله عزّوجلّ : « عالم الغیب و الشهاده » فقال : الغیب ما لم یکن و الشهاده ما قد کان ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره سخن خداوند - عزوجلّ - «عالم الغیب و الشهاده» فرمود: «غیب» چیزی است که واقع نشده و «شهادت» چیزی است که محقق گشته است».

ص: 421

1- عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 44 - 2

2 - وحی ، راهی برای دریافت گزارشات غیبی و تاریخ پیشینیان ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذلک من انباء الغیب نوحیه الیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 9

9 - جهان هستی ، متشکل از حقایق غیبی و ناشناخته و امور محسوس و شناختنی

علم الغیب و الشہدہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 10، 3

3 - خدای یگانه ، آگاه به تمامی غیب و شہود (پنهان و آشکار)

علم الغیب و الشہدہ

10 - « عن أبی عبداللہ (ع) فی قوله عزّوجلّ « عالم الغیب و الشہادہ » فقال : الغیب مالم یکن و الشہادہ ماقد کان .

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ «عالم الغیب و الشہادہ» روایت شده که فرمود: غیب چیزی است که وجود پیدا نکرده و شہادت چیزی است که وجود یافته است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعہ - 62 - 8 - 4

4 - خداوند ، عالم به غیب و شہود هستی است .

إلی علم الغیب و الشہدہ

2- ارتباط با عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 422

18 - طور - 52 - 38 - 3

3 - ادعای دریافت وحی و ارتباط با عالم غیب ، نیازمند دلیل قاطع و روشن

فلیات مستمعهم بسلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 3,5

3 - مشرکان ، ناآگاه از امور غیبی و ناتوان از ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

5 - ادیان توحیدی و پیامبران الهی ، مرتبط با عالم غیب اند .

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

3- برتری عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 6

6 - عالم غیب و مبدأ وحی ، فراتر از نظام طبیعت *

أم لهم سلّم

کلمه «سلّم» (نردبان)، معمولاً برای دستیابی به مراتب عالی و برتر، مورد استفاده قرار می گیرد.

4- خزاین عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 1

1 - خزاین غیب تنها نزد خداوند و فقط او آگاه به آنهاست.

و عنده مفاتح الغیب لا یعلمها إلا هو

«مفاتیح»، جمع «مَفْتَح»، به معنای «خزینه»، و یا جمع «مِفْتَح» به معنای «کلید»، می تواند باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول

است.

5- شرک و عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

1 - آیین شرک ، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند

ص: 423

که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

6- عظمت عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 4

4- عالم غیب، عالمی بس با عظمت و پیچیده در برابر عالم شهود

و عنده مفاتيح الغیب لا یعلمها إلا هو

تأکید بر انحصار «علم غیب» به خداوند در برابر جمله بدون تأکید و حصر در «یعلم ما فی . . .» بر مطلب فوق اشعار دارد.

7- کلید عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 2

2- کلیدها و رمز و راز آگاهی به غیب و نهان، تنها در اختیار خداوند است و کسی را به آن راهی نیست.

و عنده مفاتيح الغیب لا یعلمها إلا هو

در این برداشت «مفاتیح»، جمع «مفتح»، به معنای «کلید»، گرفته شده است.

8- مراد از عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 92 - 6

6- «عن أبی عبد الله (ع) فی قوله عزّوجلّ: «عالم الغیب والشهادة» فقال: الغیب ما لم یکن والشهادة ما قد کان؛

از امام صادق (ع) روایت شده است که درباره سخن خداوند - عزّوجلّ - «عالم الغیب و الشهاده» فرمود: «غیب» چیزی است که واقع نشده و «شهادت» چیزی است که محقق گشته است».

9- موارد غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - « عن ابي عبدالله (ع) في قول الله عز و جل « الذين يؤمنون بالغيب » قال : من أقر بقيام القائم انه حق ;

از امام صادق (ع) درباره «الذين يؤمنون بالغيب» روایت شده که فرمود: آنان کسانی هستند که به حقانیت قیام قائم اقرار دارند».

ص: 424

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 23

23 - درون و ذات مردمان و اندیشه های ابراز نشده ایشان از جمله امور غیبی

تعلم ما فی نفسی . . . انک انت علم الغیوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 5

5 - نزول معجزه و فلسفه عدم نزول آن ، از امور غیبی و در اختیار خداست .

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه فقل إنما الغیب لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 4

4- اسباب و علل اعطای مال و اولاد ، از امور غیبی بوده و از حیطة آگاهی انسان ها بیرون است .

أطلع الغیب

10- مؤمنان به عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 3

3 - مؤمنان به غیب (خدا و . . .) و معتقدان به رسالت و باورداران به آخرت ، هدایت یافتگانند .

الذین یؤمنون . . . أولئک علی هدی من ربهم

مشارالیه «أولئک» (اهل تقوا) ممکن است به صورت اجمالی ملاحظه شود. در این صورت کلمه «المتقین» مشارالیه خواهد بود. و ممکن است جنبه تفصیلی آن در نظر گرفته شود؛ در این لحاظ، صفات بیان شده برای «متقین» مشارالیه «أولئک» می باشد.

11- نقش ارتباط با عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - هر برنامه و عقیده ای ، بدون اتکا به برهانی عقلی یا منبعی غیبی ، فاقد اعتبار است .

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

در آیات پیشین، اثبات شد که کافران در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ برهان عقلی و علمی ندارند. در این آیه مطرح شده است که آنان در گفتار خود، به منبع غیبی هم متکی نیستند؛ پس چنین اندیشه ای قابل پذیرش نیست.

ص: 425

1- توصیه توبه به عایشه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 1

1 - توصیه خداوند به دو همسر خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، به توبه و دست برداشتن از خطاکاری

إن تتوبا إلى الله

جواب شرط «إن تتوبا إلى الله»، محذوف و تقدیر آن چنین است: «فهو خير لكما». این جمله در حقیقت، تشویق و توصیه به توبه و تکرار نکردن اشتباهات گذشته است.

ص: 426

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

